พระวินัยปิฎก

เล่ม ๗

จุลวรรค ภาค ๒

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

ขุททกวัตถุขันธกะ

เรื่องพระฉัพพัคคีย์ วัตรในการอาบน้ำ

[๑] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแลพระฉัพพัคคีย์อาบน้ำสีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่ต้นไม้ ชาวบ้านเห็นแล้วเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระ ศากยบุตรทั้งหลายอาบน้ำ จึงสีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่ต้นไม้ เหมือนพวกนักมวยผู้ชกกันด้วยหมัด เหมือนพวกชาวบ้านผู้ชอบแต่งผิวเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเป็นเค้า มูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์อาบน้ำ สีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้างหลังบ้าง ที่ต้นไม้ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

ทรงติเตียน

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นอาบน้ำจึงสีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่ต้นไม้เล่า การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความ เลื่อมใส ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาบน้ำ ไม่พึงสีกาย ที่ต้นไม้ รูปใดสี ต้อง อาบัติทุกกฏ ฯ

[๒] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำ สีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่เสา ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระ สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทั้งหลาย อาบน้ำ จึงได้สีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่เสา เหมือนพวกนักมวยผู้ชกกันด้วยหมัด เหมือนพวกชาว บ้านผู้ชอบแต่งผิวเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ ...จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ...จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาบน้ำไม่พึงสีกายที่เสา รูปใดสี ต้อง อาบัติทุกกฏ ฯ

[๓] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำ สีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่ฝา ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระ สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทั้งหลาย อาบน้ำ จึงได้สีกาย คือ ขาบ้าง แขนบ้าง อกบ้าง หลังบ้าง ที่ฝา เหมือนพวกนักมวยผู้ชกกันด้วยหมัด เหมือนพวกชาวบ้านผู้ ชอบแต่งผิวเล่า ...

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ อาบน้ำ ไม่พึงสีกาย ที่ฝา รูปใดสี ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำ ย่อมอาบในสถานที่อันไม่สม ควร ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่ง กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาบน้ำ ไม่พึงอาบในสถานที่อันไม่ สมควร รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำถูด้วยมือที่ทำด้วยไม้ ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่พึงอาบน้ำถูด้วยมือที่ทำด้วยไม้ รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำถูด้วยก้อนจุรณหินสีดั่งพลอยแดง ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุ ทั้งหลาย ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่พึงอาบน้ำถูด้วยก้อนจุรณหินสีดั่งพลอยแดง รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๗] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ผลัดกันถูตัว ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... จึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ พึงผลัดกันถูตัว รูปใดให้ทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๘] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์อาบน้ำถูด้วยไม้บังเวียนที่จักเป็นฟันมังกร ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่พึงอาบน้ำถูด้วยไม้บังเวียนที่จักเป็นฟันมังกร รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๙] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคหิด ภิกษุนั้นเว้นไม้บังเวียน ที่จักเป็นฟันมังกรเสีย ย่อมไม่สบาย ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตไม้บังเวียนที่มิได้จักเป็นฟันมังกรแก่ภิกษุอาพาธ ฯ

[๑๐] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งทุพพลภาพเพราะชรา เมื่ออาบน้ำ ไม่ สามารถจะถูกายตนได้ ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตเกลียวผ้า ฯ

[๑๑] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งรังเกียจเพื่อจะทำการถูหลัง ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการถูหลังด้วยมือ ฯ

เรื่องเครื่องประดับต่างชนิด

[๑๒] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ทรงเครื่องประดับหู ... ทรงสังวาล ทรงสร้อยคอ ทรงเครื่องประดับเอว ทรงวลัย ทรงสร้อยตาบ ทรงเครื่องประดับ ข้อมือ ทรงแหวนประดับนิ้วมือ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ...เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ทรงเครื่องประดับหู ทรงสังวาล ทรงสร้อยคอ ทรงเครื่องประดับ เอว ทรงวลัย ทรงสร้อยตาบ ทรงเครื่องประดับข้อมือ ทรงแหวนประดับนิ้วมือ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่ง กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทรงเครื่องประดับหู ไม่พึงทรง สังวาล ไม่พึงทรงสร้อยคอ ไม่พึงทรงเครื่องประดับเอว ไม่พึงทรงวลัย ไม่พึงทรงสร้อยตาบ ไม่พึงทรงเครื่องประดับข้อมือ ไม่พึงทรงแหวนประดับนิ้วมือ รูปใด ทรง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องไว้ผมยาว และเสยผม หวีผม

[๑๓] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ไว้ผมยาว ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไว้ผมยาว รูปใดไว้ ต้องอาบัติทุกกฏดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ไว้ผมได้สองเดือน หรือยาวสององคุลี ฯ

[๑๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์เสยผมด้วยแปรง เสยผมด้วยหวี เสยผมด้วยนิ้วมือต่างหวี เสยผมด้วยน้ำมันผสมกับขี้ผึ้ง เสยผมด้วยน้ำมันผสม กับน้ำ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน

โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเสยผมด้วยแปรง ไม่พึงเสยผมด้วยหวี ไม่พึงเสยผมด้วยนิ้วมือต่างหวี ไม่พึงเสยผมด้วย น้ำมันผสมกับขี้ผึ้ง ไม่พึงเสยผมด้วยน้ำมันผสมกับน้ำ รูปใดเสย ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องส่องดูเงาหน้า

[๑๕] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ส่องดูเงาหน้าในแว่นบ้าง ในภาชนะ น้ำบ้าง ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงดูเงาหน้าใน แว่นหรือในภาชนะน้ำ รูปใดดู ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๖] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่ง เป็นแผลที่หน้า เธอถามภิกษุทั้งหลายว่า แผลของผมเป็นเช่นไร ขอรับ ภิกษุทั้งหลายตอบอย่างนี้ว่า แผลของคุณเป็นเช่นนี้ ขอรับ เธอไม่เชื่อ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดูเงาหน้า ที่แว่นหรือที่ภาชนะน้ำได้ เพราะเหตุอาพาธ ฯ

เรื่องทาหน้าเป็นต้น

[๑๗] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ทาหน้า ถูหน้า ผัดหน้า เจิมหน้า ด้วยมโนศิลา ย้อมตัว ย้อมหน้า ย้อมทั้งตัวและหน้า ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทาหน้า ไม่ พึงถูหน้า ไม่พึงผัดหน้า ไม่พึงเจิมหน้าด้วยมโนศิลา ไม่พึงย้อมตัว ไม่พึงย้อมหน้า ไม่พึงย้อมทั้งตัวและหน้า รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๘] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธด้วยโรคนัยน์ตา ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทาหน้าได้ เพราะเหตุอาพาธฯ

[๑๙] สมัยต่อมา ที่พระนครราชคฤห์ มีงานมหรสพบนยอดเขา พระฉัพพัคคีย์ได้ไปเที่ยวดูงานมหรสพ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไปดูการฟ้อนรำ การขับร้อง และการ ประโคมดนตรี เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไปดูการฟ้อนรำ การขับร้อง หรือการประโคมดนตรี รูปใดไป ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องสวดพระธรรมด้วยทำนอง

[๒๐] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สวดพระธรรมด้วยทำนองยาวคล้ายเพลงขับ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ สวดพระธรรมด้วยทำนองยาวคล้ายเพลงขับ เหมือนพวกเราขับ ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย ...ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้สวดพระธรรม ด้วยทำนองยาวคล้ายเพลงขับ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่ง กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสวดพระธรรมด้วยทำนองยาวคล้ายเพลง ขับ มีโทษ ๕ ประการนี้ คือ:

๑. ตนยินดีในเสียงนั้น

๒. คนอื่นก็ยินดีในเสียงนั้น

๓. ชาวบ้านติเตียน

๔. สมาธิของผู้พอใจการทำเสียงย่อมเสียไป

๕. ภิกษุชั้นหลังจะถือเป็นเยี่ยงอย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๕ ประการนี้แล ของภิกษุผู้สวดพระธรรมด้วย ทำนองยาวคล้ายเพลงขับ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดพระธรรมด้วยทำนองยาวคล้ายเพลงขับ รูปใดสวด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องการสวดสรภัญญะ

[๒๑] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายรังเกียจในการสวดสรภัญญะ จึงกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สวดเป็น ทำนองสรภัญญะได้ ฯ

[๒๒] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ห่มผ้าขนสัตว์ มีขนข้างนอก ชาวบ้าน เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงห่มผ้าขนสัตว์ มีขนข้างนอก รูปใดห่ม ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องทรงห้ามฉันมะม่วง

[๒๓] สมัยต่อมา มะม่วงที่พระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสารจอม เสนามาคธราช กำลังมีผล พระองค์ทรงอนุญาตไว้ว่า ขออาราธนาพระคุณเจ้า ทั้งหลาย ฉันผลมะม่วงตามสบายเถิด พระฉัพพัคคีย์สอยผลมะม่วงกระทั่ง ผลอ่อนๆ ฉัน พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชต้องพระประสงค์ผลมะม่วง จึงรับสั่งกับมหาดเล็กว่า ไปเถิด พนาย จงไปสวนเก็บมะม่วงมา มหาดเล็กรับพระบรมราชโองการแล้ว ไปสู่พระราชอุทยาน บอกคนรักษาพระราชอุทยานว่า ในหลวง มีพระประสงค์ผลมะม่วง ท่านจงถวายผลมะม่วง คนรักษาพระราชอุทยานตอบว่า ผลมะม่วงไม่มี ภิกษุทั้งหลายเก็บไปฉันหมด กระทั่งผลอ่อนๆ มหาดเล็กเหล่านั้น จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระเจ้าพิมพิสารๆ รับสั่งว่า พระคุณเจ้าทั้งหลายฉันผล มะม่วงหมดก็ดีแล้ว แต่พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญความรู้จักประมาณ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงไม่ รู้จักประมาณ ฉันผลมะม่วงของในหลวงหมด ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค .ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันผลมะม่วง รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๔] สมัยต่อมา สัปบุรุษหมู่หนึ่งถวายภัตตาหารแก่สงฆ์ เขาจัดผลมะม่วงเป็นชิ้นๆ ไว้ในกับข้าว ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับประเคน ...

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคน ฉันเถิด เราอนุญาตผลมะม่วงเป็นชิ้นๆ ฯ

สมณกัปปะ ๕ อย่าง

[๒๕] สมัยต่อมา สัปบุรุษหมู่หนึ่งถวายภัตตาหารแก่สงฆ์ เขาไม่ได้ฝาน มะม่วงเป็นชิ้นๆ ในโรงอาหารล้วนแล้วไปด้วยผลมะม่วงทั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่รับประเคน ...

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคน ฉันเถิด เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัปปะ ๕ อย่าง คือ

๑. ผลไม้ที่ลนด้วยไฟ

๒. ผลไม้ที่กรีดด้วยศัสตรา

๓. ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ

๔. ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด

๕. ผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออกแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัปปะ ๕ อย่างนี้ ฯ

เรื่องภิกษุถูกงูกัด

[๒๖] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัดถึงมรณภาพ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นไม่ได้แผ่ เมตตาจิตไปสู่ตระกูลพญางูทั้ง ๔ เป็นแน่ เพราะถ้าภิกษุรูปนั้นแผ่เมตตาจิตไปสู่ตระกูลพญางูทั้ง ๔ ภิกษุรูปนั้นจะไม่พึงถูกงูกัดถึงมรณภาพ ตระกูลพญางูทั้ง ๔ อะไรบ้าง คือ

๑. ตระกูลพญางูวิรูปักขะ

๒. ตระกูลพญางูเอราปถะ

๓. ตระกูลพญางูฉัพยาปุตตะ

๔. ตระกูลพญางูกัณหาโคตมกะ

ภิกษุรูปนั้นไม่ได้แผ่เมตตาจิตไปสู่ตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้เป็นแน่ เพราะถ้า ภิกษุนั้นแผ่เมตตาจิตไปสู่ตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้ ภิกษุนั้นจะไม่พึงถูกงูกัดถึงมรณภาพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แผ่เมตตาจิตไปสู่ตระกูลพญางูทั้ง ๔ นี้ เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อป้องกันตนก็แล พึงทำการแผ่อย่างนี้:

คาถาแผ่เมตตากันงูกัด

[๒๗] เรากับพญางูตระกูลวิรูปักขะ จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับพญางูตระกูลเอราปถะ จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับพญางูตระกูลฉัพยาปุตตะ จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับพญางูตระกูลกัณหาโคตมกะ จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับฝูงสัตว์ที่ไม่มีเท้า จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับฝูงสัตว์ ๒ เท้า จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับฝูงสัตว์ ๔ เท้า จงมีเมตตาต่อกัน
เรากับฝูงสัตว์มีเท้ามาก จงมีเมตตาต่อกัน

สัตว์ไม่มีเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา สัตว์ ๒ เท้า
อย่าได้เบียดเบียนเรา สัตว์ ๔ เท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา
สัตว์มีเท้ามากอย่าได้เบียดเบียนเรา แลสัตว์ที่เกิด
แล้วยังมีชีวิตทั้งมวลทุกหมู่เหล่า จงประสพความ
เจริญ อย่าได้พบเห็นสิ่งลามกสักน้อยหนึ่งเลย

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีพระคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์มีพระคุณหาประมาณมิได้ แต่สัตว์เสือกคลานทั้งหลาย คือ งู แมลงป่อง ตะขาบ แมลงมุม ตุ๊กแก หนู มีคุณพอประมาณ ความรักษาอันเราทำแล้วความป้องกันอันเราทำแล้ว ขอฝูงสัตว์ทั้งหลายจงถอยกลับไปเถิด เรานั้นขอมนัส การแด่พระผู้มีพระภาค ขอนมัสการแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์ ฯ

เรื่องภิกษุตัดองค์กำเนิด

[๒๘] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งถูกความกระสันเบียดเบียน ได้ตัดองค์ กำเนิดของตนเสีย ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษนั้น เมื่อสิ่งที่ จะพึงตัดอย่างอื่นยังมี ไพล่ไปตัดเสียอีกอย่าง ภิกษุไม่พึงตัดองค์กำเนิดของตน รูปใดตัด ต้องอาบัติถุลลัจจัย ฯ

เรื่องบาตรปุ่มไม้จันทน์

[๒๙] สมัยต่อมา ปุ่มไม้แก่จันทน์มีราคามาก ได้บังเกิดแก่เศรษฐี ชาวเมืองราชคฤห์ จึงราชคหเศรษฐีได้คิดว่า ถ้ากระไรเราจะให้กลึงบาตรด้วยปุ่มไม้ แก่จันทน์นี้ ส่วนที่กลึงเหลือเราจักเก็บไว้ใช้ และเราจักให้บาตรเป็นทาน หลัง จากนั้น ท่านราชคหเศรษฐีให้กลึงบาตรด้วยปุ่มไม้แก่นจันทน์นั้น แล้วใส่สาแหลก แขวนไว้ที่ปลายไม้ไผ่ผูกต่อๆ กันขึ้นไป แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ ผู้ใด เป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ จงปลดบาตรที่เราให้แล้วไปเถิด ฯ

[๓๐] ขณะนั้น ปูรณะกัสสปเข้าไปหาท่านราชคหเศรษฐีแล้ว กล่าวว่า ท่านคหบดี อาตมานี้แหละเป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ ขอท่านจงให้บาตรแก่ อาตมาเถิด ท่านเศรษฐีตอบว่า ท่านเจ้าข้า ถ้าพระคุณเจ้าเป็นพระอรหันต์และ มีฤทธิ์ ก็จงปลดบาตรที่ข้าพเจ้าให้แล้วนั่นแลไปเถิด

ต่อมา ท่านมักขลิโคสาล ท่านอชิตเกสกัมพล ท่านปกุธกัจจายนะท่านสัญชัยเวลัฏฐบุตร ท่านนิครนถ์นาฏบุตร ได้เข้าไปหาท่านราชคหเศรษฐี แล้วกล่าวว่า ท่านคหบดี อาตมานี้แหละเป็นพระอรหันต์ และมีฤทธิ์ ขอท่าน จงให้บาตรแก่อาตมาเถิด ท่านเศรษฐีตอบว่า ท่านเจ้าข้า ถ้าพระคุณเจ้าเป็นพระ อรหันต์และมีฤทธิ์ ก็จงปลดบาตรที่ข้าพเจ้าให้แล้วนั่นแลไปเถิด ฯ

เรื่องพระปิณโฑลภารทวาชเถระ

[๓๑] สมัยต่อมา ท่านพระมหาโมคคัลลานะกับท่านพระปิณโฑลภาร ทวาชะ ครองอันตรวาสกในเวลาเช้าแล้ว ถือบาตรจีวร เข้าไปบิณฑบาตในเมือง ราชคฤห์ อันที่แท้ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ เป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ แม้ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็เป็นพระอรหันต์และมีฤทธิ์ จึงท่านพระปิณโฑลภาร ทวาชะ ได้กล่าวกะท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ไปเถิด ท่านโมคคัลลานะ จงปลดบาตรนั้นลง บาตรนั้นของท่าน แม้ท่านพระโมคคัลลานะก็กล่าวกะท่านพระปิณโฑลภารทวาชะว่า ไปเถิด ท่านภารทวาชะ จงปลดบาตรนั้นลง บาตรนั้นของท่าน จึงท่านพระปิณโฑลภารทวาชะเหาะขึ้นสู่เวหาส ถือบาตรนั้นเวียนไป รอบเมืองราชคฤห์ ๓ รอบ ฯ

[๓๒] ครั้งนั้น ท่านราชคหเศรษฐีพร้อมกับบุตรภรรยา ยืนอยู่ในเรือน ของตน ประคองอัญชลีนมัสการ กล่าวนิมนต์ว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าภารทวาชะ จงประดิษฐานในเรือนของข้าพเจ้านี้เถิด จึงท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ประดิษฐานในเรือนของท่านราชคหเศรษฐี ขณะนั้น ท่านราชคหเศรษฐีรับบาตรจากมือของท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ แล้วได้จัดของเคี้ยวมีค่ามากถวายท่าน พระปิณโฑลภารทวาชะ ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะได้รับบาตรนั้นไปสู่พระอาราม ชาวบ้านได้ทราบข่าวว่า ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะปลดบาตรของราชคหเศรษฐี ไปแล้วและชาว

บ้านเหล่านั้นมีเสียงอึกทึกเกรียวกราว ติดตามพระปิณโฑลภารทวาชะไปข้างหลังๆ พระผู้มีพระภาค ได้ทรงสดับเสียงอึกทึกเกรียวกราว ครั้นแล้ว ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า อานนท์ นั่นเสียงอึกทึก เกรียวกราว เรื่องอะไรกันท่านพระอานนท์กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ปลดบาตร ของท่านราชคหเศรษฐีลงแล้ว พวกชาวบ้านทราบข่าวว่า ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะ ปลดบาตรของท่านราชคหเศรษฐีลง จึงพากันติดตามท่านพระปิณโฑลภารทวาชะมา ข้างหลังๆ อย่างอึกทึกเกรียวกราว พระพุทธเจ้าข้า เสียงอึกทึกเกรียวกราวนี้ คือเสียงนั้น พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๓๓] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุ เป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่านพระปิณโฑลภาร ทวาชะว่า ภารทวาชะ ข่าวว่า เธอปลดบาตรของราชคหเศรษฐีลง จริงหรือ

ท่านพระปิณโฑลภารทวาชะทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ภารทวาชะ การกระทำของเธอนั่น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉน เธอจึงได้แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นธรรม อันยวดยิ่งของมนุษย์ แก่พวกคฤหัสถ์ เพราะเหตุแห่งบาตรไม้ ซึ่งเป็นดุจซากศพเล่า มาตุคาม แสดงของลับ เพราะเหตุแห่งทรัพย์ซึ่งเป็นดุจซากศพแม้ฉันใด เธอก็ฉันนั้นเหมือนกัน ได้แสดง อิทธิปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นธรรมอันยวดยิ่งของมนุษย์ แก่พวกคฤหัสถ์ เพราะเหตุแห่งบาตร ไม้ซึ่งเป็น ดุจซากศพ การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชน ที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้ว ทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ ซึ่ง เป็นธรรมอันยวดยิ่งของมนุษย์ แก่พวกคฤหัสถ์ รูปใดแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงทำลายบาตรไม้นั่น บดให้ละเอียด ใช้เป็นยาหยอดตาของภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุไม่พึง ใช้บาตรไม้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องบาตร

[๓๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้บาตรต่างๆ คือ บาตรทำด้วยทองคำ บาตรทำด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้บาตรทองคำ ไม่พึงใช้บาตรเงิน ไม่พึงใช้บาตรแก้วมณี ไม่พึงใช้บาตรแก้วไพฑูรย์ ไม่พึงใช้ บาตรแก้วผลึก ไม่พึงใช้บาตรทอง สัมฤทธิ์ ไม่พึงใช้บาตรกระจก ไม่พึงใช้บาตรดีบุก ไม่พึงใช้บาตรตะกั่ว ไม่พึงใช้บาตรทองแดง

รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบาตร ๒ ชนิด คือ บาตรเหล็ก ๑ บาตร ดิน ๑ ฯ

[๓๕] สมัยต่อมา ก้นบาตรสึก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบังเวียนรองบาตร ฯ

[๓๖] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้บังเวียนรองบาตรต่างๆ ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ภิกษุทั้งหลาย ... กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้บังเวียน รองบาตรต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบังเวียนรองบาตร ๒ ชนิด คือ ทำด้วย ดีบุก ๑ ทำด้วยตะกั่ว ๑ บังเวียนรองบาตรหนา ไม่กระชับกับบาตร ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้กลึงบังเวียนรองบาตร ที่กลึงแล้วยังเป็นคลื่น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้จักเป็นฟันมังกร ฯ

[๓๗] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้บังเวียนรองบาตรอันวิจิตร จ้างเขา ทำให้มีลวดลายเป็นรูปภาพ เที่ยวแสดงไปแม้ตามถนน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้บังเวียนรองบาตร อันวิจิตร ที่จ้างเขาทำให้มีลวดลายเป็นรูปภาพ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้บังเวียนรองบาตรอย่างธรรมดา ฯ

[๓๘] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บงำบาตรทั้งที่ยังมีน้ำ บาตรเหม็นอับ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ยังมีน้ำ ภิกษุ ไม่พึงเง็บงำ รูปใดเก็บงำ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผึ่งแล้วจึงเก็บงำบาตร ฯ

[๓๙] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายผึ่งบาตรทั้งที่ยังมีน้ำ บาตรมีกลิ่นเหม็น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ยังมีน้ำ ภิกษุไม่พึง ผึ่งไว้ รูปใดผึ่งไว้ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำให้หมดน้ำเสียก่อนผึ่ง แล้วจึงเก็บงำ บาตร ฯ

[๔๐] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายวางบาตรไว้ในที่ร้อน ผิวบาตรเสีย ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงวางบาตร

ไว้ในที่ร้อน รูปใดวางไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ผึ่งไว้ในที่ร้อนครู่เดียว แล้วจึงเก็บงำบาตร ฯ

[๔๑] สมัยต่อมา บาตรเป็นอันมาก ไม่มีเชิงรอง ภิกษุทั้งหลายวาง เก็บไว้ในที่แจ้ง บาตรถูกลมหัวด้วนพัดกลิ้งตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชิงรองบาตร ฯ

[๔๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายวางบาตรไว้ริมกระดานเลียบ บาตรกลิ้ง ตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงวางบาตรไว้ ริมกระดานเลียบ รูปใดวางไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๓] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายวางบาตรไว้ริมกระดานเลียบเล็กๆ นอกฝา บาตรกลิ้ง ตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงวางบาตรไว้ ริมกระดานเลียบเล็กๆ นอกฝา รูปใดวางไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๔] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายคว่ำบาตรไว้ที่พื้นดิน ขอบบาตรสึกภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้หญ้ารอง หญ้าที่รองถูกปลวกกัด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ท่อนผ้า รอง ท่อนผ้าถูกปลวกกัด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแท่นเก็บบาตร บาตรตกจากแท่นเก็บ บาตรแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้หม้อ เก็บบาตร บาตรครูดสีกับหม้อเก็บบาตร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ถุงบาตร สายโยกไม่มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสายโยกเป็น ด้ายถัก ฯ

[๔๕] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายแขวนบาตรไว้ที่ไม้เดือยข้างฝาบ้าง ที่ไม้นาคทนต์บ้าง บาตรพลัดตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงแขวนบาตรไว้ รูปใดแขวนไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๖] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บบาตรไว้บนเตียง เผลอสตินั่งทับ บาตรแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเก็บบาตรไว้ บนเตียง รูปใดเก็บ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๗] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บบาตรไว้บนตั่ง เผลอสตินั่งทับบาตรแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเก็บบาตรไว้ บนตั่ง รูปใดเก็บ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๘] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายวางบาตรไว้บนตัก เผลอสติลุกขึ้น บาตรตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงวางบาตรไว้ บนตัก รูปใดวาง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๙] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเก็บบาตรไว้บนกลด กลดถูกลมหัวด้วนพัด บาตรตกแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเก็บบาตรไว้ บนกลด รูปใดเก็บไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๐] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายถือบาตรอยู่ ผลักบานประตูเข้าไป บาตร กระทบบานประตูแตก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถือบาตรอยู่ ไม่พึง ผลักบานประตูเข้าไป รูปใดผลัก ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๑] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายใช้กระโหลกน้ำเต้าเที่ยวบิณฑบาต ชาว บ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกเดียรถีย์ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กระโหลก น้ำเต้าเที่ยวบิณฑบาต รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายใช้กระเบื้องหม้อเที่ยวบิณฑบาต ชาว บ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกเดียรถีย์ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กระเบื้องหม้อ เที่ยวบิณฑบาต รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๓] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง เธอใช้บาตร กระโหลกผี สตรีผู้หนึ่งเห็นเข้า กลัว ได้ร้องเสียงวีดแสดงความหวาดเสียวว่า นี้ปีศาจแน่ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสาย พระศากยบุตรจึงใช้บาตรกระโหลกผีเหมือนพวกปีศาจ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้บาตรกระโหลกผี รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ อนึ่ง ภิกษุไม่พึงใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๔] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายใช้บาตรรับเศษอาหารบ้าง ก้างบ้าง น้ำ บ้วนปากบ้าง ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสาย พระศากยบุตรเหล่านี้จึงใช้บาตรต่างกระโถน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้บาตรรับเศษ อาหาร ก้าง หรือน้ำบ้วนปาก รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ใช้ กระโถน ฯ

เรื่องจีวร

[๕๕] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายใช้มือฉีกผ้าแล้วเย็บเป็นจีวร จีวรมีแนว ไม่เสมอกัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้มีดมีผ้าพัน ฯ

[๕๖] สมัยต่อมา มีดมีด้ามบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้มีดมีด้าม ฯ

[๕๗] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้ด้ามมีดต่างๆ ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ด้ามมีดต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ด้ามมีดที่ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ไม้ธรรมดา ครั่ง เมล็ดผลไม้ โลหะ และกระดองสังข์ ฯ

[๕๘] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายใช้ขนไก่บ้าง ไม้กลัดบ้าง เย็บจีวร จีวรเย็บแล้วไม่ดี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้เข็ม เข็มขึ้น สนิม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้กล่องเข็ม แม้ในกล่องเข็ม ก็ยังขึ้นสนิม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยด้วยแป้งข้าวหมากแม้ในแป้งข้าวหมาก เข็มก็ยังขึ้นสนิม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยด้วยแป้งเจือขมิ้นผง แม้ในแป้งเจือขมิ้นผงเข็มก็ยังขึ้นสนิมได้ ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ฝุ่นหิน แม้ในฝุ่นหินเข็มก็ยังขึ้นสนิม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทาด้วยขี้ผึ้ง ฝุ่นหินแตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ผ้ามัดขี้ผึ้งพอกฝุ่นหิน ฯ

เรื่องไม้สะดึง

[๕๙] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายตอกหลักลงในที่นั้นๆ ผูกขึงเย็บจีวร จีวรเสียมุม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้สะดึง เชือกผูก ไม้สะดึง ให้ผูกลงในที่นั้นๆ เย็บจีวรได้ ภิกษุทั้งหลายขึงไม้สะดึงในที่ไม่เรียบ ไม้สะดึงหัก ... พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงขึงไม้สะดึง ในที่ไม่เสมอ รูปใดขึง ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุทั้งหลายขึงไม้สะดึงบนพื้นดิน ไม้สะดึงเปื้อนฝุ่น ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้หญ้ารอง ขอบไม้สะดึงชำรุด ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ดามขอบเหมือนผ้าอนุวาต ไม้สะดึงไม่พอ ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้สะดึงเล็ก ไม้ประกับ ซี่ไม้สำหรับสอดเข้าในระหว่าง จีวรสองชั้น เชือกรัดสะดึงในกับสะดึงนอก ด้ายผูกจีวรลงกับสะดึงใน ครั้นขึงแล้วจึงเย็บจีวร ด้ายเกษียนภายในไม่เสมอ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำหมาย เส้นด้ายคด ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเส้นด้าย ตีบรรทัด ฯ

[๖๐] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายมีเท้าเปื้อนเหยียบไม้สะดึง ไม้สะดึง เสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีเท้าเปื้อนไม่พึงเหยียบ ไม้สะดึง รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๑] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายมีเท้าเปียกเหยียบไม้สะดึง ไม้สะดึง เสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีเท้าเปียก ไม่พึงเหยียบ ไม้สะดึง รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายสวมรองเท้าเหยียบไม้สะดึง ไม้สะดึง เสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบ ไม้สะดึง รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๓] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเย็บจีวร รับเข็มด้วยนิ้วมือ นิ้วมือก็เจ็บ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ปลอกสวม นิ้วมือ ฯ

[๖๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ใช้ปลอกสวมนิ้วมือต่างๆ คือ ทำด้วย ทอง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ปลอกสวม นิ้วมือต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ปลอกสวมนิ้วมือที่ทำด้วยกระดูก ... ทำด้วยกระดองสังข์ ฯ

[๖๕] สมัยต่อมา เข็มบ้าง มีดบ้าง ปลอกสวมนิ้วมือบ้าง หายไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล่องเก็บเครื่องเย็บผ้า ภิกษุทั้งหลายมัวพะวงอยู่แต่ในกล่องเก็บเครื่องเย็บผ้า ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงเก็บปลอก นิ้วมือ สายโยกไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสายโยกเป็นด้ายถัก ฯ

เรื่องโรงสะดึง

[๖๖] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเย็บจีวรอยู่ในที่แจ้ง ลำบากด้วยความ หนาวบ้าง ความร้อนบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโรงสะดึง ปะรำ สะดึง โรงสะดึงมีพื้นที่ต่ำ น้ำท่วม

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูง ดินที่ถมพังทะลาย พระผู้มีพระภาคทรง อนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อมูลดินที่ถม ๓ อย่าง คือ ก่อด้วย อิฐ ๑ ก่อด้วยศิลา ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ ๑ บันไดหิน ๑ บันไดไม้ ๑

ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราว สำหรับยึด ฯ

[๖๗] สมัยต่อมา ผงหญ้าที่มุงร่วงลงในโรงสะดึง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงแล้วฉาบด้วยดินทั้งข้างนอกข้างใน ให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวรได้ ฯ

[๖๘] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเย็บจีวรเสร็จแล้ว ละทิ้งไม้สดึงไว้ใน ที่นั้นเองแล้วหลีกไป หนูบ้าง ปลวกบ้าง กัดกิน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ม้วนไม้สะดึงเก็บไว้ ไม้สะดึงหัก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สอดท่อนไม้ม้วนไม้สะดึง เข้าไป ไม้สะดึงคลี่ออก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกผูก ฯ

[๖๙] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายยกไม้สะดึงเก็บไว้ที่ฝาบ้าง ที่เสาบ้างแล้วหลีกไป ไม้สะดึงพลัดตกเสียหาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แขวนไว้ที่เดือยข้างฝา หรือที่ ไม้นาคทนต์ ฯ

[๗๐] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ตามพุทธา ภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางพระนครเวสาลี ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้บาตรบรรจุ เข็มบ้าง มีดบ้าง เครื่องยาบ้าง เดินทางไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงเก็บเครื่องยา สายโยก ไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสายโยกเป็นด้ายถัก ฯ

[๗๑] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งใช้ประคตเอวผูกรองเท้าเข้าไปบิณฑบาต ในบ้าน อุบาสกผู้หนึ่งกราบภิกษุรูปนั้น ศีรษะกระทบรองเท้า ภิกษุนั้นขวยใจครั้นเธอกลับไปถึงวัดแล้ว แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถุงเก็บรองเท้า สายโยก ไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสายโยกเป็นด้ายถัก ฯ

เรื่องผ้ากรองน้ำ

[๗๒] สมัยต่อมา น้ำในระหว่างทาง เป็นอกัปปิยะ ผ้าสำหรับกรองน้ำไม่มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตผ้ากรองน้ำ ท่อนผ้าไม่พอ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้า กรองทำรูปคล้ายช้อน ผ้าไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พรผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้กระบอกกรองน้ำ ฯ

[๗๓] สมัยต่อมา ภิกษุ ๒ รูปเดินทางไปในโกศลชนบท ภิกษุรูปหนึ่ง ประพฤติอนาจาร ภิกษุเพื่อนเตือนภิกษุรูปนั้นว่า คุณอย่าทำอย่างนี้ซิ ขอรับ การ ทำนี้ไม่ควร ภิกษุนั้นผูกโกรธภิกษุเพื่อน ครั้นภิกษุเพื่อนกระหายน้ำ พูดอ้อนวอน ภิกษุรูปที่ผูกโกรธว่า โปรดให้ผ้ากรองน้ำแก่ผม ผมจักดื่มน้ำ ภิกษุรูปที่ผูกโกรธไม่ ยอมให้ ภิกษุเพื่อนกระหายน้ำถึงมรณภาพ ครั้นภิกษุรูปที่ผูกโกรธไปถึงวัดแล้ว เล่าความนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายถามว่า ท่านถูกเพื่อนอ้อนวอนขอผ้ากรองน้ำ ก็ ไม่ให้เทียวหรือ เธอรับว่า อย่างนั้น ขอรับ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุเมื่อถูกขอผ้ากรองน้ำจึงไม่ให้กันแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

ประชุมสงฆ์สอบถาม

[๗๔] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะ เหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุนั้นว่า ดูกร ภิกษุ ข่าวว่า เธอถูกอ้อนวอนขอผ้ากรองน้ำ ก็ไม่ยอมให้ จริงหรือ

ภิกษุนั้นทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

ทรงติเตียน

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั่น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเมื่อ เธอถูกเขาอ้อนวอนขอผ้า

กรองน้ำจึงไม่ยอมให้ การกระทำของเธอนั่นไม่เป็นไปเพื่อ ความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เดินทางเมื่อถูกเขาอ้อนวอนขอผ้ากรองน้ำจะไม่พึงให้ ไม่ควร รูปใดไม่ให้ ต้องอาบัติทุกกฏ อนึ่ง ภิกษุไม่มีผ้ากรองน้ำ อย่าเดินทางไกล รูปใดเดินทาง ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าผ้ากรองน้ำ หรือกระบอกกรองน้ำไม่มี แม้มุมผ้าสังฆาฏิ ก็พึงอธิฐานว่า เราจักกรองน้ำด้วยมุมผ้าสังฆาฏินี้ดื่ม ดังนี้ ฯ

[๗๕] ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลีแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ กูฏาคารสาลา ป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลีนั้น ฯ

[๗๖] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายทำนวกรรมอยู่ ผ้ากรองน้ำไม่พอกัน ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตผ้ากรองน้ำมีขอบ ผ้ากรองน้ำมีขอบไม่พอใช้ ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ลาดผ้าลงบนน้ำ ฯ

[๗๗] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถูกยุงรบกวน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตมุ้ง ฯ

เรื่องที่จงกรมและเรือนไฟ

[๗๘] สมัยนั้น ทายกทายิกาในพระนครเวสาลีเริ่มจัดปรุงอาหารประณีต ขึ้นตามลำดับ ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารอันประณีตแล้ว มีร่างกายอันโทษสั่งสม มีอาพาธมาก ครั้งนั้น หมอชีวกโกมารภัจได้ไปสู่เมืองเวสาลีด้วยกิจจำเป็นบางอย่าง ได้เห็นภิกษุทั้งหลาย มีร่างกายอันโทษสั่งสม มีอาพาธมาก ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลพระผู้มี พระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายมีร่างกายอันโทษสั่งสม มีอาพาธ มาก ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาค ได้โปรดทรง อนุญาตที่จงกรมและเรือนไฟแก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุทั้งหลายจักมีอาพาธน้อย

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้หมอชีวกโกมารภัจเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา จึงหมอชีวกโกมารภัจลุกจากที่นั่ง ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณกลับไป ฯ

พุทธานุญาตที่จงกรมและเรือนไฟ

[๗๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูล นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตที่จงกรมและเรือนไฟ ฯ

[๘๐] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายจงกรมในที่ขรุขระ เท้าเจ็บ จึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำที่จงกรม ให้เรียบ ฯ

[๘๑] สมัยต่อมา ที่จงกรมมีพื้นที่ต่ำ น้ำท่วม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำที่จงกรมให้สูง ที่ถมพังลง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้ก่อมูลดินที่ถม ๓ ชนิด คือ ก่อด้วยอิฐ ๑ ก่อด้วยหิน ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ ภิกษุ ทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐ ๑ บันไดหิน ๑ บันไดไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ฯ

[๘๒] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายจงกรมอยู่ในที่จงกรม พลัดตกลงมา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรั้วรอบที่จงกรม ฯ

[๘๓] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายจงกรมอยู่กลางแจ้ง ลำบาก ด้วย หนาวบ้าง ร้อนบ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโรงจงกรม ผงหญ้าที่มุงหล่นเกลื่อนในโรงจงกรม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงแล้วฉาบด้วยดินทั้งข้างนอกข้างในทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกรดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวร ฯ

[๘๔] สมัยนั้น เรือนไฟมีพื้นต่ำไป น้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นให้สูง พื้นที่ถมพังลงมา ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อมูลดินที่ถม ๓ ชนิด คือ ก่อด้วยอิฐ ๑ ก่อด้วย หิน ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐ ๑ บันไดหิน ๑ บันไดไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราว สำหรับยึด เรือนไฟไม่มีบานประตู ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรองเดือยประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิงกลอน ลิ่ม ช่องดาน ช่องสำหรับชักเชือก เชือกสำหรับชัก

เชิงฝาเรือนไฟชำรุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้ง หลาย เราอนุญาตให้ก่อให้ต่ำ เรือนไฟไม่มีปล่องควัน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตปล่องควัน ฯ

[๘๕] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายทำที่ตั้งเตาไฟไว้กลางเรือนไฟขนาดเล็ก ไม่มีอุปจาร ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำที่ตั้งเตาไฟไว้ส่วนข้างหนึ่ง เฉพาะเรือนไฟขนาดเล็ก เรือนไฟขนาดกว้าง ตั้งไว้ตรงกลางได้ ไฟ ในเรือนไฟลวกหน้า ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตดินสำหรับทาหน้า ภิกษุทั้งหลายละลายดินด้วยมือ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราง สำหรับละลายดิน ดินมีกลิ่นเหม็น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ อบกลิ่น ฯ

[๘๖] สมัยต่อมา ไฟในเรือนไฟลนกาย ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตักน้ำมาไว้มากๆ ภิกษุทั้งหลายใช้ถาดบ้าง บาตรบ้าง ตักน้ำ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตที่ขังน้ำ ขันตักน้ำ เรือนไฟที่มุงด้วยหญ้า ไหม้เกรียม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงฉาบดินทั้งข้างบนข้างล่าง เรือนไฟเป็นตม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปูเครื่อง ลาด ๓ อย่าง คือเครื่องลาดอิฐ ๑ เครื่องลาดหิน ๑ เครื่องลาดไม้ ๑ เรือนไฟ ก็ยังเป็นตมอยู่นั้นเอง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ชำระล้าง น้ำขัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ ฯ

[๘๗] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายนั่งบนพื้นดินในเรือนไฟ เนื้อตัวคัน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งในเรือนไฟ ฯ

[๘๘] สมัยต่อมา เรือนไฟยังไม่มีเครื่องล้อม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมรั้ว ๓ อย่าง คือ รั้วอิฐ ๑ รั้วหิน ๑ รั้วไม้ ๑ ซุ้มไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซุ้ม ซุ้มต่ำไป น้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำพื้นที่ให้สูง พื้นที่ก่อพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อมูลดิน ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ๑ ก่อด้วย หิน ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ ๑ บันไดหิน ๑ บันไดไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับ ยึด ซุ้มยังไม่มีประตู ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรองรับเดือยบานประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง กลอน ลิ่ม ช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ฯ

[๘๙] สมัยต่อมา ผงหญ้าหล่นเกลื่อนซุ้ม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงฉาบดินทั้งข้างบนข้างล่าง ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ บริเวณเป็นตม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยกรวดแร่ กรวดแร่ยังไม่เต็ม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วางศิลาเรียบ น้ำขัง ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ ฯ

เรื่องการเปลือยกาย

[๙๐] สมัยนั้น ภิกษุเปลือยกายไหว้ภิกษุเปลือยกาย ภิกษุเปลือยกาย ไหว้ภิกษุไม่เปลือยกาย ภิกษุเปลือยกายให้ภิกษุเปลือยกายไหว้ตน ภิกษุเปลือย กายให้ภิกษุไม่เปลือยกายไหว้ตน ภิกษุเปลือยกายทำบริกรรมให้แก่ภิกษุเปลือยกาย ภิกษุเปลือยกายใช้ให้ทำบริกรรมแก่ภิกษุเปลือยกาย ภิกษุเปลือยกายให้ของแก่ ภิกษุเปลือยกาย ภิกษุเปลือยกายรับประเคน เปลือยกายเคี้ยว เปลือยกายฉันเปลือยกายลิ้มรส เปลือยกายดื่ม ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเปลือยกายไม่พึง ไหว้ภิกษุเปลือยกาย ภิกษุเปลือยกายไม่พึงไหว้ภิกษุเปลือยกายไม่พึงให้ภิกษุ เปลือยกายไหว้ตน ภิกษุเปลือยกายไม่พึงให้ภิกษุไม่เปลือยกายไหว้ตน ไม่พึง เปลือยกายทำบริกรรมแก่ภิกษุเปลือยกาย ไม่พึงใช้ภิกษุเปลือยกายทำ

บริกรรม ไม่พึงเปลือยกายให้ของแก่ภิกษุเปลือยกาย ไม่พึงเปลือยกายรับประเคน ไม่พึงเปลือยกายเคี้ยวของ ไม่พึงเปลือยกายฉันอาหาร ไม่พึงเปลือยกายลิ้มรส ไม่ พึงเปลือยกายดื่ม รูปใดดื่ม ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องศาลาเรือนไฟและบ่อน้ำ

[๙๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายวางจีวรไว้บนพื้นดินในเรือนไฟจีวรเปื้อนฝุ่น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวร สายระเดียงจีวรในเรือนไฟ ครั้นฝนตก จีวรถูกฝนเปียก ตรัสว่า ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตศาลาใกล้เรือนไฟ ศาลาใกล้เรือนไฟมีพื้นต่ำ น้ำท่วม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้ถมให้สูง ดินที่ถมพังลง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อ มูลดิน ... ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ฯ

[๙๒] สมัยต่อมา ผงหญ้าบนศาลาเรือนไฟตกเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงฉาบดินทั้งข้างบนข้างล่าง ... ราวจีวร สายระเดียงจีวร ฯ

[๙๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจที่จะถูหลังทั้งในเรือนไฟ ทั้งในน้ำ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต เครื่องกำบัง ๓ ชนิด คือ เรือนไฟ ๑ น้ำ ๑ ผ้า ๑ ฯ

[๙๔] สมัยต่อมา น้ำในเรือนไฟไม่มี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบ่อน้ำ ขอบบ่อน้ำ ทรุดพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อมูลดิน ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ๑ ก่อด้วยหิน ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ บ่อน้ำต่ำไป น้ำท่วมได้ ภิกษุทั้ง หลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมให้สูง ดินที่ถมพังทะลาย ... ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ขึ้นลง พลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ฯ

[๙๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้เถาวัลย์บ้าง ประคดเอวบ้าง ผูกภาชนะตักน้ำ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกสำหรับบ่อน้ำ มือเจ็บ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคันโพงคล้ายคันชั่ง ระหัดชัก ระหัดถีบ ภาชนะแตกเสียมาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ถังน้ำ ๓ อย่าง คือ ถังน้ำโลหะ ๑ ถังน้ำไม้ ๑ ถังน้ำหนัง ๑ ฯ

[๙๖] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายตักน้ำในที่แจ้ง ลำบาก ด้วยหนาวบ้าง ร้อนบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตศาลาสำหรับบ่อน้ำ ผงหญ้าที่ศาลาบ่อน้ำหล่นเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงฉาบด้วยดินทั้งข้างบนข้างล่าง ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบราวจีวร สายระเดียงจีวร ฯ

[๙๗] สมัยนั้น บ่อน้ำยังไม่มีฝาปิด ผงหญ้าบ้าง ฝุ่นบ้าง ตกลง ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด ฯ

[๙๘] สมัยต่อมา ภาชนะสำหรับขังน้ำยังไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตรางน้ำ อ่างน้ำ ฯ

[๙๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายสรงน้ำในที่นั้นๆ ในอาราม อารามเป็นตม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลำรางระบายน้ำ ลำราง โล่งโถง ภิกษุทั้งหลายอายที่จะสรงน้ำ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้กั้นกำแพง ๓ ชนิด คือกำแพงอิฐ ๑ กำแพงหิน ๑ กำแพงไม้ ๑

ลำรางระบายน้ำเป็นตม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องลาด ๓ ชนิด คืออิฐ ๑ หิน ๑ ไม้ ๑ น้ำขัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ ฯ

[๑๐๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายมีเนื้อตัวตกหนาว จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เอาผ้าชุบน้ำเช็ดตัว ฯ

เรื่องสรงน้ำ

[๑๐๑] สมัยนั้น อุบาสกผู้หนึ่งใคร่จะสร้างสระน้ำถวายสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสระน้ำ ขอบสระน้ำชำรุด ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อ ขอบสระ ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ๑ ก่อด้วยหิน ๑ ก่อด้วยไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นลงลำบาก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ ๑ บันไดหิน ๑ บันไดไม้ ๑ ภิกษุทั้งหลาย ขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด น้ำในสระเป็นน้ำเก่า ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรางน้ำ ท่อระบายน้ำ ฯ

[๑๐๒] สมัยต่อมา อุบาสกผู้หนึ่งประสงค์จะสร้างเรือนไฟ มีปั้นลมถวายภิกษุสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเรือนไฟมีปั้นลม ฯ

[๑๐๓] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์อยู่ปราศจากผ้านิสีทนะถึง ๔ เดือนภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงอยู่ปราศจากผ้านิสีทนะถึง ๔ เดือน รูปใดอยู่ปราศ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ทรงห้ามนอนบนที่นอนดอกไม้

[๑๐๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์นอนบนที่นอนอันเกลื่อนด้วยดอกไม้ ชาวบ้านเดินเที่ยวชมวิหารพบเห็นเข้า จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนอนที่นอนอันเกลื่อนด้วยดอกไม้รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

พุทธานุญาตรับของหอม

[๑๐๕] สมัยนั้น ชาวบ้านถือของหอมบ้าง ดอกไม้บ้างไปวัด ภิกษุ ทั้งหลายรังเกียจไม่รับประเคน จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย

เราอนุญาตให้รับของหอมแล้วเจิมไว้ที่บานประตูหน้าต่าง ให้ รับดอกไม้แล้ววางไว้ในส่วนข้างหนึ่งในวิหาร ฯ

[๑๐๖] สมัยนั้น สันถัดขนเจียมหล่อบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต สันถัดขนเจียมหล่อ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดกันว่า สันถัดขนเจียมหล่อจะต้อง อธิษฐานหรือวิกัปป์ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สันถัดขนเจียมที่หล่อไม่ ต้องอธิษฐาน ไม่ต้องวิกัปป์ ฯ

[๑๐๗] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันบนเตียบ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉัน อาหารบนเตียบ รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๐๘] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เวลาฉันจังหัน เธอไม่สามารถจะทรงบาตรไว้ด้วยมือได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ทรงอนุญาตว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโตก ฯ

ทรงห้ามฉันในภาชนะเดียวกันเป็นต้น

[๑๐๙] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันในภาชนะเดียวกันบ้าง ดื่มน้ำ ในขันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง นอนบนเครื่องลาดเดียวกันบ้าง นอนในผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนบนเครื่องลาดและผ้าห่มร่วมผืนเดียวกันบ้างชาวบ้านต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ไม่พึงดื่มร่วมขันใบเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดเดียวกัน ไม่พึงนอน ร่วมผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดและผ้าห่มผืนเดียวกัน รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องเจ้าวัฑฒะลิจฉวี

[๑๑๐] สมัยนั้น เจ้าวัฑฒะลิจฉวีเป็นสหายของพระเมตติยะ และพระ ภุมมชกะ จึงเจ้าวัฑฒะลิจฉวี เข้าไปหาพระเมตติยะและพระภุมมชกะ แล้ว กล่าวว่า ผมไหว้ขอรับ เมื่อเธอกล่าวอย่างนั้น ภิกษุทั้งสองรูปก็มิได้ทักทาย ปราศรัย แม้ครั้งที่สอง เจ้าวัฑฒะลิจฉวีได้กล่าวว่า ผมไหว้ขอรับ แม้ครั้งที่สอง ภิกษุทั้งสองรูปก็มิได้ทักทายปราศรัย แม้ครั้งที่สาม เจ้าวัฑฒะลิจฉวีได้กล่าวว่า ผมไหว้ขอรับ แม้ครั้งที่สาม ภิกษุทั้งสองรูปก็มิได้ทักทายปราศรัย

ว. ผมผิดอะไรต่อพระคุณเจ้าอย่างไร ทำไม พระคุณเจ้าจึงไม่ทักทาย ปราศรัยกับผม

ภิกษุทั้งสองตอบว่า ก็จริงอย่างนั้นแหละ ท่านวัฑฒะ พวกอาตมาถูก พวกพระทัพพมัลลบุตรเบียดเบียนอยู่ ท่านยังเพิกเฉยได้

ว. ผมจะช่วยเหลืออย่างไร ขอรับ

ภิ. ท่านวัฑฒะ ถ้าท่านเต็มใจช่วย วันนี้พระผู้มีพระภาค ต้องให้พระ ทัพพมัลลบุตรสึก

ว. ผมจะทำอย่างไร ผมสามารถจะช่วยได้ด้วยวิธีไหน

ภิ. มาเถิด ท่านวัฑฒะ ท่านจงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว กราบทูล อย่างนี้ว่า กรรมนี้ไม่แนบเนียน ไม่สมควร ทิศที่ไม่มีภัย ไม่มีจัญไร ไม่มี อันตราย บัดนี้กลับมามีภัย มีจัญไร มีอันตราย ณ สถานที่ไม่มีลม บัดนี้กลับมี ลมแรงขึ้น ประชาบดีของหม่อมฉัน ถูกพระทัพพมัลลบุตรประทุษร้าย คล้ายน้ำถูกไฟเผาพระพุทธเจ้าข้า

เจ้าวัฑฒะลิจฉวีรับคำของพระเมตติยะและพระภุมมชกะ แล้วเข้าเฝ้าพระ ผู้มีพระภาคถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กราบทูลว่า พระพุทธ เจ้าข้า กรรมนี้ไม่แนบเนียน ไม่สมควร ทิศที่ไม่มีภัย ไม่มีจัญไร ไม่มีอันตรายบัดนี้ กลับมามีภัย มีจัญไร มีอันตราย ณ สถานที่ไม่มีลม บัดนี้กลับมีลมแรง ขึ้น ประชาบดีของหม่อมฉันถูกพระทัพพมัลลบุตรประทุษร้าย คล้ายน้ำถูกไฟเผา พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๑๑๑] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะ เหตุเป็นเค้ามูลนั้นในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามท่านพระทัพพมัลล บุตรว่า ดูกรทัพพะ เธอยังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวัฑฒะลิจฉวีนี้ กล่าวหา ท่านพระทัพพมัลลบุตรกราบทูลว่า พระองค์ย่อมทรงทราบว่า ข้าพระพุทธ เจ้าเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาค ...

แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามท่านพระทัพพมัลลบุตรว่า ดูกร ทัพพะ เธอยังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวัฑฒะลิจฉวีนี้กล่าวหา ท่านพระทัพพมัลลบุตรกราบทูลว่า พระองค์ย่อมทรงทราบว่า ข้าพระพุทธเจ้า เป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรทัพพะ บัณฑิตย่อมไม่กล่าวแก้คำกล่าวหาอย่างนี้ ถ้าเธอทำ จงบอกว่าทำ ถ้าไม่ได้ทำ จงบอกว่าไม่ได้ทำ

ท. ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว แม้โดยความฝัน ก็ยังไม่รู้จักเสพ เมถุนธรรม จะกล่าวไยถึงเมื่อตื่นอยู่เล่า พระพุทธเจ้าข้า

[๑๑๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงคว่ำบาตรเจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ อย่าให้คบกับสงฆ์ ฯ

องค์แห่งการคว่ำบาตร

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงคว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วย องค์ ๘ คือ:

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภแห่งภิกษุทั้งหลาย

๒. ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แห่งภิกษุทั้งหลาย

๓. ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย

๔. ด่าว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย

๕. ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน

๖. กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า

๗. กล่าวติเตียนพระธรรม

๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้ ฯ

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงคว่ำบาตรอย่างนี้ ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาคว่ำบาตร

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เจ้าวัฑฒะลิจฉวี โจท ท่านพระทัพพมัลลบุตรด้วยศีลวิบัติอันไม่มีมูล ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงคว่ำบาตรแก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ อย่าให้คบกับ สงฆ์ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เจ้าวัฑฒะลิจฉวีโจทท่านพระทัพพมัลลบุตรด้วยศีลวิบัติอันไม่มีมูล สงฆ์คว่ำบาตรแก่เจ้าวัฑฒะ ลิจฉวี คือ ไม่ให้คบกับสงฆ์ การคว่ำบาตรแก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ ไม่ให้คบกับสงฆ์ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

บาตรอันสงฆ์คว่ำแล้วแก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ ไม่ให้คบกับสงฆ์ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๑๑๕] ครั้นเวลาเช้า ท่านพระอานนท์ครองอันตรวาสกแล้วถือบาตรจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของเจ้าวัฑฒะลิจฉวี ครั้นแล้วได้กล่าวคำนี้กะเจ้าวัฑฒะลิจฉวีว่า ท่านวัฑฒะ สงฆ์คว่ำบาตรแก่ท่านแล้ว

ท่านคบกับสงฆ์ไม่ได้ พอเจ้าวัฑฒะลิจฉวี ทราบข่าวว่า สงฆ์คว่ำบาตรแก่เราแล้ว เราคบกับสงฆ์ไม่ได้แล้ว ก็สลบล้มลง ณ ที่นั้นเอง

ขณะนั้น มิตรอำมาตย์ญาติสาโลหิต ของเจ้าวัฑฒะลิจฉวี ได้กล่าวคำนี้ กะเจ้าวัฑฒะลิจฉวีว่า ไม่ควร ท่านวัฑฒะ อย่าเศร้าโศก อย่าคร่ำครวญไปนักเลย พวกเราจักให้พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์เลื่อมใส จึงเจ้าวัฑฒะลิจฉวีพร้อมด้วย บุตรภรรยา พร้อมด้วยมิตรอำมาตย์ พร้อมด้วยญาติสาโลหิต มีผ้าเปียก มีผมเปียก เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ซบศีรษะลงแทบพระบาทของพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า โทษได้มาถึงหม่อมฉันแล้ว ตามความโง่ ตามความ เขลา ตามอกุศล ขอพระองค์ทรงพระกรุณารับโทษของหม่อมฉันที่ได้โจทพระคุณ เจ้าทัพพมัลลบุตร ด้วยศีลวิบัติอันไม่มีมูล โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวม ต่อไปเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เชิญเถิด เจ้าวัฑฒะ โทษได้มาถึงท่านแล้ว ตามความโง่ ตามความเขลา ตามอกุศล ท่านได้เห็นโทษที่ได้โจททัพพมัลลบุตร ด้วยศีลวิบัติอันไม่มีมูล โดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม เราขอรับโทษนั้น ของท่าน การที่ท่านเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไป นี้เป็นความเจริญในอริยวินัย ฯ

[๑๑๖] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงหงายบาตร แก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ ทำให้คบ กับสงฆ์ได้

องค์แห่งการหงายบาตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงหงายบาตรแก่อุบาสก ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ คือ:

๑. ไม่ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภแห่งภิกษุทั้งหลาย

๒. ไม่ขวนขวายเพื่อไม่เป็นประโยชน์แห่งภิกษุทั้งหลาย

๓. ไม่ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย

๔. ไม่ด่าว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย

๕. ไม่ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกร้าวกัน

๖. ไม่กล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า

๗. ไม่กล่าวติเตียนพระธรรม

๘. ไม่กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หงายบาตร แก่อุบาสกผู้ประกอบด้วย องค์ ๘ นี้ ฯ

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงหงายบาตรอย่างนี้ เจ้าวัฑฒะ ลิจฉวีนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าเฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุทั้งหลาย นั่งกระหย่งประ คองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า สงฆ์คว่ำบาตรแก่ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า คบกับสงฆ์ไม่ได้ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัว ได้ ขอการหงายบาตรกะสงฆ์

พึงขอแม้ครั้งที่สอง พึงขอแม้ครั้งที่สาม ฯ

[๑๑๘] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติย กรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาหงายบาตร

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์คว่ำบาตรแก่เจ้าวัฑฒะ ลิจฉวีแล้ว คือไม่ให้คบกับสงฆ์ เธอประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ ขอการหงายบาตรกะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงหงายบาตรแก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือทำให้คบกับสงฆ์ได้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์คว่ำบาตรแก่เจ้าวัฑฒะ ลิจฉวีแล้ว คือ ไม่ให้คบกับสงฆ์ เธอประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ ขอการหงายบาตรกะสงฆ์ สงฆ์หงายบาตรแก่เจ้า วัฑฒะลิจฉวี คือ ทำให้คบกับสงฆ์ได้ การหงายบาตรแก่เจ้าวัฑฒะ ลิจฉวี คือ ทำให้คบกับสงฆ์ได้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็น ผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

บาตรอันสงฆ์หงายแล้วแก่เจ้าวัฑฒะลิจฉวี คือ ทำให้คบกับสงฆ์ ได้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๑๑๙] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในเขตพระนครเวสาลีตามพระพุท ธาภิรมย์แล้ว เสด็จจาริกทางภัคคะชนบท เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงภัคคะชนบท แล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่เภสกฬามฤคทายวัน เขตเมืองสุงสุมารคิระ ในแคว้นภัคคะชนบทนั้น ฯ

เรื่องโพธิราชกุมาร

[๑๒๐] สมัยนั้น ปราสาทโกกนุทของโพธิราชกุมาร สร้างเสร็จใหม่ๆ ยังไม่มีสมณพราหมณ์ หรือผู้ใดผู้หนึ่งอยู่อาศัย จึงโพธิราชกุมาร รับสั่งกะมาณพสัญชิกาบุตรว่า พ่อสหายสัญชิกาบุตร เธอจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม พระบาทด้วยเศียรเกล้า แล้ว

ถามถึงพระประชวรเบาบาง พระโรคน้อย ความทรงกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง ทรงพระสำราญ ตามคำของเราว่า พระพุทธเจ้าข้า โพธิราชกุมารขอถวายบังคมพระบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระ ประชวรเบาบาง พระโรคน้อย ความทรงกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง ทรงพระ สำราญและจงทูลอาราธนาอย่างนี้ว่า ขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับ ภัตตาหารของ โพธิราชกุมาร เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ พระพุทธเจ้าข้า มาณพสัญชิ กาบุตรรับคำสั่งโพธิราชกุมาร แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอเป็นที่ชื่นชม เป็นที่ให้ระลึกถึงกันแล้วนั่งณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กราบทูลว่า โพธิราชกุมารขอถวาย บังคมพระบาท ของพระองค์ผู้เจริญด้วยเศียรเกล้า ทูลถามพระประชวรเบาบาง พระโรคน้อย ทรงกระปรี้ กระเปร่า พระกำลัง ทรงพระสำราญ และกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอพระโคดมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับภัตตาหารของโพธิราชกุมาร เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาค ทรงรับด้วยดุษณีภาพ ครั้นมาณพสัญชิกาบุตรทราบว่า พระผู้มีพระ ภาคทรงรับอาราธนาแล้วลุก จากที่นั่งเข้าไปเฝ้าโพธิราชกุมาร แล้วทูลว่า เกล้า กระหม่อมได้กราบทูลท่านพระโคดมนั้นตามรับสั่งของพระองค์แล้วว่า โพธิราช กุมาร ขอถวายบังคมพระบาทของท่านพระโคดมผู้เจริญด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงพระประชวรเบาบาง พระโรคน้อย ทรงกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง ทรงพระ สำราญ และกราบทูลอย่างนี้ว่า ขอพระโคดมผู้เจริญ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จง ทรงรับภัตตาหารของ โพธิราชกุมาร เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ ก็แลพระสมณโคดม ทรงรับอาราธนาแล้ว ฯ

[๑๒๑] ครั้นล่วงราตรีนั้น โพธิราชกุมารรับสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉัน อันประณีต แล รับสั่งให้ปูลาดโกกนุทปราสาทด้วยผ้าขาว ตราบเท่าถึงบันไดขั้นที่สุด แล้วรับสั่งกะมาณพสัญชิกาบุตรว่า พ่อสหายสัญชิกาบุตร เธอจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ได้เวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว มาณพสัญชิกาบุตรรับคำสั่งโพธิราชกุมาร แล้วเข้าไปเฝ้าพระ ผู้มีพระภาค กราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ได้เวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว ฯ

[๑๒๒] ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้วทรงถือบาตรจีวร เสด็จเข้าสู่นิเวศน์ของโพธิราชกุมาร ก็แลเวลานั้น โพธิราช กุมารกำลังประทับรอพระผู้มีพระภาคอยู่ ที่ซุ้มพระทวารชั้นนอก ได้ทอดพระเนตร เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล ครั้นแล้วเสด็จไปรับแต่ที่ไกลนั้น ถวาย บังคมพระผู้มีพระภาคให้เสด็จไปข้างหน้า ทรงดำเนินไปทางโกกนุทปราสาท พระ ผู้มีพระภาคได้ประทับยืนอยู่ใกล้บันไดขั้นแรก จึงโพธิราชกุมาร กราบทูล

พระผู้มี พระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงเหยียบผ้า ขอพระสุคตจงทรงเหยียบผ้า เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าสิ้นกาลนานเมื่อโพธิราชกุมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงดุษณีภาพ

แม้ครั้งที่สอง ... แม้ครั้งที่สาม โพธิราชกุมารกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงเหยียบผ้า ขอพระสุคตจงทรงเหยียบผ้า เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระพุทธเจ้าสิ้นกาลนาน

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชำเลืองดูท่านพระอานนท์ จึงท่านพระ อานนท์ได้ถวายพรแก่โพธิราชกุมารว่า จงม้วนผ้าเถิด พระราชกุมาร พระผู้มีพระ ภาคจักไม่ทรงเหยียบผ้า พระตถาคตทรงอนุเคราะห์หมู่ชนชั้นหลัง จึงโพธิราชกุมาร รับสั่งให้ม้วนผ้า แล้วให้ปูอาสนะ ณ เบื้องบนโกกนุทปราสาท ครั้นพระผู้มีพระ ภาคเสด็จขึ้นโกกนุทปราสาท แล้วประทับนั่งเหนืออาสนะที่ปูถวายพร้อมด้วยภิกษุ สงฆ์ จึงโพธิราชกุมารทรงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วย ขาทนียโภชนียาหารอันประณีต ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ จนพระผู้มีพระภาคเสวยแล้ว ทรงลดพระหัตถ์จากบาตร ห้ามภัตรแล้ว ได้ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้โพธิราชกุมารเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญร่าเริง ด้วยธรรมีกถา เสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จกลับ ฯ

ทรงห้ามเหยียบแผ่นผ้า

[๑๒๓] หลังจากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุ เป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเหยียบผืนผ้าที่ปูไว้ รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๒๔] สมัยต่อมา สตรีผู้หนึ่งปราศจากครรภ์ นิมนต์ภิกษุทั้งหลายไป ปูผ้าแล้ว ได้กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าจงเหยียบผ้า ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่เหยียบ นางได้กล่าวอีกว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าจงเหยียบผ้าเพื่อประสงค์ให้เป็นมงคล ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่เหยียบ จึงสตรีผู้นั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เมื่อเขาขอเพื่อประสงค์ให้เป็นมงคล ไฉนพระคุณเจ้าทั้งหลายจึงไม่ เหยียบผืนผ้าที่ปูให้ ภิกษุทั้งหลายได้ยินสตรีผู้นั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์ ต้องการมงคล เราอนุญาตให้ผู้ที่ถูกคฤหัสถ์ขอร้องให้เหยียบเพื่อความเป็นมงคล เหยียบผืนผ้าได้ ฯ

[๑๒๕] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายรังเกียจที่จะเหยียบผ้าสำหรับเช็ดเท้าที่ล้างแล้ว จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เหยียบผ้าสำหรับเช็ดเท้าที่ล้างแล้ว ฯ

ทุติยภาณวาร จบ

เรื่องนางวิสาขา มิคารมารดา

[๑๒๖] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภัคคะชนบท ตามพระพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางพระนครสาวัตถี เสด็จจาริกโดยลำดับถึงพระนครสาวัตถี แล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมารดา ถือหม้อน้ำ ปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า และไม้กวาด เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ขอพระองค์จงทรงรับหม้อน้ำ ปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า และไม้กวาดของหม่อมฉัน เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ หม่อมฉัน สิ้นกาลนาน พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับหม้อน้ำ และไม้กวาดมิได้ทรงรับปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้นางวิสาขามิคารมารดาเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญร่าเริงด้วยธรรมีกถา นางได้ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคม ทำประทักษิณแล้วกลับไป ฯ

[๑๒๗] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็น เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตหม้อน้ำ และไม้กวาด ภิกษุไม่พึงใช้ปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตที่เช็ดเท้า ๓ ชนิด คือ หินกรวด ๑ กระเบื้อง ๑ หินฟองน้ำในทะเล ๑ ฯ

[๑๒๘] ต่อจากนั้นมา นางวิสาขามิคารมารดา ถือพัดโบกและบัดใบตาล เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า ขอพระองค์จงทรงรับพัดโบก และพัดใบตาลของหม่อมฉัน เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่หม่อมฉันตลอดกาลนาน พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงรับพัดโบกและพัดใบตาลแล้ว ได้ทรงชี้แจงให้นางวิสาขามิคารมารดาเห็นแจ้ง ... ด้วยธรรมีกถา นางวิสาขา ... ทำประทักษิณแล้วกลับไป ฯ

เรื่องพัด

[๑๒๙] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็น เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตพัดโบก และพัดใบตาล ฯ

[๑๓๐] สมัยนั้นไม้ปัดยุงเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ปัดยุง แส้จามรี บังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้แส้จามรี รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตพัด ๓ ชนิด คือ พัดทำด้วยปอ ๑ พัด ทำด้วยแฝก ๑ พัดทำด้วยขนปีกขนหางนกยูง ๑ ฯ

เรื่องร่ม

[๑๓๑] สมัยนั้น ร่มบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตร่ม ฯ

[๑๓๒] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์เดินกั้นร่มเที่ยวไป ครั้งนั้น อุบาสก ผู้หนึ่งได้ไปเที่ยวสวนกับสาวกของอาชีวกหลายคน พวกสาวกของอาชีวกเหล่านั้น ได้เห็นพระฉัพพัคคีย์เดินกั้นร่มมาแต่ไกล ครั้นแล้วได้กล่าวกะอุบาสกผู้นั้นว่าพระคุณเจ้าเหล่านี้ เป็นผู้เจริญของพวกท่าน เดินกั้นร่มมาคล้ายมหาอำมาตย์โหราจารย์ อุบาสกผู้นั้นกล่าวว่า นั่นมิใช่ภิกษุ เป็นปริพาชก ขอรับ พวกเขา แคลงใจว่า ภิกษุหรือมิใช่ภิกษุ ครั้นอุบาสกเข้าไปใกล้ ก็จำได้ จึงเพ่งโทษติเตียนโพนทะนาว่า ไฉน พระคุณเจ้าทั้งหลายจึงเดินกั้นร่ม ภิกษุทั้งหลายได้ ยินอุบาสกนั้น เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า จริงพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงกั้นร่ม รูปใดกั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๓๓] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เธอเว้นร่มแล้วไม่สบาย ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตร่มแก่ภิกษุอาพาธ ฯ

[๑๓๔] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ร่มแก่ภิกษุอาพาธ เท่านั้น ไม่ได้ทรงอนุญาตแก่ภิกษุไม่อาพาธ จึงรังเกียจที่จะกั้น ร่มในวัดและอุปจารของวัด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแม้ไม่ อาพาธกั้นร่มในวัด หรือในอุปจารของวัดได้ ฯ

เรื่องไม้เท้า

[๑๓๕] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งวางบาตรไว้ในสาแหรก แล้วห้อยไว้ที่ ไม้เท้า เดินผ่านไป ทางประตูบ้านแห่งหนึ่งในเวลาพลบค่ำ ชาวบ้านบอกกันว่า พวกเรา นั่นโจรกำลังเดินไป ดาบของมันส่องแสงวาว แล้วตามไล่ไปจับตัวได้ รู้แล้วปล่อยไป ครั้นภิกษุนั้นไปถึงวัดแล้ว แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายๆ ถาม ว่า ก็คุณถือไม้เท้ากับสาแหรกหรือ ภิกษุนั้นรับว่า ถูกแล้ว ขอรับ บรรดาภิกษุ ที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ภิกษุจึงได้ถือไม้เท้ากับสาแหรกเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรง ติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงถือไม้เท้ากับสาแหรก รูปใดถือ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๓๖] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ปราศจากไม้เท้า ไม่สามารถจะเดินไปไหนได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้สมมติไม้เท้าแก่ภิกษุอาพาธ ฯ

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงให้สมมติไม้เท้าอย่างนี้:

ภิกษุอาพาธนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้าภิกษุ ผู้แก่กว่า นั่งกระหย่งประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำขออย่างนี้ ว่าดังนี้:

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถไปไหนได้ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอทัณฑสมมติ กะสงฆ์

พึงขอแม้ครั้งที่สอง พึงขอแม้ครั้งที่สาม ฯ

[๑๓๘] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ ทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้ทัณฑสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถจะไปไหนได้ เธอขอทัณฑสมมติกะสงฆ์ ถ้า ความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ทัณฑสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถจะไปไหนได้ เธอขอทัณฑสมมติกะสงฆ์ สงฆ์ ให้ทัณฑสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ การให้ทัณฑสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบ แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด

ทัณฑสมมติ อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุ นั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๑๓๙] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ไม่ใช้สาแหรก ไม่สามารถ จะนำบาตรไปได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติสาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ ฯ

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงให้สมมติอย่างนี้

ภิกษุอาพาธนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้า ภิกษุผู้แก่กว่า นั่งกระเหย่งประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำขออย่างนี้ ว่าดังนี้:

คำขอสิกกาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอาพาธ ไม่มีสาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอสิกกาสมมติกะสงฆ์

พึงขอแม้ครั้งที่สอง พึงขอแม้ครั้งที่สาม ฯ

[๑๔๑] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติย กรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้สิกกาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ เธอขอสิกกาสมมติกะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้สิกกาสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ เธอขอสิกกาสมมติกะสงฆ์ สงฆ์ให้สิกกาสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ การให้สิกกาสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สิกกาสมมติ อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุ นั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๑๔๒] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถจะไปไหน ได้ และไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถนำบาตรไปได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พรผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติไม้เท้าและ สาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ

ก็แล สงฆ์พึงให้สมมติอย่างนี้ ภิกษุอาพาธนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้าภิกษุผู้แก่กว่า นั่งกระหย่งประคองอัญชลี แล้วกล่าว คำขออย่างนี้ ว่าดังนี้:

คำขอทัณฑสิกกาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าอาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถจะไปไหนได้ และ ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอทัณฑสิกกา สมมติกะสงฆ์

พึงขอแม้ครั้งที่สอง พึงขอแม้ครั้งที่สาม ฯ

[๑๔๓] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติย กรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้ทัณฑสิกกาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถจะเดินไปไหนได้ และไม่ใช้สาแหรกไม่ สามารถจะนำบาตรไปได้ เธอขอทัณฑสิกกาสมมติกะสงฆ์ ถ้าความ พร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ทัณฑสิกกาสมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุมีชื่อนี้รูปนี้อาพาธ ไม่ใช้ไม้เท้าไม่สามารถเดินไปไหนได้ และไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ เธอขอทัณฑสิกกาสมมติกะสงฆ์ สงฆ์ให้ทัณฑสิกกา สมมติแก่ภิกษุมีชื่อนี้ การให้ทัณฑสิกกาสมมติแก่

ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่ ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด

ทัณฑสิกกาสมมติ อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

เรื่องการอ้วกและการเก็บอาหาร

[๑๔๔] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นโรคเรอ เธอเรออ้วกแล้วกลับกลืน เข้าไป ภิกษุทั้งหลาย เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุนี้ฉันอาหารในเวลาวิกาล แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้จุติมาจากกำเนิดโคไม่นาน เราอนุญาตอาหารที่อ้วกแก่ภิกษุผู้มักอ้วก แต่ ออกมานอกปากแล้วไม่พึงกลืนเข้าไป รูปใดกลืนเข้าไป พึงปรับตามธรรม ฯ

[๑๔๕] สมัยนั้น สังฆภัตรเกิดแก่สงฆ์หมู่หนึ่ง เมล็ดข้าวเป็นอันมาก กลาดเกลื่อนในโรงอาหาร ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เมื่อเขาถวาย ข้าวสุก ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่รับโดยเคารพ ข้าวแต่ละ เมล็ดจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำหลายครั้ง ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านพวกนั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดทายกถวายตกหล่น เราอนุญาตให้เก็บสิ่งนั้นฉันเอง ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะของนั้นทายกบริจาคแล้ว ฯ

เรื่องการไว้เล็บและตัดเล็บ

[๑๔๖] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไว้เล็บยาวเที่ยวบิณฑบาต สตรีผู้หนึ่งเห็น เข้า จึงได้กล่าวชวนภิกษุรูปนั้นว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์มาเสพเมถุน ภิกษุนั้นตอบ ว่า อย่าเลย น้องหญิง เรื่องเช่นนี้ไม่สมควร

ส. ถ้าท่านไม่เสพ ดิฉันจักหยิกข่วนเนื้อตัวด้วยเล็บของดิฉัน แล้วร้อง โวยวายขึ้นในบัดนี้ว่า ภิกษุนี้ข่มขืนดิฉัน

ภิ. จงรู้เองเถิด น้องหญิง

สตรีผู้นั้นหยิกข่วนเนื้อตัวของตนด้วยเล็บ แล้วได้ร้องโวยวายขึ้นว่า ภิกษุ นี้ข่มขืนเรา ชาวบ้านได้วิ่งเข้าไปจับกุมภิกษุนั้น พวกเขาได้เห็นผิวหนังและเลือด ที่เล็บมือของสตรีผู้นั้น ครั้นแล้วลงความเห็นว่า การกระทำนี้ของสตรีผู้นี้ต่างหาก ภิกษุไม่ใช่เป็นผู้กระทำ แล้วปล่อยภิกษุนั้นไป

ครั้นภิกษุนั้นไปถึงวัดแล้ว ได้เล่าเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายถามว่า ก็คุณไว้เล็บยาว หรือ ภิกษุรูป นั้นรับว่า เป็นอย่างนั้น ขอรับ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ภิกษุจึงได้ไว้เล็บยาว แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระ ผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไว้เล็บยาว รูปใดไว้ ต้อง อาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๔๗] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายตัดเล็บมือด้วยเล็บมือบ้าง ตัดเล็บมือ ด้วยปากบ้าง ครูดเล็บมือที่ฝาผนังบ้าง นิ้วมือเจ็บ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตมีดตัดเล็บภิกษุทั้งหลายตัดเล็บจนเลือดออก นิ้วมือเจ็บ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ตัดเล็บเสมอเนื้อ ฯ

เรื่องขัดเล็บ

[๑๔๘] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์วานกันให้ขัดเล็บทั้ง ๒๐ นิ้ว ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงวาน กันให้ขัดเล็บทั้ง ๒๐ นิ้ว รูปใดให้ขัด ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แคะขี้เล็บได้ ฯ

เรื่องมีดโกน

[๑๔๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายมีผมยาว ได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสามารถจะปลงผมให้แก่กันได้ หรือ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า สามารถ พระพุทธเจ้าข้า ลำดับนั้น พระผู้มีพระ ภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรก เกิดนั้น ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตมีดโกน หิน ลับมีดโกน ฝักมีดโกน ผ้าพันมีดโกน เครื่องมีดโกนทุกอย่าง ฯ

เรื่องแต่งหนวด

[๑๕๐] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์วานกันตัดหนวด ปล่อยหนวดไว้ให้ยาว ไว้เครา แต่งหนวดเป็นสี่เหลี่ยม ขมวดกลุ่มขนหน้าอก ไว้กลุ่มขนท้อง ไว้หนวด เป็นเขี้ยวโง้ง โกนขนในที่แคบ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ ภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงตัดหนวด ไม่พึงปล่อยหนวดไว้ให้ ยาว ไม่พึงไว้เครา ไม่พึงแต่งหนวดเป็นสี่เหลี่ยม ไม่พึงขมวดกลุ่มขนหน้าอก ไม่พึงไว้กลุ่มขนท้อง ไม่พึงไว้หนวดเป็นเขี้ยวโง้ง ไม่พึงโกนขนในที่แคบ รูปใด โกน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องโกนขนในที่แคบ

[๑๕๑] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นแผลในที่แคบ ทายาไม่ติด ... ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้โกนขนในที่แคบได้ เพราะเหตุอาพาธ ฯ

[๑๕๒] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้กันและกันให้ตัดผมด้วยกรรไกร ชาวบ้าน เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ตัดผมด้วยกรรไกร รูปใดให้ตัด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๕๓] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นแผลที่ศีรษะ ไม่อาจปลงผมด้วยมีด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้ตัดผมด้วยกรรไกรได้ เพราะเหตุอาพาธ ฯ

เรื่องไว้ขนจมูกยาว

[๑๕๔] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายปล่อยขนจมูกไว้ยาว ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกปีศาจ ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไว้ขนจมูกยาว รูปใดไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๕๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้ถอนขนจมูกด้วยกรวดบ้าง ด้วยขี้ผึ้ง บ้าง จมูกเจ็บ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแหนบ ฯ

[๑๕๖] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้กันถอนผมหงอก ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ ถอนผมหงอก รูปใดให้ถอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๕๗] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งมีขี้หูจุกช่องหู ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้แคะหู ฯ

[๑๕๘] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ไม้แคะหูต่างๆ คือ ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ไม้แคะหูต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ เรา อนุญาตไม้แคะหูที่ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ไม้จริง ยางไม้ เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์ ฯ

ทรงห้ามสั่งสมเครื่องโลหะเครื่องสัมฤทธิ์

[๑๕๙] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์สั่งสมเครื่องโลหะ เครื่องทอง สัมฤทธิ์ไว้เป็นอันมาก ชาวบ้านไปเที่ยวชมตามวิหารพบเข้า แล้วเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้สั่งสมเครื่องโลหะ เครื่องทองสัมฤทธิ์ ไว้มากมายคล้ายพ่อค้าขายเครื่องทองสัมฤทธิ์ ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง สั่งสมเครื่องโลหะ เครื่องทองสัมฤทธิ์ รูปใดสั่งสม ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๖๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจกล่องยาตา ไม้ป้ายยาตา ไม้แคะหู ซึ่งเพียงห่อรวมกันไว้ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตกล่องยาตา ไม้ป้ายยาตา ไม้แคะหู เพียงห่อรวมกันไว้ ฯ

[๑๖๑] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์นั่งรัดเข่าด้วยผ้าสังฆาฏิ แผ่นผ้าสังฆาฏิ หลุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนั่งรัดเข่าด้วยผ้าสังฆาฏิ รูปใดนั่ง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๖๒] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เธอเว้นผ้ารัดเข่าเสียไม่สบาย ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้ารัดเข่า ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า เราจะพึงรู้ได้อย่างไรว่าเป็นผ้ารัดเข่าจึงได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้สะดึงที่แผ่ด้วย ฟืม ด้ายพัน ไม้สลักทอ และเครื่องหูกทุกอย่าง ฯ

เรื่องประคดเอว

[๑๖๓] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไม่ได้คาดรัดประคด เข้าบ้านไปบิณฑบาต ผ้าสบงของเธอหลุดที่ถนน ชาวบ้านเห็นแล้วพากันโห่ ภิกษุนั้นกระดากอาย ครั้น ไปถึงวัดแล้ว เล่าเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายๆ กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่มีรัดประคดไม่พึงเข้าบ้าน รูปใดเข้าบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตผ้ารัดประคด ฯ

[๑๖๔] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าประคดต่างๆ คือ ประคดถักเชือก หลายเส้น ประคดถักเป็นศีรษะงูน้ำ ประคดกลมคล้ายเกลียวเชือก ประคดคล้าย สังวาล ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... เส้น ประคดถักเป็นศีรษะงูน้ำ ประคดกลมคล้ายเกลียวเชือก ประคดคล้าย

สังวาล รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตประคด ๒ ชนิด คือ ประคดแผ่นผ้า ๑ ประคดกลมดังไส้สุกร ๑ ...

ชายผ้าประคดเก่า ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ถักกลมคล้ายเกลียวเชือก ให้ถักคล้ายสังวาลได้ ปลายประคดเก่า ...ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเย็บทบเข้ามาถักเป็นห่วง ที่สุดห่วงประคดเก่า ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกถวิล ฯ

เรื่องลูกถวิล

[๑๖๕] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ลูกถวิลต่างๆ คือ ทำด้วยทอง ทำ ด้วยเงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ลูกถวิลต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกถวิล ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ... กระดองสังข์ เส้นด้าย ฯ

เรื่องลูกดุม

[๑๖๖] สมัยนั้น ท่านพระอานนท์ห่มผ้าสังฆาฏิเนื้อบางเข้าบ้านบิณฑบาต สังฆาฏิของท่านถูกลมหัวด้วนพัดเลิกขึ้น ครั้นท่านกลับถึงอารามแล้ว ได้แจ้งเรื่อง นั้นแก่ภิกษุทั้งหลายๆ กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกดุมและรังดุม ฯ

[๑๖๗] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้ลูกดุมต่างๆ คือ ทำด้วยทอง ทำด้วย เงิน ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้ลูกดุมต่างๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลูกดุม ทำด้วยกระดูก งา เขา ไม้อ้อ ไม้ไผ่ ไม้จริง ยางไม้ เมล็ดผลไม้ โลหะ กระดองสังข์ เส้นด้าย ฯ

[๑๖๘] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเย็บตรึงลูกดุมบ้าง รังดุมบ้าง ลงที่จีวร จีวรชำรุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผ่นผ้ารองลูกดุม แผ่นผ้ารองรังดุม ภิกษุ ทั้งหลายเย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกดุมแผ่นผ้ารองรังดุมลงที่ชายจีวร มุมผ้าเปิด ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ติดแผ่นผ้ารองลูกดุม แผ่นผ้ารองรังดุมที่ชายผ้าลึกเข้าไป๗-๘ องคุลี ฯ

เรื่องพระฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์

[๑๖๙] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์ คือ นุ่งห้อยชาย เหมือนงวงช้าง นุ่งปล่อยชายคล้ายหางปลา นุ่งปล่อยชายสี่แฉก นุ่งห้อยชาย คล้ายก้านตาล นุ่งยกกลีบตั้งร้อย ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ ภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์คือ นุ่งห้อยชายเหมือนงวงช้าง นุ่งปล่อยชายคล้ายหางปลา นุ่งปล่อยชายเป็นสี่ แฉก นุ่งห้อยชายคล้ายก้านตาล นุ่งยกกลีบตั้งร้อย รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๐] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์ห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์ รูปใดห่มต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๑] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าเหน็บชายกระเบน ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนคนหาบของหลวง ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนุ่งผ้าเหน็บชายกระเบน รูปใดนุ่ง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๒] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์หาบของสองข้าง ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนคนหาบของหลวง ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง หาบของสองข้าง รูปใดหาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้คอน หาม เทิน แบก กระเดียด หิ้ว ฯ

เรื่องไม้ชำระฟัน

[๑๗๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่เคี้ยวไม้ชำระฟัน ปากมีกลิ่นเหม็น ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไม่เคี้ยวไม้ชำระฟันมีโทษ ๕ ประการนี้ คือ นัยน์ตาไม่แจ่ม ใส ๑ ปากมีกลิ่นเหม็น ๑ ลิ้นรับรสอาหารไม่บริสุทธิ์ ๑ ดีและเสมหะหุ้มห่อ อาหาร ๑ ไม่ชอบฉันอาหาร ๑ ไม่เคี้ยวไม้ชำระฟันมีโทษ ๕ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย การเคี้ยวไม้ชำระฟันมีอานิสงส์ ๕ ประการนี้ คือ นัยน์ตาแจ่มใส ๑ ปากไม่มีกลิ่นเหม็น ๑ ลิ้นรับรสอาหารบริสุทธิ์ ๑ ดีและเสมหะไม่หุ้มห่อ อาหาร ๑ ชอบฉันอาหาร ๑ การเคี้ยวไม้ชำระฟัน มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล เราอนุญาตไม้ชำระฟัน ฯ

[๑๗๔] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์เคี้ยวไม้ชำระฟันยาว และตีสามเณรด้วยไม้ชำฟันเหล่านั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มี พระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเคี้ยวไม้ชำระฟันยาว รูปใด เคี้ยว ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ชำระฟันยาว ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง และไม่พึงตีสามเณรด้วย ไม้นั้น รูปใดตี ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๕] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป ไม้ชำระ ฟันหลุดเข้าไปติดในคอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มี พระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป รูปใดเคี้ยว ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ชำระฟันขนาด ๔ องคุลีเป็นอย่างต่ำ ฯ

เรื่องพระฉัพพัคคีย์จุดไฟเผากองหญ้า

[๑๗๖] ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จุดไฟเผากองหญ้า ชาวบ้านเพ่ง โทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนคนเผาป่า ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง เผากองหญ้า รูปใดเผา ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๗] สมัยนั้น วิหารที่อยู่มีหญ้าขึ้นรก เมื่อไฟป่าไหม้มาถึง วิหารถูกไฟไหม้ ภิกษุทั้งหลายรังเกียจที่จะจุดไฟรับเพื่อทำการป้องกัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไว้เมื่อไฟป่าไหม้มาถึง ให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ฯ

เรื่องขึ้นต้นไม้

[๑๗๘] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ขึ้นต้นไม้ ไต่จากต้นหนึ่ง ไปสู่ต้นหนึ่ง ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนลิง ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ไม่พึงขึ้นต้นไม้ รูปใดขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๗๙] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งไปเมืองสาวัตถีในโกศลชนบท ช้างไล่ในระหว่างทาง จึงภิกษุนั้นวิ่งเข้าไปยังโคนต้นไม้ รังเกียจไม่ขึ้นต้นไม้ ช้างนั้นได้ ไปทางอื่น ครั้นภิกษุนั้นไปถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายๆกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกิจจำเป็น เราอนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ ในคราวมีอันตราย ขึ้นได้ตามประสงค์ ฯ

[๑๘๐] สมัยนั้น ภิกษุสองรูปเป็นพี่น้องกัน ชื่อเมฏฐะและโกกุฏฐะเป็นชาติพราหมณ์ พูดจาอ่อนหวาน เสียงไพเราะ เธอสองรูปนั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระ พุทธเจ้าข้า บัดนี้ ภิกษุทั้งหลายต่างชื่อต่างโคตร ต่างชาติ ต่างสกุลกันเข้ามา บวช พวกเธอจะทำพระพุทธวจนะให้ผิดเพี้ยนจากภาษาเดิม มิฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะขอยกพระพุทธวจนะขึ้นโดยภาษาสันสกฤต

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆะบุรุษทั้งหลาย ไฉน พวก เธอจึงได้กล่าวอย่างนี้ว่า มิฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะขอยกพระพุทธวจนะ ขึ้นโดยภาษาสันสกฤตดังนี้เล่า ดูกรโมฆะบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม ฯ

เรื่องเรียนคัมภีร์โลกายตะ

[๑๘๑] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์เรียนคัมภีร์โลกายตะ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ... เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาอยู่ ... จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เห็นคัมภีร์โลกายตะ ว่ามีสาระจะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้หรือ

ภิ. ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ภ. อันผู้ที่เห็นธรรมวินัยนี้ว่ามีสาระ จะพึงเล่าเรียนคัมภีร์โลกายตะหรือ

ภิ. ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเรียนคัมภีร์โลกายตะ รูปใดเรียน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๘๒] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สอนคัมภีร์โลกายตะ ชาวบ้านเพ่ง โทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสอนคัมภีร์ โลกายตะ รูปใดสอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องเรียนดิรัจฉานวิชา และการให้พรเมื่อมีผู้จาม

[๑๘๓] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์เรียนดิรัจฉานวิชา ... ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเรียนดิรัจฉาน วิชา รูปใดเรียน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๘๔] สมัยต่อมา พระฉัพพัคคีย์สอนดิรัจฉานวิชา ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสอนดิรัจฉาน วิชา รูปใดสอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๘๕] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า อันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม แล้ว กำลังทรงแสดงธรรม ได้ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ถวายพระพรอย่าง อึงมี่ว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระชนมายุ ขอพระสุคตจงทรงพระชนมายุเถิด พระพุทธเจ้าข้า ธรรมกถาได้พักในระหว่างเพราะเสียงนั้น จึงพระผู้มีพระภาค รับสั่งถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ถูกเขาให้พรว่า ขอจงเจริญ ชนมายุในเวลาจาม จะพึงเป็น หรือพึงตายเพราะเหตุที่ให้พรนั้นหรือ

ภิ. ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงกล่าวคำให้พรว่า ขอจงมีชนมายุ ใน เวลาที่เขาจาม รูปใดให้พร ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๑๘๖] สมัยนั้น ชาวบ้านให้พรในเวลาที่ภิกษุทั้งหลายจามว่า ขอท่าน จงมีชนมายุ ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ มิได้ให้พรตอบ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร เมื่อเขาให้พรว่า จงเจริญ ชนมายุ จึงไม่ให้พรตอบเล่า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านมีความต้องการด้วยสิ่งเป็นมงคล เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ที่เขาให้พรว่า จงเจริญชนมายุ ดังนี้ ให้พรตอบ แก่ชาวบ้านว่า ขอท่านจงเจริญชนมายุยืนนาน ฯ

เรื่องฉันกระเทียม

[๑๘๗] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคอันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม ประทับนั่ง แสดงธรรมอยู่ ภิกษุรูปหนึ่งฉันกระเทียม แลเธอคิดว่า ภิกษุทั้งหลายอย่าได้รบกวน จึงนั่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วจึงรับสั่ง

กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทำไมหนอ ภิกษุนั้นจึงนั่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ภิกษุ นั้นฉันกระเทียม พระพุทธเจ้าข้า แลเธอคิดว่า ภิกษุทั้งหลายอย่ารบกวนจึงนั่ง ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง

ภ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุฉันของใดแล้ว จะพึงเป็นผู้เหินห่างจาก ธรรมกถาเห็นปานนี้ ภิกษุควรฉันของนั้นหรือ

ภิ. ไม่ควรฉัน พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันกระเทียม รูปใดฉัน ต้องอาบัติ ทุกกฏ ฯ

[๑๘๘] สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรอาพาธเป็นลมเสียดท้อง ครั้งนั้นท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรแล้วถามว่า เมื่อก่อนท่านเป็น ลมเสียดท้อง หายด้วยยาอะไร ท่านพระสารีบุตรตอบว่า ผมหายด้วยกระเทียมภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันกระเทียมได้เพราะเหตุอาพาธ ฯ

เรื่องหม้อปัสสาวะ

[๑๘๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถ่ายปัสสาวะลงในที่นั้นๆ ใน อาราม อารามสกปรก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายปัสสาวะในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อาราม มีกลิ่นเหม็น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหม้อปัสสาวะ ภิกษุ ทั้งหลายนั่งถ่ายปัสสาวะลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียง รองเท้าถ่ายปัสสาวะ เขียงรองเท้าถ่ายปัสสาวะเปิดเผย ภิกษุทั้งหลายละอายที่จะถ่ายปัสสาวะ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมเครื่องล้อม ๓ ชนิด คือ เครื่องล้อมอิฐ เครื่องล้อมหิน ฝาไม้ หม้อปัสสาวะไม่มีฝาปิด มีกลิ่นเหม็น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด ฯ

พุทธานุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ

[๑๙๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถ่ายอุจจาระลงในที่นั้นๆ ในอารามอารามสกปรก ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อารามมีกลิ่นเหม็น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ ขอบปากหลุม พัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ๓ อย่าง คือ

ก่อด้วยอิฐก่อด้วยศิลา ก่อด้วยไม้ หลุมอุจจาระมีพื้นต่ำน้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นให้สูง ดินที่ถมพื้นพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ก่อด้วยศิลา ก่อด้วยไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ บันไดหิน บันไดไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ภิกษุทั้งหลายนั่งถ่ายอุจจาระ ที่ริมหลุมพลัดตกลงไป ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ลาดพื้นแล้วเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ภิกษุทั้งหลายนั่งถ่ายอุจจาระลำบาก ... ตรัสว่าดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียงรองเท้าถ่ายอุจจาระ ภิกษุทั้งหลายถ่ายปัสสาวะออก ไปข้างนอก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรางรองปัสสาวะ ไม้ชำระไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้ชำระ ตะกร้ารองรับไม้ชำระ ไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตะกร้ารองรับไม้ชำระ หลุมอุจจาระ ไม่ได้ปิดมีกลิ่นเหม็น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด ฯ

พุทธานุญาตวัจจกุฎี

[๑๘๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถ่ายอุจจาระในที่แจ้งลำบากด้วยร้อนบ้าง หนาวบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตวัจจกุฎี วัจจกุฎีไม่มีบานประตู ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตบานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรับเดือยบานประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง กลอน ลิ่ม ช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ผงหญ้าที่มุงวัจจกุฎีตกลงเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงฉาบดินทั้งข้างบน ข้างล่าง ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟัน มังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวร ฯ

[๑๘๒] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งชราทุพพลภาพ ถ่ายอุจจาระแล้วลุกขึ้น ล้มลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเชือกห้อยสำหรับเหนี่ยว ฯ

[๑๘๓] สมัยนั้น วัจจกุฎีไม่ได้ล้อม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมเครื่องล้อม ๓ อย่าง คือ อิฐ ศิลา ไม้ ฯ

[๑๘๔] ซุ้มประตูไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซุ้ม ประตู ซุ้มประตูมีพื้นต่ำ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตถมพื้นให้สูง ดินที่ถมพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ก่อด้วยศิลา ก่อด้วยไม้ ภิกษุทั้งหลาย

ขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ บันไดหิน บันไดไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตกลงมา ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราว สำหรับยึด บานซุ้มประตูไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซุ้ม ประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรอง เดือยประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง กลอน ลิ่มช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ผงหญ้า ที่มุงบนซุ้มประตูหล่นเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลง ฉาบด้วยดิน ทั้งข้างบนข้างล่าง ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ บริเวณลื่น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยกรวดแร่ กรวดแร่ ไม่เต็ม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้วางศิลา เลียบ น้ำขัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ หม้ออุจจาระ ไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต หม้ออุจจาระ กระบอกตักน้ำชำระ อุจจาระไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกระบอก ตักน้ำชำระอุจจาระภิกษุทั้งหลายนั่งถ่ายลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียงไม้ สำหรับนั่งถ่าย เขียงไม้สำหรับนั่งถ่ายอยู่เปิดเผย ภิกษุทั้งหลายละอายที่จะถ่าย ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมเครื่องล้อม ๓ ชนิด คือ อิฐ ศิลา ไม้ หม้ออุจจาระไม่ได้ปิด ผงหญ้าและขี้ฝุ่นตกลง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตฝาปิด

ประพฤติอนาจารต่างๆ

[๑๘๕] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ประพฤติอนาจารเห็นปานดังนี้ คือ ปลูก ต้นไม้ดอกเอง บ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บ ดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ บ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรอง บ้าง ทำมาลัยต่อก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงก้านเองบ้าง ใช้ให้ ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ตาข่ายประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ภิกษุ พวกนั้นนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้าง ใช้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่ง ดอกไม้พวง นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ตาข่ายประดับอก เพื่อกุลสตรี เพื่อ กุลธิดา เพื่อกุมารีแห่งสกุล เพื่อสะใภ้แห่งสกุล เพื่อกุลทาสี ภิกษุพวกนั้นฉันอาหารในภาชนะ เดียวกันบ้าง ดื่มน้ำในขันเดียวกันบ้าง นั่งบน อาสนะเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง

นอนร่วมเครื่องลาดเดียวกันบ้าง นอน คลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดและคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับ กุลสตรี กุลธิดา กุมารีแห่งสกุล สะใภ้แห่งสกุล กุลทาสี ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ดื่มน้ำเมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของหอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำ บ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ขับร้อง กับหญิงฟ้อนรำบ้าง ประโคมกับหญิงฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ... ฟ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิงเต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากรุกแถวละแปดตาบ้าง เล่นหมากรุกแถวละ สิบตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนห่วง บ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ บ้าง เล่นสะกาบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กังหันบ้าง เล่นตวงทราย ด้วยใบไม้บ้าง เล่นรถน้อยๆ บ้าง เล่นธนูน้อยบ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่น ทายใจบ้าง เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิงธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วิ่งผลัดช้างบ้าง วิ่งผลัดม้าบ้าง วิ่งผลัดรถบ้าง วิ่งขับกันบ้าง วิ่งเปี้ยวกันบ้าง ผิวปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง ชกมวย กันบ้าง ปูลาดผ้าสังฆาฏิ ณ กลางสถานที่เต้นรำ แล้วพูดกับหญิงฟ้อนรำอย่างนี้ว่าน้องหญิง เธอจงฟ้อนรำ ณ ที่นี้ ดังนี้บ้าง ให้การคำนับบ้าง ประพฤติอนาจารมีอย่างต่างๆ บ้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงประพฤติ อนาจารมีอย่างต่างๆ รูปใดประพฤติ พึงปรับอาบัติตามธรรม ฯ

พุทธานุญาตเครื่องโลหะเป็นต้น

[๑๘๖] สมัยต่อมา เมื่อท่านพระอุรุเวลกัสสปบวชแล้ว เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องดิน บังเกิดแก่สงฆ์เป็นอันมาก ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า เครื่องโลหะชนิดไหน พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ชนิดไหนไม่ทรงอนุญาต เครื่องไม้ชนิดไหน ทรงอนุญาต ชนิดไหนไม่ทรงอนุญาต เครื่องดินชนิดไหนทรงอนุญาต ชนิดไหน ไม่ทรงอนุญาต จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทางทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตเครื่องโลหะทุกชนิด เว้นเครื่องประหาร อนุญาตเครื่องไม้ทุกชนิด เว้น เก้าอี้นอนมีแคร่ บัลลังก์ บาตรไม้และเขียงไม้ อนุญาตเครื่องดินทุกชนิด เว้น เครื่องเช็ดเท้าและกุฎีที่ทำด้วยดินเผา ฯ

ขุททกวัตถุขันธกะ ที่ ๕ จบ

หัวข้อประจำขันธกะ

[๑๙๗] ๑. เรื่องขัดสีกายที่ต้นไม้ ๒. ขัดสีกายที่เสา ๓. ขัดสีกาย ที่ฝา ๔. อาบน้ำในที่ไม่ควร ๕. อาบน้ำขัดสีกายด้วยมือทำด้วยไม้ ๖. ขัด สีกายด้วยจุณหินสีดังพลอยแดง ๗. ผลัดกันถูตัว ๘. อาบน้ำถูด้วยไม้ บังเวียน ๙. ภิกษุเป็นหิด ๑๐. ภิกษุชรา ๑๑. ถูหลังด้วยฝ่ามือ ๑๒. เครื่องตุ้มหู ๑๓. สังวาล ๑๔. สร้อยคอ ๑๕. เครื่องประดับเอว ๑๖. ทรงวลัย ๑๗. ทรงสร้อยตาบ ๑๘. ทรงเครื่องประดับข้อมือ ๑๙. ทรงแหวนประดับนิ้วมือ ๒๐. ไว้ผมยาว ๒๑. เสยผมด้วยแปรง ๒๒. เสยผมด้วยมือ ๒๓. เสยผมด้วยน้ำมันผสมขี้ผึ้ง ๒๔. เสยผมด้วยน้ำมันผสมน้ำ ๒๕. ส่องเงาหน้าใน แว่น ในขันน้ำ ๒๖. แผลเป็นที่หน้า ๒๗. ผัดหน้า ๒๘. ทาหน้า ถูหน้า ผัดหน้า เจิมหน้า ย้อมตัว ย้อมหน้า ย้อมทั้งหน้าทั้งตัว ๒๙. โรคนัยน์ตา ๓๐. มหรสพ ๓๑. สวดเสียงยาว ๓๒. สวดสรภัญญะ ๓๓. ห่มผ้าขนสัตว์มีขนข้างนอก ๓๔. มะม่วงทั้งผล ๓๕. ชิ้นมะม่วง ๓๖. มะม่วงล้วน ๓๗. เรื่องงู ๓๘. ตัดองค์กำเนิด ๓๙. บาตรไม้จันทน์ ๔๐. เรื่องบาตรต่างๆ ๔๑. บังเวียน รองบาตร ๔๒. บังเวียนทองรองบาตร หนาไป ทรงอนุญาตให้กลึง ๔๓. บังเวียน รองบาตรวิจิตร ๔๔. บาตรเหม็นอับ ๔๕. บาตรมีกลิ่นเหม็น ๔๖. วางบาตรไว้ในที่ร้อน ๔๗. บาตรกลิ้งตกแตก ๔๘. เก็บบาตรไว้ที่กระดานเลียบ๔๙. เก็บบาตรไว้ริมกระดานเลียบนอกฝา ๕๐. หญ้ารองบาตร ๕๑. ท่อน ผ้ารองบาตร ๕๒. แท่นเก็บบาตร หม้อเก็บบาตร ๕๓. ถุงบาตรและสาย โยกเป็นด้ายถัก ๕๔. แขวนบาตรไว้ที่ไม้เดือย ๕๕. เก็บบาตรไว้บนเตียง ๕๖. เก็บบาตรไว้บนตั่ง ๕๗. วางบาตรไว้บนตัก ๕๘. เก็บบาตรไว้บนกลด ๕๙. ถือบาตรอยู่ผลักประตูเข้าไป ๖๐. ใช้กระโหลกน้ำเต้าแทนบาตร ๖๑. ใช้ กระเบื้องหม้อแทนบาตร ๖๒. ใช้กระโหลกผีแทนบาตร ๖๓. ใช้บาตรต่างกระโถน ๖๔. ใช้มีดตัดจีวร ๖๕. เรื่องใช้มีดมีด้าม ๖๖. ใช้ด้ามมีดทำด้วยทอง ๖๗. ใช้ขนไก่และไม้กลัดเย็บจีวร กล่องเข็ม แป้งข้าวหมาก ฝุ่น หิน ขี้ผึ้ง ผ้ามัดขี้ผึ้ง ๖๘. จีวรเสียมุมผูกสะดึง ขึงสะดึงในที่ไม่เสมอ ขึงสะดึงที่พื้นดิน ขอบสะดึงชำรุด และไม่พอ ทำเครื่องหมายและตีบรรทัด ๖๙. ไม่ล้างเท้าเหยียบสะดึง ๗๐. เท้าเปียกเหยียบสะดึง ๗๑. สวมรอ เท้าเหยียบสะดึง ๗๒. ใช้นิ้วมือรับเข็ม ๗๓. ปลอกนิ้วมือ ๗๔. กล่อง สำหรับเก็บเครื่องเย็บผ้า และสายโยก เป็นด้ายถัก ๗๕. เย็บจีวรในที่แจ้ง โรงไม้สะดึงต่ำ ถมพื้นให้สูง ขึ้นลงลำบาก ๗๖. ผงหญ้าที่มุงตกเกลื่อนพระวินายกทรงอนุญาตให้รื้อลงฉาบด้วยดินทั้งข้างนอกข้างในทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ

ราวจีวร สายระเดียงจีวร ๗๗. ทิ้งไม้สะดึงแล้วหลีกไป ไม้สะดึงหักเสียหาย คลี่ออก ๗๘. เก็บสะดึงไว้ที่ฝากุฏิ ๗๙. ใช้บาตรบรรจุเข็ม มีด เครื่องยาเดินทาง ถุงเก็บเครื่องยา สายโยกเป็นด้ายถัก ๘๐. ใช้ผ้ากายพันธ์ผูกรองเท้า ถุงเก็บ รองเท้า สายโยกเป็นด้ายถัก ๘๑. น้ำในระหว่างทางเป็นอกัปปิยะ ผ้ากรองน้ำ กระบอกกรองน้ำ ๘๒. ภิกษุสองรูปเดินทางไปเมืองเวสาลี ๘๓. พระมหามุนีทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำมีขอบและผ้าลาดลงบนน้ำ ๘๔. ยุงรบกวน ๘๕. อาหาร ประณีต เกิดโรคมาก หมอชีวกทูลขออนุญาตสร้างที่จงกรมและเรือนไฟ ๘๖. ที่จงกรมขรุขระ ๘๗. พื้นที่จงกรมต่ำ ทรงอนุญาตให้ก่อกรุดินที่ถม ๓ ชนิด ขึ้นลงลำบาก ทรงอนุญาตบันไดและราวสำหรับยึด ๘๘. ทรงอนุญาตรั้วรอบที่จง กรม ๘๙. จงกรมในที่แจ้งผงหญ้าหล่นเกลื่อน ทรงอนุญาตให้รื้อลงฉาบด้วยดิน ทำให้มี สีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียงจีวร ๙๐. ทรงอนุญาตให้ถมเรือนไฟ ให้สูงกั้นกรุ บันได ราวบันได บานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรองเดือยประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง กลอน ลิ่ม ช่องดาล ช่องชักเชือก เชือกชัก ก่อฝาเรือนไฟให้ต่ำ และปล่องควัน ๙๑. เรือนไฟตั้งอยู่กลาง ทรงอนุญาตดิน ทาหน้า รางละลายดิน ดินมีกลิ่นเหม็น ๙๒. ไฟลนกาย ทรงอนุญาตที่ขังน้ำขันตักน้ำ เรือนไฟไหม้เกรียม พื้นที่เป็นตม ทรงอนุญาตให้ล้าง ทำท่อระบายน้ำ ๙๓. ตั่งรองนั่งในเรือนไฟ ๙๔. ทำซุ้ม ๙๕. ทรงอนุญาตโรยกรวดแร่วาง ศิลาเลียบ ท่อระบายน้ำ ๙๖. เปลือยกายไหว้กัน ๙๗. วางจีวรไว้บนพื้นดิน ฝนตกเปียก ๙๘. ทรงอนุญาตเครื่องกำบัง ๓ ชนิด ๙๙. บ่อน้ำ ๑๐๐. ใช้ ผ้ากายพันธ์และเถาวัลย์ผูกภาชนะตักน้ำ ทรงอนุญาตคันโพง ระหัดชัก ระหัดถีบภาชนะตักน้ำแตก ทรงอนุญาตถังน้ำทำด้วยโลหะไม้และท่อนหนัง ๑๐๑. ทรง อนุญาตศาลาใกล้บ่อน้ำ ๑๐๒. ทรงอนุญาตฝาปิดบ่อกันผงหญ้า ๑๐๓. ทรง อนุญาตรางไม้ ๑๐๔. ทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ และกำแพงกั้น น้ำขังลื่น ทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ ๑๐๕. เนื้อตัวตกหนาว ทรงอนุญาตผ้าชุบน้ำ ๑๐๖. ทรง อนุญาตสระน้ำ น้ำในสระเก่า ทรงอนุญาตให้ทำท่อระบายน้ำ ๑๐๗. ทรงอนุญาตเรือนไฟมีปั้นลม ๑๐๘. ไม่อยู่ปราศจากผ้านิสีทนะ ๔ เดือน ๑๐๙. นอน บนที่นอนอันเดียรดาษด้วยดอกไม้ ๑๑๐. ไม่รับประเคนดอกไม้ของหอม ๑๑๑. ไม่ต้องอธิษฐานสันถัตขนเจียมหล่อ ๑๑๒. ฉันจังหันบนเตียบ ๑๑๓. ทรง อนุญาตโตก ๑๑๔. ฉันจังหันและนอนร่วมกัน ๑๑๕. เจ้าวัฑฒะลิจฉวี ๑๑๖. โพธิราชกุมาร พระพุทธเจ้าไม่ทรงเหยียบผ้า ๑๑๗. หม้อน้ำ ปุ่มไม้สำหรับเช็ดเท้า และไม้กวาด ๑๑๘. ทรงอนุญาตที่เช็ดเท้าทำด้วยหิน กรวดกระเบื้อง หินฟองน้ำ ๑๑๙. ทรงอนุญาตพัดโบก พัดใบตาล ๑๒๐. ไม้

ปัดยุง แส้จามรี ๑๒๑. ทรงอนุญาตร่ม ๑๒๒. ไม่มีร่มไม่สบาย ๑๒๓. ทรง อนุญาตร่มในวัด
รวม ๓ เรื่อง ๑๒๔. วางบาตรไว้ในสาแหรก ๑๒๕. สมมติ สาแหรก สมมติไม้เท้าและสาแหรก
๑๒๖. โรคเรอ ๑๒๗. เมล็ดข้าว เกลื่อน ๑๒๘. ไว้เล็บยาว ๑๒๙. ตัดเล็บ นิ้วมือเจ็บ ตัดเล็บ
จนถึงเลือด ทรงอนุญาตให้ตัดพอดีเนื้อ ๑๓๐. ขัดเล็บทั้ง ๒๐ นิ้ว ๑๓๑. ไว้ผมยาวทรงอนุญาต
มีดโกน หินลับมีดโกน ปลอกมีดโกน ผ้าพันมีดโกน เครื่องมือ โกนผมทุกอย่าง ๑๓๒. ตัดหนวด
ไว้หนวด ไว้เครา ไว้หนวดสี่เหลี่ยม ขมวดกลุ่มขนหน้าอก ไว้กลุ่มขนท้อง ไว้หนวดเป็นเขี้ยวโง้ง
โกนขนในที่แคบ ๑๓๓. อาพาธโกนขนในที่แคบได้ ๑๓๔. ตัดผมด้วยกรรไกร ๑๓๕. ศีรษะ
เป็นแผล ๑๓๖. ไว้ขนจมูกยาว ๑๓๗. ถอนขนจมูกด้วยก้อนกรวด ๑๓๘. เรื่อง ถอนผมหงอก
๑๓๙. เรื่องมูลหูจุกช่องหู ๑๔๐. ใช้ไม้แคะหู ๑๔๑. เรื่อง สั่งสมเครื่องโลหะกับไม้ป้ายยาตา ๑๔๒.
นั่งรัดเข่า ๑๔๓. ผ้ารัดเข่า ด้าย พัน ๑๔๔. ผ้ารัดประคต ๑๔๕. ภิกษุใช้รัดประคตเป็นเชือกหลายเส้น
ประคตถักเป็นศีรษะงูน้ำ ประคตกลมคล้ายเกลียวเชือก ประคตคล้ายสังวาลทรงอนุญาตรัดประคต
แผ่นผ้า และรัดประคตกลม ชายผ้ารัดประคตเก่า ทรง อนุญาตให้เย็บทบ ถักเป็นห่วง ที่สุดห่วงรัด
ประคตเก่า ทรงอนุญาตลูกถวิน ๑๔๖. ทรงอนุญาตลูกดุม และรังดุม ๑๔๗. ทำลูกดุมต่างๆ ๑๔๘.
ติด แผ่นผ้ารองลูกดุม และรังดุม ๑๔๙. นุ่งผ้าอย่างคฤหัสถ์ คือ นุ่งห้อยชาย เหมือนงวงช้าง นุ่งปล่อย
ชายคล้ายหางปลา นุ่งปล่อยชายเป็นสี่แฉก นุ่งห้อยชาย คล้ายก้านตาล นุ่งยกกลีบตั้งร้อย ๑๕๐.
ห่มผ้าอย่างคฤหัสถ์ ๑๕๑. นุ่งผ้า เหน็บชายกระเบน ๑๕๒. หาบของสองข้าง ๑๕๓. ไม้ชำระฟัน
๑๕๔. ใช้ ไม้ชำระฟันตีสามเณร ๑๕๕. ไม้ชำระฟันติดคอ ๑๕๖. จุดไฟเผากองหญ้า ๑๕๗. จุดไฟรับ
๑๕๘. ขึ้นต้นไม้ ๑๕๙. หนีช้าง ๑๖๐. ภาษาสันสกฤต๑๖๑. เรียนโลกายตศาสตร์ ๑๖๒.
สอนโลกายตศาสตร์ ๑๖๓. เรียน ดิรัจฉานวิชา ๑๖๔. สอนดิรัจฉานวิชา ๑๖๕. ทรงจาม
๑๖๖. เรื่องมงคล ๑๖๗. ฉันกระเทียม ๑๖๘. อาพาธเป็นลม ฉันกระเทียมได้ ๑๖๙. อาราม
สกปรกมีกลิ่นเหม็น นั่งปัสสาวะลำบาก ทรงอนุญาตเขียงรองเท้าถ่ายปัสสาวะ ภิกษุทั้งหลายละอาย
หม้อปัสสาวะไม่มีฝาปิด มีกลิ่นเหม็น ถ่ายอุจจาระลงในที่ นั้นๆ มีกลิ่นเหม็น หลุมถ่ายอุจจาระ
พัง ทรงอนุญาตให้ถมขอบปากให้สูง และ ให้ก่อกรุ บันได ราวสำหรับยึด นั่งริมๆ ถ่ายอุจจาระ
นั่งถ่ายอุจจาระลำบาก ทรงอนุญาตเขียงรองเท้าถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะออกไปข้างนอก ทรงอนุญาต
รางรองปัสสาวะ ไม้ชำระ ตะกร้ารองรับไม้ชำระ หลุมวัจจกุฎีไม่ได้ปิด ทรง อนุญาตฝาปิด ๑๗๐.
วัจจกุฎี บานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรับเดือยบาน ประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง กลอน ลิ่ม
ช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ผงหญ้าตกลงเกลื่อน ทรงอนุญาตให้รื้อลงฉาบด้วยดินทั้งข้างบน

ข้างล่าง ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง จำหลักเป็นพวงดอกไม้ เครือไม้ ฟันมังกรดอกจอก ห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียง ๑๗๑. ภิกษุชราทุพพลภาพ ๑๗๒. ทรง อนุญาตให้ล้อมเครื่องล้อม ๑๗๓. ทรงอนุญาตซุ้มประตูวัจจกุฎี โรยกรวดแร่ วางศิลาเลียบ น้ำขัง ทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ หม้อน้ำชำระ ขันตักน้ำชำระ นั่ง ชำระลำบาก ละอาย ทรงอนุญาตฝาปิด ๑๗๔. พระฉัพพัคคีย์ ประพฤติอนาจาร ๑๗๕. ทรงอนุญาตเครื่องโลหะ เว้นเครื่องประหาร พระมหามุนีทรงอนุญาต เครื่อง ไม้ทั้งปวง เว้นเก้าอี้นอนมีแคร่ บัลลังก์ บาตรไม้และเขียงไม้ พระตถาคตผู้ทรง อนุเคราะห์ ทรงอนุญาตเครื่องดินแม้ทั้งมวล เว้นเครื่องเช็ดเท้า และกุฎีที่ทำด้วย ดินเผา

นิทเทศแห่งวัตถุใด ถ้าเหมือนกับข้างต้น นักวินัยพึงทราบวัตถุนั้นว่าท่านย่อไว้ในอุทาน โดยนัย

เรื่องในขุททกวัตถุขันธกะ ที่แสดงมานี้มี ๑๑๐ เรื่อง พระวินัยธรผู้ ศึกษาดีแล้ว มีจิต เกื้อกูล มีศีลเป็นที่รักด้วยดี มีปัญญาส่องสว่างดังดวงประทีป เป็นพหูสูต ควรบูชา จะเป็นผู้ดำรง พระสัทธรรม และอนุเคราะห์แก่เหล่า สพรหมจารีผู้มีศีลเป็นที่รัก ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

เสนาสนะขันธกะ

เรื่องราชคหเศรษฐีถวายวิหาร

[๑๙๘] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน วิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคยังมิได้ทรง บัญญัติเสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย และภิกษุเหล่านั้น ก็อยู่ในที่นั้นๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำเขา ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง ภิกษุเหล่านั้นออกจากที่อยู่นั้นๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำเขา ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง แต่เช้าตรู่ มีอาการเดินทางไป ข้างหน้า ถอย กลับ แลเหลียว คู้แขน เหยียดแขน หน้าเลื่อมใส มีจักษุทอดลง สมบูรณ์ ด้วยอิริยาบถ ฯ

[๑๙๙] สมัยนั้น ราชคหเศรษฐีได้ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออก จากที่อยู่นั้นๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำเขา ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง แต่เช้าตรู่

มีอาการเดินไปข้างหน้า ถอยกลับ แลเหลียว คู้แขน เหยียดแขน หน้าเลื่อมใส มีจักษุทอดลง สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ ครั้น แล้วก็มีจิตเลื่อมใส จึงเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น เรียนถามว่า ท่านเจ้าข้า หาก ข้าพเจ้าสร้างวิหารถวาย พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหารของข้าพเจ้าหรือไม่

ภิกษุเหล่านั้นตอบว่า ดูกรคหบดี พระผู้มีพระภาคยังมิได้ทรงอนุญาต วิหาร

เศรษฐีกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าจงทูลถามพระผู้มีพระภาค แล้วแจ้งแก่ข้าพเจ้า

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของราชคหเศรษฐี แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ราชคห เศรษฐีประสงค์จะสร้างวิหารถวาย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ฯ

พุทธานุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด

[๒๐๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็น เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร ๑ เรือนมุงแถบเดียว ๑ เรือนชั้น ๑ เรือนโล้น ๑ ถ้ำ ๑ ฯ

[๒๐๑] ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปหาท่านราชคหเศรษฐีแล้วได้กล่าวว่า คหบดี พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตวิหารแล้ว บัดนี้เป็นการสมควรที่จะสร้างได้ราชคหเศรษฐีให้สร้างวิหาร ๖๐ หลังโดยวันเดียวเท่านั้น ครั้นให้สร้างเสร็จแล้ว จึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูล อาราธนาว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ จงทรงรับภัตตาหาร ของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นเศรษฐีทราบว่า ทรงรับอาราธนาแล้วจึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคมทำประทักษิณ กลับไปแล้ว ให้ตกแต่งขาทนียโภชนียาหาร อันประณีตโดยล่วง ราตรีนั้น แล้วให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ฯ

ถวายวิหาร

[๒๐๒] ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงอันตรวาสก ถือบาตรจีวร เสด็จไปยังนิเวศน์ของราชคหเศรษฐี ครั้นแล้วประทับนั่งเหนืออาสนะที่เขาปูลาด ถวาย พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงราชคหเศรษฐี อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น ประมุข ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาค ผู้เสวยแล้ว ลดพระหัสถ์จากบาตร ให้ห้ามภัตรแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าต้องการบุญ ต้อง

การ สวรรค์ ได้ให้สร้างวิหาร ๖๐ หลังนี้ไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปฏิบัติอย่างไร ในวิหารเหล่านั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรคหบดี ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวายวิหารเหล่า นั้นแก่สงฆ์ จาตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา ราชคหเศรษฐีทูลรับพระพุทธดำรัส แล้ว ได้ถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์ จาตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่ราชคหเศรษฐีด้วยคาถาเหล่านี้ว่าดังนี้:

คาถาอนุโมทนาวิหารทาน

[๒๐๓] วิหารย่อมป้องกันหนาว ร้อน และเนื้อร้าย นอกจากนั้นยัง ป้องกันงู และยุง ฝนในสิสิรฤดู นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิด ขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อ หลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณา และเพื่อเห็น แจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้น แล คนผู้ฉลาด เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้าง วิหารอันรื่นรมย์ให้ภิกษุ ทั้งหลายผู้พหูสูต อยู่ในวิหารนี้เถิด อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะ สมแก่พวกเธอ ในพวกเธอผู้ซื่อตรง เพราะพวกเธอ ย่อม แสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา เขารู้ทั่วถึง แล้ว จะเป็นผู้ ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาท่านราชคหเศรษฐี ด้วยคาถาเหล่านี้ แล้ว ทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ ฯ

พุทธานุญาตบานประตู

[๒๐๔] ชาวบ้านได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตวิหารแล้ว จึงช่วยกันสร้างวิหารถวายโดยเคารพ วิหารเหล่านั้นยังไม่มีบานประตู งู แมลงป่องและตะขาบ เข้าอาศัย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัส ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบานประตู ภิกษุทั้งหลายเจาะช่องฝา ผูกบานประตูด้วยเถาวัลย์บ้าง เชือกบ้าง หนูและปลวกกัด เชือกที่ผูกไว้ถูกกัดขาด บานประตูล้มลงมา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกรอบเช็ดหน้า ครกรับเดือยประตู ห่วงข้างบน บานประตูปิดไม่สนิท ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตช่องเชือก ชักเชือก สำหรับชัก บานประตูปิดไม่อยู่ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสายยู ไม้หัวลิง ลิ่ม กลอน ฯ

พุทธานุญาตลูกดาล

[๒๐๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่สามารถปิดบานประตูได้ จึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตช่องลูกดาล ลูกดาลมี ๓ ชนิด คือ ลูกดาลโลหะ ๑ ลูกดาลไม้ ๑ ลูกดาลเขา ๑ ภิกษุ ทั้งหลายไขลูกดาลเข้าไป วิหารยังคุ้มไม่ได้ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตลิ่มยนต์ ฯ

[๒๐๖] สมัยนั้น วิหารมุงด้วยหญ้า ถึงฤดูหนาวก็หนาว ถึงฤดูร้อนก็ ร้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงแล้วฉาบด้วยดินทั้งข้างนอกข้างใน ฯ

พุทธานุญาตบานหน้าต่าง

[๒๐๗] สมัยนั้น วิหารยังไม่มีหน้าต่าง ไม่เป็นประโยชน์แก่นัยน์ตา อบกลิ่นเหม็นไว้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหน้าต่าง ๓ ชนิด คือ หน้าต่างมีชุกชี ๑ หน้าต่างมีข่าย ๑ หน้าต่างมีซี่กรง ๑ ที่ซอกหน้าต่าง กระแตและค้างคาวเข้าไปได้ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผ้า ผืนเล็กสำหรับหน้าต่าง ที่ริมผ้าผืนเล็ก กระแตและค้างคาวยังเข้าไปได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบานหน้าต่าง มู่ลี่หน้าต่าง ฯ

พุทธานุญาตเครื่องลาด

[๒๐๘] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนบนพื้นดิน เนื้อตัวและจีวรแปด เปื้อนด้วยฝุ่น จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ลาดด้วยหญ้า หญ้าที่ลาดถูกหนูบ้าง ปลวกบ้างกัด ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผ่นกระดานคล้ายตั่ง เมื่อนอนบนแผ่นกระดานคล้ายตั่ง เนื้อตัวไม่สบาย ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงถักหรือสาน ฯ

พุทธานุญาตเตียงและตั่งชนิดต่างๆ

[๒๐๙] สมัยนั้น เตียงมีแม่แคร่สอดเข้าในเท้า ซึ่งทอดทิ้งอยู่ในป่าช้า บังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรา

อนุญาตเตียงมีแคร่สอดเข้าในเท้า ตั่งมีแม่แคร่สอดเข้าในเท้า บังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งมีแม่แคร่สอดเข้าในเท้า ฯ

[๒๑๐] สมัยนั้น เตียงมีแม่แคร่ติดกับเท้า ซึ่งทอดทิ้งอยู่ในป่าช้า บังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงมีแม่แคร่ติดกับเท้า ตั่งมีแม่แคร่ติดกับเท้าบังเกิด แล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งมีแม่แคร่ติดกับเท้า ฯ

[๒๑๑] สมัยนั้น เตียงมีเท้าดังก้ามปู ซึ่งทอดทิ้งอยู่ในป่าช้า บังเกิด แก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงมีเท้าดังก้ามปู ตั่งมีเท้าดังก้ามปูบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งมี เท้าดังก้ามปู ฯ

[๒๑๒] สมัยนั้น เตียงมีเท้าจดแม่แคร่ ซึ่งทอดทิ้งอยู่ในป่าช้า บังเกิด แก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงมีเท้าจดแม่แคร่ ตั่งมีเท้าจดแม่แคร่บังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตตั่งมีเท้าจดแม่แคร่ ฯ

พุทธานุญาตม้าชนิดต่างๆ

[๒๑๓] สมัยนั้น ม้าสี่เหลี่ยมบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตม้าสี่เหลี่ยม ม้าสี่เหลี่ยมชนิดสูง บังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตม้าสี่เหลี่ยมชนิดสูง ม้าสี่เหลี่ยมชนิดสูง มีพนักสามด้านบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตม้าสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้าน ม้าสี่เหลี่ยมมี พนักสามด้านชนิดสูงบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตม้าสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านชนิด สูง ตั่งหวายบังเกิดแล้ว ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต

ตั่งหวาย ตั่งหุ้มด้วยผ้าบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งหุ้มด้วยผ้า ตั่งขาทรายบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งขาทราย ตั่งก้ามมะขามป้อมบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งก้ามมะขามป้อม แผ่นกระดานบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผ่นกระดาน เก้าอี้บังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเก้าอี้ ตั่ง ฟางบังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตตั่งฟาง ฯ

ทรงห้ามนอนบนเตียงสูง

[๒๑๔] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์นอนบนเตียงสูง ชาวบ้านเที่ยวชม วิหาร เห็นแล้วเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงนอนบนเตียงสูง รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

พุทธานุญาตเขียงรองเท้าเตียง

[๒๑๕] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งนอนบนเตียงต่ำ ถูกงูกัด ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียง รองเท้าเตียง ฯ

[๒๑๖] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้เขียงรองเท้าเตียงสูงเจาะติดกับเขียง รองเท้าเตียง ชาวบ้านเที่ยวชมวิหาร เห็นแล้วเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้ บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้เขียงรองเท้าเตียงสูง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเขียงรองเท้าเตียงสูง ๘ นิ้ว เป็นอย่างยิ่ง ฯ

พุทธานุญาตด้าย

[๒๑๗] สมัยนั้น ด้ายบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตด้ายไว้ถักเตียง ตัว เตียงกินด้าย

มาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เจาะตัวเตียงแล้วถัก เป็นตาหมากรุก ผ้าสามัญผืนน้อยๆ บังเกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำเป็นผ้ารองพื้น นุ่นบังเกิดแล้ว ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สางออกทำเป็นหมอน นุ่นมี ๓ ชนิด คือ นุ่นต้นไม้ ๑ นุ่นเถาวัลย์ ๑ นุ่นหญ้า ๑ ฯ

พุทธานุญาตหมอน

[๒๑๘] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้หมอนยาวกึ่งกาย ชาวบ้านเที่ยวชม วิหารพบเห็นแล้ว เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภค กาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้หมอนยาวกึ่งกาย รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาต ให้ทำหมอนพอดีกับศีรษะ ฯ

พุทธานุญาตฟูก ๕ ชนิด

[๒๑๙] สมัยนั้น ในเมืองราชคฤห์มีมหรสพบนยอดเขา ชาวบ้านจัดแจงฟูกสำหรับพวกมหาอำมาตย์ คือ ฟูกขนสัตว์ ฟูกผ้า ฟูกเปลือกไม้ ฟูกหญ้า ฟูกใบไม้ ครั้นมหรสพเลิกแล้ว เขาก็เลิกผ้าหุ้มไป ภิกษุทั้งหลายได้เห็นขนสัตว์ บ้าง ท่อนผ้าบ้าง เปลือกไม้บ้าง หญ้าบ้าง ใบไม้บ้าง เป็นอันมาก ซึ่งเขาทิ้ง ไว้ในที่เล่นมหรสพ ครั้นแล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฟูก ๕ ชนิด คือ ฟูกขนสัตว์ ฟูกผ้า ฟูกเปลือก ไม้ ฟูกหญ้า ฟูกใบไม้ ฯ

[๒๒๐] สมัยนั้น ผ้าอันเป็นบริขารของเสนาสนะ บังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หุ้มฟูก ฯ

พุทธานุญาตเตียงหุ้มฟูก

[๒๒๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายปูฟูกเตียงลงบนตั่ง ปูฟูกตั่งลงบนเตียงฟูกทั้งหลายขาดทำลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงหุ้มฟูก ตั่งหุ้มฟูก ภิกษุทั้งหลายปูลงไปไม่ได้ ใช้ผ้ารองล่าง ฟูกย้อยลงข้างล่าง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ ผ้ารองปูแล้วหุ้มฟูก โจรลักเลิกผ้าหุ้มไป ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้จดไว้ โจรก็ยังลักไป ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำรอยไว้ ถึงอย่างนั้นก็ยังลักไป ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้พิมพ์รอย นิ้วมือไว้ ฯ

[๒๒๒] สมัยนั้น ที่อยู่อาศัยของพวกเดียรถีย์ทาสีขาว พื้นเขาแต่งให้ เป็นสีดำ ฝาเขาทำบริกรรมให้เป็นสีเหลือง ชาวบ้านเป็นอันมาก พากันไปดูที่อยู่ พวกเดียรถีย์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสีขาว สีดำ ทำบริกรรมด้วยสีเหลือง ในวิหาร ฯ

[๒๒๓] สมัยนั้น ฝาหยาบ สีขาวไม่จับ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ดินปนแกลบ แล้วกวดด้วยเกรียง สีขาวจะได้จับ สีขาวยังไม่ติด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ดินละเอียด แล้วกวดด้วยเกรียงให้สีขาวจับ สีขาวก็ยังไม่จับ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ใช้ยางไม้ แป้งเปียก ฯ

พุทธานุญาตดินปนแกลบ

[๒๒๔] สมัยนั้น ฝาหยาบสีเหลืองไม่จับ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ดินปนแกลบ แล้วกวดด้วยเกรียงให้สีเหลืองจับ สีเหลืองไม่ติด ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ดินปนรำ แล้วกวดด้วยเกรียงให้สีเหลืองจับ สีเหลืองก็ยังไม่ติด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ใช้แป้งเมล็ดพรรณผักกาด ขี้ผึ้งเหลว ครั้นหนาเกินไป ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคท พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เช็ดออกด้วยท่อนผ้า ฯ

[๒๒๕] สมัยนั้น พื้นดินหยาบไป สีดำไม่จับ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ดินปนแกลบ แล้วกวดด้วยเกรียง สีดำจะได้จับ สีดำ ก็ยังไม่จับ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ใช้ยางไม้ น้ำฝาด ฯ

พุทธานุญาตภาพดอกไม้เป็นต้น

[๒๒๖] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ให้ช่างเขียนภาพสตรีบุรุษไว้ในวิหาร ชาวบ้านเที่ยวชมวิหารเห็นเข้า จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวก คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้เขียนภาพสตรีบุรุษ รูปใดให้เขียน ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตภาพดอกไม้ ภาพเครือเถา ฟันมังกร ดอกจอก ห้ากลีบ ฯ

เรื่องวิหารมีพื้นที่ต่ำ

[๒๒๗] สมัยนั้น วิหารมีพื้นต่ำ น้ำท่วมได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นที่ให้สูง ดินที่ถมพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตก่อกรุ ๓ อย่าง คือ ก่อด้วยอิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ อย่าง คือ บันไดอิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ฯ

เรื่องวิหารมีพื้นโล่งโถง

[๒๒๘] สมัยนั้น วิหารมีพื้นโล่งโถง ภิกษุทั้งหลายละอายที่จะนอนจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ผ้าม่าน ภิกษุทั้งหลายเลิกผ้าม่านมองดูกัน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตฝากึ่งหนึ่ง คนมองดูข้างบนจากฝากึ่งหนึ่งได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตห้อง ๓ ชนิด คือ ห้องสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๑ ห้องยาว ๑ ห้องคล้ายตึกโล้น ๑ ฯ

เรื่องวิหารเล็ก

[๒๒๙] สมัยนั้น วิหารเล็ก ภิกษุทั้งหลายกั้นห้องไว้ตรงกลาง อุปจาร ไม่มี จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ทำห้องไว้ส่วนข้างหนึ่งในวิหารเล็ก แต่ในวิหารใหญ่ ทำไว้ตรงกลางได้ ฯ

[๒๓๐] สมัยนั้น เชิงฝาวิหารเก่า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกรอบเชิงฝา ฝาวิหารถูกฝน สาด ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตแผงกันสาด ดินปนเถ้ากับขี้วัว ฯ

[๒๓๑] สมัยนั้น งูตกจากหลังคามุงหญ้าถูกคอภิกษุรูปหนึ่ง เธอกลัว ร้องโวยวาย ภิกษุทั้งหลายรีบเข้าไปถามเธอว่า ทำไม คุณจึงได้ร้องโวยวาย เธอจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายฯ กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัส ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพดาน ฯ

พุทธานุญาตไม้สำหรับแขวน

[๒๓๒] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายแขวนถุงไว้ที่เท้าเตียงบ้าง ที่เท้าตั่งบ้าง หนูและปลวกกัดกิน ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัส ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้เดือยติดฝา ไม้นาคทนต์ ฯ

พุทธานุญาตราวไม้เก็บจีวร

[๒๓๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเก็บจีวรไว้บนเตียงบ้าง บนตั่งบ้าง จีวรขาด จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวร สายระเดียง ในวิหาร ฯ

[๒๓๔] สมัยนั้น วิหารยังไม่มีระเบียง หาที่พักอาศัยมิได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตระเบียง เฉลียง ลับแล หน้ามุขมีหลังคา ระเบียงโล่งโถง ภิกษุทั้งหลายละอายที่จะนอน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกันสาดเลื่อนฝาค้ำ ฯ

พุทธานุญาตหอฉัน

[๒๓๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารในที่แจ้ง ลำบากด้วยหนาว บ้าง ร้อนบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหอฉัน หอฉันมีพื้นที่ต่ำ น้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตหอฉันให้ถมพื้นที่ให้สูง ดินที่ถมพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ดินที่ถม ๓ ชนิด คือ อิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลง ลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ราวสำหรับยึด ผงหญ้าที่มุงหอฉันตกลงเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้รื้อลงแล้วฉาบโบกดินทั้งข้างบนข้างล่างให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง มีลวดลาย ดอกไม้ เครือเถา ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียง ฯ

[๒๓๖] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายปูจีวรลงบนพื้นดินกลางแจ้ง จีวรเปื้อน ฝุ่น ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวจีวร สายระเดียง ไว้กลางแจ้ง ... น้ำฉันถูกแดดเผา ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโรงน้ำฉัน ปะรำน้ำฉัน โรงน้ำฉันมีพื้นต่ำ น้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถม พื้นให้สูง ดินที่ถมพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ๓ ชนิด คือ ก่อด้วยอิฐ ก่อด้วยศิลา กรุด้วยไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุ ทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด ผงหญ้าที่มุงโรงน้ำฉันตกเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อ ลงฉาบด้วยดินทั้งข้างบนข้างล่างให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง มีลายดอกไม้ เครือ เถา ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียง ภาชนะตักน้ำฉันยังไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสังข์ตักน้ำดื่ม ขันตักน้ำดื่ม ฯ

[๒๓๗] สมัยนั้น วิหารยังไม่มีเครื่องล้อม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมด้วยเครื่องล้อม ๓ อย่าง คือ อิฐ ศิลา ไม้ ซุ้มประตูยังไม่มี ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซุ้มประตู ซุ้มประตูมีพื้น ต่ำไป น้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมให้สูง ซุ้ม ประตูไม่มีบาน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบานประต ู กรอบ เช็ดหน้า ครกรองรับเดือยประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง ลิ่ม กลอนช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ผงหญ้าที่มุงซุ้มประตูตกเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลง ฉาบทั้งข้างบนข้างล่าง ให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง มีลายดอกไม้ เครือเถา ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ฯ

พุทธานุญาตท่อระบายน้ำ

[๒๓๘] สมัยนั้น บริเวณเป็นตม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยกรวดแร่ กรวด แร่ไม่เต็ม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ปูศิลาเรียบ น้ำขัง ...ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ ฯ

พุทธานุญาตโรงไฟ

[๒๓๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายก่อกองไฟไว้ในที่นั้นๆ ทั่วบริเวณบริเวณสกปรก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำโรงไฟไว้ในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง โรงไฟมีพื้นที่ต่ำน้ำท่วมได้ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมให้สูง ดินที่ถมพัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อกรุ ๓ ชนิด คือ อิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได ๓ ชนิด คือ บันไดอิฐ ศิลา ไม้ ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงพลัดตก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตราวสำหรับยึด โรงไฟไม่มีบานประตู ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตบานประตู กรอบเช็ดหน้า ครกรับเดือยประตู ห่วงข้างบน สายยู ไม้หัวลิง ลิ่ม กลอนช่องดาล ช่องเชือกชัก เชือกชัก ผงหญ้าที่มุง โรงไฟหล่นเกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลง ฉาบทั้ง ข้างบนทั้งข้างล่างให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง มีลายดอกไม้ เครือเถา ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ ราวจีวร สายระเดียง อารามไม่มีเครื่องล้อม แพะบ้าง ปสุสัตว์ บ้าง เบียดเบียนสิ่งที่ปลูกไว้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค

ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ล้อมรั้ว ๓ อย่าง คือ รั้วไม้ไผ่ รั้ว หนาม คู ซุ้ม ประตูไม่มี แพะบ้าง ปสุสัตว์บ้าง ยังรบกวนสิ่งที่ปลูกไว้ตามเดิม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตซุ้มประตู เครื่องไม้คร่าว บานประตูคู่ เสาระเนียด กลอนเหล็ก ผงหญ้าที่มุงซุ้มหล่น เกลื่อน ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รื้อลงแล้วฉาบทั้งข้างบนข้างล่างให้มีสีขาว สีดำ สี เหลือง มีลายดอกไม้ เครือเถา ฟันมังกร ดอกจอกห้ากลีบ อารามเป็นตม ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้โรยหินแร่ หินแร่ไม่พอ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ปูหินเรียบ น้ำขัง ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตท่อระบายน้ำ ฯ

[๒๔๐] สมัยนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช มีพระ▮ราช ประสงค์จะทรงสร้าง ปราสาทฉาบปูนขาวถวายสงฆ์ ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิด สนเท่ห์ว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต เครื่องมุงชนิดไรไว้บ้างหนอ จึงกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องมุง ๕ ชนิด คือ กระเบื้อง ๑ หิน ๑ ปูนขาว ๑ หญ้า ๑ ใบไม้ ๑ ฯ

ภาณวารที่ ๑ จบ

เรื่องอนาถบิณฑกคหบดีเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งแรก

[๒๔๑] สมัยนั้น อนาถบิณฑิกคหบดี เป็นน้องเขยของราชคหเศรษฐี ครั้งนั้น อนาถ บิณฑิกคหบดีไปเมืองราชคฤห์ ด้วยกรณียกิจบางอย่าง ฯ

[๒๔๒] สมัยนั้น ราชคหเศรษฐีได้นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น ประมุข เพื่อฉัน ในวันรุ่งขึ้น จึงได้สั่งทาสและกรรมกรทั้งหลายว่า พนาย ถ้า เช่นนั้น พวกท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ต้มข้าว หุงข้าว ต้มแกง จงช่วยกันจัดหา อาหารที่มีรสอร่อย ฯ

[๒๔๓] ขณะนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีได้คิดว่า เมื่อเรามาคราวก่อน ท่านคหบดีผู้นี้จัดทำ ธุระทุกอย่างเสร็จแล้ว สนทนาปราศรัยกับเราผู้เดียว บัดนี้เขา มีท่าทีเปลี่ยนไป สั่งทาสและ กรรมกรทั้งหลายว่า พนาย ถ้ากระนั้นพวกท่าน จงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ต้มข้าว หุงข้าว ต้มแกง จงช่วยกันจัดหาอาหารที่มีรสอร่อยๆ บางทีคหบดีผู้นี้จักมีงานอาวาหมงคล วิวาหมงคล หรือ ประกอบมหายัญ หรือจัก ทูลเชิญเสด็จพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช พร้อมทั้งกองพลมา เลี้ยงในวัน รุ่งขึ้นกระมัง ฯ

[๒๔๔] ครั้นราชคหเศรษฐีสั่งทาสและกรรมกรแล้ว เข้าไปหาอนาถบิณ ฑิกคหบดี ได้นั่งสนทนากัน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง อนาถบิณฑิกคหบดีได้ ถามว่า ท่านคหบดี คราวก่อนเมื่อฉันมาแล้ว ท่านได้จัดทำธุระทุกอย่างเสร็จแล้ว ก็สนทนากับฉันผู้เดียว บัดนี้ท่านนั้นมัวสาละวนสั่งทาสและกรรมกรว่า ถ้ากระนั้นพวกท่านจงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ต้มข้าว หุงข้าว ต้มแกง จงช่วยกันจัดหาอาหารที่มีรส อร่อยๆ บางทีท่านคหบดี จักมีงานอาวาหมงคล วิวาหมงคล หรือประกอบมหายัญ หรือจักทูลเชิญเสด็จพระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช พร้อมทั้งกองพล มาเลี้ยงในวันพรุ่งนี้กระมัง ฯ

ราชคหเศรษฐีตอบว่า ท่านคหบดี ฉันจะได้มีงานอาวาหมงคล หรือวิวาหมงคล ก็หาไม่ แม้พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช พร้อมทั้งกองพลฉันก็มิได้เชิญเสด็จมาเลี้ยงในวันพรุ่งนี้ ที่ถูกฉันจะประกอบมหายัญ คือ ฉันได้นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อเลี้ยงในวันพรุ่งนี้

อ. ท่านคหบดี ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้หรือ

ร. ท่านคหบดี ฉันกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้จ้ะ

อ. ท่านคหบดี ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้หรือ

ร. ท่านคหบดี ฉันกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้จ้ะ

อ. ท่านคหบดี ท่านกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้หรือ

ร. ท่านคหบดี ฉันกล่าวว่า พระพุทธเจ้า ดังนี้จ้ะ

อ. ท่านคหบดี แม้เสียงว่า พุทธะ นี้ก็ยากที่จะหาได้ในโลก

ท่านคหบดี ฉันสามารถจะเข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ในเวลานี้ได้ไหม

ร. ท่านคหบดี เวลานี้ยังไม่ควรที่จะเข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พรุ่งนี้ท่านจึงจะได้เข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

[๒๔๕] หลังจากนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีนอนนึกถึงพระพุทธเจ้าเป็น อารมณ์ว่า พรุ่งนี้เราจะได้เข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ข่าวว่า เธอลุกขึ้นในกลางคืนถึงสามครั้งเข้าใจว่า สว่างแล้ว จึงได้ เดินไปโดยทางอันจะไปประตูป่าสีตวัน พวกอมนุษย์เปิดประตูให้ ขณะเมื่อเดิน ออกจากพระนคร แสงสว่างได้หายไป ความมืดปรากฏแทน ความกลัว ความ หวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้าได้บังเกิดแล้ว เธอได้คิดกลับจากที่นั้น

[๒๔๖] ขณะนั้น สีวกยักษ์ไม่ปรากฏร่าง ให้ได้ยินแต่เสียงโดยคาถาว่าดังนี้

ช้าง ๑ แสน ม้า ๑ แสน รถม้าอัสดร ๑ แสน สาวน้อยประดับ
ต่างหูเพชร ๑ แสนก็ยังไม่เท่า เสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการย่างเท้าไป
ก้าวหนึ่ง เชิญก้าวไปข้างหน้าเถิด ท่านคหบดี เชิญก้าวไปข้าง
หน้าเถิด ท่านคหบดี ท่านก้าวไปข้างหน้าดีกว่า อย่าถอยกลับเลย ฯ

[๒๔๗] ทันใดนั้น ความมืดหายไป แสงสว่างได้ปรากฏแก่อนาถ บิณฑิกคหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้า อันใดได้มีแล้ว อันนั้นได้สงบแล้ว

แม้ครั้งที่สอง ...

แม้ครั้งที่สาม แสงสว่างหายไป ความมืดได้ปรากฏแก่อนาถบิณฑิก คหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้าได้บังเกิด เธอคิดจะ กลับจากที่นั้นอีก แม้ครั้งที่สาม สีวกยักษ์ไม่ปรากฏร่าง ให้ได้ยินแต่เสียง โดยคาถาว่าดังนี้:

ช้าง ๑ แสน ม้า ๑ แสน รถม้าอัสดร ๑ แสน สาวน้อย
ประดับต่างหูเพชร ๑ แสน ก็ยังไม่เท่าเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งการ
ย่างเท้าไปก้าวหนึ่ง เชิญก้าวไปข้างหน้าเถิด ท่านคหบดี เชิญ
ก้าวไปข้างหน้าเถิด ท่านคหบดี ท่านก้าวไปข้างหน้าดีกว่าอย่า
ถอยกลับเลย

แม้ครั้งที่สาม ความมืดหายไป แสงสว่างได้ปรากฏแก่อนาถบิณฑิกคหบดี ความกลัว ความหวาดเสียว ความขนพองสยองเกล้าอันใดได้มีแล้ว อันนั้นได้ สงบแล้ว จึงอนาถบิณฑิกคหบดีเดินเข้าไปยังสีตวันแล้ว ฯ

[๒๔๘] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นจงกรมในที่แจ้ง ณ เวลา ปัจจุสสมัยแห่งราตรี ได้ทอดพระเนตรเห็นอนาถบิณฑิกคหบดีนั้นเดินมาแต่ไกล เทียว ครั้นแล้วเสด็จลงจากที่จงกรมประทับนั่งเหนืออาสนะที่ปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ได้ตรัสกะอนาถบิณฑิกคหบดีว่า มาเถิดสุทัตตะ ทันใดนั้น อนาถบิณฑิกคหบดี เบิกบานใจ ดีใจว่า พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกชื่อเรา แล้วเข้าไปเฝ้าซบเศียรลง แทบพระบาทพระผู้มีพระภาค ทูลถามว่า พระองค์ประทับสำราญ หรือพระ พุทธเจ้าข้า ฯ

[๒๔๙] พระผู้มีพระภาคตรัสตอบโดยคาถา ว่าดังนี้:

พราหมณ์ผู้ดับทุกข์ได้แล้ว ย่อมอยู่เป็นสุขแท้ทุกเวลา ผู้ใดไม่

ติดในกาม มีใจเย็น ไม่มีอุปธิ ตัดความเกี่ยวข้องทุกอย่างได้
แล้ว บรรเทาความกระวนกระวายในใจ ถึงความสงบแห่งจิต
เป็นผู้สงบระงับแล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข ฯ

[๒๕๐] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสอนุปุพพิกถาแก่อนาถบิณฑิก คหบดี คือ บรรยายถึงทาน ศีล สวรรค์ อาทีนพ ความต่ำทราม ความเศร้าหมอง ของกามทั้งหลาย แล้วทรงประกาศอานิสงส์ในการออกจากกาม ขณะที่พระองค์ ทรงทราบว่า อนาถบิณฑิกคหบดีมีจิตควรแก่การงาน มีจิตอ่อน มีจิตปราศจาก นิวรณ์ มีจิตสูง มีจิตเลื่อมใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้า ทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

อนาถบิณฑิกคหบดีได้ดวงตาเห็นธรรม

ดวงตาเห็นธรรม ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความ เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่อนาถบิณฑิกคหบดี ณ ที่นั่งนั้นแล ดุจผ้าที่สะอาดปราศจากมลทินควรได้รับน้ำย้อม ฉะนั้น ฯ

[๒๕๑] ครั้นอนาถบิณฑิกคหบดี ได้เห็นธรรมแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจาก ถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้า ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของ พระศาสดา ได้ทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของ พระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมี จักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิต ถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป และขอพระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรง รับภัตตาหาร เพื่อเจริญบุญกุศล ปีติและปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ของข้าพระพุทธเจ้าพระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนา โดยดุษณีภาพ ครั้นอนาถบิณฑิกคหบดีทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้วจึงลุกจากที่นั่ง ถวายบังคม ทำประทักษิณกลับไป ฯ

[๒๕๒] ราชคหเศรษฐีได้ทราบข่าวว่า อนาถบิณฑิกคหบดีนิมนต์พระ สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ จึงได้ถามอนาถบิณฑิกคหบดีว่า ท่านคหบดี ข่าวว่าท่านได้นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ แลท่านก็เป็นแขกแรกมา ฉันจะ

ให้ยืมทรัพย์ที่จะจับจ่ายสิ่งของแก่ท่าน เพื่อท่านจะได้จัดทำอาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

อนาถบิณฑิกะคหบดีตอบว่า ไม่ต้อง ท่านคหบดี ทรัพย์สำหรับที่จะจับจ่าย สิ่งของเป็นเครื่องทำอาหารถวายพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขนั้น ของฉัน มีแล้ว ฯ

[๒๕๓] ชาวนิคมเมืองราชคฤห์ได้ทราบข่าวว่า อนาถบิณฑิกคหบดี นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ จึงได้ถามอนาถ บิณฑิกคหบดีว่า ท่านคหบดี ข่าวว่าท่านได้นิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ แลท่านก็เป็นแขกแรกมา ฉันจะให้ยืมทรัพย์ที่จะจับจ่าย สิ่งของแก่ท่าน เพื่อท่านจะได้จัดทำอาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

อนาถบิณฑิกะคหบดีตอบว่า ไม่ต้อง ท่านผู้เจริญ ทรัพย์สำหรับที่จะจับจ่าย สิ่งของเป็นเครื่องทำอาหารถวายพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขนั้น ของฉัน มีแล้ว ฯ

[๒๕๔] พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราชได้ทรงสดับข่าวว่า อนาถ บิณฑิกคหบดีนิมนต์พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ จึงตรัสถามอนาถบิณฑิกคหบดีว่า ดูกรคหบดี ข่าวว่า ท่านนิมนต์พระสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุขเพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ แลท่านก็เป็นแขกเมือง ฉันจะให้ ยืมทรัพย์ที่จะจับจ่ายสิ่งของแก่ท่าน เพื่อท่านจะได้จัดทำอาหารเลี้ยงพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

อนาถบิณฑิกคหบดีกราบทูลว่า ขอเดชะ เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่าง ล้นเกล้า ทรัพย์ที่จะจับจ่ายเป็นเครื่องทำอาหารถวายพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น ประมุขนั้น ของข้าพระพุทธเจ้ามีแล้ว ฯ

อนาถบิณฑิกคหบดีถวายภัตตาหาร

[๒๕๕] หลังจากนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีสั่งให้ตกแต่งอาหารของเคี้ยว ของฉันอันประณีตในนิเวศน์ของราชคหเศรษฐี โดยล่วงราตรีนั้น แล้วให้กราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารสำเร็จแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรจีวร เสด็จเข้า นิเวศน์ของราชคหเศรษฐี ครั้นแล้วประทับนั่งเหนืออาสนะที่ปูลาดถวายพร้อมกับ ภิกษุสงฆ์ จึงอนาถบิณฑิกคหบดีอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยอาหารของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยมือตนเอง จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ ลดพระหัตถ์จากบาตรห้ามภัตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระองค์พร้อมกับภิกษุสงฆ์จงทรงรับอาราธนาอยู่จำพรรษา ในเมืองสาวัตถีของข้าพระพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรคหบดี พระตถาคตทั้งหลาย ย่อมยินดีใน สุญญาคาร

อนาถบิณฑิกะคหบดีทูลว่า ทราบเกล้าแล้ว พระผู้มีพระภาค ทราบเกล้าแล้ว พระสุคต

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อนาถบิณฑิกคหบดีเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้วทรงลุกจากอาสนะเสด็จกลับ ฯ

อนาถบิณฑิกคหบดีสร้างพระเชตวัน

[๒๕๖] สมัยนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีเป็นคนมีมิตรสหายมาก มีวาจา ควรเชื่อถือ ครั้นเสร็จกิจนั้นในเมืองราชคฤห์แล้ว กลับไปสู่พระนครสาวัตถี ได้ ชักชวนชาวบ้านระหว่างทางว่า ท่านทั้งหลาย จงช่วยกันสร้างอาราม จงช่วยกัน สร้างวิหาร เริ่มบำเพ็ญทาน เพราะเวลานี้พระพุทธเจ้าอุบัติในโลกแล้ว อนึ่ง พระองค์อันข้าพเจ้าได้นิมนต์แล้ว จักเสด็จมาโดยทางนี้ ครั้งนั้น ชาวบ้านเหล่านั้น ที่อนาถบิณฑิกคหบดีชักชวนไว้ ต่างพากันสร้างอาราม สร้างวิหาร เริ่มบำเพ็ญทาน แล้ว ครั้นอนาถบิณฑิกคหบดีไปถึงพระนครสาวัตถีแล้ว เที่ยวตรวจดูพระนคร สาวัตถีโดยรอบว่า พระผู้มีพระภาคควรจะประทับอยู่ที่ไหนดีหนอ ซึ่งเป็นสถานที่ ไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นัก จากหมู่บ้าน มีคมนาคมสะดวก ชาวบ้านบรรดาที่มีความ ประสงค์ไปมาได้ง่าย กลางวันมีคนน้อย กลางคืนเงียบ มีเสียงอึกทึกน้อย ปราศจากกลิ่นไอของคน เป็นสถานควรแก่การประกอบกรรมในที่ลับของมนุษย์ชน สมควรเป็นที่หลีกเร้น อนาถบิณฑิกคหบดีได้เห็นพระอุทยานของเจ้าเชตราชกุมารซึ่งเป็นสถานไม่ไกลนัก ไม่ใกล้นักจากหมู่บ้าน มีการคมนาคมสะดวก ชาวบ้าน บรรดาที่มีความประสงค์ไปมาได้ง่าย กลางวันมีคนน้อย กลางคืนเงียบ มีเสียงอึกทึกน้อย ปราศจากกลิ่นไอคน เป็นสถานควรแก่การประกอบกรรมในที่ลับของ มนุษย์ชน สมควรเป็นที่หลีกเร้น ครั้นแล้ว จึงเข้าเฝ้าเชตราชกุมาร กราบทูลว่า ขอให้ฝ่าพระบาทจงทรงประทานพระอุทยานแก่เกล้ากระหม่อม เพื่อจัดสร้างพระ อาราม พระเจ้าข้า

เจ้าเชตราชกุมารรับสั่งว่า ท่านคหบดี อารามเราให้ไม่ได้ แต่ต้องซื้อด้วยลาดทรัพย์เป็นโกฏิ

อ. อาราม พระองค์ทรงตกลงขายหรือ พระเจ้าข้า

ช. อาราม ฉันยังไม่ตกลงขาย ท่านคหบดี

เจ้าชายกับคหบดี ได้ถามมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาความว่า เป็นอันตกลงขาย หรือไม่ตกลงขาย มหาอำมาตย์ผู้พิพากษาตอบว่า เมื่อพระองค์ตีราคาแล้ว อารามเป็นอันตกลงขาย

จึงอนาถบิณฑิกคหบดี สั่งให้คนเอาเกวียนบรรทุกเงินออกมาเรียงลาด ริมจดกัน ณ อาราม เชตวัน เงินที่ขนออกมาคราวเดียว ยังไม่พอแก่โอกาสหน่อย หนึ่งใกล้ซุ้มประตู จึงอนาถบิณฑิก คหบดี สั่งคนทั้งหลายว่า พนาย พวกเธอจง ไปขนเงินมาเรียงในโอกาสนี้ ขณะนั้น เจ้าเชตราช กุมารทรงพระรำพึงว่า ที่อันน้อย นี้จักไม่มีเหลือ โดยที่คหบดีนี้บริจาคเงินมากเพียงนั้น จึงเจ้า เชตราชกุมารตรัสกะ อนาถบิณฑิกคหบดีว่า พอแล้ว ท่านคหบดี ท่านอย่าได้ลาดโอกาสนี้เลย ท่าน จงให้โอกาสนี้แก่ฉัน ที่ว่างนี้ฉันจักยกให้ ดังนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีใคร่ครวญว่า เจ้าเชต ราชกุมารนี้ ทรงเรืองพระนาม มีคนรู้จักมาก อันความเลื่อมใสในพระธรรม วินัยนี้ ของคนที่มีคน รู้จักมากเห็นปานนี้ ยิ่งใหญ่นักแล จึงได้ถวายที่ว่างนั้นแก่เจ้าเชตราชกุมาร เจ้าเชตราชกุมารรับสั่ง ให้สร้างซุ้มประตูลงในที่ว่างนั้น ส่วนอนาถบิณฑิกคหบดีได้ให้สร้างวิหารหลายหลัง ไว้ในพระ เชตวัน สร้างบริเวณ สร้างซุ้มประตู สร้างศาลาหอฉัน สร้างโรงไฟ สร้างกัปปิยกุฎี สร้าง วัจจกุฎีสร้างที่จงกรม สร้างโรงจงกรม สร้างบ่อน้ำ สร้างศาลาบ่อน้ำ สร้างเรือนไฟ สร้าง ศาลาเรือนไฟ สร้างสระโบกขรณี สร้างมณฑป ฯ

[๒๕๗] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครราชคฤห์ ตามพระ พุทธาภิรมย์ แล้ว ได้เสด็จจาริกทางพระนครเวสาลี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึง พระนครเวสาลีแล้ว ทราบว่า พระองค์ ประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลีนั้น ฯ

[๒๕๘] ก็สมัยนั้น ชาวบ้านตั้งใจทำการก่อสร้าง แลอุปัฏฐากภิกษุผู้ อำนวยการก่อสร้าง ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริขาร อันเป็น ปัจจัยของภิกษุอาพาธ โดยเคารพ ฯ

เรื่องช่างชุนเข็ญใจ

[๒๕๙] ขณะนั้น ช่างชุนเข็ญใจคนหนึ่ง คิดว่าที่อันน้อยนี้จักไม่มีเหลือ โดยที่คน เหล่านี้ตั้งใจช่วยกันทำการก่อสร้าง ไฉนเราพึงช่วยทำการก่อสร้างบ้าง จึงช่างชุนเข็ญใจนั้น ขยำ โคลนก่ออิฐตั้งฝากำแพงขึ้นเอง เขาไม่เข้าใจก่อ ฝากำแพง คด ได้พังลง แม้ครั้งที่สอง ...

แม้ครั้งที่สาม ช่างชุนเข็ญใจนั้นลงมือขยำโคลน ก่ออิฐตั้งกำแพงเอง เขาไม่เข้าใจก่อ ฝากำแพงคด ได้พังลง เขาจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร เหล่านี้บอกสอนแต่เฉพาะพวกที่ถวายจีวร บิณฑ บาต เสนาสนะ และเภสัชบริขารอันเป็นปัจจัย ของภิกษุอาพาธ และอำนวยการก่อสร้างแก่เขาเหล่านั้น ส่วนเราเป็นคนเข็ญใจ ไม่มีใครบอก สอนหรืออำนวยการ ก่อสร้างแก่เรา

ภิกษุทั้งหลายได้ยินช่างชุนผู้เข็ญใจนั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนา อยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็น เค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ๆ การก่อสร้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อำนวยการ ก่อสร้าง ต้องขวนขวายว่า ทำไฉนหนอ วิหารจึงจะสำเร็จได้เร็ว ต้องซ่อม สิ่งที่หักพัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงให้อย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุก่อน ครั้น แล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้นวกรรม

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมี ชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของคหบดี ผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ การให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่อนี้ แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ ฯ

เรื่องความเคารพ

[๒๖๐] ครั้นพระผู้มีพระภาค ประทับอยู่ที่พระนครเวสาลี ตามพระ พุทธาภิรมย์ แล้ว เสด็จจาริกทางพระนครสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุอันเตวาสิกของ พระฉัพพัคคีย์รีบไปข้างหน้าภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จองวิหาร กันที่นอน ไว้ว่า ที่นี้ของอุปัชฌาย์ของพวกเรา ที่นี้ของอาจารย์ของพวกเรา ที่นี้ของพวกเรา ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรไปล้าหลังภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เมื่อภิกษุ ทั้งหลายจองวิหาร แลที่นอนหมดแล้ว หาที่นอนไม่ได้ จึงนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ครั้นเวลาปัจจุสสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาค เสด็จลุกขึ้น ทรงพระกาสะ แม้ท่านพระสารีบุตรก็กระแอมไอ

พ. ใคร ที่นั่น

ส. ข้าพระพุทธเจ้า สารีบุตร พระพุทธเจ้าข้า

พ. สารีบุตร ทำไมเธอจึงมานั่งที่โคนต้นไม้นี้เล่า

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตร ได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

[๒๖๑] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุ เป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุอันเตวาสิกของพระฉัพพัคคีย์ รีบไปก่อนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธ เจ้าเป็นประมุข แล้วจองวิหารกันที่นอนไว้ว่า ที่นี้ของอุปัชฌาย์ของพวกเรา ที่นี้ของ อาจารย์ของพวกเรา ที่นี้ของพวกเรา จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษ เหล่านั้น จึงได้รีบไปก่อนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข แล้วจองวิหาร กันที่ นอนไว้ว่า ที่นี้ของอุปัชฌาย์ของพวกเรา ที่นี้ของอาจารย์ของพวกเรา ที่นี้ของพวกเราการกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่ เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาถามว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุไรควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดบวชจากตระกูล กษัตริย์ ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดบวชจากตระกูล พราหมณ์ ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดบวชจากตระกูล คหบดี ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดจำทรงพระสูตร ไว้ได้ ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดทรงพระวินัย ภิกษุ นั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดเป็นธรรมกถึก ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดได้ปฐมฌาน ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดได้ทุติยฌาน ภิกษุ นั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดได้ตติยฌาน ... ภิกษุใดได้จตุตถฌาน ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดเป็นพระโสดาบัน ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดเป็นพระสกทาคามี ... ภิกษุใดเป็นพระอนาคามี ... ภิกษุใดเป็นพระอรหันต์ ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า ภิกษุใดได้วิชชา ๓ ภิกษุนั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ

ภิกษุบางพวกกราบทูลอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุใดได้อภิญญา ๖ ภิกษุ นั้นควรได้อาสนะอันเลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ฯ

เรื่องสัตว์ ๓ สหาย

[๒๖๒] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งอยู่แถบหิมพานต์ สัตว์ ๓ สหายคือ นกกระทา ๑ ลิง ๑ ช้าง ๑ อาศัยต้นไทรใหญ่นั้นอยู่ ทั้งสามสัตว์นั้นมิได้เคารพ มิได้ยำเกรงกัน มีความประพฤติไม่กลมเกลียวกันอยู่ จึงสัตว์ ๓ สหายนั้นปรึกษา กันว่า โอ พวกเราทำอย่างไรจึงจะรู้ได้แน่ว่าบรรดาพวกเราผู้ใดเป็นใหญ่โดยกำเนิด พวกเราจะได้สักการะ เคารพ นับถือบูชาผู้นั้น และจะได้ตั้งอยู่ในโอวาทของผู้นั้นจึงนกกระทาและลิงถามช้างว่า สหายท่านจำเรื่องเก่าแก่อะไรได้บ้าง

ช้างตอบว่า สหายทั้งหลาย เมื่อฉันยังเล็ก ฉันเดินคร่อมต้นไทรนี้ไว้ ในหว่างขาหนีบได้ยอดไทรพอระท้องฉัน ฉันจำเรื่องเก่าได้ ดังนี้

นกกระทากับช้างถามลิงว่า สหาย ท่านจำเรื่องเก่าแก่อะไรได้บ้าง

ลิงตอบว่า สหายทั้งหลาย เมื่อฉันยังเล็ก ฉันนั่งบนพื้นดินเคี้ยวกินยอดไทรนี้ ฉันจำเรื่องเก่าได้ ดังนี้

ลิงและช้างถามนกกระทาว่า สหาย ท่านจำเรื่องเก่าแก่อะไรได้บ้าง

นกกระทาตอบว่า สหายทั้งหลาย ในสถานที่โน้นมีต้นไทรใหญ่ ฉันกินผล จากต้นไทรใหญ่นั้น แล้วได้ถ่ายมูลไว้ ณ สถานที่นี้ ต้นไทรต้นนี้เกิดจากต้นไทรใหญ่ นั้น เพราะฉะนั้นฉันจึงเป็นใหญ่กว่าโดยกำเนิด ลิงกับช้างได้กล่าวกับนกกระทาว่า บรรดาพวกเรา ท่านเป็นผู้ใหญ่กว่า โดยกำเนิด พวกเราจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชาท่านและจะตั้งอยู่ในโอวาทของท่าน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นกกระทาได้ให้ลิงกับช้าง สมาทานศีลห้าและตนเอง ก็ประพฤติสมาทานในศีลห้า สัตว์ทั้งสามมีความเคารพยำเกรงกัน มีความประพฤติกลมเกลียวกันอยู่ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกร ภิกษุทั้งหลายวัตรจริยานี้แล ได้ชื่อว่าติตติริยพรหมจรรย์ ฯ

[๒๖๓] คนเหล่าใด ฉลาดในธรรม ประพฤติอ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่
ย่อมเป็นผู้อันมหาชนสรรเสริญในปัจจุบันนี้ ทั้งสัมปรายภพของ
คนเหล่านั้นเป็นสุคติแล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย แท้จริงสัตว์เหล่านั้นเป็นดิรัจฉาน ยังมีความเคารพ ยำเกรงกัน มีความประพฤติกลมเกลียวกันอยู่ การที่พวกเธอเป็นบรรพชิตในธรรม วินัยที่เรากล่าวดีแล้วอย่างนี้ มีความเคารพยำเกรงกัน มีความประพฤติกลมเกลียว กันอยู่ นั่นจะพึงงามในธรรมวินัยนี้โดยแท้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความ เลื่อมใสของชุมนุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ การทำอัญชลี กรรม การทำสามีจิกรรม อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่ กว่า อนึ่ง ภิกษุไม่ควรเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

บุคคลที่ไม่ควรไหว้ ๑๐ จำพวก

[๒๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๑๐ จำพวกนี้ อันภิกษุไม่ควรไหว้คืออันภิกษุผู้อุปสมบทก่อนไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลัง ๑ ไม่ควรไหว้อนุปสัมบัน ๑ ไม่ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่ไม่ใช่ธรรมวาที ๑ ไม่ควรไหว้มาตุคาม ๑ ไม่ควรไหว้บัณเฑาะก์ ๑ ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ๑ ไม่ควรไหว้ ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม ๑ ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรมานัต ๑ ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ประพฤติมานัต ๑ ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรอัพภาน ๑บุคคล ๑๐ จำพวกนี้แล อันภิกษุไม่ควรไหว้ ฯ

บุคคลที่ควรไหว้ ๓ จำพวก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ภิกษุควรไหว้ คือภิกษุผู้อุปสมบท ภายหลัง ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทก่อน ๑ ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่เป็น ธรรมวาที ๑ ควรไหว้

ตถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ในโลกทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ภิกษุควรไหว้ ฯ

เรื่องเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์

[๒๖๕] สมัยนั้น ชาวบ้านตกแต่งมณฑป จัดแจงเครื่องลาดแผ้วถางสถาน ที่ไว้เฉพาะสงฆ์ ภิกษุอันเตวาสิกของพระฉัพพัคคีย์กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรง อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่า เฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ของเหล่านี้เขาไม่ได้ทำเจาะจงไว้ จึงรีบไปก่อนภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จองมณฑป จองเครื่อง ลาด จองสถานที่ไว้ว่า นี้สำหรับอุปัชฌาย์ของพวกเรา นี้สำหรับอาจารย์ของพวกเรา นี้สำหรับพวกเรา ครั้นท่านพระสารีบุตรไปล้าหลัง ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็น ประมุข เมื่อภิกษุเหล่านั้นจองมณฑป จองเครื่องลาด จองสถานที่หมดแล้ว หาที่ว่างไม่ได้ จึงนั่งอยู่ ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ครั้นเวลาปัจจุสสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาค เสด็จลุกขึ้นทรงพระกาสะ แม้ท่านพระสารีบุตรก็กระแอมไอ

พ. ใคร ที่นั่น

ส. ข้าพระพุทธเจ้า สารีบุตร พระพุทธเจ้าข้า

พ. สารีบุตร ทำไมเธอจึงมานั่งที่โคนต้นไม้นี้เล่า

จึงท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่ผู้มีพระภาค ฯ

[๒๖๖] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ในเพราะเหตุ เป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุอันเตวาสิกของภิกษุฉัพพัคคีย์พูดว่า พระผู้มีพระภาคทรง อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่าเฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้ทรงหมายถึงของ ที่เขาทำเจาะจง จึงรีบไปก่อนหน้าภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข จองมณฑป จองเครื่องลาด จองสถานที่ว่างไว้ว่า ที่นี้สำหรับอุปัชฌาย์ของพวกเรา ที่นี้ของอาจารย์ ของพวกเรา ที่นี้ของพวกเรา จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้ของที่เขาทำเจาะจง ภิกษุก็ไม่พึงเกียดกันตาม ลำดับผู้แก่กว่า รูปใดกีดกัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๖๗] สมัยนั้น ชาวบ้านตกแต่งที่นอนสูงที่นอนใหญ่ไว้ในโรงอาหาร ณ ละแวกบ้าน คือ เก้าอี้นอนเตียงใหญ่ ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะ วิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดพรมขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและ เสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางฟ้อน๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาด มีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่นั่งทับ จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเครื่องลาดที่เป็นคิหิวิกัฏ เว้นเครื่องลาด ๓ ชนิด คือ เก้าอี้นอน เตียงใหญ่ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น นอกนั้นนั่งทับได้ แต่จะนอนทับไม่ได้

[๒๖๘] สมัยนั้น ชาวบ้านตกแต่งเตียงบ้าง ตั่งบ้าง ที่ยัดนุ่นไว้ในโรงอาหาร ณ ละแวกบ้าน ภิกษุทั้งหลายรังเกียจไม่นั่งทับจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ ภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั่งที่เป็นคิหิกัฏได้ แต่จะ นอนทับไม่ได้ ฯ

อนาถบิณฑิกคหบดีถวายพระเชตวนาราม

[๒๖๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนคร สาวัตถี ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น จึงอนาถบิณฑิกคหบดีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอพระ ผู้มีพระภาค พร้อมกับภิกษุสงฆ์จงทรงรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้าเพื่อเสวยใน วันพรุ่งนี้ พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุษณีภาพ ครั้นอนาถบิณฑิกคหบดี ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนา แล้วลุกจากที่นั่งถวายบังคม ทำประทักษิณกลับไป ฯ

[๒๗๐] หลังจากนั้น อนาถบิณฑิกคหบดีสั่งให้ตกแต่งขาทนียโภชนี ยาหารอันประณีตโดยล่วงราตรีนั้น แล้วสั่งให้คนไปกราบทูลภัตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตาหารเสร็จแล้ว ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ทรงถือบาตรจีวร เสด็จเข้าสู่นิเวศน์ของอนาถบิณฑิกคหบดี ครั้นแล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวาย พร้อมกับ

ภิกษุสงฆ์ จึงอนาถบิณฑิก คหบดี อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยอาหารของเคี้ยว ของฉันอัน ประณีตด้วยมือของตน จนพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จลดพระหัตถ์จากบาตรห้ามภัตรแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระพุทธ เจ้าจะปฏิบัติอย่างไร ในพระเชตวันวิหาร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คหบดี ถ้าเช่นนั้น เธอจงถวายพระเชตวันวิหารแก่สงฆ์จตุรทิศ ทั้งที่มาแล้วและยังไม่มา อนาถบิณฑิก คหบดีรับสนองพระพุทธบัญชาแล้วได้ถวายพระเชตวันวิหารแก่สงฆ์จตุรทิศ ทั้งที่มา แล้วและยังไม่มา

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาอนาถบิณฑิกคหบดี ด้วยคาถา เหล่านี้ ว่าดังนี้:

ทรงอนุโมทนาวิหารทาน

[๒๗๑] วิหารย่อมป้องกันหนาวร้อนและเนื้อร้าย นอกจากนั้นป้องกันงู
และยุง ฝนในสิสิรฤดู นอกจากนั้น วิหารยังป้องกัน
ลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์เพื่อ
หลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณา และเพื่อเห็นแจ้ง
พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล
คนผู้ฉลาดเมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์
ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหูสูตอยู่ในวิหารเถิด อนึ่ง พึงมีน้ำใจเลื่อมใส
ถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะอันเหมาะสมแก่พวกเธอ ในพวก
เธอผู้ซื่อตรง เพราะพวกเธอย่อมแสดงธรรม อันเป็นเครื่อง
บรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา อันเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ
ปรินิพพานในโลกนี้

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนา อนาถบิณฑิกคหบดีด้วยพร คาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะกลับไป ฯ

เรื่องให้ภิกษุกำลังฉันค้างอยู่ลุกขึ้น

[๒๗๒] สมัยนั้น มหาอำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นสาวกของอาชีวกได้เลี้ยงอาหาร พระสงฆ์ ท่านพระอุปนนทศากยบุตรมาภายหลังได้ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้น ทั้ง ที่กำลังฉันอาหารค้างอยู่ โรงอาหารได้เกิดโกลาหล จึงมหาอำมาตย์ผู้นั้น เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณเชื้อสายพระศากยบุตรมาทีหลัง จึงได้ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่เล่า โรงอาหาร

ได้เกิดโกลาหลขึ้น ภิกษุผู้นั่งแม้ในที่อื่น จะพึงได้ฉันจนอิ่มอย่างไรเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินมหาอำมาตย์ ผู้นั้น เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ไฉนท่านพระอุปนนทศากยบุตรมาทีหลังจึงได้ให้ภิกษุผู้นั่ง ในลำดับลุกขึ้น ทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่เล่า โรงอาหารได้เกิดโกลาหลขึ้น แล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค... ทรงสอบถามว่า ดูกรอุปนนท์ ข่าวว่า เธอมาทีหลังได้ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ โรงอาหาร ได้เกิดโกลาหลขึ้น จริง หรือ

ท่านพระอุปนนทศากยบุตรกราบทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอมาทีหลัง จึงให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ โรงอาหารได้เกิดโกลาหลขึ้น การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ รูปใดให้ลุกขึ้นต้องอาบัติ ทุกกฏ ถ้าให้ลุกขึ้นย่อมเป็นอันห้ามภัตรด้วย พึงกล่าวว่าท่านจงไปหาน้ำมา ถ้าได้ อย่างนี้นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงกลืนเมล็ดข้าวให้เรียบร้อยแล้ว จึงให้อาสนะ แก่ภิกษุผู้แก่กว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เรากล่าวมิได้หมายความว่า ภิกษุพึง หวงกันอาสนะ แก่ภิกษุผู้แก่กว่าโดยปริยายไรๆ รูปใดหวงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องพระฉัพพัคคีย์ไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น

[๒๗๓] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น ภิกษุอาพาธ ตอบอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย พวกผมไม่สามารถจะลุกขึ้นได้ เพราะเป็นผู้อาพาธ พระฉัพพัคคีย์กล่าวว่า พวกผมจะพยุงพวกท่านให้ลุกขึ้น แล้วประคองให้ลุกขึ้น พอยืนแล้วก็ปล่อยเสีย ภิกษุอาพาธล้มสลบ ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น รูปใดไล่ให้ลุกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๗๔] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์พูดว่า พวกผมอาพาธ ลุกไม่ขึ้น แล้วยึดเอาที่นอนดีๆ ไว้ ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ที่นอนเหมาะสมแก่ภิกษุอาพาธ ฯ

[๒๗๕] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์อาพาธเล็กน้อย ก็หวงกันเสนาสนะไว้ ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีอาพาธเล็กน้อย ไม่พึงหวงกันเสนาสนะไว้ รูปใดหวงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ภิกษุผู้ควรได้รับสมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ

[๒๓๖] สมัยนั้น พระสัตตรสวัคคีย์ซ่อมวิหารใหญ่หลังหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ สุดเขต ด้วยหมายใจว่า พวกเราจักจำพรรษา ณ ที่นี้ พระฉัพพัคคีย์ได้เห็น พระสัตตรสวัคคีย์กำลังซ่อมวิหาร ครั้นแล้วได้กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย พระสัตตรสวัคคีย์เหล่านี้ กำลังซ่อมวิหาร พวกเราจงช่วยกันไล่พวกเธอไปเสียเถิด ภิกษุบางพวกกล่าวกันอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงรอไว้จนกว่าจะซ่อมเสร็จ เมื่อซ่อม เสร็จแล้ว จึงค่อยไล่ไป ครั้นซ่อมเสร็จ พระฉัพพัคคีย์ได้กล่าวกะพระสัตตรสวัคคีย์ ว่า ท่านทั้งหลาย พวกท่านจงออกไป วิหารถึงแก่พวกผม

ส. ท่านทั้งหลาย ควรจะบอกไว้ก่อนมิใช่หรือ พวกผมจะได้ซ่อมที่อื่น

ฉ. ท่านทั้งหลาย วิหารของสงฆ์มิใช่หรือ

ส. ขอรับ วิหารของสงฆ์

ฉ. ท่านทั้งหลาย พวกท่านจงออกไป วิหารถึงแก่พวกผม

ส. ท่านทั้งหลาย วิหารใหญ่ แม้พวกท่านก็อยู่ได้ แม้พวกผมก็อยู่ได้

ฉ. จงออกไป วิหารถึงแก่พวกผม แล้วทำเป็นโกรธ ขัดเคือง จับคอ ลากออกมา พระสัตตรสวัคคีย์เหล่านั้น ถูกพระฉัพพัคคีย์ฉุดคร่าออกมา ก็ร้องไห้ ภิกษุทั้งหลายถามว่า พวกท่านร้องไห้ทำไม พระสัตตรสวัคคีย์ตอบว่า ท่านทั้งหลาย พระฉัพพัคคีย์เหล่านี้ โกรธ ขัดเคือง ฉุดคร่าพวกผมออกจากวิหารของสงฆ์ บรรดา ภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์ จึงโกรธ ขัดเขือง ฉุดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ จึงภิกษุเหล่านั้น กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ โกรธ ขัดเขือง ฉุดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจาก วิหารของสงฆ์ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่ง กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงโกรธ ขัดเคือง ฉุดคร่าภิกษุ ทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ รูปใดฉุดคร่า พึงปรับตามธรรม เราอนุญาตให้ ภิกษุถือเสนาสนะ ฯ

ภิกษุผู้ควรได้รับสมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ

[๒๓๗] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายหารือกันว่า ใครพึงให้ถือเสนาสนะ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ คือ:

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้เสนาสนะที่ให้ถือแล้วและยังไม่ให้ถือ ฯ

วิธีสมมติ

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุ ก่อน ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้ให้ถือเสนาสนะนี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อ นี้เป็น ผู้ให้ถือเสนาสนะ การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ ชอบแก่ ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ถือเสนาสนะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๒๗๙] ต่อมา ภิกษุทั้งหลายผู้ให้ถือเสนาสนะหารือกันว่า เราจะพึง ให้ถือเสนาสนะอย่างไรหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นับภิกษุก่อน ครั้นแล้วนับที่นอน ครั้นแล้ว จึงให้ถือตามจำนวนที่นอน เมื่อให้ถือตามจำนวนที่นอนๆ เหลือมาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถือตามจำนวนวิหาร เมื่อให้ถือตามจำนวนวิหารๆ ก็ยังเหลือเป็นอันมาก ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถือตามจำนวน บริเวณ เมื่อให้ถือตามจำนวนบริเวณๆ ก็ยังเหลืออีกมาก พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ๆ ส่วนซ้ำอีก เมื่อให้ถือส่วนซ้ำอีกแล้ว ภิกษุ รูปอื่นมา ไม่ปรารถนาก็อย่าพึงให้

[๒๘๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ รูปใดให้ถือ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๘๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถือเสนาสนะแล้วหวงกันไว้ตลอดเวลา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถือเสนาสนะแล้ว ไม่พึงหวงกันไว้ตลอดทุกเวลา รูปใดหวงกันไว้ ต้อง อาบัติทุกกฏ ฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้หวงกันไว้ได้ตลอดพรรษา ๓ เดือน หวงกันไว้ตลอดฤดูกาลไม่ได้ ฯ

การให้ถือเสนาสนะ ๓ อย่าง

[๒๘๒] ต่อมา ภิกษุทั้งหลายหารือกันว่า การให้ถือเสนาสนะมีกี่อย่าง หนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ ให้ถือเสนาสนะมี ๓ อย่างนี้ คือ ให้ถือเมื่อวันเข้าปุริมพรรษา ๑ ให้ถือเมื่อวัน เข้าพรรษาหลัง ๑ ให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น ๑ การให้ถือเมื่อวันเข้าปุริมพรรษาพึงให้ถือในวันแรม ๑ ค่ำเดือนอาสาฬหะ การให้ถือในวันเข้าพรรษาหลัง พึงให้ถือเมื่อเดือนอาสาฬหะล่วงแล้ว ๑ เดือน การให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น พึงให้ ถือในวันต่อจากวันปวารณา คือแรม ๑ ค่ำ เพื่ออยู่จำพรรษาต่อไป การให้ถือเสนาสนะมี ๓ อย่างนี้แล ฯ

ภาณวาร ที่ ๒ จบ

เรื่องพระอุปนนท์หวงกันเสนาสนะไว้ ๒ แห่ง

[๒๘๓] ก็โดยสมัยนั้นแล ท่านพระอุปนนทศากยบุตร ถือเสนาสนะ ไว้ในเขตพระนครสาวัตถีแล้ว ได้ไปสู่อาวาสใกล้ตำบลบ้านแห่งหนึ่ง และได้ถือเสนาสนะในอาวาสนั้นอีก จึงภิกษุเหล่านั้นปรึกษากันว่า ท่านทั้งหลาย ท่าน พระอุปนนทศากยบุตรรูปนี้ เป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อความทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ถ้าเธอจักอยู่จำพรรษาในอาวาสนี้ พวกเรา ทุกรูปจักอยู่ไม่ผาสุก มิฉะนั้น เราจะถามเธอ จึงภิกษุเหล่านั้นได้ถามท่านพระอุปนนทศากยบุตรว่า ท่านอุปนนท์ ท่านถือเสนาสนะในพระนครสาวัตถีแล้ว มิใช่หรือ

อุ. ถูกละ ขอรับ

ภิ. ท่านอุปนนท์ ก็ท่านรูปเดียว เหตุไรจึงหวงกันเสนาสนะไว้ถึงสอง แห่งเล่า

อุ. ผมจะละที่นี่ไปเดี๋ยวนี้ละ ขอรับ จะถือเอาที่พระนครสาวัตถีนั้น

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนา ว่า ไฉนท่านพระอุปนนทศากยบุตรรูปเดียว จึงได้หวงกันเสนาสนะไว้ถึงสองแห่ง แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรอุปนนท์ ข่าวว่า เธอรูปเดียวหวงกันเสนาสนะไว้ถึงสองแห่ง จริงหรือ

ท่านพระอุปนนทศากยบุตรทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรโมฆบุรุษ ไฉนเธอผู้เดียว จึงหวงกันเสนาสนะไว้ถึงสองแห่งเล่า เธอถือในที่นั้นแล้ว ละในที่นี้ ถือในที่นี้แล้ว ละในที่นั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอก็เป็นคนอยู่ภายนอกทั้งสองแห่ง การกระทำของเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปเดียวไม่พึงหวงกันเสนาสนะไว้สองแห่ง รูปใดหวงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

วินัยกถา

[๒๘๔] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสวินัยกถาแก่ภิกษุทั้งหลายโดยอเนกปริยาย คือ ทรงพรรณนาคุณของวินัย คุณของการเรียนวินัย ทรงสรรเสริญ คุณของท่านพระอุบาลีโดยเฉพาะเจาะจง ภิกษุทั้งหลายหารือกันว่า พระผู้มีพระภาค ตรัสวินัยกถาแก่ภิกษุทั้งหลายโดยอเนกปริยาย คือ ทรงพรรณนาคุณของวินัย คุณของการเรียนวินัย ทรงสรรเสริญคุณของท่านพระอุบาลีโดยเฉพาะเจาะจง อย่า กระนั้นเลย พวกเราจงเรียนพระวินัย ในสำนักท่านพระอุบาลีกันเถิด ก็แลภิกษุเหล่านั้นมากมาย ทั้งเถระ ทั้งนวกะ ทั้งมัชฌิมะ ต่างพากันเรียนพระวินัยใน สำนักท่านพระอุบาลี ท่านพระอุบาลียืนสอนด้วยความเคารพพระเถระทั้งหลา แม้พระเถระทั้งหลายก็ยืนเรียนด้วยความเคารพธรรม บรรดาภิกษุเหล่านั้น พระเถระและท่านพระอุบาลี ย่อมเมื่อยล้า ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุนวกะผู้สอนนั่งบน อาสนะเสมอกันหรือสูงกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม ให้ภิกษุเถระผู้เรียนนั่งบน อาสนะเสมอกันหรือต่ำกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม ฯ

[๒๘๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นอันมากยืนรับการสอนในสำนักท่าน พระอุบาลี ย่อมเมื่อยล้า จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุมีอาสนะเสมอกัน นั่งรวมกันได้ ฯ

[๒๘๖] ต่อมา ภิกษุทั้งหลายมีความสงสัยว่า ภิกษุชื่อว่ามีอาสนะ เสมอกันด้วยคุณสมบัติเพียงเท่าไร จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุระหว่าง ๓ พรรษา นั่งรวมกันได้ ฯ

[๒๘๗] สมัยนั้น ภิกษุหลายรูปมีอาสนะเสมอกันนั่งร่วมเตียงเดียว กัน ทำเตียงหัก นั่งร่วมตั่งเดียวกัน ทำตั่งหัก จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเตียงละ ๓ รูป ตั่งละ ๓ รูป แม้ภิกษุ ๓ รูปนั่งลงบนเตียง ก็ทำเตียงหัก นั่งลงบนตั่ง ก็ทำตั่งหัก ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต เตียงละ ๒ รูป ตั่งละ ๒ รูป ฯ

[๒๘๘] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนั่งลงบนอาสนะยาวร่วมกับภิกษุผู้มี อาสนะไม่เสมอกัน ก็รังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นั่งบนอาสนะยาวร่วมกับภิกษุที่มีอาสนะไม่เสมอ กันได้ เว้นบัณเฑาะก์ มาตุคาม อุภโตพยัญชนก ฯ

[๒๘๙] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายมีความสงสัยว่า อาสนะยาวที่สุดมีกำหนด เท่าไร ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาสนะยาวที่สุดมีกำหนดนั่งได้ ๓ รูป ฯ

[๒๙๐] สมัยนั้น นางวิสาขา มิคารมารดาใคร่จะให้สร้างปราสาทมีเฉลียง ประดุจเทริดที่ตั้งอยู่บนกระพองช้างถวายพระสงฆ์ ครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายมีความ สงสัยว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการใช้สอยปราสาทหรือไม่ทรงอนุญาตหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต การใช้สอยปราสาททุกอย่าง ฯ

[๒๙๑] สมัยนั้น สมเด็จพระอัยยิกาของพระเจ้าปเสนทิโกศลทิวงคต เพราะพระนางทิวงคต เครื่องอกัปปิยภัณฑ์เป็นอันมากบังเกิดแก่สงฆ์ คือ เก้าอี้นอน เตียงใหญ่ ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่อง ลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะ มีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่อง ลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางฟ้อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้างเครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะอันมี ขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีที่ทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาด มีหมอนข้าง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ตัดเท้าเก้าอี้นอนแล้วใช้สอยได้ เตียงใหญ่ทำลายรูปสัตว์ร้าย เสียแล้วใช้สอยได้ ฟูกที่ยัดนุ่นรื้อแล้วทำเป็นหมอน นอกนั้นทำเป็นเครื่องลาดพื้น ฯ

เรื่องภิกษุแจกของที่ไม่ควรแจก

[๒๙๒] สมัยนั้น ภิกษุเจ้าถิ่นในอาวาสใกล้บ้านแห่งหนึ่งไม่ห่างจาพระนครสาวัตถี เป็นผู้จัดเสนาสนะแก่ภิกษุอาคันตุกะและภิกษุผู้เตรียมเดินทางย่อม ลำบาก ภิกษุเหล่านั้นจึงปรึกษากันว่าท่านทั้งหลาย บัดนี้พวกเรา จัดเสนาสนะ แก่ภิกษุอาคันตุกะและภิกษุผู้เตรียมเดินทางย่อมลำบาก เราตกลงจะมอบเสนาสนะ ของสงฆ์ทั้งหมดแก่ภิกษุรูปหนึ่ง เราจักใช้สอยเสนาสนะของเธอ ภิกษุเหล่านั้นได้ มอบหมายเสนาสนะของสงฆ์ทุกๆ อย่าง แก่ภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุอาคันตุกะได้กล่าว คำนี้กะภิกษุเจ้าถิ่นเหล่านั้นว่า ท่านทั้งหลาย โปรดจัดเสนาสนะให้พวกผม ภิกษุเจ้าถิ่น ตอบว่า เสนาสนะของสงฆ์ไม่มี ขอรับ พวกผมมอบแก่ภิกษุรูปหนึ่งหมดแล้ว

ท่านอาคันตุกะ ก็พวกท่านแจกจ่ายเสนาสนะของสงฆ์หรือ ขอรับ

เจ้าถิ่น เป็นเช่นนั้น ขอรับ

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุ จึงได้แจกจ่ายเสนาสนะของสงฆ์เล่า จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าพวกภิกษุแจก จ่ายเสนาสนะของสงฆ์ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

ของที่ไม่ควรแจก ๕ หมวด

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษ เหล่านั้น จึงแจกจ่ายเสนาสนะของสงฆ์เล่า การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของที่ไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวดนี้อันภิกษุ ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้สงฆ์คณะหรือบุคคลแจกจ่ายไปแล้วก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

ของไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวด อะไรบ้าง คืออาราม พื้นที่อาราม นี้เป็นของที่ไม่ควรแจกจ่ายหมวดที่ ๑ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้วก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

วิหาร พื้นที่วิหาร นี้เป็นของที่ไม่ควรแจกจ่ายหมวดที่ ๒ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดีไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใด แจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เตียง ตั่ง ฟูก หมอน นี้เป็นของที่ไม่ควรแจกจ่ายหมวดที่ ๓ สงฆ์ก็ดี คณะ ก็ดีบุคคลก็ดี ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใด แจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง จอบ สว่าน นี้ เป็นของที่ไม่ควรแจกจ่าย หมวดที่ ๔ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแจกจ่าย ให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญ้าปล้อง หญ้ามุงกระต่าย หญ้าสามัญ ดิน เครื่องไม้ เครื่องดิน นี้ เป็นของที่ไม่ควรแจกจ่าย หมวดที่ ๕ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควร แจกจ่ายให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่าย ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของที่ไม่ควรแจกจ่ายมี ๕ หมวดนี้แล สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็นอันแจกจ่าย รูปใด แจกจ่าย ต้องอาบัติถุลลัจจัย ฯ

เรื่องภิกษุแบ่งของที่ไม่ควรแบ่ง

[๒๙๓] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระนครสาวัตถีตามพุทธาภิรมย์ แล้ว เสด็จจาริกทางกิฏาคิรีชนบท พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ทั้ง พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะได้ทราบ ข่าวแล้วกล่าวกันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมาสู่กิฏาคิรีชนบท พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ทั้งพระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ ท่านทั้งหลายพวกเราตกลงแบ่ง เสนาสนะของสงฆ์ให้หมด เพราะพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมีความปราถนาลามก ไปสู่อำนาจแห่งความปราถนาอันชั่วช้า พวกเราจะได้ไม่ต้องจัดหาเสนาสนะ ถวายท่าน ภิกษุเหล่านั้นได้แบ่งเสนาสนะของสงฆ์หมดแล้ว ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ ได้ถึงชนบทกิฏาคิรีแล้ว จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย พวกเธอจงไปหาภิกษุพวกอัสสชิและปุนัพพสุกะแล้วบอกอย่างนี้ว่า ท่าน ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จมาพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ทั้ง พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ขอท่านจงช่วยจัดหาเสนาสนะถวายพระผู้มีพระ ภาค ภิกษุสงฆ์ และพระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ ภิกษุเหล่านั้นรับสนองพระดำรัส แล้วเข้าไปหาภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะ ครั้นแล้วได้แจ้งว่า ท่าน ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จมาพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ทั้งพระ สารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ก็แล พวกท่านจงจัดหาเสนาสนะถวายพระผู้มีพระภาคภิกษุสงฆ์และพระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระ ปุนัพพสุกะตอบว่า ท่านทั้งหลาย เสนาสนะของสงฆ์ไม่มี พวกผมแบ่งกันหมดแล้ว พระผู้มีพระภาคเสด็จมาดีแล้ว พระองค์ทรงพระประสงค์จะประทับในวิหารใดก็จักประทับในวิหารนั้น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ มีความปราถนาลามก ไปสู่อำนาจของความปรารถนาอันชั่วช้า พวกผมจักไม่จัดหาเสนาสนะ ถวายท่าน

ภิ. ท่านทั้งหลาย พวกท่านแบ่งเสนาสนะของสงฆ์หรือ

อ. เป็นเช่นนั้น ขอรับ

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไฉน ภิกษุ พวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะจึงได้แบ่งเสนาสนะของสงฆ์เล่า แล้วกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ...

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุพวกอัสสชิ และปุนัพพะสุกะ แบ่งเสนาสนะของสงฆ์ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

ของที่ไม่ควรแบ่ง ๕ หมวด

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนภิกษุโมฆ บุรุษเหล่านี้จึงได้แบ่งเสนาสนะของสงฆ์เล่า การกระทำของโมฆบุรุษเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของที่ไม่ควรแบ่งมี ๕ หมวดนี้ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งไปแล้วก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย ของไม่ควรแบ่ง ๕ หมวด อะไรบ้าง คืออาราม พื้นที่อาราม นี้เป็นของไม่ควรแบ่งหมวดที่ ๑ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอัน แบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

วิหาร พื้นที่วิหาร นี้เป็นของไม่ควรแบ่งหมวดที่ ๒ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคล ก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เตียง ตั่ง ฟูก หมอน นี้เป็นของไม่ควรแบ่งหมวดที่ ๓ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง จอบ สว่าน นี้เป็นของไม่ควรแบ่งหมวดที่ ๔ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญ้าปล้อง หญ้ามุงกระต่าย หญ้าสามัญ ดิน เครื่องไม้เครื่องดิน นี้เป็นของไม่ควรแบ่งหมวดที่ ๕ สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของที่ไม่ควรแบ่ง ๕ หมวดนี้แล สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคล ก็ดี ไม่ควรแบ่ง แม้แบ่งแล้ว ก็ไม่เป็นอันแบ่ง รูปใดแบ่ง ต้องอาบัติถุลลัจจัย ฯ

[๒๙๔] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กิฏาคิรีชนบทตามพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางเมืองอาฬวี เสด็จจาริกโดยลำดับถึงเมืองอาฬวีแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่อัคคาฬวเจดีย์เขตเมืองอาฬวีนั้น ฯ

เรื่องภิกษุชาวเมืองอาฬวีให้นวกรรม

[๒๙๕] สมัยนั้น ภิกษุชาวเมืองอาฬวีย่อมให้นวกรรมเห็นปานนี้ คือ:

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงวางก้อนดินบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงฉาบทาฝาบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงตั้งประตูบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงติดสายยูบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงกรอบเช็ดหน้าบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีขาวบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีดำบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีเหลืองบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงมุงหลังคาบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงผูกมัดหลังคาบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปิดบังที่อาศัยแห่งนกพิราบบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดผุพังบ้าง

ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงขัดถูบ้าง

ให้นวกรรม ๒๐ ปีบ้าง

ให้นวกรรม ๓๐ ปีบ้าง

ให้นวกรรม ตลอดชีวิตบ้าง

ให้นวกรรมวิหารที่สร้างเสร็จแล้ว ยังอยู่ในเวลาแห่งควันก็มี

บรรดาภิกษุ ที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุชาวเมืองอาฬวี จึงได้ให้นวกรรมเห็นปานนี้ คือ:

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงวางก้อนดินบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงฉาบทาฝาบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงตั้งประตูบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงติดสายยูบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงติดกรอบเช็ดหน้าบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีขาวบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีดำบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีเหลืองบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงมุงหลังคาบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงผูกมัดหลังคาบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปิดบังที่อาศัยแห่งนกพิราบบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดผุพังบ้าง

ได้ให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงขัดถูบ้าง

ได้ให้นวกรรม ๒๐ ปีบ้าง

ได้ให้นวกรรม ๓๐ ปีบ้าง

ได้ให้นวกรรม ตลอดชีวิตบ้าง

ได้ให้นวกรรมวิหารที่สร้างเสร็จแล้ว ยังอยู่ในเวลาแห่งควันก็มี จึงภิกษุ เหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ...

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุชาวเมือง อาฬวี ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงวางก้อนดิน

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงฉาบทาฝา

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงตั้งประตู

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงติดสายยู

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงติดกรอบเช็ดหน้า

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีขาว

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีดำ

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงทาสีเหลือง

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงมุงหลังคา

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงผูกมัดหลังคา

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปิดบังที่อาศัยแห่งนกพิราบ

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงปฏิสังขรณ์สิ่งชำรุดผุพัง

ภิกษุไม่พึงให้นวกรรม ด้วยเหตุเพียงขัดถู

ไม่พึงให้นวกรรม ๒๐ ปี

ไม่พึงให้นวกรรม ๓๐ ปี

ไม่พึงให้นวกรรม ตลอดชีวิต

ไม่พึงให้นวกรรมวิหารที่สร้างเสร็จแล้ว ยังอยู่ในเวลาแห่งควัน รูปใดให้ นวกรรม ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นวกรรมวิหารที่ยังไม่ได้ทำหรือที่ทำค้างไว้ เฉพาะวิหารเล็กให้ตรวจดูงานแล้ว ให้นวกรรม ๕-๖ ปี เรือนมุงแถบเดียว ให้ตรวจ ดูงานแล้ว ให้นวกรรม ๗-๘ ปี วิหารใหญ่หรือปราสาทให้ตรวจดูงานแล้วให้นวกรรม ๑๐-๑๒ ปี ฯ

ให้นวกรรมวิหารทั้งหลัง

[๒๙๖] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้นวกรรมวิหารทั้งหลังจึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้นวกรรมวิหารทั้งหลัง รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๙๗] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้นวกรรม ๒ ครั้งแก่วิหาร ๑ หลัง จึง กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ นวกรรม ๒ ครั้งแก่วิหาร ๑ หลัง รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๙๘] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถือเอานวกรรมแล้วให้ภิกษุรูปอื่นอยู่ จึง กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถือเอา นวกรรมแล้วไม่พึงให้ภิกษุรูปอื่นอยู่ รูปใดให้อยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๒๙๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถือเอานวกรรมแล้ว เกียดกันเสนาสนะ ของสงฆ์ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ ถือเอานวกรรม

แล้ว ไม่พึงเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ รูปใดเกียดกัน ต้องอาบัติ ทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถือที่นอนอย่างดีแห่งหนึ่ง ฯ

[๓๐๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายให้นวกรรม แก่วิหารที่ตั้งอยู่นอกสีมา จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้นวกรรม แก่วิหารที่ตั้งอยู่นอกสีมา รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๓๐๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถือเอานวกรรมแล้ว เกียดกันตลอด กาลทั้งปวง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถือเอานวกรรมแล้ว ไม่พึงเกียดกันตลอดกาลทั้งปวง รูปใดเกียดกัน ต้อง อาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เกียดกันเฉพาะ ๓ เดือนฤดูฝน ไม่ให้ เกียดกันตลอดฤดูกาล ฯ

ภิกษุถือเอานวกรรมแล้วหลีกไปเป็นต้น

[๓๐๒] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถือเอานวกรรมแล้ว หลีกไปบ้าง สึก เสียบ้าง ถึงมรณภาพบ้าง ปฏิญาณเป็นสามเณรบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขา บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริตบ้าง ปฏิญาณเป็น ผู้มีจิตฟุ้งซ่านบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ ถูกยกวัตรฐานไม่เห็นอาบัติบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่สละคืนทิฐิอันลามกบ้าง ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ลักเพศบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้เข้ารีดเดียรถีย์บ้าง ปฏิญาณเป็นสัตว์ ดิรัจฉานบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่ามารดาบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าบิดาบ้าง ปฏิญาณเป็น ผู้ฆ่าพระอรหันต์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณีบ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ทำลาย สงฆ์บ้าง ปฏิญาณเป็นผู้ทำโลหิตุปบาทบ้าง ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนกบ้าง ภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค ฯ

[๓๐๓] พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ถือเอานวกรรมแล้ว หลีกไป สงฆ์พึงมอบให้แก่ภิกษุรูปอื่นด้วยสั่งว่า อย่าให้ของสงฆ์เสียหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรมแล้วสึก ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร ปฏิญาณเป็นผู้บอกลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ ต้องอันติมวัตถุ ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญาณเป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่เห็นอาบัติ ปฏิญาณ เป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่กระทำคืนอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยก

วัตรฐานไม่สละคืนทิฐิ อันลามก ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์ ปฏิญาณเป็นผู้ลักเพศ ปฏิญาณเป็นผู้เข้ารีดเดียรถีย์ ปฏิญาณเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่ามารดา ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าบิดา ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ ปฏิญาณเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ปฏิญาณเป็น ผู้ทำลายสงฆ์ ปฏิญาณเป็นผู้ทำโลหิตุปบาท ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์ พึงมอบให้แก่ภิกษุรูปอื่นด้วยสั่งว่า อย่าให้ของสงฆ์เสียหาย ฯ

[๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรม แล้วหลีกไปในเมื่อยังทำไม่เสร็จ สงฆ์พึงมอบให้แก่ภิกษุรูปอื่นด้วยสั่งว่า อย่าให้ ของสงฆ์เสียหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรมแล้วสึก ในเมื่อทำยังไม่เสร็จ ... ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์พึงมอบ ให้แก่ภิกษุรูปอื่นด้วยสั่งว่า อย่าให้ของสงฆ์เสียหาย ฯ

[๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรม แล้ว หลีกไปในเมื่อทำเสร็จแล้ว นวกรรมนั้นตกเป็นของภิกษุนั้นเอง ฯ

[๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรม แล้ว พอทำเสร็จแล้ว ก็สึก ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร ปฏิญาณเป็น ผู้บอกลาสิกขา ปฏิญาณเป็นผู้ต้องอันติมวัตถุ สงฆ์เป็นเจ้าของ ฯ

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรม แล้ว พอทำเสร็จก็ปฏิญาณเป็นผู้วิกลจริต ปฏิญาณเป็นผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ปฏิญาณ เป็นผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่เห็นอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่กระทำคืนอาบัติ ปฏิญาณเป็นผู้ถูกยกวัตรฐานไม่ สละคืนทิฐิอันลามก นวกรรมนั้นตกเป็นของภิกษุนั้นเอง ฯ

[๓๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ถือเอานวกรรม แล้ว พอทำเสร็จก็ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์ ปฏิญาณเป็นผู้ลักเพศ ปฏิญาณเป็น ผู้เข้ารีดเดียรถีย์ ปฏิญาณเป็นสัตว์ดิรัจฉาน ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่ามารดา ปฏิญาณ เป็นผู้ฆ่าบิดา ปฏิญาณเป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์ ปฏิญาณเป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณี ปฏิญาณเป็นผู้ทำลายสงฆ์ ปฏิญาณเป็นผู้ทำโลหิตุปบาท ปฏิญาณเป็นอุภโต พยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของแล ฯ

ใช้เสนาสนะผิดสถานที่

[๓๐๙] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายใช้สอยเสนาสนะอันเป็นเครื่องใช้ สำหรับวิหารของอุบาสกคนหนึ่ง ในวิหารหลังอื่น ครั้งนั้น อุบาสกนั้นจึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระคุณเจ้า

ทั้งหลาย จึงได้เอาเครื่องใช้ในวิหารแห่ง หนึ่ง ไปใช้ในวิหารอีกแห่งหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องใช้ในวิหารแห่งหนึ่ง ภิกษุไม่พึงเอาไปใช้ในวิหารอีกแห่งหนึ่ง รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

พุทธานุญาตให้ขอยืมเสนาสนะ

[๓๑๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจที่จะรักษาโรงอุโบสถบ้าง ที่นั่ง ประชุมบ้าง จึงนั่งบนพื้นดิน ทั้งร่างกาย ทั้งจีวร ย่อมเปรอะเปื้อนด้วยฝุ่น ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้นำไปใช้ฐานเป็นของขอยืม ฯ

พุทธานุญาตให้เก็บเสนาสนะไปรักษา

[๓๑๑] สมัยนั้น มหาวิหารของสงฆ์ชำรุด ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่ นำเสนาสนะออกไป จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้นำไปเพื่อเก็บรักษาไว้ได้ ฯ

พุทธานุญาตให้แลกเปลี่ยน

[๓๑๒] สมัยนั้น ผ้ากัมพลมีราคามาก เป็นบริขารสำหรับเสนาสนะ เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้ ฯ

[๓๑๓] สมัยนั้น ผ้ามีราคามาก เป็นบริขารสำหรับเสนาสนะเกิดขึ้น แก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เรา อนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้ ฯ

พุทธานุญาตผ้าเช็ดเท้า

[๓๑๔] สมัยนั้น หนังหมีบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำเป็นผ้า เช็ดเท้า ฯ

[๓๑๕] สมัยต่อมา เครื่องเช็ดเท้ารูปวงล้อบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า ฯ

[๓๑๖] สมัยต่อมา ผ้าท่อนน้อยบังเกิดแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำเป็น ผ้าเช็ดเท้า ฯ

มีเท้าเปื้อนห้ามเหยียบเสนาสนะ

[๓๑๗] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง เสนาสนะเปรอะเปื้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

มีเท้าเปียกห้ามเหยียบเสนาสนะ

[๓๑๘] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก เสนาสนะเปรอะเปื้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก รูปใด เหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

สวมรองเท้าห้ามเหยียบเสนาสนะ

[๓๑๙] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายสวมรองเท้าเหยียบเสนาสนะ เสนาสนะเปรอะเปื้อน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบเสนาสนะ รูปใดเหยียบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ทรงห้ามถ่มเขฬะบนพื้นที่ขัดถู

[๓๒๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายถ่มเขฬะบนพื้นที่ขัดถูแล้ว ความงาม ย่อมเสียไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงถ่มเขฬะบนพื้นที่ขัดถูแล้ว รูปใดถ่ม ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกระโถน ฯ

พุทธานุญาตผ้าพันเท้าเตียงตั่ง

[๓๒๑] สมัยนั้น ทั้งเท้าเตียง ทั้งเท้าตั่ง ย่อมครูดพื้นที่ขัดถูแล้ว ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ใช้ผ้าพัน ฯ

[๓๒๒] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายพิงฝาที่ขัดถูแล้ว ความงามย่อมเสีย ไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงพิงฝาที่ขัดถูแล้ว รูปใดพิง ต้องอาบัติทุกกฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตพนักอิง พนักอิงส่วนล่างครูดพื้น และส่วนบนครูดฝา ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ ใช้ผ้าพันทั้งข้างล่างและข้างบน ฯ

พุทธานุญาตให้ปูลาดนอน

[๓๒๓] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายล้างเท้าแล้วย่อมรังเกียจที่จะนอน จึง กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ ปูลาดก่อนแล้วนอน ฯ

พุทธานุญาตภัตร

[๓๒๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เมืองอาฬวีตามพระพุทธา ภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงกรุงราชคฤห์ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหารอันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อ แก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์นั้น ฯ

[๓๒๕] สมัยต่อมา กรุงราชคฤห์มีข้าวแพง ประชาชนไม่สามารถจะทำสังฆภัตร แต่ปราถนาจะทำอุทเทสภัตร นิมันตนภัตร สลากภัตร ปักขิกภัตร อุโปสถิกภัตร ปาฏิปทิกภัตร ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตสังฆภัตร อุทเทสภัตร นิมันตนภัตร สลากภัตร ปักขิกภัตร อุโปสถิกภัตร ปาฏิปทิกภัตร ฯ

พุทธานุญาตให้สมมติภัตตุเทสก์

[๓๒๖] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์รับภัตตาหารดีๆ ไว้สำหรับพวกตน ให้ ภัตตาหารเลวๆ แก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุที่ประกอบด้วย องค์ ๕ เป็นภัตตุเทสก์ คือ:

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักภัตรที่แจกแล้วและยังมิได้แจก ฯ

วิธีสมมติ

[๓๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้อง ภิกษุก่อน ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ ทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นภัตตุเทสก์ นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นภัตตุเทสก์ การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นภัตตุเทสก์ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นภัตตุเทสก์แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุ นั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

วิธีแจกภัตร

[๓๒๘] ครั้นนั้น พระภัตตุเทสก์มีความสงสัยว่า จะพึงแจกภัตรอย่างไ หนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เขียนชื่อลงในสลากหรือแผ่นผ้ารวมเข้าไว้ แล้วจึงแจกภัตร ฯ

สมมติภิกษุเป็นผู้แต่งตั้งเสนาสนะเป็นต้น

[๓๒๙] สมัยนั้น สงฆ์ไม่มีภิกษุผู้แต่งตั้งเสนาสนะ ...

ไม่มีภิกษุผู้รักษาเรือนคลัง ...

ไม่มีภิกษุผู้รับจีวร ...

ไม่มีภิกษุผู้แจกจีวร ...

ไม่มีภิกษุผู้แจกข้าวยาคู ...

ไม่มีภิกษุผู้แจกผลไม้ ...

ไม่มีภิกษุผู้แจกของเคี้ยว ของเคี้ยวที่ยังมิได้แจกย่อมเสีย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ สมมติภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้แจกของเคี้ยว คือ:

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักของเคี้ยวที่แจกแล้วและยังมิได้แจก ฯ

วิธีสมมติ

[๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุ ก่อน ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ ทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์ พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกของเคี้ยว นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้ แจกของเคี้ยว การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกของของเคี้ยวชอบแก่ ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้แจกของเคี้ยวแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

สมมติภิกษุเป็นผู้แจกของเล็กน้อย

[๓๓๑] สมัยนั้น บริขารเล็กน้อยเกิดขึ้นในเรือนคลังของสงฆ์ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้สมมติ ภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้แจกของเล็กน้อย คือ:

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักของที่แจกแล้วและมิได้แจก ฯ

วิธีสมมติ

[๓๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุ ก่อน ครั้น แล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ ทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกของเล็กน้อยนี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกของเล็กน้อย การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกของเล็กน้อย ชอบ แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้แจกของเล็กน้อยแล้ว ชอบแก่ สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

ของเล็กน้อยที่ควรแจก

[๓๓๓] อันภิกษุผู้แจกของเล็กน้อยนั้น เข็มเล่มหนึ่งก็ควรให้ มีดก็ควร ให้ รองเท้าก็ควรให้ ประคดเอวก็ควรให้ สายโยกบาตรก็ควรให้ ผ้ากรองน้ำ ก็ควรให้ ธมกรกก็ควรให้ ผ้ากุสิก็ควรให้ ผ้าอัฑฒกุสิก็ควรให้ ผ้ามณฑลก็ ควรให้ ผ้าอัฑฒมณฑลก็ควรให้ ผ้าอนุวาตก็ควรให้ ผ้าด้านสะกัดก็ควรให้ ถ้า เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง หรือน้ำอ้อยของสงฆ์มีอยู่ ควรให้ลิ้มได้คราวเดียว ถ้า ต้องการอีก ก็ควรให้อีก ถ้าต้องการแม้อีก ก็ควรให้อีก ฯ

พุทธานุญาตให้สมมติภิกษุเป็นผู้แจกผ้าเป็นต้น

[๓๓๔] สมัยนั้น สงฆ์ไม่มีภิกษุผู้แจกผ้า ...

ไม่มีภิกษุผู้แจกบาตร ...

ไม่มีภิกษุผู้ใช้คนวัด ...

ไม่มีภิกษุใช้สามเณร ... สามเณรทั้งหลายอันภิกษุไม่ใช้ ย่อมไม่ทำ การงาน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ รับสั่งว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้ใช้สามเณร คือ:

๑. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ

๒. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว และ

๕. รู้จักการงานที่ใช้แล้วและยังมิได้ใช้ ฯ

วิธีสมมติ

[๓๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุ ก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ ทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้ใช้สามเณร นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้ใช้สามเณร การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ เป็นผู้ใช้สามเณร ชอบแก่ท่าน ผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้ใช้สามเณรแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

ภาณวาร ที่ ๓ จบ

เสนาสนะขันธกะ ที่ ๖ จบ

หัวข้อประจำขันธกะ

[๓๓๖] ๑. เรื่องพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐยังมิได้ทรงบัญญัติวิหารในครั้ง นั้น สาวกของพระชินเจ้าเหล่านั้นอยู่ในที่นั้นๆ ย่อมออกมาจากที่อยู่ ๒. เรื่อง เศรษฐีคหบดีเห็นภิกษุเหล่านั้นแล้ว ได้กล่าวแก่ภิกษุทั้งหลาย ดังนี้ว่า ข้าพเจ้าจะ ให้สร้างวิหาร ท่านทั้งหลายพึงอยู่ ภิกษุทูลถามพระโลกนายก ๓. เรื่องพระผู้ มีพระภาคทรงอนุญาตที่เร้น ๕ อย่าง คือ ก. วิหาร ข. เรือนมุงแถบเดียว ค. เรือนชั้น ง. เรือนโล้น จ. ถ้ำ ๔. เรื่องเศรษฐีสร้างวิหาร ๖๐ หลัง ๕. เรื่องมหาชนสร้างวิหารไม่มีบานประตู ๖. ภิกษุไม่ระวัง ๗. เรื่องทรง อนุญาตบานประตู ๘. เรื่องทรง

อนุญาตบานประตู ๘. เรื่องทรงอนุญาตกรอบเช็ดหน้า ครกรองรับเดือยประตูห่วงข้างบน ๙. เรื่องทรงอนุญาตช่องเชือกชัก และเชือกสำหรับชัก ๑๐. เรื่อง ทรงอนุญาตสายยู ไม้หัวลิง ลิ่ม กลอน ๑๑. เรื่องทรงอนุญาตช่องลูกดาล ทำด้วยโลหะ ไม้ และเขา ๑๒. เรื่องทรงอนุญาตลิ่มยนต์ ๑๓. เรื่องหลังคาฉาบด้วยดิน ทั้งข้างนอกข้างใน ๑๔. เรื่องหน้าต่างมีชุกชี หน้าต่างมีตาข่าย หน้าต่างมีซี่กรง ๑๕. เรื่องผ้าผืนเล็กสำหรับหน้าต่าง ๑๖. เรื่องมู่ลี่หน้าต่าง ๑๗. เรื่องทรงอนุญาตเครื่องปูลาด ๑๘. เรื่องทรงอนุญาตแผ่นกระดานคล้ายตั่ง๑๙. เรื่องทรงอนุญาตเตียงถักหรือสาน ๒๐. เรื่องทรงอนุญาตเตียงมีแม่แคร่ สอดเข้าในเท้า ๒๑. เรื่องทรงอนุญาตตั่งมีแม่แคร่สอดเข้าในเท้า ๒๒. เรื่อง ทรงอนุญาตเตียงมีแม่แคร่ติดกับเท้า ๒๓. เรื่องทรงอนุญาตตั่งมีแม่แคร่ติดกับเท้า ๒๔. เรื่องทรงอนุญาตเตียงมีเท้าดั่งก้ามปู ๒๕. เรื่องทรงอนุญาตตั่งมีเท้าดั่งก้ามปู๒๖. เรื่องทรงอนุญาตเตียงมีเท้าจดแม่แคร่ ๒๗. เรื่องทรงอนุญาตตั่งมีเท้าจด แม่แคร่ ๒๘. เรื่องทรงอนุญาตม้าสี่เหลี่ยม ๒๙. เรื่องทรงอนุญาตม้าสี่เหลี่ยม ชนิดสูง ๓๐. เรื่องทรงอนุญาตม้าสี่เหลี่ยมชนิดสูงมีพนักสามด้าน ๓๑. เรื่อง ทรงอนุญาตม้าสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านชนิดสูง ๓๒. เรื่องทรงอนุญาตตั่งหวาย ๓๓. เรื่องทรงอนุญาตตั่งหุ้มด้วยผ้า ๓๔. เรื่องทรงอนุญาตตั่งขาทราย ๓๕. เรื่องทรงอนุญาตตั่งก้านมะขามป้อม ๓๖. เรื่องทรงอนุญาตแผ่นกระดาน ๓๗. เรื่องทรงอนุญาตเก้าอี้ ๓๘. เรื่องทรงอนุญาตตั่งฟาง ๓๙. เรื่องทรงห้ามนอน บนเตียงสูง ๔๐. เรื่องภิกษุนอนเตียงต่ำถูกงูกัด จึงทรงอนุญาตเขียงรองเท้า เตียง ๔๑. เรื่องทรงอนุญาตเขียงรองเท้าเตียงสูง ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง ๔๒. เรื่อง ทรงอนุญาตด้ายสำหรับถักเตียง ๔๓. เรื่องทรงอนุญาตให้เจาะตัวเตียงแล้วถัก เป็นตาหมากรุก ๔๔. เรื่องทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้ารองพื้น ๔๕. เรื่องทรง อนุญาตให้รื้อออกทำเป็นหมอน ๔๖. เรื่องทรงห้ามใช้หมอนกึ่งกาย ๔๗. เรื่อง มีมหรสพบนยอดเขา ทรงอนุญาตฟูก ๕ ชนิด ๔๘. เรื่องทรงอนุญาตผ้าสำหรับ เสนาสนะ ๔๙. เรื่องทรงอนุญาตเตียงและตั่งบุ ๕๐. เรื่องฟูกย้อยลงข้างล่าง ๕๑. เรื่องโจรลักเลิกผ้าหุ้มนำไป ทรงอนุญาตให้ทำรอยไว้ ๕๒. เรื่องทรง อนุญาตให้พิมพ์รอยนิ้วมือ ๕๓. เรื่องที่อยู่อาศัยของพวกเดียรถีย์ ทรงอนุญาต สีขาว สีดำ ทำบริกรรมด้วยสีเหลือง ในวิหาร ๕๔. เรื่องทรงอนุญาตดิน ปนแกลบ ๕๕. เรื่องทรงอนุญาตดินละเอียด ๕๖. เรื่องทรงอนุญาตยางไม้ ๕๗. เรื่องทรงอนุญาตดินปนรำ ๕๘. เรื่องทรงอนุญาตแป้งเมล็ดพรรณผักกาด ๕๙. เรื่องทรงอนุญาตขี้ผึ้งเหลว ๖๐. เรื่องขี้ผึ้งเหลวหนา ทรงอนุญาตใช้ผ้าเช็ด ๖๑. เรื่องพื้นหยาบสีดำไม่จับ ทรงอนุญาตดินขุยไส้ ๖๒. เรื่องทรงอนุญาต ยางไม้ ๖๓. เรื่องรูปภาพ ๖๔. เรื่องวิหารมีพื้นที่ต่ำ ๖๕. เรื่องก่อ ๖๖. เรื่อง ภิกษุขึ้นลงพลัดตก ๖๗. เรื่องวิหารมีพื้นโล่งโถง ทรงอนุญาต

ฟากกึ่งหนึ่ง ๖๘. เรื่องทรงอนุญาตห้องอีก ๓ ห้อง ๖๙. เรื่องวิหารเล็ก ๗๐. เรื่องเชิงฝา ๗๑. เรื่องฝนสาด ๗๒. เรื่องภิกษุร้องโวยวาย ๗๓. เรื่องไม้เดือยติดฝา ๗๔. เรื่องราวจีวร ๗๕. เรื่องระเบียงกับฝาค้ำ ๗๖. เรื่องทรงอนุญาตราวสำหรับ ยึด ๗๗. เรื่องผงหญ้ามีนัยดังกล่าวแล้ว ในหนหลัง ๗๘. เรื่องที่กลางแจ้ง น้ำฉันถูกแดดเผา ทรงอนุญาตโรงน้ำฉัน ๗๙. เรื่องภาชนะน้ำฉัน ๘๐. เรื่อง วิหาร ๘๑. เรื่องซุ้ม ๘๒. เรื่องบริเวณ เรื่องโรงไฟ ๘๓. เรื่องอาราม๘๔. เรื่องซุ้มประตูมีนัยดังกล่าวแล้วในหนหลัง ๘๕. เรื่องอนาถบิณฑิกคหบดีมีศรัทธาผ่องใส ได้ไปสู่ป่าสีตวัน ได้เห็นธรรมแล้วทูลอาราธนาสมเด็จพระนายก พร้อมกับภิกษุสงฆ์ในระหว่างหนทางได้ชักชวนประชาชนให้สร้างอาราม ๘๖. เรื่อง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในเมืองเวสาลี เรื่องนวกรรม เรื่องพระศิษย์ของพระ ฉัพพัคคีย์รีบไปจองเสนาสนะ ๘๗. เรื่องใครควรได้ภัตรอันเลิศ ๘๘. เรื่องติตติรพรหมจรรย์ ๘๙. เรื่องบุคคลไม่ควรไหว้ ๙๐. เรื่องพระศิษย์ของพระ ฉัพพัคคีย์เกียดกันเสนาสนะ ๙๑. เรื่องประชาชนตกแต่งปูที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ในละแวกบ้าน ๙๒. เรื่องเตียงตั่งหุ้มนุ่น ๙๓. เรื่องพระผู้มีพระภาคเสด็จเมือง สาวัตถี อนาถบิณฑิกคหบดีสร้างอารามถวาย ๙๔. เรื่องเกิดโกลาหลในโรงภัตร ๙๕. เรื่องพระอาพาธ ๙๖. เรื่องที่นอนดี ๙๗. เรื่องอ้างเลศ ๙๘. เรื่องพระ สัตตรสวัคคีย์ซ่อมวิหารอยู่จำพรรษาในที่นั้น ๙๙. เรื่องภิกษุมีความสงสัยว่า ใคร หนอควรให้ถือเสนาสนะ ๑๐๐. เรื่องเสนาสนคหาปกภิกษุมีความสงสัยว่า ควรให้ ถือเสนาสนะอย่างไรหนอ ๑๐๑. เรื่องให้แจกตามจำนวนวิหาร ๑๐๒. เรื่อง ให้แจกตามจำนวนบริเวณ ๑๐๓. เรื่องทรงอนุญาตให้แจกส่วนเพิ่ม แต่ไม่ ปราถนาก็อย่าให้ ๑๐๔. เรื่องให้ภิกษุอยู่นอกสีมา ๑๐๕. เรื่องทรงห้ามเกียดกัน เสนาสนะตลอดกาลเป็นนิตย์ ๑๐๖. เรื่องการให้ถือเสนาสนะ ๓ ประการ ๑๐๗. เรื่องพระอุปนนทศากยบุตร ๑๐๘. เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญพระวินัย ๑๐๙. เรื่องภิกษุยืนเรียนพระวินัย ๑๑๐. เรื่องทรงอนุญาตให้นั่งอาสนะเสมอกัน ๑๑๑. เรื่องภิกษุมีอาสนะเสมอกันทำเตียงตั่งหัก ๑๑๒. ทรงอนุญาตให้นั่งได้ ๓ รูปและ ๒ รูป ๑๑๓. เรื่องทรงอนุญาตให้นั่งบนอาสนะยาวร่วมกับผู้มีอาสนะไม่เสมอ กันได้ ๑๑๔. เรื่องทรงอนุญาตให้ใช้สอยปราสาทมีเฉลียงรอบ ๑๑๕. เรื่อง สมเด็จพระอัยยิกา ๑๑๖. เรื่องภิกษุเจ้าถิ่นไม่ห่างเมืองสาวัตถีแบ่งเสนาสนะของ สงฆ์ ๑๑๗. เรื่องกิฏาคิรีชนบท ๑๑๘. เรื่องภิกษุชาวเมืองอาฬวีให้นวกรรมด้วย เหตุเพียงวางก้อนดินฉาบทาฝา ตั้งประตู ติดสายยู ติดกรอบเช็ดหน้า ทำให้มีสีขาว สีดำ สีเหลือง มุงหลังคา ผูกมัดหลังคา ปิดบังที่อาศัยแห่งนกพิราบ ปฏิสังขรณ์ สิ่งชำรุดผุพัง ขัดถู ให้นวกรรมตั้ง ๒๐ ปี

๓๐ ปี ตลอดชีวิต ชั่วเวลาควันขึ้น ในเมื่อวิหารสำเร็จแล้ว เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้นวกรรมแก่วิหารที่ยังไม่ ได้ทำ ที่ทำยังไม่เสร็จ ให้ตรวจการงานในวิหารเล็กแล้วให้นวกรรม ๕-๖ ปี ให้ ตรวจการงานในวิหารมุงแถบเดียว แล้วให้นวกรรม ๗-๘ ปี ให้ตรวจการงานใน วิหารหรือปราสาทใหญ่ แล้วให้นวกรรม ๑๐ ปี ๑๒ ปี ๑๑๙. เรื่องภิกษุให้นวกรรมวิหารทั้งหลัง ๑๒๐. เรื่องภิกษุให้นวกรรม ๒ ครั้ง แก่วิหารหนึ่งหลัง ๑๒๑. เรื่องภิกษุถือนวกรรมแล้วให้ภิกษุอื่นอยู่ ๑๒๒. เรื่องภิกษุถือนวกรรมแล้ว เกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ ๑๒๓. เรื่องภิกษุให้นวกรรมแก่วิหารที่ตั้งอยู่นอกสีมา๑๒๔. เรื่องภิกษุถือเอานวกรรมแล้วเกียดกันตลอดฤดูกาล ๑๒๕. เรื่องภิกษุถือ เอานวกรรมแล้วหลีกไปเสียบ้าง สึกเสียบ้าง มรณภาพบ้าง ปฏิญาณเป็นสามเณร บ้าง บอกลาสิกขาบ้าง ต้องอันติมวัตถุบ้าง วิกลจริตบ้าง มีจิตฟุ้งซ่านบ้าง กระสับ กระส่ายเพราะเวทนาบ้าง ถูกยกวัตรฐานไม่เห็นอาบัติบ้าง ฐานไม่ทำคืนอาบัติบ้าง ฐานไม่สละคืนทิฐิอันลามกบ้าง ปฏิญาณเป็นบัณเฑาะก์บ้าง เป็นเถยยสังวาสก์บ้าง เข้ารีดเดียรถีย์บ้าง เป็นสัตว์ดิรัจฉานบ้าง เป็นผู้ฆ่ามารดาบ้าง เป็นผู้ฆ่าบิดาบ้าง ผู้ฆ่าพระอรหันต์บ้าง ผู้ประทุษร้ายภิกษุณีบ้าง ผู้ทำลายสงฆ์บ้าง ผู้ทำโลหิตุปบาทบ้าง เป็นอุภโตพยัญชนกบ้าง พึงมอบแก่ภิกษุอื่นด้วยสั่งว่า อย่าให้ของสงฆ์เสียหาย เมื่อทำยังไม่เสร็จควรมอบให้แก่ภิกษุอื่น เมื่อทำเสร็จแล้ว หลีกไป นวกรรม เป็นของภิกษุนั้นนั่นเอง สึก ถึงมรณภาพ ปฏิญาณเป็นสามเณร บอกลาสิกขา ต้องอันติมวัตถุ สงฆ์เป็นเจ้าของ วิกลจริต มีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะ เวทนา ถูกยกวัตร ฐานไม่เห็นอาบัติ ฐานไม่ทำคืนอาบัติ ฐานไม่สละคืนทิฐิ อันลามก นวกรรมนั้นตกเป็นของภิกษุนั้นนั่นเอง เป็นบัณเฑาะก์ เป็นถยย สังวาสก์ เข้ารีดเดียรถีย์ เป็นสัตว์ดิรัจฉาน ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ ประทุษร้ายภิกษุณี ทำโลหิตุปบาท ปฏิญาณเป็นอุภโตพยัญชนก สงฆ์เป็นเจ้าของ ๑๒๖. เรื่องภิกษุนำเสนาสนะไปใช้ในที่อื่น ๑๒๗. เรื่องภิกษุ รังเกียจ ๑๒๘. เรื่องวิหารใหญ่ชำรุด ๑๒๙. เรื่องผ้ากัมพล ๑๓๐. เรื่องผ้ามีราคามาก ๑๓๑. เรื่องหนังหมี ๑๓๒. เรื่องผ้าเช็ดเท้ารูปวงล้อ ๑๓๓. เรื่อง ผ้าผืนเล็ก ๑๓๔. เรื่องภิกษุเหยียบเสนาสนะ ๑๓๕. เรื่องเท้าเปียก ๑๓๖. เรื่อง สวมรองเท้า ๑๓๗. เรื่องถ่มเขฬะ ๑๓๘. เรื่องเท้าเตียงตั่งครูดพื้น ๑๓๙. เรื่อง ภิกษุพิงฝา ทรงอนุญาตพนักอิง พนักอิงครูดฝาอีก ๑๔๐. เรื่องล้างเท้า ทรงอนุญาต ให้ปูเครื่องลาดนอน ๑๔๑. เรื่องประทับในกรุงราชคฤห์ ประชาชนไม่อาจถวาย สังฆภัตร ๑๔๒. เรื่องแจกภัตรเลว สมมติพระภัตตุเทสก์ เรื่องแจกภัตรอย่างไร๑๔๓. เรื่องสมมติภิกษุเป็นผู้แต่งตั้งเสนาสนะ สมมติภิกษุเป็นผู้รักษาเรือน

คลัง ... เป็นผู้รับจีวร ... เป็นผู้แจกจีวร ... เป็นผู้แจกข้าวยาคู ... เป็นผู้แจกผลไม้ เป็นผู้แจกของเคี้ยว ... เป็นผู้แจกของเล็กน้อย ... เป็นผู้แจกผ้า ... เป็นผู้แจก บาตร ... เป็นผู้ใช้คนวัด ... เป็นผู้ใช้สามเณร พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงครอบงำ ซึ่งสรรพธรรมทรงรู้จักโลก มีพระหทัยเกื้อกูล เป็นผู้นำชั้นเยี่ยม ทรงบัญญัติแล้ว เพื่อหลีกเร้น เพื่อความสุข เพื่อเพ่งเล็ง และเพื่อเห็นแจ้ง ดังนี้แล ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

สังฆเภทขันธกะ

เรื่องมหานามศากยะและอนุรุทธศากยะ

[๓๓๗] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ที่อนุปิยนิคม ของพวกเจ้ามัลละ ครั้งนั้น พวกศากยกุมารที่มีชื่อเสียงออกผนวชตามพระผู้มี พระภาค ผู้ทรงผนวชแล้ว ฯ

[๓๓๘] สมัยนั้น มหานามศากยะ และอนุรุทธศากยะทั้ง ๒ เป็นพี่น้อง กัน อนุรุทธศากยะ เป็นสุขุมาลชาติ เธอมีประสาท ๓ หลัง คือ สำหรับ อยู่ในฤดูหนาวหลัง ๑ สำหรับอยู่ในฤดูร้อนหลัง ๑ สำหรับอยู่ในฤดูฝนหลัง ๑ เธออันเหล่าสตรีไม่มีบุรุษเจือปนบำเรออยู่ด้วยดนตรีตลอด ๔ เดือน ในปราสาทสำหรับฤดูฝน ไม่ลงมาภายใต้ปราสาทเลย ครั้งนั้น มหานามศากยะคิดว่า บัดนี้ พวกศากยกุมารที่มีชื่อเสียงต่างออกผนวชตามพระผู้มีพระภาคผู้ทรงผนวชแล้ว แต่ สกุลของเราไม่มีใครออกบวชเลย ถ้ากระไร เราหรืออนุรุทธะพึงบวช จึงเข้าไป หาอนุรุทธศากยะกล่าวว่า พ่ออนุรุทธะ บัดนี้ พวกศากยะกุมารที่มีชื่อเสียงต่าง ออกผนวชตามพระผู้มีพระภาคผู้ทรงผนวชแล้ว แต่สกุลของเราไม่มีใครออกบวช เลย ถ้าเช่นนั้น น้องจงบวช หรือพี่จักบวช

อ. ฉันเป็นสุขุมาลชาติ ไม่สามารถจะออกบวชได้ พี่จงบวชเถิด

ม. พ่ออนุรุทธะ น้องจงมา พี่จะพร่ำสอนเรื่องการครองเรือนแก่น้อง ผู้อยู่ครองเรือนชั้นต้นต้องให้ไถนา ครั้นแล้วให้หว่าน ให้ไขน้ำเข้า ครั้นไข น้ำเข้ามากเกินไป ต้องให้ระบายน้ำออก ครั้นให้ระบายน้ำออกแล้ว ต้องให้ถอน หญ้า ครั้นแล้วต้องให้เกี่ยว ให้ขน ให้ตั้งลอม ให้นวด ให้สงฟางออก ให้ ฝัดข้าวลีบออก ให้โปรยละออง ให้ขนขึ้นฉาง ครั้นถึงฤดูฝนต้องทำอย่างนี้ๆ แหละต่อไปอีก

อ. การงานไม่หมดสิ้น ที่สุดของการงานไม่ปรากฏ เมื่อไรการงานจัก หมดสิ้น เมื่อไรที่สุดของการงานจักปรากฏ เมื่อไรเราจักขวนขวายน้อย เพียบพร้อมบำเรอด้วยเบญจกามคุณ

ม. พ่ออนุรุทธะ การงานไม่หมดสิ้นแน่ ที่สุดของการงาน ก็ไม่ปรากฏ เมื่อการงานยังไม่สิ้น มารดา บิดา ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ได้ตายไปแล้ว

อ. ถ้าเช่นนั้น พี่จงเข้าใจเรื่องการอยู่ครองเรือนเองเถิด ฉันจักออก บวชละ ฯ

[๓๓๙] ครั้งนั้น อนุรุทธศากยะเข้าไปหามารดา แล้วกล่าวว่า ท่านแม่ หม่อมฉันปราถนาจะออกบวช ขอท่านแม่จงอนุญาตให้หม่อมฉันออกบวชเถิด เมื่ออนุรุทธศากยะกล่าวอย่างนี้แล้ว มารดาได้กล่าวว่า พ่ออนุรุทธะ เจ้าทั้งสองเป็นลูกที่รักที่พึงใจ ไม่เป็นที่เกลียดชังของแม่ แม้ด้วยการตายของเจ้าทั้งหลาย แม่ก็ไม่ปราถนาจะจาก ไฉนแม่จะยอมอนุญาตให้เจ้าทั้งสองผู้ยังมีชีวิตออก บวชเล่า

แม้ครั้งที่สอง ...

แม้ครั้งที่สาม อนุรุทธศากยะได้กล่าวกะมารดาว่า ท่านแม่ หม่อมฉัน ปราถนาจะออกบวช ขอท่านแม่จงอนุญาตให้หม่อมฉันออกบวชเถิด ฯ

เรื่องพระเจ้าภัททิยศากยะ

[๓๔๐] สมัยนั้น พระเจ้าภัททิยศากยะได้ครองสมบัติเป็นราชาของพวก ศากยะ และพระองค์เป็นพระสหายของอนุรุทธศากยะ ครั้งนั้น มารดาของอนุรุทธ ศากยะคิดว่า พระเจ้าภัททิยศากยะนี้ครองสมบัติเป็นราชาของพวกศากยะ เป็น พระสหายของอนุรุทธศากยะ พระองค์จักไม่อาจทรงผนวช จึงได้กล่าวกะอนุรุทธ ศากยะว่า พ่ออนุรุทธะ ถ้าพระเจ้าภัททิยศากยะทรงผนวช เมื่อเป็นเช่นนี้ เจ้า ก็ออกบวชเถิด ลำดับนั้น อนุรุทธศากยะเข้าไปเฝ้าพระเจ้าภัททิยศากยะ แล้วได้ ทูลว่า สหาย บรรพชาของเราเนื่องด้วยท่าน

ภ. สหาย ถ้าเช่นนั้น บรรพชาของท่านจะเนื่องด้วยเราหรือไม่เนื่องก็ ตาม นั่นช่างเถอะ ท่านจงบวชตามสบายของท่านเถิด

อ. มาเถิด สหาย เราทั้งสองจักออกบวชด้วยกัน

ภ. สหาย เราไม่สามารถจักออกบวช สิ่งอื่นใดที่เราสามารถจะทำให้ ท่านได้ เราจักทำสิ่งนั้นให้แก่ท่าน ท่านจงบวชเองเถิด

อ. สหาย มารดาได้พูดกะเราอย่างนี้ว่า พ่ออนุรุทธ ถ้าพระเจ้าภัททิย ศากยะทรงผนวช เมื่อเป็นเช่นนี้ เจ้าก็ออกบวชเถิดสหาย ก็ท่านได้พูดไว้อย่างนี้ ว่า สหาย ถ้าบรรพชาของท่านจะเนื่องด้วยเราหรือไม่เนื่องก็ตาม นั้นช่างเถอะ ท่านจงบวชตามความสบายของท่าน มาเถิด สหาย เราทั้งสองจะออกบวชด้วยกัน

ก็สมัยนั้น คนทั้งหลายเป็นผู้พูดจริง ปฏิญาณจริง จึงพระเจ้าภัททิย ศากยะได้ตรัสกะอนุรุทธะว่า จงรออยู่สัก ๗ ปีเถิด สหายต่อล่วง ๗ ปีแล้ว เราทั้งสองจึงจักออกบวชด้วยกัน

อ. ๗ ปีนานนัก สหาย เราไม่สามารถจะรอได้ถึง ๗ ปี

ภ. จงรออยู่สัก ๖ ปีเถิดสหาย ... จงรออยู่สัก ๕ ปี ๔ ปี ๓ ปี ๒ ปี ๑ ปี ต่อล่วง ๑ ปีแล้ว เราทั้งสองจึงจักออกบวชด้วยกัน

อ. ๑ ปีก็ยังนานนัก สหาย เราไม่สามารถจะรอได้ถึง ๑ ปี

ภ. จงรออยู่สัก ๗ เดือนเถิด สหาย ต่อล่วง ๗ เดือนแล้ว เราทั้งสอง จักออกบวชด้วยกัน

อ. ๗ เดือนก็ยังนานนัก สหาย เราไม่สามารถจะรอได้ถึง ๗ เดือน

ภ. จงรออยู่สัก ๖ เดือนเถิด สหาย ... จงรออยู่สัก ๕ เดือน ๔ เดือน ๓ เดือน ๒ เดือน ๑ เดือน กึ่งเดือน ต่อล่วงกึ่งเดือนแล้ว เราทั้งสองจักออก บวชด้วยกัน

อ. กึ่งเดือนก็ยังนานนัก สหาย เราไม่สามารถจะรอได้ถึงกึ่งเดือน

ภ. จงรออยู่สัก ๗ วันเถิด สหาย พอเราได้มอบหมายราชสมบัติแก่ พวกลูกๆ และพี่น้อง

อ. ๗ วันไม่นานนักดอก สหาย เราจักรอ ฯ

เรื่องเจ้าศากยะทรงผนวช

[๓๔๑] ครั้งนั้น พระเจ้าภัททิยศากยะ อนุรุทธะ อานนท์ ภัคคุ กิมพิละ และเทวทัต เป็น ๗ ทั้งอุบาลีซึ่งเป็นภูษามาลา เสด็จออกโดยเสนา ๔ เหล่า เหมือนเสด็จประภาสราชอุทยานโดยเสนา ๔ เหล่า ในกาลก่อน ฉะนั้น กษัตริย์ทั้ง ๖ องค์เสด็จไปไกลแล้วสั่งเสนาให้กลับแล้วย่างเข้าพรมแดน ทรง เปลื้องเครื่องประดับ เอาภูษาห่อแล้ว ได้กล่าวกะอุบาลีผู้เป็นภูษามาลาว่า เชิญพนาย อุบาลี กลับเถิด ทรัพย์เท่านี้พอเลี้ยงชีพท่านได้ละ ฯ

[๓๔๒] ครั้งนั้น อุบาลีผู้เป็นภูษามาลาเมื่อจะกลับ คิดว่าเจ้าศากยะ ทั้งหลายเหี้ยมโหดนัก จะพึงให้ฆ่าเราเสียด้วยเข้าพระทัยว่า อุบาลีนี้ให้พระกุมาร ทั้งหลายออกบวช ก็ศากยกุมารเหล่านี้ยังทรงผนวชได้ ไฉนเราจักบวชไม่ได้เล่าเขาแก้ห่อเครื่องประดับเอาเครื่องประดับนั้นแขวนไว้บนต้นไม้ แล้วพูดว่า ของนี้เราให้แล้วแล ผู้ใดเห็น ผู้นั้นจงนำไปเถิด แล้วเข้าไปเฝ้าศากยกุมาร

เหล่านั้น ศากยกุมารเหล่านั้น ทอดพระเนตรเห็นอุบาลีผู้เป็นภูษามาลา กำลังเดินมาแต่ไกล ครั้นแล้วจึงรับสั่งถามว่า พนาย อุบาลีกลับมาทำไม

อ. พระพุทธเจ้าข้า เมื่อข้าพระพุทธเจ้าจะกลับมา ณ ที่นี้ คิดว่าเจ้า ศากยะทั้งหลาย เหี้ยมโหดนัก จะพึงให้ฆ่าเราเสียด้วยเข้าพระทัยว่า อุบาลีนี้ให้พระกุมารทั้งหลายออกบวช ก็ศากยกุมารเหล่านี้ยังทรงผนวชได้ ไฉน เราจักบวช ไม่ได้เล่า ข้าพระพุทธเจ้านั้นแก้ห่อเครื่องประดับแล้ว เอาเครื่องประดับนั้นแขวน ไว้บนต้นไม้ แล้วพูดว่า ของนี้เราให้แล้วแล ผู้ใดเห็น ผู้นั้นจงนำไปเถิด แล้ว จึงกลับมาจากที่นั้น พระพุทธเจ้าข้า

ศ. พนาย อุบาลี ท่านได้ทำถูกต้องแล้ว เพราะท่านกลับไป เจ้าศากยะ ทั้งหลายเหี้ยมโหดนัก จะพึงให้ฆ่าท่านเสียด้วยเข้าพระทัยว่า อุบาลีนี้ให้พระกุมาร ทั้งหลายออกบวช ฯ

[๓๔๓] ลำดับนั้น ศากยกุมารเหล่านั้น พาอุบาลีผู้เป็นภูษามาลาเข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วถวายบังคมประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พวกหม่อมฉันเป็นเจ้าศากยะยังมีมานะ อุบาลีผู้เป็น ภูษามาลานี้เป็นผู้รับใช้ของหม่อมฉันมานาน ขอพระผู้มีพระภาคจงให้อุบาลีผู้เป็นภูษามาลานี้บวชก่อนเถิด พวกหม่อมฉันจักทำการอภิวาท การลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่อุบาลีผู้เป็นภูษามาลานี้ เมื่อเป็นอย่างนี้ ความถือตัวว่าเป็นศากยะ ของพวกหม่อมฉันผู้เป็นศากยะจักเสื่อมคลายลง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคโปรดให้อุบาลีผู้เป็นภูษามาลาบวชก่อน ให้ ศากยกุมารเหล่านั้นผนวชต่อภายหลัง ฯ

[๓๔๔] ครั้นต่อมา ในระหว่างพรรษานั้นเอง ท่านพระภัททิยะได้ทำให้ แจ้งซึ่งวิชชา ๓ ท่านพระอนุรุทธะได้ยังทิพยจักษุให้เกิด ท่านพระอานนท์ได้ทำให้ แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล พระเทวทัตได้สำเร็จฤทธิ์ชั้นปุถุชน ฯ

เรื่องพระภัททิยะ

[๓๔๕] ครั้งนั้น ท่านพระภัททิยะ ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่ เรือนว่างก็ดี ย่อมเปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ ครั้งนั้น ภิกษุมาก รูปเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระภัททิยะไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่าง ก็ดี ได้เปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ พระพุทธเจ้าข้า ท่านพระภัททิยะ ฝืนใจประพฤติพรหมจรรย์โดยไม่ต้องสงสัย หรือมิฉะนั้นกระลึกถึงสุข ในราช

สมบัติครั้งก่อนนั้นเอง ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี จึง เปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุรูปหนึ่งว่า ดูกรภิกษุ เธอจงมา จงเรียกภัททิยะภิกษุมาตามคำของเราว่า ท่านภัททิยะ พระศาสดารับสั่งหาท่าน ภิกษุนั้นรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว เข้าไปหาท่านพระภัททิยะ ครั้นแล้วได้กล่าว ว่า ท่านภัททิยะ พระศาสดารับสั่งหาท่าน ฯ

[๓๔๖] ท่านพระภัททิยะรับคำของภิกษุนั้น แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ ภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระภัททิยะนั่งเรียบร้อย แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภัททิยะ ข่าวว่า เธอไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคน ไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี ได้เปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ จริงหรือ

ภ. จริงอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พ. ดูกรภัททิยะ ก็เธอพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์อะไร ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี จึงได้เปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ ดังนี้

ภ. พระพุทธเจ้าข้า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แม้ ภายในพระราชวังก็ได้จัดการรักษาไว้อย่างเรียบร้อย แม้ภายนอกพระราชวังก็ได้จัด การรักษาไว้อย่างเข้มแข็ง แม้ภายในพระนครก็ได้จัดการรักษาไว้เรียบร้อย แม้ ภายนอกพระนครก็ได้จัดการรักษาไว้อย่างแข็งแรง แม้ภายในชนบทก็ได้จัดการ รักษาไว้เรียบร้อย แม้ภายนอกชนบทก็ได้จัดการรักษาไว้อย่างมั่นคง พระพุทธ เจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้านั้น แม้เป็นผู้อันเขาทั้งหลายรักษาคุ้มครองแล้ว อย่างนี้ก็ ยังกลัว ยังหวั่น ยังหวาด ยังสะดุ้งอยู่ แต่บัดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าไปสู่ป่าก็ดี ไป สู่โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี ลำพังผู้เดียวก็ไม่กลัว ไม่หวั่น ไม่หวาด ไม่ สะดุ้ง ขวนขวายน้อย มีขนอันราบเรียบ เป็นอยู่ด้วยปัจจัย ๔ ที่ผู้อื่นให้ มีใจดุจ มฤคอยู่ ข้าพระพุทธเจ้าพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์นี้แล ไปสู่ป่าก็ดี ไปสู่ โคนไม้ก็ดี ไปสู่เรือนว่างก็ดี ... จึงเปล่งอุทานเนืองๆ ว่า สุขหนอ สุขหนอ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงเปล่งอุทานใน เวลานั้น ว่าดังนี้:

อุทานคาถา

[๓๔๗] บุคคลใดไม่มีความโกรธภายในจิต และก้าวล่วงภพน้อยภพ ใหญ่มี
ประการเป็นอันมากเสียได้ เทวดาทั้งหลายไม่อาจเล็งเห็น วาระจิตของ
บุคคลนั้น ผู้ปลอดภัย มีสุข ไม่มีโศก ฯ

[๓๔๘] ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอนุปิยนิคม ตามพุทธาภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางเมืองโกสัมพี เสด็จจาริกโดยลำดับถึงเมืองโกสัมพีแล้ว ทราบ ว่า พระองค์ประทับอยู่ที่โฆสิตาราม เขตเมืองโกสัมพีนั้น ฯ

เรื่องพระเทวทัต

[๓๔๙] ครั้งนั้น พระเทวทัตหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความปริวิตก แห่งจิตอย่างนี้ว่า เราจะพึงยังใครหนอให้เลื่อมใส เมื่อผู้ใดเลื่อมใสต่อเราแล้ว ลาภสักการะเป็นอันมากจะพึงเกิดขึ้น ลำดับนั้น พระเทวทัตได้คิดต่อไปว่า อชาตสัตตุกุมารนี้แล ยังหนุ่ม ยังเจริญต่อไป ไฉนเราพึงยังอชาตสัตตุกุมารให้ เลื่อมใส เมื่ออชาตสัตตุกุมารนั้นเลื่อมใสต่อเราแล้ว ลาภสักการะเป็นอันมากจักเกิดขึ้น ลำดับนั้น พระเทวทัตเก็บเสนาสนะแล้ว ถือบาตร จีวร เดินทางไปยัง กรุงราชคฤห์ ถึงกรุงราชคฤห์โดยลำดับ แล้วแปลงเพศของตนนิรมิตเพศเป็น กุมารน้อยเอางูพันสะเอว ได้ปรากฏบนพระเพลาของอชาตสัตตุกุมาร

ทีนั้น อชาตสัตตุกุมารกลัว หวั่นหวาด สะดุ้ง ตกพระทัย

พระเทวทัตจึงได้กล่าวกะอชาตสัตตุกุมารว่า พระกุมาร ท่านกลัวฉัน หรือ

อ. จ้ะ ฉันกลัว ท่านเป็นใคร

ท. ฉัน คือ พระเทวทัต

อ. ท่านเจ้าข้า ถ้าท่านเป็นพระผู้เป็นเจ้าเทวทัต ขอจงปรากฏด้วยเพศ ของตนทีเดียวเถิด

ทันใดนั้น พระเทวทัตกลับเพศกุมารน้อยแล้ว ทรงสังฆาฏิ บาตร และ จีวร ได้ยืนอยู่ข้างหน้าอชาตสัตตุกุมาร

ครั้งนั้น อชาตสัตตุกุมารเลื่อมใสยิ่งนัก ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์นี้ของพระ เทวทัต ได้ไปสู่ที่บำรุงทั้งเวลาเย็นทั้งเวลาเช้า ด้วยรถ ๕๐๐ คัน และนำภัตตาหาร ๕๐๐ สำรับไปด้วย

ครั้งนั้น พระเทวทัต อันลาภสักการะและความสรรเสริญครอบงำ รึงรัด จิต และเกิดความปรารถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักปกครองภิกษุสงฆ์ พระเทวทัต ได้เสื่อมจากฤทธิ์นั้น พร้อมกับจิตตุปบาททีเดียว ฯ

เรื่องกักกุธโกฬิยบุตร

[๓๕๐] สมัยนั้น โกฬิยบุตรชื่อกักกุธะ เป็นอุปัฏฐากของท่านพระมหา โมคคัลลานะ ผู้ตายไม่นาน ได้เข้าถึงมโนมัยกายอย่างหนึ่ง อัตภาพเห็นปานดังนี้ ที่เขาได้มีขนาดเท่ากับคามเขตของชาวมคธ ๒ หรือ ๓ แห่ง เขาย่อมไม่ยังตนและ คนอื่นให้ลำบาก เพราะอัตภาพที่เขาได้นั้น

ครั้งนั้น กักกุธะเทพบุตร เข้าไปหา ท่านพระมหาโมคคัลลานะ อภิวาทแล้วยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ กล่าวกะท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า ท่านเจ้าข้า พระเทวทัตอันลาภสักการะ และ ความสรรเสริญ ครอบงำ รึงรัดจิต แล้วได้เกิดความปราถนาเห็นปานนี้ว่า เรา จักปกครองภิกษุสงฆ์ ท่านเจ้าข้า พระเทวทัตได้เสื่อมจากฤทธิ์นั้นแล้ว พร้อมกับ จิตตุปบาททีเดียว กักกุธะเทพบุตรได้กล่าวอย่างนี้แล้ว จึงอภิวาทท่านพระมหา โมคคัลลานะ กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นเอง ฯ

[๓๕๑] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า โกฬิยบุตรชื่อกักกุธะ เป็นอุปัฏฐากของข้าพระพุทธเจ้า ผู้ตายไม่นาน ได้เข้าถึงมโนมัยกาย อย่างหนึ่ง อัตภาพเห็นปานดังนี้ ที่เขาได้มีขนาดเท่ากับคามเขตของชาวมคธ ๒หรือ ๓ แห่ง เขาย่อมไม่ยังตนและคนอื่นให้ลำบาก เพราะอัตภาพที่เขาได้นั้น พระพุทธเจ้าข้า ครั้งนั้น กักกุธะเทพบุตรเข้าไปหาข้าพระพุทธเจ้า อภิวาทแล้ ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะข้าพระพุทธเจ้าว่า ท่านเจ้าข้า พระเทวทัตอันลาภสักการะครอบงำ รึงรัดจิตแล้ว ได้เกิดความปราถนาเห็นปานนี้ว่า เราจักปกครองภิกษุสงฆ์ ท่านเจ้าข้า พระเทวทัตเสื่อมจากฤทธิ์นั้นแล้วพร้อม กับจิตตุปบาททีเดียว พระพุทธเจ้าข้า กักกุธะเทพบุตรได้กล่าวอย่างนี้แล้ว อภิวาท ข้าพระพุทธเจ้า กระทำประทักษิณแล้วหายไป ณ ที่นั้นเอง

พ. ดูกรโมคคัลลานะ ก็กักกุธะเทพบุตรอันเธอกำหนดรู้ซึ่งจิตด้วยจิต แล้วหรือว่า กักกุธะเทพบุตรกล่าวคำอย่างหนึ่งอย่างใด คำนั้นทั้งหมดย่อมเป็น อย่างนั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น

ม. พระพุทธเจ้าข้า กักกุธะเทพบุตรอันข้าพระพุทธเจ้ากำหนดรู้จิตด้วย จิตแล้วว่า กักกุธะเทพบุตรกล่าวคำอย่างหนึ่งอย่างใด คำนั้นทั้งหมดย่อมเป็นอย่าง นั้นทีเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น

พ. ดูกรโมคคัลลานะ เธอจงรักษาวาจานั้น ดูกรโมคคัลลานะ เธอจง รักษาวาจานั้น บัดนี้ โมฆบุรุษนั้นจักกระทำตนให้ปรากฏด้วยตนเอง ฯ

เรื่องศาสดา ๕ จำพวก

[๓๕๒] ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดา ๕ จำพวกเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็นไฉน ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีลไม่ บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ และว่า ศีลของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้นนั่น

อย่างนี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ และว่า ศีลของเรา บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดา นั้นไม่พึงมีความพอใจ ก็ความไม่พอใจใดแลจะพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดา นั้นด้วยความไม่พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักกระทำกรรมใดไว้ ท่านก็จัก ปรากฏด้วยกรรมนั้นเอง ดูกรโมคคัลลานะ สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็น ปานนั้นโดยศีล ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังการรักษาโดยศีลจากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๕๓] ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีอาชีวะ ไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ และว่า อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้นนั่นอย่างนี้ว่า ศาสดา ผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีอาชีวะไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ และว่า อาชีวะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอก แก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่พึงมีความพอใจ ก็ความไม่พอใจใดแลพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วยความไม่พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือ บูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักกระ ทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้นเอง ดูกรโมคคัลลานะสาวกทั้งหลาย ย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยอาชีวะ ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการรักษาโดยอาชีวะจากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๕๔] ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีธรรม เทศนาไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ และว่า ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้น นั่นอย่างนี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีธรรมเทศนาไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่าเราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ และว่า ธรรมเทศนาของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่พึงมีความ พอใจ ก็ความไม่พอใจใดแลพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วยความไม่ พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักกระทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้นเอง ดูกรโมคคัลลานะ สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยธรรม เทศนา ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการรักษา โดยธรรมเทศนา จากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๕๕] ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มี ไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ และว่า ไวยากรณ์ ของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง

สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้นนั่นอย่าง นี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มี ไวยากรณ์บริสุทธิ์ และว่า ไวยากรณ์ของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่พึงมีความพอใจ ก็ความ ไม่พอใจใดแลพึงมี พวกเราพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วยความไม่พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เภสัชบริขาร ท่านจักกระทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้นเอง ดูกร โมคคัลลานะ สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยไวยากรณ์ ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการรักษาโดยไวยากรณ์จากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๕๖] ดูกรโมคคัลลานะ อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีญาณ ทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่ง ศาสดานั้นนั่นอย่างนี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่ พึงมีความพอใจ ก็ความไม่พอใจใดแลพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วย ความไม่พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักกระทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรมนั้นเอง ดูกรโมคคัลลานะ สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้น โดยญาณทัสสนะ ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการรักษาโดย ญาณทัสสนะจากสาวกทั้งหลาย

ดูกรโมคคัลลานะ ศาสดา ๕ จำพวก เหล่านี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

[๓๕๗] ดูกรโมคคัลลานะ ก็เราแลเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ปฏิญาณว่า เรา เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ และว่า ศีลของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง แลสาวกทั้งหลายย่อมไม่รักษาเราโดยศีล และเราก็ไม่หวังเฉพาะ ซึ่งการรักษาโดยศีล จาก สาวกทั้งหลาย

อนึ่ง เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ ...

อนึ่ง เราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ...

อนึ่ง เราเป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ...

อนึ่ง เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีญาณ ทัสสนะบริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง แลสาวกทั้งหลายย่อมไม่รักษาโดย ญาณทัสสนะ และเราก็ไม่หวังเฉพาะ ซึ่งการ รักษาโดยญาณทัสสนะ จากสาวกทั้งหลาย ฯ

เรื่องพระเทวทัต

[๓๕๘] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เมืองโกสัมพี ตามพุทธา ภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกไปโดยลำดับถึงกรุงราชคฤห์ แล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่เวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทาน เหยื่อแก่กระแต เขตกรุงราชคฤห์นั้น ฯ

[๓๕๙] ครั้งนั้น ภิกษุเป็นอันมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า อชาต สัตตุกุมารได้ไปสู่ที่บำรุงของพระเทวทัต ทั้งเวลาเย็นทั้งเวลาเช้า ด้วยรถ ๕๐๐ คัน แลนำภัตตาหาร ๕๐๐ สำรับไปด้วย พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าพอใจลาภสักการะ และความสรรเสริญของเทวทัตเลย อชาตสัตตุกุมาร จักไปสู่ที่บำรุงของเทวทัต ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ด้วยรถ ๕๐๐ คัน แลจักนำ ภัตตาหาร ๕๐๐ สำรับไปด้วย สักกี่วัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตพึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายถ่ายเดียว หวังความเจริญไม่ได้ เปรียบเหมือนคน ทั้งหลายพึงทาน้ำดีหมีที่จมูกลูกสุนัขที่ดุร้าย ลูกสุนัขนั้นจะเป็นสัตว์ดุร้ายขึ้นยิ่งกว่า ประมาณ ด้วยอาการอย่างนี้แล แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อชาตสัตตุกุมาร จักไปสู่ที่บำรุงของเทวทัต ทั้งเวลาเย็นทั้งเวลาเช้า ด้วยรถ ๕๐๐ คัน แลจักนำ ภัตตาหาร ๕๐๐ สำรับไปด้วย สักกี่วัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตพึงหวังความ เสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลาย ถ่ายเดียว หวังความเจริญไม่ได้ ฉันนั้นเหมือนกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความวอดวาย ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ต้นกล้วยย่อมเผล็ดผลเพื่อฆ่าตน ย่อมเผล็ดผลเพื่อความวอดวาย ฉันใด ลาภสักการะและความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน ลาภสักการะและ ความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ไม้ไผ่ย่อมตกขุยเพื่อฆ่าตน ย่อมตกขุยเพื่อความวอดวาย แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือน กันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้อ้อย่อมตกขุยเพื่อฆ่าตน ย่อมตกขุยเพื่อความวอดวาย แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัต เพื่อฆ่าตน ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่ม้าอัสดรย่อมตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตน ย่อม ตั้งครรภ์เพื่อความวอดวาย แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาภสักการะและความสรรเสริญ

ก็เกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตน ลาภสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้น แก่เทวทัต เพื่อความวอดวาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๓๖๐] พระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์บาลีนี้แล้ว จึงตรัสคาถาประพันธ์ ดังต่อไปนี้:

ผลกล้วยย่อมฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ย่อมฆ่าต้นไผ่
ขุยอ้อย่อมฆ่าต้นอ้อ สักการะย่อมฆ่าคนชั่ว
เหมือนม้าอัสดรซึ่งเกิดในครรภ์ ย่อมฆ่าแม่ม้า
อัสดรฉะนั้น ฯ

ปฐมภาณวาร จบ

พระเทวทัตทูลขอปกครองสงฆ์

[๓๖๑] ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคอันบริษัทหมู่ใหญ่ แวดล้อม แล้ว ประทับนั่งแสดงธรรมแก่บริษัทพร้อมทั้งพระราชาครั้งนั้น พระเทวทัตลุกจาก อาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า นั่งกระหย่งประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้ว กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงพระชราแล้ว เป็นผู้เฒ่า แก่หง่อมแล้ว ล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว บัดนี้ ขอพระองค์จงทรงขวนขวายน้อย ประกอบทิฏฐธรรมสุขวิหารอยู่เถิด ขอจงมอบภิกษุสงฆ์แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าจักปกครองภิกษุสงฆ์

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย เทวทัต เธออย่าพอใจที่จะปกครอง ภิกษุสงฆ์เลย

แม้ครั้งที่สอง ...

แม้ครั้งที่สาม พระเทวทัตก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงพระชราแล้ว เป็นผู้เฒ่า แก่หง่อมแล้ว ล่วงกาลผ่าน วัยไปแล้ว บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงขวนขวายน้อย ประกอบทิฏฐธรรม สุขวิหารอยู่เถิด ขอจงมอบภิกษุสงฆ์แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าจักปกครอง ภิกษุสงฆ์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรเทวทัต แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะ เรายังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะพึงมอบให้เธอผู้ เช่นทรากศพ ผู้บริโภคปัจจัย เช่นก้อนเขฬะเล่า

ทีนั้น พระเทวทัตคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงรุกรานเรากลางบริษัทพร้อม ด้วยพระราชา ด้วยวาทะว่าบริโภคปัจจัยดุจก้อนเขฬะ ทรงยกย่องแต่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ดังนี้ จึงโกรธ น้อยใจ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำ ประทักษิณแล้วกลับไป

นี่แหละ พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตในพระผู้มีพระภาค เป็นครั้งแรก ฯ

ปกาสนียกรรม

[๓๖๒] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จงลงปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่เทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำ อย่างใด ด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็น อย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงทำอย่างนี้

ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรม วาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาทำปกาสนียกรรม

ท่านเจ้าข้า ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงทำปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่งพระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระ ธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวเทวทัตเอง นี้ เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทำปกาสนียกรรมใน กรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่ พึงเห็นว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็น เฉพาะตัวพระเทวทัตเอง การทำปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระ เทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่าง หนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัต เอง ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์ อันสงฆ์กระทำแล้ว แก่พระ เทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีก อย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระ เทวทัตเอง ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๓๖๓] ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกร สารีบุตร ถ้ากระนั้น เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์

ท่านพระสารีบุตรทูลถามว่า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้ากล่าวชมพระเทวทัต ในกรุงราชคฤห์ ว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก โคธิบุตรมีอนุภาพมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

พ. ดูกรสารีบุตร เธอกล่าวชมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้ว เท่าที่เป็น จริงว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก โคธิบุตรมีอนุภาพมาก

ส. อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พ. ดูกรสารีบุตร เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริง เหมือนอย่างนั้นแล

ท่านพระสารีบุตร ทูลรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว ฯ

[๓๖๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จงสมมติสารีบุตรเพื่อประกาศเทวทัตในกรุงราช คฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระ เทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวเทวทัตเอง ฯ

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล สงฆ์พึงสมมติอย่างนี้

พึงขอร้องสารีบุตรก่อน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาสมมติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติท่านพระสารีบุตรเพื่อประกาศพระเทวทัตใน กรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็น อีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัว พระเทวทัตเอง นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติท่านพระ สารีบุตรเพื่อประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีก

อย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใด ด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง การสมมติท่านพระ สารีบุตรเพื่อประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใด ด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่าน ผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ท่านพระสารีบุตรอันสงฆ์สมมติแล้ว เพื่อประกาศพระเทวทัต ในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้ เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็น ว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะ ตัวพระเทวทัตเอง ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ ไว้ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๓๖๕] ก็ท่านพระสารีบุตรได้รับสมมติแล้ว จึงเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ พร้อมกับภิกษุมากรูป แล้วได้ประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของ พระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใด ด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง

ประชาชนในกรุงราชคฤห์นั้นพวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใสไร้ปัญญา ต่างกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ เป็นคนริษยา ย่อม เกียดกันลาภสักการะของพระเทวทัต

ส่วนประชาชนพวกที่มีศรัทธา เลื่อมใส เป็นบัณฑิต มีปัญญาดี กล่าว อย่างนี้ว่า เรื่องนี้คงจักไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย เพราะพระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประกาศ พระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ ฯ

เรื่องอชาตสัตตุกุมาร

[๓๖๖] ครั้งนั้น พระเทวทัตเข้าไปหาอชาตสัตตุกุมาร แล้วได้กล่าวว่า ดูกรกุมาร เมื่อก่อนคนทั้งหลายมีอายุยืน เดี๋ยวนี้มีอายุสั้น ก็การที่ท่านจะพึงตาย เสียเมื่อยังเป็นเด็ก นั่นเป็นฐานะจะมีได้ ดูกรกุมาร ถ้ากระนั้น ท่านจงปลง พระชนม์พระชนกเสียแล้วเป็นพระเจ้าแผ่นดิน อาตมาจักปลงพระชนม์พระผู้มี พระภาคแล้วเป็นพระพุทธเจ้า ครั้งนั้น อชาตสัตตุกุมารคิดว่า พระผู้เป็นเจ้า เทวทัต มีฤทธิ์มาก มีอนุภาพมาก พระผู้เป็นเจ้าเทวทัตพึงทราบแน่ แล้วเหน็บกฤชแนบ พระเพลา ทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้งพระทัยรีบเสด็จเข้าไปภายในพระราชวังแต่เวลากลางวัน

พวกมหาอำมาตย์ผู้รักษาภายในพระราชวัง ได้แลเห็นอชาตสัตตุ กุมารทรงกลัว หวั่นหวาด สะดุ้ง พระทัยรีบเสด็จเข้ามาภายในพระราชวัง แต่เวลา กลางวัน จึงรีบจับไว้ มหาอำมาตย์เหล่านั้น ตรวจค้นพบกฤชเหน็บอยู่ที่พระเพลา แล้วได้ทูลถามอชาตสัตตุกุมารว่า พระองค์ประสงค์จะทำการอันใด พระเจ้าข้า

อ. เราประสงค์จะปลงพระชนม์พระชนก

ม. ใครใช้พระองค์

อ. พระผู้เป็นเจ้าเทวทัต

มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติอย่างนี้ว่า ควรปลงพระชนม์พระกุมาร ควร ฆ่าพระเทวทัต และภิกษุทั้งหมด

มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติอย่างนี้ว่า ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ เพราะพวก ภิกษุไม่ผิดอะไร ควรปลงพระชนม์พระกุมาร และฆ่าพระเทวทัต

มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติอย่างนี้ว่า ไม่ควรปลงพระชนม์พระกุมารไม่ควรฆ่าพระเทวทัต ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ ควรกราบทูลพระราชา พระราชารับสั่ง อย่างใด พวกเราจักทำอย่างนั้น ฯ

[๓๖๗] ครั้งนั้น มหาอำมาตย์เหล่านั้นคุมอชาตสัตตุกุมารเข้าไปเฝ้า พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระเจ้าพิมพิสารจอม เสนามาคธราช

พิ. ดูกรพนาย มหาอำมาตย์ทั้งหลายลงมติอย่างไร

ม. ขอเดชะ มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติอย่างนี้ว่า ควรปลงพระชนม์ พระกุมาร ควรฆ่าพระเทวทัต และภิกษุทั้งหมด มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติ อย่างนี้ว่า ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ เพราะพวกภิกษุไม่ผิดอะไร ควรปลงพระชนม์ พระกุมารและฆ่าพระเทวทัต มหาอำมาตย์บางพวกได้ลงมติอย่างนี้ว่า ไม่ควรปลง พระชนม์พระกุมาร ไม่ควรฆ่าพระเทวทัต ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ ควรกราบทูล พระราชา พระราชารับสั่งอย่างใด พวกเราจักทำอย่างนั้น

พิ. ดูกรพนาย พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ จักทำอะไรได้ ชั้นแรกทีเดียว พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประกาศพระเทวทัต ในกรุงราชคฤห์มิใช่ หรือว่า ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดี๋ยวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระ เทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง

บรรดามหาอำมาตย์ เหล่านั้น พวกที่ลงมติอย่างนี้ว่า ควรปลงพระชนม์ พระกุมาร ควรฆ่าพระเทวทัต และภิกษุทั้งหมด พระราชาได้ทรงถอดยศ พวกเธอเสีย

พวกที่ลงมติอย่างนี้ว่า ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ เพราะพวกภิกษุไม่ผิดอะไร ควรปลงพระชนม์พระกุมาร และฆ่าพระเทวทัต พระราชาได้ทรงลดตำแหน่งพวกเธอ

พวกที่ลงมติอย่างนี้ว่า ไม่ควรปลงพระชนม์พระกุมาร ไม่ควรฆ่า พระเทวทัต ไม่ควรฆ่าพวกภิกษุ ควรกราบทูลพระราชา พระราชารับสั่งอย่างใด พวกเราจักทำอย่างนั้น พระราชาได้ทรงเลื่อนตำแหน่งพวกเธอ

ลำดับนั้น พระเจ้าพิมพิสารจอมเสนามาคธราช ได้รับสั่งถาม อชาตสัตตุกุมาร ว่า ลูกเจ้าต้องการฆ่าพ่อเพื่ออะไร

อชาตสัตตุกุมารกราบทูลว่า หม่อมฉันต้องการราชสมบัติพระพุทธเจ้าข้า

พระราชาตรัสว่า ลูก ถ้าเจ้าต้องการราชสมบัติ ราชสมบัตินั้นเป็นของเจ้า แล้วทรงมอบราชสมบัติแก่อชาตสัตตุกุมาร ฯ

พระเทวทัตส่งคนไปปลงพระชนม์พระศาสดา

[๓๖๘] ครั้งนั้น พระเทวทัตเข้าไปหาอชาตสัตตุกุมาร แล้วถวายพระพร ว่า ขอถวายพระพร ขอมหาบพิตรจงรับสั่งใช้ ราชบุรุษผู้จักปลงพระชนม์ พระสมณโคดม ลำดับนั้น อชาตสัตตุกุมาร รับสั่งใช้คนทั้งหลายว่า พนาย พระ ผู้เป็นเจ้าเทวทัตสั่งอย่างใด ท่านทั้งหลายจงทำอย่างนั้น ลำดับนั้น พระเทวทัตจึง สั่งราชบุรุษคนหนึ่งว่า เจ้าจงไป พระสมณโคดมประทับอยู่ในโอกาสโน้น จง ปลงพระชนม์พระองค์แล้วจงมาทางนี้ ดังนี้ ซุ่มราชบุรุษไว้ ๒ คนริมทางนั้นด้วย สั่งว่า ราชบุรุษใดมาทางนี้ลำพังผู้เดียว เจ้าทั้งสองจงฆ่าราชบุรุษนั้นแล้วมาทางนี้ ได้ซุ่มราชบุรุษไว้ ๔ คนริมทางนั้นด้วยสั่งว่า ราชบุรุษเหล่าใดมาทางนี้ ๒ คน เจ้าทั้ง ๔ คน จงฆ่าราชบุรุษ ๒ คนนั้น แล้วมาทางนี้ ได้ซุ่มบุรุษไว้ ๘ คนริมทาง นั้นด้วยสั่งว่า ราชบุรุษเหล่าใดมาทางนี้ ๔ คน เจ้าทั้ง ๘ คน จงฆ่าราชบุรุษ ๔ คน นั้นแล้วมาทางนี้ ได้ซุ่มราชบุรุษไว้ ๑๖ คนริมทางนั้นด้วยสั่งว่า ราชบุรุษเหล่าใด มาทางนี้ ๘ คน เจ้าทั้ง ๑๖ คน จงฆ่าราชบุรุษ ๘ คนนั้นแล้วมา ฯ

ทรงแสดงอนุปุพพิกถา

[๓๖๙] ครั้งนั้น บุรุษคนเดียวนั้นถือดาบและโล่ห์ผูกสอดแล่งธนู แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กลัว หวั่นหวาด สะทกสะท้าน มีกายแข็ง ได้ยืน อยู่ในที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นบุรุษนั้น ผู้กลัว หวั่นหวาดสะทกสะท้าน มีกายแข็งยืนอยู่ ครั้นแล้วได้ตรัสกะบุรุษนั้นว่า มาเถิด เจ้า อย่ากลัวเลย จึงบุรุษนั้นวางดาบและโล่ห์ปลดแล่งธนูวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ซบศีรษะลงแทบพระบาท

ยุคลของพระผู้มีพระภาค แล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า โทษมาถึงซึ่งข้าพระพุทธเจ้าตามความโง่ตามความหลง ตามอกุศล เพราะข้าพระพุทธเจ้ามีจิตคิดประทุษร้าย มีจิตคิดจะฆ่า เข้ามาถึงที่นี้ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดรับโทษของข้าพระพุทธเจ้านั้น โดยความ เป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไป พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เอาเถอะเจ้า โทษมาถึงเจ้าตามความโง่ ตาม ความหลง ตามอกุศล เพราะเจ้ามีจิตคิดประทุษร้าย มีจิตคิดจะฆ่า เข้ามาถึงที่นี้ เมื่อใดเจ้าเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม เมื่อนั้น เรารับโทษนั้นของเจ้า เพราะผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม ถึงความ สำรวมต่อไป ข้อนั้น เป็นความเจริญในอริยวินัย

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่บุรุษนั้น คือทรง แสดงทาน ศีล สวรรค์ และอาทีนพ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย แล้วจึงทรงประกาศอานิสงส์ในการออกจากกาม เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงทราบว่า บุรุษนั้นมีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปลอดจากนิวรณ์ มีจิตสูงขึ้น มีจิตผ่องใส จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดง ด้วยพระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจากมลทินว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความ ดับเป็นธรรมดา ได้เกิดแก่บุรุษนั้น ณ ที่นั่นนั้นแล ดุจผ้าที่สะอาดปราศจากมลทิน ควรได้รับน้ำย้อมเป็นอย่างดี ฉะนั้น

ครั้งนั้น บุรุษนั้นมีธรรมอันเห็นแล้ว ได้บรรลุธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้งแล้ว มีธรรมอันหยั่งลงแล้ว ข้ามความสงสัย ได้แล้ว ปราศจากถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้แกล้วกล้าไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยายอย่างนี้ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่ คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทางหรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมี จักษุจักเห็นรูป ดังนี้ ข้าพระพุทธเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และภิกษุ สงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกะบุรุษนั้นว่า เจ้าอย่าไปทางนี้ จงไป ทางนี้ แล้วทรงส่งไปทางอื่น ฯ

[๓๗๐] ครั้งนั้น บุรุษสองคนนั้นคิดว่า ทำไมหนอ บุรุษคนเดียวนั้น จึงมาช้านัก แล้วเดินสวนทางไป ได้พบพระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ณ โคนไม้ แห่งหนึ่ง แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่บุรุษ ๒ คนนั้น ... พวกเขา ... ไม่ต้อง เชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า ... ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองว่า เป็นอุบาสกผู้มอบ ชีวิตถึงสรณะจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกะบุรุษทั้งสองนั้นว่า เจ้าทั้งสองอย่าไป ทางนี้ จงไปทางนี้ แล้วทรงส่งไปทางอื่น ฯ

[๓๗๑] ครั้งนั้น บุรุษ ๔ คนนั้น ...

ครั้งนั้น บุรุษ ๘ คนนั้น ...

ครั้งนั้น บุรุษ ๑๖ คนนั้น คิดว่าทำไมหนอ บุรุษ ๘ คนนั้นจึงมาช้านัก แล้วเดินสวนทางไป ได้ไปพบพระผู้มีพระภาคประทับนั่ง ณ ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระ ภาคทรงแสดงอนุปุพพิกถาแก่บุรุษ ๑๖ คนนั้น คือ ทรงแสดงทาน ศีล ... พวกเขา... ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้า แต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาษิตของพระองค์ไพเราะนัก พระพุทธเจ้าข้า ... ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระพุทธเจ้าทั้ง ๑๖ คนว่า เป็น อุบาสกผู้มอบชีวิตถึงสรณะ จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป

ครั้งนั้น บุรุษคนเดียวนั้นได้เข้าไปหาพระเทวทัต แล้วได้กล่าวว่า ท่าน เจ้าข้า กระผมไม่สามารถจะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นได้ เพราะ พระองค์มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก พระเทวทัตจึงกล่าวว่า อย่าเลยเจ้า อย่าปลง พระชนม์พระสมณโคดมเลย เรานี้แหละจักปลงพระชนม์พระสมณโคดม ฯ

พระเทวทัตทำโลหิตุปบาท

[๓๗๒] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจงกรมอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏบรรพต ครั้งนั้นพระเทวทัตขึ้นสู่คิชฌกูฏบรรพต แล้วกลิ้งศิลาก้อนใหญ่ด้วยหมายใจว่า จักปลงพระชนม์พระสมณโคดมด้วยศิลานี้ ยอดบรรพตทั้งสองน้อมมารับศิลานั้น ไว้ สะเก็ดกระเด็นจากศิลานั้นต้องพระบาท

ของพระผู้มีพระภาค ทำพระโลหิตให้ ห้อขึ้นแล้ว ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแหงนขึ้นไปได้ ตรัสกะพระเทวทัตว่า ดูกร โมฆบุรุษ เธอสั่งสมบาปมิใช่บุญไว้มากนัก เพราะมีจิตคิดประทุษร้าย มีจิตคิดฆ่า ยังโลหิตของตถาคตให้ห้อขึ้น ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้จัดเป็นอนันตริยกรรมข้อที่ ๑ ที่เทวทัตสั่งสมแล้ว เพราะเธอ มีจิตคิดประทุษร้าย มีจิตคิดฆ่า ทำโลหิตของตถาคตให้ห้อขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ สดับข่าวว่า พระเทวทัตได้ ประกอบการปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค ก็ภิกษุ เหล่านั้นจงกรมอยู่รอบๆ วิหารของพระผู้มีพระภาค ทำการสาธยายมีเสียงสูง เสียงดัง เพื่อรักษาคุ้มครองป้องกันพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงสดับเสียงสาธยาย มีเสียงเซงแซ่ แล้วรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ นั่นเสียง สาธยาย มีเสียงเซงแซ่ อะไรกัน

ท่านอานนท์ทูลตอบว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุทั้งหลายได้สดับข่าวว่า พระเทวทัตได้ ประกอบการปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค ก็ภิกษุเหล่านั้นจงกรมอยู่รอบ รอบวิหารของพระผู้มีพระภาคทำการสาธยายมีเสียงเซงแซ่ เพื่อรักษาคุ้มครอง ป้องกันพระผู้มีพระภาค เสียงนั้นนั่นเป็นเสียงสาธยาย มีเสียงเซงแซ่พระพุทธ เจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถ้ากระนั้น เธอจงเรียกภิกษุทั้งหลาย เหล่านั้นมาตามคำของเราว่า พระศาสดารับสั่งหาท่านทั้งหลาย

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระพุทธพจน์ แล้วเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น แจ้งให้ทราบว่า พระศาสดารับสั่งหาท่านทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของท่านพระอานนท์แล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อภิกษุเหล่านั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พระ ผู้มีพระภาครับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลจะปลงชีวิตตถาคตด้วยความ พยายามของผู้อื่นนั่น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส เพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น

เรื่องศาสดา ๕ จำพวก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศาสดา ๕ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๕ จำพวกเป็น ไฉน คือ ศาสดาบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่าเราเป็นผู้มี ศีลบริสุทธิ์ และว่า ศีลของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลาย ย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้นนั่นอย่างนี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แล เป็นผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ย่อม ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ และว่า ศีลของเรา

บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี่แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่พึงมีความพอใจก็ความไม่พอใจใดแลจะพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วยความไม่พอ ใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเราด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรม นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนี้โดยศีล ก็แลศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังการรักษาโดยศีลจากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีอาชีวะ ไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาวก ทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยอาชีวะ ก็แลศาสดาเห็นปานนั้น ย่อม หวังการรักษาโดยอาชีวะจากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีธรรม เทศนาไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ... ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้น โดยธรรมเทศนา ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังการรักษา โดยธรรมเทศนาจากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้เป็นผู้มี ไวยากรณ์ไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ... ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยไวยากรณ์ ก็แล ศาสดา เห็นปานนั้น ย่อมหวังการรักษา โดยไวยากรณ์ จากสาวกทั้งหลาย ฯ

[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ศาสดาบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง สาวกทั้งหลายย่อมรู้ซึ่งศาสดานั้นนั่นอย่างนี้ว่า ศาสดาผู้เจริญนี้แลเป็นผู้มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ ปฏิญาณว่าเราเป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่องไม่เศร้าหมอง ก็พวกเรานี้แหละพึงบอกแก่พวกคฤหัสถ์ ศาสดานั้นไม่พึงมีความ พอใจ ก็ความไม่พอใจใดแลจะพึงมี พวกเราจะพึงกล่าวกะศาสดานั้นด้วยความ ไม่พอใจนั้นอย่างไร ก็ศาสดานั้นย่อมนับถือบูชาเรา ด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ท่านจักทำกรรมใดไว้ ท่านก็จักปรากฏด้วยกรรม นั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สาวกทั้งหลายย่อมรักษาศาสดาเห็นปานนั้นโดยญาณ ทัสสนะ ก็แล ศาสดาเห็นปานนั้น ย่อมหวังการรักษา โดยญาณทัสสนะ จาก สาวกทั้งหลาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ศาสดา ๕ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เราเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีศีล บริสุทธิ์ และว่า ศีลของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง และสาวกทั้งหลาย ย่อมไม่รักษาเราโดยศีล และเราก็ย่อมไม่หวังการรักษาโดยศีล จากสาวกทั้งหลาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เราเป็นผู้มีอาชีวะบริสุทธิ์ ...

... เป็นผู้มีธรรมเทศนาบริสุทธิ์ ...

... เป็นผู้มีไวยากรณ์บริสุทธิ์ ...

... เป็นผู้มีญาณทัสสนะบริสุทธิ์ ปฏิญาณว่า เราเป็นผู้มีญาณทัสสนะ บริสุทธิ์ และว่า ญาณทัสสนะของเราบริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่เศร้าหมอง และ สาวกทั้งหลายย่อมไม่รักษาเราโดยญาณทัสสนะ และเราก็ย่อมไม่หวังการรักษาโดยญาณทัสสนะ จากสาวกทั้งหลาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลจะปลงชีวิตตถาคต ด้วยความพยายามของ ผู้อื่นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส เพราะพระตถาคตทั้งหลาย ย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงไปที่อยู่ตามเดิม พระตถาคตทั้งหลายอัน พวกเธอไม่ต้องรักษา ฯ

เรื่องปล่อยช้างนาฬาคีรี

[๓๗๗] สมัยนั้น ในกรุงราชคฤห์ มีช้างชื่อนาฬาคีรี เป็นสัตว์ดุร้าย ฆ่ามนุษย์ ครั้งนั้น พระเทวทัตเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์แล้วไปยังโรงช้างได้กล่าวกะพวกควาญช้างว่า พนาย เราเป็นพระราชญาติ สามารถจะแต่งตั้งผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง ต่ำไว้ในตำแหน่งสูงได้ สามารถจะเพิ่มได้ทั้งเบี้ยเลี้ยงและเงินเดือน พนาย ถ้า กระนั้นเวลาใดพระสมณโคดมทรงพระดำเนินมาตรอกนี้ เวลานั้น พวกท่านจง ปล่อยช้างนาฬาคีรีเข้าไปยังตรอกนี้ ควาญช้างเหล่านั้นรับคำพระเทวทัตแล้ว

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้วทรงถือบาตร จีวร เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์พร้อมกับภิกษุมากรูป ทรงพระดำเนินถึงตรอกนั้น ควาญช้าง เหล่านั้นได้แลเห็นพระผู้มีพระภาคทรงพระดำเนินถึงตรอกนั้น จึงปล่อยช้างนาฬา คีรีให้ไปยังตรอกนั้น

ช้างนาฬาคีรีได้แลเห็นพระผู้มีพระภาค ทรงพระดำเนินมา แต่ไกลเทียว แล้วได้ชูงวง หูชัน หางชี้ วิ่งรี่ไปทางพระผู้มีพระภาค ภิกษุเหล่านั้นได้แลเห็นช้างนาฬาคีรีวิ่งมาแต่ไกลเทียว แล้ว

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ช้างนาฬาคีรีนี้ดุร้าย หยาบช้า ฆ่ามนุษย์ เดินเข้ามายังตรอก นี้แล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงเสด็จกลับเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จกลับเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า มาเถิด ภิกษุทั้งหลาย เธออย่ากลัวเลย ข้อที่ บุคคลจะปลงชีวิตตถาคตด้วยความพยายามของผู้อื่นนั่นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสเพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น

แม้ครั้งที่สอง ภิกษุเหล่านั้น ...

แม้ครั้งที่สาม ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ช้างนาฬาคีรีนี้ ดุร้าย หยาบช้า ฆ่ามนุษย์ เดินเข้ามายังตรอกนี้แล้ว ขอพระผู้มี พระภาคจงเสด็จกลับเถิด ขอพระสุคตจงเสด็จกลับเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า มาเถิดภิกษุทั้งหลาย อย่ากลัวเลย ข้อที่บุคคล จะปลงชีวิตตถาคตด้วยความพยายามของผู้อื่น นั่นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส เพราะพระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น ฯ

[๓๗๘] คราวนั้น คนทั้งหลาย หนีขึ้นไปอยู่บนปราสาทบ้าง บนเรือน โล้นบ้าง บนหลังคาบ้าง บรรดาคนเหล่านั้น พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ไร้ปัญญา กล่าวอย่างนี้ว่า ชาวเราผู้เจริญ พระมหาสมณโคดม พระรูปงาม จัก ถูกช้างเบียดเบียน

ส่วนพวกที่มีศรัทธา เลื่อมใส ฉลาด มีปัญญา กล่าวอย่างนี้ว่า ชาวเรา ผู้เจริญ ไม่นานเท่าไรนัก พระพุทธนาคจักทรงทำสงครามกับช้าง

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแผ่เมตตาจิตไปสู่ช้างนาฬาคีรี

ลำดับนั้น ช้างนาฬาคีรีได้สัมผัสพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลดงวงลงแล้วเข้าไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาค

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยกพระหัตถ์ขวาลูบกระพองช้างนาฬาคีรี พลางตรัสกะช้างนาฬาคีรี ด้วยพระคาถา ว่าดังนี้:

[๓๗๙] ดูกรกุญชร เจ้าอย่าเข้าไปหาพระพุทธนาค เพราะการเข้าไปหา
พระพุทธนาคด้วยวธกะจิตเป็นเหตุแห่งทุกข์ ผู้ฆ่าพระพุทธนาค
จากชาตินี้ไปสู่ชาติหน้าไม่มีสุคติเลย เจ้าอย่าเมา และอย่า

ประมาท เพราะคนเหล่านั้น เป็นผู้ประมาทแล้ว จะไปสู่สุคติ

ไม่ได้ เจ้านี่แหละ จักทำโดยประการที่จักไปสู่สุคติได้ ฯ

[๓๘๐] ลำดับนั้น ช้างนาฬาคิรีเอางวงลูบละอองธุลีพระบาทของพระผู้มี พระภาคแล้วพ่นลงบนกระหม่อม ย่อตัวถอยออกไปชั่วระยะที่แลเห็นพระผู้มี พระภาค ไปสู่โรงช้างแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ของตน

ก็แล ช้างนาฬาคิรีเป็นสัตว์อันพระพุทธนาคทรงทรมานแล้วด้วยประการ นั้น ฯ

[๓๘๑] สมัยนั้น คนทั้งหลายขับร้องคาถานี้ ว่าดังนี้:

คนพวกหนึ่งย่อมฝึกช้างและม้า ด้วยใช้ท่อนไม้บ้าง ใช้ขอบ้าง

ใช้แส้บ้าง สมเด็จพระพุทธเจ้าผู้แสวงพระคุณใหญ่ทรงทรมาน

ช้างโดยมิต้องใช้ท่อนไม้ มิต้องใช้ศัสตรา

คนทั้งหลายต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า พระเทวทัตนี้เป็นคน มีบาป ไม่มีบุญ เพราะพยายามปลงพระชนม์พระสมณโคดม ผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ ลาภสักการะของพระเทวทัตเสื่อม ส่วนลาภสักการะของ พระผู้มีพระภาคเจริญยิ่งขึ้น ฯ

[๓๘๒] สมัยต่อมา พระเทวทัตเสื่อมลาภสักการะแล้ว พร้อมทั้งบริษัท ได้เที่ยวขอในสกุลทั้งหลายมาฉัน ประชาชนทั้งหลายต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงเที่ยวขอในสกุลทั้งหลาย มาฉันเล่า ของที่ปรุงเสร็จแล้วใครจะไม่พอใจ ของที่ดีใครจะไม่ชอบใจ

ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ พวกที่ เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระเทวทัตพร้อม กับบริษัท จึงเที่ยวขอในสกุลทั้งหลายมาฉันเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ตรัสถามว่า ดูกรเทวทัต ข่าวว่า เธอพร้อมกับบริษัท เที่ยวขอในสกุลทั้งหลายมาฉัน จริงหรือ

พระเทวทัตทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะ ภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติโภชนะสำหรับ ๓ คนในสกุลแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ เพื่อข่ม บุคคลผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่

รัก ๑ เพื่ออนุเคราะห์สกุลด้วย หวังว่า ภิกษุทั้งหลายที่มีความปรารถนาลามกอย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์ ๑ ในการ ฉันเป็นหมู่ พึงปรับอาบัติตามธรรม ฯ

เรื่องวัตถุ ๕ ประการ

[๓๘๓] ครั้งนั้น พระเทวทัตเข้าไปหาพระโกกาลิกะ พระกตโมรกติส สกะ พระขัณฑเทวีบุตร พระสมุททัตตะ แล้วได้กล่าวว่า มาเถิดท่านทั้งหลาย พวกเราจักทำสังฆเภท จักรเภท แก่พระสมณโคดม

เมื่อพระเทวทัตกล่าวอย่างนี้ แล้วพระโกกาลิกะได้กล่าวว่า พระสมณโคดมมีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก พวกเราจักทำสังฆเภท จักรเภท แก่พระสมณโคดมอย่างไรได้

พระเทวทัตกล่าวว่า มาเถิดท่านทั้งหลาย พวกเราจักเข้าไปเฝ้าพระสมณ โคดม แล้วทูลขอวัตถุ ๕ ประการว่า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้ มักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่ สั่งสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สั่งสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอด ชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุทั้งหลายพึงถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีกิจนิมนต์ รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุทั้งหลายพึงถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีคหบดีจีวร รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุ ทั้งหลายพึงถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าอาศัยที่มุงที่บัง รูปนั้นพึงต้อง โทษ ภิกษุทั้งหลายไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ พระสมณโคดมจักไม่ทรงอนุญาตวัตถุ ๕ ประการนี้ แต่พวกเรานั้น จักให้ประชาชนเชื่อถือวัตถุ ๕ ประการนี้

พระโกกาลิกะกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราสามารถเพื่อทำสังฆเภทจักรเภท แก่พระสมณโคดมด้วยวัตถุ ๕ ประการนี้แน่ เพราะมนุษย์ทั้งหลายเลื่อมใส ในความปฏิบัติเศร้าหมอง ฯ

[๓๘๔] ครั้งนั้น พระเทวทัตพร้อมกับบริษัทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูล พระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการ

ที่น่าเลื่อมใส ความไม่สั่งสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สั่งสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุทั้งหลายพึงถือเที่ยว บิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีกิจนิมนต์ รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุ ทั้งหลายพึงถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีคหบดีจีวร รูปนั้นพึงต้องโทษภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าอาศัยที่มุงที่บัง รูปนั้นพึงต้องโทษ ภิกษุทั้งหลายไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันปลาและ เนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารถนา ภิกษุนั้น จงถือการอยู่ป่าเป็นวัตร รูปใดปรารถนา จงอยู่ในบ้าน รูปใดปรารถนา จงถือ เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร รูปใดปรารถนา จงยินดีกิจนิมนต์ รูปใดปรารถนา จง ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร รูปใดปรารถนา จงยินดีคหบดีจีวร เราอนุญาตโคนไม้เป็น เสนาสนะ ๘ เดือน เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่รังเกียจ

ครั้งนั้น พระเทวทัตคิดว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาต วัตถุ ๕ ประการ นี้ จึงร่าเริงดีใจพร้อมกับบริษัทลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ แล้วกลับไป ฯ

พระเทวทัตโฆษณาวัตถุ ๕ ประการ

[๓๘๕] ต่อมา พระเทวทัตพร้อมกับบริษัทเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์แล้ว ประกาศให้ประชาชนเข้าใจวัตถุ ๕ ประการว่า ท่านทั้งหลาย พวกอาตมาเข้าไปเฝ้า พระสมณโคดมทูลขอวัตถุ ๕ ประการว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณ แห่งความเป็นผู้มักน้อย ... การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ... การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถืออยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ ... ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ วัตถุ ๕ ประการนี้ พระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาต แต่พวกอาตมาสมาทานประพฤติตาม วัตถุ ๕ ประการนี้ ฯ

[๓๘๖] บรรดาประชาชนเหล่านั้น พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ไร้ปัญญา กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ เป็นผู้กำจัด มีความ ประพฤติขัดเกลา ส่วนพระสมณโคดมประพฤติมักมาก ย่อมคิดเพื่อความมักมาก

ส่วนพวกที่มีศรัทธา เลื่อมใส เป็นผู้ฉลาด มีปัญญา ย่อมเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไฉนพระเทวทัตจึงได้พยายามเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายจักรเล่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไฉนพระเทวทัตจึงได้พยายามเพื่อทำ ลายสงฆ์ เพื่อทำลายจักร แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรเทวทัต ข่าวว่า เธอพยายามเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายจักร จริงหรือ

พระเทวทัตทูลรับว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่าเลย เทวทัต เธออย่าชอบใจการทำลายสงฆ์ เพราะการทำลายสงฆ์มีโทษหนักนัก ผู้ใดทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันย่อมประสพ โทษตั้งกัป ย่อมไหม้ในนรกตลอดกัป ส่วนผู้ใดสมานสงฆ์ผู้แตกกันแล้วให้พร้อม เพรียงกัน ย่อมประสพบุญอันประเสริฐ ย่อมบรรเทิงในสวรรค์ตลอดกัป อย่าเลย เทวทัต เธออย่าชอบใจการทำลายสงฆ์เลย เพราะการทำลายสงฆ์มีโทษ หนักนัก ฯ

[๓๘๗] ครั้งนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระอานนท์นุ่งอันตรวาสก ถือบาตร จีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตได้พบท่านพระอานนท์กำลังเที่ยว บิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วได้กล่าวว่า ท่าน อานนท์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ผมจักทำอุโบสถ จักทำสังฆกรรม แยกจากพระผู้มี พระภาค แยกจากภิกษุสงฆ์ ครั้นท่านพระอานนท์เที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ แล้ว เวลาปัจฉาภัตร กลับจากบิณฑบาตเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้วจึงกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า เมื่อเช้านี้ ข้าพระพุทธเจ้านุ่งอันตรวาสก ถือบาตร และจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ พระเทวทัตพบข้าพระพุทธเจ้ากำลังเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ แล้วเข้ามาหา ข้าพระพุทธเจ้า ครั้นแล้วกล่าวว่า ท่านอานนท์ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ผมจักทำ อุโบสถ จักทำสังฆกรรม แยกจากพระผู้มีพระภาค แยกจากภิกษุสงฆ์ วันนี้พระเทวทัตจักทำลายสงฆ์ พระพุทธเจ้าข้า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงเปล่งอุทานในเวลา นั้น ว่าดังนี้:

[๓๘๘] ความดี คนดีทำง่าย ความดี คนชั่วทำยาก ความชั่ว

คนชั่วทำง่าย แต่อารยชน ทำความชั่วได้ยาก ฯ

ทุติยภาณวาร จบ

พระเทวทัตหาพรรคพวก

[๓๘๙] ครั้งนั้น ถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตลุกจากอาสนะ ประกาศให้ ภิกษุทั้งหลายจับสลากว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดมแล้วทูลขอวัตถุ ๕ ประการว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้ มักน้อย ... การปรารภความเพียรโดยอเนกปริยาย วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็น ไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ... การปรารภความเพียรโดยอเนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถืออยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใด อาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ ... ภิกษุทั้งหลายไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดพึงฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ วัตถุ ๕ ประการนี้ พระสมณโคดม ไม่ทรงอนุญาต แต่พวกเรานั้นย่อมสมาทาน ประพฤติตามวัตถุ ๕ ประการนี้ วัตถุ ๕ ประการนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นจงจับสลาก ฯ

[๓๙๐] สมัยนั้น พระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี ประมาณ ๕๐๐ รูป เป็น พระบวชใหม่ และรู้พระธรรมวินัยน้อย พวกเธอจับสลากด้วยเข้าใจว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ลำดับนั้น พระเทวทัตทำลายสงฆ์แล้ว พาภิกษุประมาณ๕๐๐ รูป หลีกไปทางคยาสีสะประเทศ ฯ

[๓๙๑] ครั้งนั้น พระสารีบุตรพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระเทวทัตทำลายสงฆ์แล้ว พาภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปหลีกไปทางคยาสีสะประเทศ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสารีบุตร โมคคัลลานะ พวกเธอจักมีความ การุญในภิกษุใหม่เหล่านั้นมิใช่หรือ พวกเธอจงรีบไป ภิกษุเหล่านั้นกำลังจะถึง ความย่อยยับ

พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะทูลรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว ลุกจาก อาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วเดินทางไปคยาสีสะประเทศ ฯ

เรื่องภิกษุรูปหนึ่ง

[๓๘๒] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งยืนร้องไห้อยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค จึง พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ เธอร้องไห้ทำไม

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกของพระผู้มีพระภาค ไปในสำนักพระเทวทัต คงจะชอบใจธรรมของพระเทวทัต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ข้อที่สารีบุตรโมคคัลลานะ จะพึงชอบ ใจธรรมของเทวทัต นั่นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่เธอทั้งสองไปเพื่อซ้อมความ เข้าใจกะภิกษุ ฯ

พระอัครสาวกพาภิกษุ ๕๐๐ กลับ

[๓๘๓] สมัยนั้น พระเทวทัตอันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อม แล้วนั่งแสดง ธรรมอยู่ เธอได้เห็นพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ มาแต่ไกล จึงเตือนภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เห็นไหม ธรรมเรากล่าวดีแล้ว พระสารีบุตร โมคคัลลานะอัครสาวกของพระสมณโคดม พากันมาสู่สำนักเรา ต้องชอบใจธรรม ของเรา เมื่อพระเทวทัตกล่าวอย่างนี้แล้ว พระโกกาลิกะ ได้กล่าวกะพระเทวทัตว่า ท่านเทวทัต ท่านอย่าไว้วางใจพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เพราะเธอทั้งสองมีความปรารถนาลามก ลุอำนาจแก่ความปรารถนาลามก พระเทวทัตกล่าวว่า อย่าเลยคุณ ท่านทั้งสองมาดี เพราะชอบใจธรรมของเรา

ลำดับนั้น ท่านพระเทวทัตนิมนต์ท่านพระสารีบุตรด้วยอาสนะกึ่งหนึ่งว่า มาเถิด ท่านสารีบุตร นิมนต์นั่งบนอาสนะนี้ ท่านพระสารีบุตรห้ามว่า อย่าเลยท่านแล้วถืออาสนะแห่งหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ก็ถืออาสนะแห่งหนึ่งนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระเทวทัตแสดงธรรม กถาให้ภิกษุทั้งหลายเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงหลายราตรี แล้วเชื้อเชิญ ท่านพระสารีบุตรว่า ท่านสารีบุตร ภิกษุสงฆ์ปราศจากถีนมิทธะแล้ว ธรรมีกถา ของภิกษุทั้งหลายจงแจ่มแจ้งกะท่าน เราเมื่อยหลังจักเอน ท่านพระสารีบุตรรับคำพระเทวทัตแล้ว ลำดับนั้น พระเทวทัตปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น แล้วจำวัตรโดยข้างเบื้องขวา เธอเหน็ดเหนื่อยหมดสติสัมปชัญญะ ครู่เดียวเท่านั้น ก็หลับไป ฯ

[๓๘๔] ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอน พร่ำสอนภิกษุทั้งหลายด้วยธรรมีกถาอันเป็นอนุศาสนีเจือด้วยอาเทสนาปาฏิหาริย์ท่านพระมหาโมคคัลลานะ กล่าวสอน พร่ำสอน ภิกษุทั้งหลายด้วยธรรมีกถาอันเป็นอนุศาสนีเจือด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ ขณะเมื่อภิกษุเหล่านั้นอันท่านพระสารีบุตรกล่าวสอนอยู่ พร่ำสอนอยู่ด้วยอนุศาสนีเจือด้วยอาเทศนาปาฏิหาริย์ และอันท่านพระมหา

โมคคัลลานะกล่าว สอนอยู่ พร่ำสอนอยู่ ด้วยอนุศาสนีเจือด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ ดวงตาเห็นธรรม ที่ ปราศจากธุลี ปราศจากมลทินได้เกิดขึ้นว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด มีความดับเป็นธรรมดา ที่นั้น ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลาย มาว่า ท่านทั้งหลาย เราจักไป เฝ้าพระผู้มีพระภาค ผู้ใดชอบใจธรรมของพระผู้มี พระภาคนั้น ผู้นั้นจงมา

ครั้งนั้น พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ พาภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้นเข้า ไปทางพระเวฬุวัน

ครั้งนั้น พระโกกาลิกะปลุกพระเทวทัตให้ลุกขึ้นด้วยคำว่าท่านเทวทัต ลุก ขึ้นเถิด พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะพาภิกษุเหล่านั้นไปแล้ว เราบอกท่านแล้ว มิใช่หรือว่า อย่าไว้วางใจ พระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ เพราะเธอทั้งสองมีความ ปรารถนาลามก ถึงอำนาจความปรารถนา ลามก

ครั้งนั้น โลหิตร้อนได้พุ่งออกจากปากพระเทวทัต ในที่นั้นเอง ฯ

[๓๙๕] ครั้งนั้น พระสารีบุตรพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลาย ผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลาย พึงอุปสมบท ใหม่

พ. อย่าเลย สารีบุตร เธออย่าพอใจการอุปสมบทใหม่ของพวกภิกษุผู้ ประพฤติตามภิกษุ ผู้ทำลายเลย ดูกรสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้พวกภิกษุผู้ ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายแสดงอาบัติ ถุลลัจจัย ก็เทวทัตปฏิบัติแก่เธออย่างไร

ส. พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาให้ภิกษุทั้งหลาย เห็นแจ้ง สมา ทาน อาจหาญ ร่าเริง ตลอดราตรีเป็นอันมาก แล้วได้รับสั่งกะ ข้าพระพุทธเจ้าว่า ดูกรสารีบุตร ภิกษุสงฆ์ปราศจากถีนมิทธะแล้ว ธรรมีกถาของภิกษุ ทั้งหลายจงแจ่มแจ้งแก่เธอ เราเมื่อยหลัง ดังนี้ ฉันใด พระเทวทัต ก็ได้ปฏิบัติ ฉันนั้นเหมือนกัน พระพุทธเจ้าข้า ฯ

[๓๙๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคย มีมาแล้ว มีสระใหญ่อยู่ในราวป่า ช้างทั้งหลายอาศัยสระนั้นอยู่ และพวกมันพากันลงสระนั้น เอางวงถอนเง่าและรากบัวล้างให้สะอาดจนไม่มีตม แล้วเคี้ยวกลืนกินเง่าและรากบัวนั้น เง่าและ รากบัวนั้น ย่อมบำรุงวรรณะและกำลังของช้างเหล่านั้น และช้างเหล่านั้นก็ไม่เข้าถึงความตาย หรือ ความทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนลูกช้างตัวเล็กๆ เอาอย่างช้างใหญ่ เหล่านั้น และพากันลงสระนั้น เอางวงถอนเง่าและรากบัวแล้วไม่ล้างให้สะอาดเคี้ยวกลืน กินทั้งที่มี

ตม เง่าและรากบัวนั้น ย่อมไม่บำรุงวรรณะและกำลังของลูกช้างเหล่านั้น และพวกมันย่อมเข้าถึงความตาย หรือความทุกข์ปางตาย มีข้อนั้นเป็นเหตุดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตเลียนแบบเราจักตายอย่างคนกำพร้า อย่างนั้น เหมือนกัน ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสประพันธคาถา ว่าดังนี้:

[๓๙๗] เมื่อช้างใหญ่คุ้มฝูง ขุดดิน กินเง่าบัวอยู่ในสระใหญ่ ลูกช้าง
กินเง่าบัวทั้งที่มีตมแล้วตาย ฉันใด เทวทัตเลียนแบบเราแล้ว
จักตายอย่างคนกำพร้า ฉันนั้น ฯ

องค์แห่งทูต

[๓๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ทูต องค์ ๘ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. รับฟัง

๒. ให้ผู้อื่นฟัง

๓. กำหนด

๔. ทรงจำ

๕. เข้าใจความ

๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ

๗. ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์

๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ควรทำหน้าที่ทูต ฯ

[๓๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ ทูต องค์ ๘ เป็นไฉน คือ:

๑. สารีบุตรเป็นผู้รับฟัง

๒. ให้ผู้อื่นฟัง

๓. กำหนด

๔. ทรงจำ

๕. เข้าใจความ

๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ

๗. ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์

๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ควรทำ หน้าที่ทูต

พระผู้มีพระภาคตรัสประพันธคาถา ว่าดังนี้:

[๔๐๐] ภิกษุใด เข้าไปสู่บริษัทที่พูดคำหยาบก็ไม่สะทกสะท้าน

ไม่ยังคำพูดให้เสีย ไม่ปกปิดข่าวสาส์นพูดจนหมดความสงสัย

และถูกถามก็ไม่โกรธ ภิกษุผู้เช่นนั้นแล ย่อมควรทำหน้าที่ทูต ฯ

พระเทวทัตจักเกิดในอบาย

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการครอบงำ ย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรกชั่วกัปช่วยเหลือไม่ได้ อสัทธรรม ๘ ประการ เป็นไฉน คือ

๑. เทวทัตมีจิตอันลาภครอบงำ ย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบายตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้

๒. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมลาภครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๓. เทวทัตมีจิตอันยศครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๔. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมยศครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๕. เทวทัตมีจิตอันสักการะครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๖. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมสักการะครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๗. เทวทัตมีจิตอันความปรารถนาลามกครอบงำ ย่ำยีแล้ว ...

๘. เทวทัตมีจิตอันความเป็นมิตรชั่วครอบงำ ย่ำยีแล้วจักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสัทธรรม ๘ ประการนี้แล ครอบงำ ย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้

ดีละ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงครอบงำ ย่ำยี ลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... สักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

ภิกษุพึงครอบงำ ย่ำยี ความเป็นมิตรลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ก็ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร จึงครอบงำ ย่ำยี ลาภที่เกิดขึ้น แล้วอยู่

... ความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... สักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

ภิกษุครอบงำ ย่ำยี ความเป็นมิตรลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุนั้นไม่ครอบงำลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ อาสวะ ทั้งหลาย ที่ทำความคับแค้นและรุ่มร้อนพึงเกิดขึ้น เมื่อครอบงำ ย่ำยี ลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและรุ่มร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วย อาการอย่างนี้

ก็เมื่อเธอไม่ครอบงำความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความเสื่อมยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... สักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

เมื่อเธอไม่ครอบงำความมีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ อาสวะทั้งหลาย ที่ทำ ความคับแค้นและรุ่มร้อน พึงเกิดขึ้น

... ครอบงำ ย่ำยี ความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ครอบงำ ย่ำยี ความมีมิตรลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ อาสวะเหล่านั้นที่ทำความคับแค้นและรุ่มร้อน ย่อมไม่มีแก่เธอ ด้วยอาการอย่างนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาศัยอำนาจประโยชน์นี้แล พึงครอบงำ ย่ำยี ลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความเสื่อมยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... สักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

... ความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ...

พึงครอบงำ ย่ำยี ความมีมิตรชั่วที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

เพราะเหตุนั้นแล ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงศึกษาว่า พวกเราจักครอบงำ ย่ำยีลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมลาภที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมยศที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... สักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความเสื่อมสักการะที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

... ความปรารถนาลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่

พวกเราจักครอบงำ ย่ำยี ความมีมิตรลามกที่เกิดขึ้นแล้วอยู่ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย

พวกเธอพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๔๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสัทธรรม ๓ ประการ ครอบงำ ย่ำยี จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้อสัทธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ:

๑. ความปรารถนาลามก

๒. ความมีมิตรชั่ว

๓. พอบรรลุคุณวิเศษเพียงคั่นต่ำ ก็เลิกเสีย ในระหว่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสัทธรรม ๓ ประการนี้แล ครอบงำ ย่ำยี จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป ช่วยเหลือไม่ได้

นิคมคาถา

[๔๐๓] ใครๆ จงอย่าเกิดเป็นคนปรารถนาลามก ในโลก ท่านทั้งหลายจง

รู้จักเทวทัตนั้นตามเหตุแม้นี้ว่า มีคติเหมือนคติของคนปรารถนา

ลามก เทวทัตปรากฏว่า เป็นบัณฑิต รู้กันว่าเป็นผู้อบรมตนแล้ว

เราก็ได้ทราบว่าเทวทัตตั้งอยู่ดุจผู้รุ่งเรืองด้วยยศ เธอสั่งสมความ
ประมาทเบียดเบียนตถาคตนั้น จึงตกนรกอเวจี มีประตูถึง ๔ ประตู
อันน่ากลัว ก็ผู้ใดประทุษร้ายต่อผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้ไม่ทำบาปกรรม
บาปย่อมถูกต้องเฉพาะผู้นั้น ผู้มีจิตประทุษร้าย ไม่เอื้อเฟื้อ
ผู้ใดตั้งใจประทุษร้ายมหาสมุทร ด้วยยาพิษเป็นหม้อๆ ผู้นั้นไม่ควร
ประทุษร้ายด้วยยาพิษนั้นเพราะมหาสมุทรเป็นสิ่งที่น่ากลัวฉันใด
ผู้ใดเบียดเบียนตถาคตผู้เสด็จไปดีแล้ว มีพระทัยสงบด้วย
กล่าวติเตียน การกล่าวติเตียนในตถาคตนั้นฟังไม่ขึ้น ฉันนั้น
เหมือนกัน ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้า หรือสาวก
ของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พึงถึงความสิ้นทุกข์ บัณฑิตพึง
กระทำพระพุทธเจ้า หรือสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้เช่นนั้น
ให้เป็นมิตร และพึงคบหาท่าน ฯ

สังฆราชี

[๔๐๔] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อท่านพระอุบาลีนั่งเรียบร้อยแล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า สังฆราชี สังฆราชี ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเป็น สังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท ด้วยเหตุเพียงเท่าไร เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุหนึ่งรูป ฝ่ายหนึ่งมี ๒ รูป รูปที่ ๔ ประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ เป็น สังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๒ รูป ฝ่ายหนึ่งก็มี ๒ รูป รูปที่ ๕ ประกาศ ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจ สลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ก็เป็นสังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๒ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๓ รูป รูปที่ ๖ ประกาศ ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จง ชอบใจสลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ก็เป็นสังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๓ รูป ฝ่ายหนึ่งก็มี ๓ รูป รูปที่ ๗ ประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้จงชอบใจสลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ ก็เป็นสังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๓ รูป ฝ่ายหนึ่งก็มี ๓ รูป รูปที่ ๗ ประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ ก็เป็นสังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๓ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๘ ประกาศ ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจ สลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้ ก็เป็นสังฆราชี แต่ไม่เป็นสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๔ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๙ ประกาศ ให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้จงชอบใจสลากนี้ ดูกรอุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้แล เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ภิกษุ ๙ รูป หรือเกินกว่า ๙ รูป เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท

ดูกรอุบาลี ภิกษุณีทำลายสงฆ์ย่อมไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้

สิกขมานา ก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้

สามเณรก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้

สามเณรีก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้

อุบาสกก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้

อุบาสิกาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้

ดูกรอุบาลี ภิกษุปกตัตตะ มีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน ย่อม ทำลายสงฆ์ได้ ฯ

สังฆเภท

[๔๐๕] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า สังฆเภท สังฆเภท ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร สงฆ์จึงแตก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้

๑. ย่อมแสดงอธรรมว่า เป็นธรรม

๒. ย่อมแสดงธรรมว่า เป็นอธรรม

๓. ย่อมแสดงสิ่งไม่เป็นวินัยว่า เป็นวินัย

๔. ย่อมแสดงวินัยว่า ไม่เป็นวินัย

๕. ย่อมแสดงคำอันตถาคตมิได้ตรัสภาษิตไว้ว่า เป็นคำอันตถาคตตรัส ภาษิตไว้

๖. ย่อมแสดงคำอันตถาคตตรัสภาษิตไว้ว่า เป็นคำอันตถาคตมิได้ตรัส ภาษิตไว้

๗. ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตมิได้ประพฤติมาว่า เป็นกรรมอันตถาคต ประพฤติมา

๘. ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตประพฤติมาว่า เป็นกรรมอันตถาคตมิได้ ประพฤติมา

๙. ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้ว่า เป็นสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้

๑๐. ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้ว่า เป็นสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้

๑๑. ย่อมแสดงอนาบัติว่า เป็นอาบัติ

๑๒. ย่อมแสดงอาบัติว่า เป็นอนาบัติ

๑๓. ย่อมแสดงอาบัติเบาว่า เป็นอาบัติหนัก

๑๔. ย่อมแสดงอาบัติหนักว่า เป็นอาบัติเบา

๑๕. ย่อมแสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่า เป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้

๑๖. ย่อมแสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ว่า เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ

๑๗. ย่อมแสดงอาบัติชั่วหยาบว่า เป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

๑๘. ย่อมแสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า เป็นอาบัติชั่วหยาบ

พวกเธอย่อมประกาศให้แตกแยกกัน ด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้ ย่อมแยก ทำอุโบสถ แยกทำปวารณา แยกทำสังฆกรรม

ดูกรอุบาลี ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล สงฆ์เป็นอันแตกกันแล้ว

สังฆสามัคคี

[๔๐๖] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า สังฆสามัคคี สังฆสามัคคี ดังนี้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรสงฆ์จึงพร้อมเพรียงกัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้

๑. ย่อมแสดงสิ่งที่ไม่เป็นธรรมว่า ไม่เป็นธรรม

๒. ย่อมแสดงสิ่งที่เป็นธรรมว่า เป็นธรรม

๓. ย่อมแสดงสิ่งที่มิใช่วินัยว่า มิใช่วินัย

๔. ย่อมแสดงสิ่งที่เป็นวินัยว่า เป็นวินัย

๕. ย่อมแสดงคำอันตถาคตมิได้ตรัสภาษิตไว้ว่า เป็นคำอันตถาคตมิได้ ตรัสภาษิตไว้

๖. ย่อมแสดงคำอันตถาคต ตรัสภาษิตไว้ว่า เป็นคำอันตถาคตตรัส ภาษิตไว้

๗. ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตมิได้ประพฤติมาว่า เป็นกรรมอันตถาคต มิได้ประพฤติมา

๘. ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตประพฤติมาแล้วว่า เป็นกรรมอันตถาคต ประพฤติมาแล้ว

๙. ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคต มิได้บัญญัติไว้ว่า เป็นสิ่งที่ตถาคตมิได้ บัญญัติไว้

๑๐. ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้ว่า เป็นสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้

๑๑. ย่อมแสดงอนาบัติว่า เป็นอนาบัติ

๑๒. ย่อมแสดงอาบัติว่า เป็นอาบัติ

๑๓. ย่อมแสดงอาบัติเบาว่า เป็นอาบัติเบา

๑๔. ย่อมแสดงอาบัติหนักว่า เป็นอาบัติหนัก

๑๕. ย่อมแสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่า เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ

๑๖. ย่อมแสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ว่า เป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้

๑๗. ย่อมแสดงอาบัติชั่วหยาบว่า เป็นอาบัติชั่วหยาบ

๑๘. ย่อมแสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า เป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ

พวกเธอย่อมไม่ประกาศให้แตกแยกกันด้วยวัตถุ ๑๘ ประการนี้ ย่อมไม่ แยกทำอุโบสถ ย่อมไม่แยกทำปวารณา ย่อมไม่แยกทำสังฆกรรม

ดูกรอุบาลี ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล สงฆ์เป็นอันพร้อมเพรียงกัน ฯ

[๔๐๗] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็ภิกษุนั้นทำลายสงฆ์ ผู้พร้อมเพรียงกันแล้ว จะได้รับผลอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมได้รับผลชั่วร้าย ตั้งอยู่ชั่วกัป ย่อมไหม้ในนรกตลอดกัป ฯ

นิคมคาถา

[๔๐๘] ภิกษุทำลายสงฆ์ ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่วกัป
ภิกษุผู้ยินดีในการแตกพวก ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ย่อมเสื่อมจาก
ธรรมอันเกษมจากโยคะ ภิกษุทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันแล้ว
ย่อมไหม้ในนรกตลอดกัป ฯ

[๔๐๙] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็ภิกษุสมานสงฆ์ที่ แตกกันแล้วให้พร้อมเพรียงกัน จะได้รับผลอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุสมานสงฆ์ที่แตกกันแล้วให้ พร้อมเพรียงกัน ย่อมได้บุญอันประเสริฐ ย่อมบรรเทิงในสรวงสวรรค์ตลอดกัป ฯ

นิคมคาถา

[๔๑๐] ความพร้อมเพรียงของหมู่ เป็นเหตุแห่งสุข และการสนับสนุนผู้พร้อมเพรียงกัน ก็เป็นเหตุแห่งสุข ภิกษุผู้ยินดีในความพร้อมเพรียงตั้งอยู่ในธรรม ย่อมไม่เสื่อมจากธรรมอัน เกษมจากโยคะ ภิกษุสมานสงฆ์ ให้พร้อมเพรียงกันแล้ว ย่อมบรรเทิงในสรวงสวรรค์ตลอดกัป ฯ

ผู้ทำลายสงฆ์ต้องเกิดในอบาย

[๔๑๑] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า มีหรือ พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ทำ ลายสงฆ์ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า มี อุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

อุ. และมีหรือ พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ไม่ต้องเกิดในอบาย ไม่ตกนรก อยู่ชั่วกัป พอช่วยเหลือได้

พ. มี อุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ไม่ต้องเกิดในอบาย ไม่ตกนรก อยู่ ชั่วกัป พอช่วยเหลือได้

อุ. พระพุทธเจ้าข้า ก็ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้ เป็นไฉน

พ. ดูกรอุบาลี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงอธรรมว่า เป็นธรรม มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นอธรรม อำพรางความเห็น อำพรางความถูกใจ อำพรางความชอบใจ อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับ สลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

อนึ่ง อุบาลี ภิกษุย่อมแสดงอธรรมว่า เป็นธรรม มีความเห็นในธรรม นั้นว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นธรรม อำพรางความเห็น อำพรางความถูกใจ อำพรางความชอบใจ อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบ ใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์นี้แล ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่ว กัป ช่วยเหลือไม่ได้

อนึ่ง อุบาลี ภิกษุย่อมแสดงอธรรมว่าเป็นธรรม มีความเห็นในธรรม นั้นว่าเป็นอธรรม มีความสงสัยในความแตกกัน อำพรางความเห็น อำพราง ความถูกใจ อำพรางความชอบใจ อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

อนึ่ง อุบาลี ภิกษุย่อมแสดงอธรรมว่าเป็นธรรม มีความเห็นในอธรรม นั้นว่าเป็นธรรม มีความเห็นในการแตกกันว่าเป็นอธรรม ...

... มีความเห็นในอธรรมนั้นว่าเป็นธรรมมีความสงสัยในความแตกกัน ...

... มีความสงสัยในอธรรมนั้น มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็น อธรรม ...

... มีความสงสัยในอธรรมนั้นมีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นธรรม ...

... มีความสงสัยในอธรรมนั้น มีความสงสัยในความแตกกัน อำพราง ความเห็น อำพรางความถูกใจ อำพรางความชอบใจ อำพรางความจริง ย่อม ประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับ สลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

อนึ่ง อุบาลี ภิกษุย่อมแสดงธรรมว่าเป็นอธรรม ... ย่อมแสดงสิ่งมิใช่ วินัยว่าเป็นวินัย ย่อมแสดงวินัยว่ามิใช่วินัย ย่อมแสดงคำอันตถาคตมิได้ตรัส ภาษิตไว้ ว่าเป็นคำอันตถาคตตรัสภาษิตไว้ ย่อมแสดงคำอันตถาคตตรัสภาษิตไว้ ว่าเป็นคำอันตถาคตมิได้ตรัสภาษิตไว้ ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตมิได้ประพฤติมาว่า เป็นกรรมอันตถาคตประพฤติมาแล้ว ย่อมแสดงกรรมอันตถาคตประพฤติมาแล้ว ว่าเป็นกรรมอันตถาคตมิได้ประพฤติมาแล้ว ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้บัญญัติไว้ ว่าเป็นสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้ ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้ว่าเป็นสิ่งที่ตถาคตมิ ได้บัญญัติไว้ ย่อมแสดงอนาบัติว่าเป็นอาบัติ ย่อมแสดงอาบัติว่าเป็นอนาบัติ ย่อม แสดงอาบัติเบาว่าเป็นอาบัติหนัก ย่อมแสดงอาบัติหนักว่าเป็นอาบัติเบา ย่อมแสดง อาบัติมีส่วนเหลือว่าเป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ ย่อมแสดงอาบัติหาส่วนเหลือมิได้ ว่าเป็นอาบัติมีส่วนเหลือ ย่อมแสดง

อาบัติชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ ย่อมแสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าเป็นอาบัติชั่วหยาบ มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นธรรม มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นอธรรม มี ความสงสัยในความแตกกัน มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นอธรรม มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นธรรม มีความสงสัยใน ความแตกกัน มีความสงสัยในธรรมนั้น มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นอธรรม มีความสงสัยในธรรมนั้น มีความเห็นในความแตกกันว่าเป็นธรรม มีความสงสัย ในธรรมนั้น มีความสงสัยในความแตกกัน อำพรางความเห็น อำพรางความถูก ใจ อำพรางความชอบใจ อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรมนี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ต้องเกิดในอบาย ตกนรก อยู่ ชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ได้

ผู้ทำลายสงฆ์ไม่ต้องเกิดในอบาย

[๔๑๒] ท่านพระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ ไม่ต้องเกิดในอบาย ไม่ตกนรก อยู่ชั่วกัป พอช่วยเหลือได้ เป็นไฉน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมแสดงอธรรมว่า เป็นธรรม มีความเห็นในอธรรมนั้นว่าเป็นธรรม มีความเห็นในความแตกกันว่า เป็นธรรม ไม่อำพรางความเห็น ไม่อำพรางความถูกใจ ไม่อำพรางความชอบใจ ไม่อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ไม่ต้องเกิดในอบาย ไม่ตกนรก อยู่ชั่วกัป พอช่วยเหลือได้

อนึ่ง อุบาลี ภิกษุย่อมแสดงธรรมว่าเป็นอธรรม ... ย่อมแสดงอาบัติชั่ว หยาบว่าเป็นอาบัติไม่ชั่วหยาบ มีความเห็นในธรรมนั้นว่าเป็นธรรม มีความเห็นใน ความแตกกันว่าเป็นธรรม ไม่อำพรางความเห็น ไม่อำพรางความถูกใจ ไม่อำพราง ความชอบใจ ไม่อำพรางความจริง ย่อมประกาศให้จับสลากว่า นี้ธรรม นี้วินัย นี้สัตถุศาสน์ ท่านทั้งหลาย จงจับสลากนี้ จงชอบใจสลากนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แม้นี้แล ไม่ต้องเกิดในอบาย ไม่ตกนรก อยู่ชั่วกัป พอช่วยเหลือได้ ฯ

ตติยภาณวาร จบ

สงฆ์เภทขันธกะ ที่ ๗ จบ

หัวข้อประจำขันธกะ

[๔๑๓] เรื่องพระพุทธเจ้าประทับที่อนุปิยนิคม เรื่องศากยกุมารผู้มีชื่อเสียง เรื่องพระอนุรุทธะสุขุมาลชาติไม่ปรารถนาจะทรงผนวช เรื่องไถ หว่าน ไขน้ำ ถอน หญ้า เกี่ยวข้าว ขนข้าว ตั้งลอม นวดข้าว สงฟาง โปรยข้าวลีบ ขนขึ้นฉางเรื่องการงาน ไม่สิ้นสุด มารดา บิดา ปู่ย่า ตายาย ตายไปหมด เรื่องพระภัททิยะ พระอนุรุทธะ พระอานนท์ พระภัคคุ พระกิมพิละ สำคัญพระองค์ว่าเป็นศากยะ เรื่องพระพุทธเจ้า ประทับที่เมืองโกสัมพี เรื่องพระเทวทัตเสื่อมจากฤทธิ์ เรื่องกักกุธะโกฬิยบุตรตาย เรื่องประกาศพระเทวทัต เรื่องปลงพระชนม์พระชนก เรื่องส่งบุรุษ เรื่องกลิ้งศิลาเรื่องปล่อยช้างนาฬาคีรี เรื่องอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ เรื่องวัตถุ ๕ ประการ เรื่องทำลายสงฆ์มีโทษหนัก เรื่องพระเทวทัตทำลายสงฆ์ เรื่องให้ภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์แสดงอาบัติถุลลัจจัย เรื่ององค์ ๘ สามเรื่อง เรื่องอสัทธรรม ๓ ประการ เรื่องสังฆราชี เรื่องสังฆเภท ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

วัตตขันธกะ

เรื่องพระอาคันตุกะ

[๔๑๔] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นพระอาคันตุกะ สวม รองเท้าเข้าไปสู่อารามก็มี กั้นร่มเข้าไปสู่อารามก็มี คลุมศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี พาด จีวรบนศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี ล้างเท้าด้วยน้ำฉันก็มี ไม่ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่พรรษา กว่าก็มี ไม่ถามเสนาสนะก็มี มีพระอาคันตุกะรูปหนึ่งถอดลิ่มแล้วผลักบานประตู เข้าไปสู่วิหารที่ไม่มีใครอยู่โดยพลัน งูตกจากเบื้องบนลงมาที่คอของเธอ เธอกลัว ร้องขึ้นสุดเสียง ภิกษุทั้งหลายรีบเข้าไปถามว่า ท่านร้องสุดเสียงทำไม เธอจึงบอก เรื่องนั้น

แก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระอาคันตุกะจึงสวมรองเท้าเข้าไปสู่อารามก็มี กั้นร่มเข้าไปสู่ อารามก็มี คลุมศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี พาดจีวรบนศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี ล้างเท้าด้วย น้ำฉันก็มี ไม่ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่พรรษากว่าก็มี ไม่ถามเสนาสนะก็มี แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่าภิกษุอาคันตุกะ สวมรองเท้าเข้าไปสู่อารามก็มี กั้นร่มเข้าไปสู่อารามก็มี คลุมศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี พาดจีวรบนศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี ล้างเท้าด้วยน้ำฉันก็มี ไม่ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่ พรรษากว่าก็มี ไม่ถามเสนาสนะก็มี จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉนภิกษุอาคันตุกะ จึงได้สวมรองเท้าเข้าไปสู่อารามก็มี กั้นร่มเข้าไปสู่อารามก็มี คลุมศีรษะเข้าไป สู่อารามก็มี พาดจีวรบนศีรษะเข้าไปสู่อารามก็มี ล้างเท้าด้วยน้ำฉันก็มี ไม่ไหว้ภิกษุ เจ้าถิ่นผู้แก่พรรษากว่าก็มี ไม่ถามเสนาสนะก็มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุเหล่านั้นนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรแก่ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย จะพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

อาคันตุกวัตร

[๔๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่า จักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะ แล้วถือไปต่ำๆ ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงไว้ที่บ่า ไม่ ต้องรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่น ประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ พึง ไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึง ถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำใช้ ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำ ฉันหาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ พึงตักน้ำใช้มาล้างเท้า เมื่อล้างเท้า พึงรดน้ำด้วยมือข้าง หนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดน้ำด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมือนั้น พึงถาม ถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า พึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน ใช้ ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่า พึงอภิวาท ถ้าอ่อนพรรษากว่า

พึงให้เธออภิวาท พึงถามถึงเสนาสนะ ว่า เสนาสนะไหนถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึง ถามถึงโคจรคาม พึงถามถึงอโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็นเสกขะ พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึง น้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออก เวลาเท่าไร ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ พึงเคาะประตูรออยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ่มผลักบานประตู ยืนอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง หรือตั่งซ้อนอยู่บนตั่ง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื้องบน ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงชำระเสีย เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนเครื่องลาดพื้นออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนเขียง รองเท้าเตียงออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูกและหมอนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนผ้านิสีทนะและผ้าปูนอนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เตียง ตั่ง อัน ภิกษุพึงยกต่ำๆ ทำให้เรียบร้อย อย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนไป วางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถน พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ด กรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นไม่ได้ทา พึงเอาน้ำพรมแล้วกวาด ด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร พึงเก็บกวาดหยากเยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้น พึงผึ่งแดดชำระเคาะปัด แล้วขนกลับไปปูไว้ตามเดิม เขียง รองเท้าเตียง พึงผึ่งแดด ขัด เช็ดแล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดด ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ ตามเดิม ฟูกและหมอนตากแห้งแล้ว เคาะปัดให้สะอาด ขนกลับวางไว้ตามเดิม ผ้า ปูนั่งและผ้าปูนอนตากแห้งแล้ว สลัดให้สะอาด ขนกลับปูไว้ตามเดิม กระโถน พนักอิง ตากแล้ว พึงเช็ด ขนกลับไปตั้งไว้ตามเดิม พึงเก็บบาตรจีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตรแต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง พึงทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บ จีวร ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้ามีลมเจือ ด้วยผงคลีพัดมาทางทิศเหนือ พึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้ ถ้าฤดูหนาว กลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อน กลางวันพึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด ถ้าบริเวณ

ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายซึ่งภิกษุอาคัน ตุกะทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

อาวาสิกวัตร

[๔๑๖] สมัยนั้น ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นพระอาคันตุกะแล้ว ไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ไม่ตั้งตั่งรองเท้า ไม่ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ไม่ลุกรับบาตร จีวร ไม่ถาม ด้วยน้ำฉัน ไม่ถามด้วยน้ำใช้ ไม่ไหว้พระอาคันตุกะแม้ผู้แก่กว่า ไม่จัดเสนาสนะให้ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ภิกษุเจ้าถิ่น เห็นพระอาคันตุกะแล้ว จึงไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ไม่ตั้งตั่งรองเท้า ไม่ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า ไม่ลุกรับบาตร จีวร ไม่ถามด้วยน้ำฉัน ไม่ถามด้วยน้ำใช้ ไม่ไหว้ พระอาคันตุกะผู้แก่กว่า ไม่จัดเสนาสนะให้ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียน ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุ ทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจัก บัญญัติวัตรแก่ภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายจะพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

[๔๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว พึงปูอาสนะ พึงตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงลุกรับบาตร จีวร พึง ถามด้วยน้ำฉัน พึงถามด้วยน้ำใช้ ถ้าอุตสาหะ พึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้าพึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงอภิวาท ภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า พึงจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั่นถึงแก่ท่าน พึงบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ พึงบอกโคจรคามพึงบอกอโจรคาม พึงบอกสกุลที่เป็นเสกขะสมมติ พึงบอกที่ถ่ายอุจจาระ พึงบอกที่ถ่ายปัสสาวะ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกไม้เท้า พึงบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า พึงนั่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกผ้าเช็ดรองเท้า พึงแนะนำภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท พึงบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั่นถึงแก่ท่าน พึงบอกเสนาสนะที่มี

ภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ พึงบอก โคจรคาม พึงบอกอโคจรคาม พึงบอกสกุลที่เป็นเสกขะสมมติ พึงบอกที่ถ่ายอุจจาระ พึงบอกที่ถ่ายปัสสาวะ พึงบอกน้ำฉัน พึงบอกน้ำใช้ พึงบอกไม้เท้า พึงบอกกติกา สงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายซึ่งภิกษุเจ้าถิ่น ทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

คมิกวัตร

[๔๑๘] สมัยนั้น ภิกษุผู้เตรียมจะไปไม่เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน เปิดประตู หน้าต่างทิ้งไว้ ไม่มอบหมายเสนาสนะ แล้วหลีกไป เครื่องไม้ เครื่องดิน เสียหาย เสนาสนะไม่มีใครรักษา บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่าไฉนภิกษุผู้เตรียมจะไป จึงไม่เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน เปิดประตูหน้าต่าง ทิ้งไว้ ไม่มอบหมายเสนาสนะ แล้วหลีกไป เครื่องไม้ เครื่องดินเสียหาย เสนาสนะ ไม่มีใครรักษา จึงกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้เตรียมจะไป โดยประการ ที่ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

[๔๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิด ประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ ถ้าภิกษุไม่มี พึงมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณร ไม่มี พึงมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี พึงมอบหมายอุบาสก ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก พึงยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วพึงยกเตียง ซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงมุง หรือพึงทำ ความขวนขวายว่า จะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความขวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็น ความดี ถ้าไม่ได้ ที่ใดฝนไม่รั่ว พึงยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือพึงทำความขวนขวายว่า จะขนเครื่องเสนาสนะ เข้าบ้าน อย่างไร ถ้าได้ตามความขวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ พึงยก เตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่น

ในที่แจ้ง แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั่งซ้อนตั่ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน แล้วคลุมด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไปด้วยคิดว่า อย่างไรเสีย ส่วนของเตียงตั่งคงเหลืออยู่บ้าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียม จะไปพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

ภัตตานุโมทนา

[๔๒๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในโรงฉัน คนทั้งหลาย จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ ไม่อนุโมทนาในโรงฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้อนุโมทนาในโรงฉัน ฯ

[๔๒๑] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า ใครหนอพึงอนุโมทนาในโรงฉัน แล้วจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในโรงฉัน ฯ

[๔๒๒] สมัยนั้น ประชาชนหมู่หนึ่งถวายภัตรแก่พระสงฆ์ ท่านพระ สารีบุตรเป็นสังฆเถระ ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุ ผู้เถระอนุโมทนาในโรงฉัน จึงเหลือท่านพระสารีบุตรไว้รูปเดียว แล้วพากัน กลับไป

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรแสดงความยินดีกะคนเหล่านั้น แล้วได้ไป ทีหลังรูปเดียว

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรเดินมาแต่ไกลรูป เดียว จึงรับสั่งถามว่า ดูกรสารีบุตร ภัตรมีมากมายกระมัง

ท่านพระสารีบุตรทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ภัตรมีมากมาย แต่ภิกษุทั้งหลาย ละข้าพระพุทธเจ้าไว้ผู้เดียว แล้วพากันกลับไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ภิกษุเถรานุเถระ ๔-๕ รูปรออยู่ในโรงฉัน ฯ

[๔๒๓] สมัยต่อมา พระเถระรูปหนึ่งปวดอุจจาระรออยู่ในโรงฉัน เธอ กลั้นอุจจาระอยู่จนสลบล้มลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆรับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกรณียกิจ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้นั่งอยู่ในลำดับ แล้วไปได้ ฯ

ภัตตัคควัตร

[๔๒๔] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่ โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกียดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในละแวกบ้านบ้าง บรรดา ภิกษุผู้ที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ไฉน พระฉัพพัคคีย์จึงได้นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระ ทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกียดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในละแวกบ้านบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกียดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในละแวกบ้านบ้าง จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรในโรงฉันแก่ภิกษุทั้งหลายโดยประการที่ภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในโรงฉัน ฯ

[๔๒๕] ถ้าภัตตุเทสก์บอกภัตกาลในอาราม ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม ล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าพระเถระ ทั้งหลาย พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไปในละแวกบ้าน อย่าเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน อย่าหัวเราะลั่นไป ในละแวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยไปในละแวกบ้าน อย่าโยกกายไปในละแวกบ้าน อย่าไกวแขนไปในละแวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน อย่าค้ำกาย ไปในละแวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน อย่าเดินกระโหย่ง ไปในละแวกบ้าน พึงปกปิดกายด้วยดีนั่งในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีนั่งใน ละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงนั่งในละแวกบ้าน อย่าเวิกผ้านั่งในละแวกบ้าน อย่า หัวเราะลั่นนั่งในละแวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยนั่งในละแวกบ้าน อย่าโยกกายนั่งใน ละแวกบ้าน อย่าไกวแขนนั่งในละแวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะนั่งในละแวกบ้าน

อย่าค้ำกายนั่งในละแวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะนั่งในละแวกบ้าน อย่านั่งรัดเข่าใน ละแวกบ้าน อย่านั่งเบียดเสียดพระเถระ อย่าเกียดกันภิกษุใหม่ด้วยอาสนะ อย่า นั่งทับสังฆาฏิในละแวกบ้าน เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำ กระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงที่พื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น เมื่อเขาถวายข้าวสุก พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก พึงเว้นเนื้อที่ไว้ สำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือแกงอ่อม พระเถระควรบอกว่า จงจัด ถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆ กันทุกรูป พึงรับบิณฑบาตโดยเคารพ พึงมีความสำคัญในบาตรรับบิณฑบาต พึงรับบิณฑบาตพอสมกับแกง พึงรับบิณฑบาตพอเสมอขอบปากบาตร พระเถระไม่พึงฉันก่อนจนกว่าข้าวสุกจะทั่วถึงภิกษุทุกรูป พึงฉันบิณฑบาตโดยเคารพ พึงมีความสำคัญในบาตรฉันบิณฑบาต พึงฉันบิณฑบาต ตามลำดับ พึงฉันบิณฑบาตไม่พึงฉันบิณฑบาตขยุ้มแต่ยอดลงไป ไม่พึงกลบแกง หรือกับข้าวด้วยข้าวสุก เพราะอยากได้มากไม่อาพาธ ไม่พึง ขอแกง หรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน ไม่พึงแลดูบาตรของภิกษุเหล่าอื่น ด้วยหมายจะยกโทษ ไม่พึงทำคำข้าวให้ใหญ่นัก พึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม เมื่อคำข้าวยังไม่ถึงปาก ไม่พึงอ้าปาก กำลังฉันไม่พึงสอดมือทั้งหมดเข้าในปาก ปาก ยังมีคำข้าวไม่พึงพูด ไม่พึงฉันเดาะคำข้าว ไม่พึงฉันกัดคำข้าว ไม่พึงฉันทำ กะพุ้งแก้มให้ตุ่ย ไม่พึงฉันสลัดมือ ไม่พึงฉันทำเมล็ดข้าวตก ไม่พึงฉันแลบลิ้น ไม่พึงฉันทำเสียงดังจั๊บๆ ไม่พึงฉันทำเสียงซู๊ดๆ ไม่พึงฉันเลียมือไม่พึงฉัน ขอดบาตร ไม่พึงฉันเลียริมฝีปาก ไม่พึงรับโอน้ำด้วยมือเปื้อนอามิส พระเถระ ไม่พึงรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสอง ประคองบาตรรับน้ำ พึงค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุ ใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึง ค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิ อย่าถูกน้ำกระเซ็น ไม่พึงเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน เมื่อกลับ ภิกษุใหม่พึงกลับก่อน พระเถระพึงกลับทีหลัง พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน ไม่พึงหัวเราะลั่นไปในละแวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยไปใน ละแวกบ้าน ไม่พึงโยกกายไปในละแวกบ้าน ไม่พึง

ไกวแขนไปในละแวกบ้านไม่พึงโคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน ไม่พึงค้ำกายไปในละแวกบ้าน ไม่พึง คลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินกระโหย่งไปในละแวกบ้าน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล วัตรในโรงฉันของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อยในโรงฉัน ฯ

ปฐมภาณวาร จบ

ปิณฑจาริกวัตร

[๔๒๖] สมัยนั้น ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรนุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มี มรรยาทเที่ยวบิณฑบาต ไม่กำหนดเข้าไปสู่นิเวศน์บ้าง ไม่กำหนดออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อนออกไปบ้าง ยืนไกลเกินไปบ้าง ยืนใกล้เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่ง ไม่กำหนดเข้าไปสู่นิเวศน์ เธอเข้าใจว่าประตูเข้าไปสู่ห้องน้อยแห่งหนึ่ง ใน ห้องน้อยนั้นมีหญิงเปลือยกายนอนหงายอยู่ เธอได้เห็นหญิงนั้นแล้ว รู้ว่านี้ไม่ใช่ ประตู นี้เป็นห้องน้อย จึงออกจากห้องน้อยนั้นไป สามีของหญิงนั้นได้เห็น หญิงนั้นเปลือยกายนอนหงายก็สำคัญว่า ภิกษุนี้ประทุษร้ายภรรยาของเรา จึงจับ ภิกษุนั้นทุบตี ในทันใด หญิงนั้นตื่นขึ้น เพราะเสียงนั้นจึงถามสามีว่า นาย ท่านทุบตีภิกษุนี้ทำไม เขาตอบว่า เพราะภิกษุนี้ประทุษร้ายเธอ นางตอบว่า นาย ภิกษุนี้ไม่ได้ประทุษร้ายฉันเลย ท่านไม่ได้ทำอะไร แล้วให้ปล่อยภิกษุนั้น ภิกษุนั้นไปอารามบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรจึงนุ่งห่ม ไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทเที่ยวบิณฑบาต ไม่กำหนดเข้าไปสู่นิเวศน์บ้าง ไม่กำหนดออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อนออกไปบ้าง ยืนไกลเกินไปบ้าง ยืนใกล้เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร โดยประการที่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

[๔๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คิดว่า จักเข้า บ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิดมณฑลสาม พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กลัดลูกดุม ล้างบาตรแล้ว ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้อง รีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไปในละแวกบ้าน อย่าเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน อย่าหัวเราะลั่นไป ในละแวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยไปในละแวกบ้าน อย่าโยกกายไปในละแวกบ้าน อย่าไกวแขนไปในละแวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน อย่าค้ำกายไป ในละแวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน อย่าเดินกระหย่งไปในละแวก บ้าน เมื่อเข้านิเวศน์พึงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกเร็วนัก อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับ เร็วนัก พึงยืนกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลุกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษา พึงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย พึงน้อม บาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วพึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่พึง มองดูหน้าผู้ถวายภิกษา พึงกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะ ถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์ จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว พึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยเรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยดี ไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปใน ละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน ไม่พึงหัวเราะลั่นไปในละแวกบ้านพึงมีเสียงน้อยไปในละแวกบ้าน ไม่พึงโยกกาย ไปในละแวกบ้าน ไม่พึงไกวแขนไปในละแวกบ้าน ไม่พึงโคลงศีรษะไปใน ละแวกบ้าน ไม่พึงค้ำกายไปในละแวกบ้าน ไม่พึงคลุมศีรษะไปในละแวกบ้านไม่พึงเดินกระหย่งไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้น พึงปูอาสนะไว้ พึงจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะ รองของฉันตั้งไว้ พึงตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านทีหลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจำนงก็พึงฉัน ถ้าไม่จำนงก็พึงเททิ้ง ในที่ปราศจาก ของเขียวสด หรือพึงเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นพึงรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำ ล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ พึงเก็บ น้ำฉัน น้ำใช้ พึงกวาดโรงฉัน ภิกษุใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำ ชำระว่างเปล่า ภิกษุนั้นพึงจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุดวิสัย พึงกวักมือเรียก เพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่พึงเปล่งวาจาเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่ง ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

อารัญญกวัตร

[๔๒๘] สมัยนั้น ภิกษุมากรูปด้วยกันอยู่ในป่า พวกเธอไม่ตั้งน้ำฉัน ไม่ตั้งน้ำใช้ไว้ ไม่ติดไฟไว้ ไม่เตรียมไม้สีไฟไว้ ไม่รู้ทางนักษัตร ไม่รู้ทิสาภาค พวกโจรพากันไปที่นั้น ได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย มีน้ำดื่ม หรือไม่

ภ. ไม่มี ท่านทั้งหลาย

จ. มีน้ำใช้หรือไม่

ภ. ไม่มี ท่านทั้งหลาย

จ. มีไฟหรือไม่

ภ. ไม่มี ท่านทั้งหลาย

จ. มีไม้สีไฟหรือไม่

ภ. ไม่มี ท่านทั้งหลาย

จ. วันนี้ประกอบด้วยฤกษ์อะไร

ภ. พวกเราไม่รู้เลย ท่านทั้งหลาย

จ. นี้ทิศอะไร

ภ. พวกเราไม่รู้เลย ท่านทั้งหลาย

ลำดับนั้น โจรเหล่านั้นคิดกันว่า พวกนี้น้ำดื่มก็ไม่มี น้ำใช้ก็ไม่มี ไฟก็ ไม่มี ไม้สีไฟก็ไม่มี ทางนักษัตรก็ไม่รู้ ทิสาภาคก็ไม่รู้ พวกนี้เป็นโจร พวกนี้ ไม่ใช่ภิกษุ จึงทุบตีแล้วหลีกไป จึงภิกษุเหล่านั้น แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ เหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรแก่พวกภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร โดยประการที่ภิกษุผู้อยู่ ป่าเป็นวัตร พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

[๔๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ พึงสวมถุงบาตรคล้องบ่า พาดจีวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ พึงถอด รองเท้า เคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุง คล้องบ่า

เมื่อปกปิดมณฑลสาม พึงนุ่งให้เป็น ปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กลัดลูกดุม ล้างบาตรแล้วถือเข้า บ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวม ด้วยดีไปในละแวกบ้าน ... อย่าเดินกระหย่งไปในละแวกบ้าน เมื่อเข้าสู่นิเวศน์พึงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกมา อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับเร็วนัก ยืนอยู่พึงกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลุกจาก ที่นั่ง จับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวายเมื่อเขาถวายภิกษา พึงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย พึงน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่พึงมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา พึงกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายแกง หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่าเขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว พึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อนแล้วกลับโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยดี ไปในละแวกบ้าน ... ไม่พึงเดินกระหย่งไปในละแวกบ้าน ออกจากบ้านแล้ว เข้า ถุงบาตร คล้องบ่า พับจีวร วางบนศีรษะ สวมรองเท้าเดินไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงตั้งน้ำฉัน พึงตั้งน้ำใช้ พึงติดไฟไว้ พึงเตรียมไม้สีไฟไว้ พึงเตรียมไม้เท้าไว้ พึงเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้น หรือบางส่วนไว้ พึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่า เป็นวัตร พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

เสนาสนวัตร

[๔๓๐] สมัยนั้น ภิกษุมากรูปด้วยกันทำจีวรกรรมในที่แจ้งพระฉัพพัคคีย์ เคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกธุลีกลบ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุฉัพพัคคีย์จึงได้เคาะเสนาสนะ ที่สูงเหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกธุลีกลบ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์เคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกธุลีกลบ จริง หรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติเสนาสนวัตรแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในเสนาสนะ ฯ

[๔๓๑] ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงชำระ เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนผ้า ปูนั่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ ควรแห่งหนึ่ง เตียงพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทก บานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั่งพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง

พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้นพึงกำหนด ที่ปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ถ้าในวิหารมีหยากไย่ พึงกวาด แต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้น ไม่ได้ทำ พึงเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่า อย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร พึงกวาดหยาก เยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่พึงเคาะ เสนาสนะในที่ใกล้วิหาร ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่พึงเคาะเสนาสนะ ในที่ใกล้น้ำใช้ ไม่พึงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม พึงเคาะเสนาสนะในที่ใต้ ลม เครื่องลาดพื้นพึงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ ปัด แล้วขนกลับไป ปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้า เตียง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วขนกลับตั้ง ไว้ตามเดิม เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดดไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ตามเดิม ฟูกและหมอน พึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ ปัดให้สะอาดแล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน พึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วขนไปปูไว้ตามเดิม กระโถน พนักอิง พึงตากไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วขนไปตั้งไว้ตามเดิม พึง เก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำ ใต้เตียงหรือใต้ตั่งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อ จะเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง พึงทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บจีวร ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศ ตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศเหนือ พึงปิด

หน้าต่างด้านเหนือ ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลีพัดมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่าง ด้านใต้ ถ้าฤดูหนาว กลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อน กลางวัน พึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด ถ้าบริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึง ตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่ายังไม่อาปุจฉา ภิกษุผู้แก่กว่า ไม่พึงให้อุเทศ ไม่พึงให้ปริปุจฉา ไม่พึงทำการสาธยาย ไม่พึงแสดงธรรม ไม่พึงตามประทีป ไม่พึงดับประทีป ไม่พึงเปิดหน้าต่าง ไม่พึงปิด หน้าต่าง ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึงเดินคล้อยตามภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึงกระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในเสนาสนะ ฯ

ชันตาฆรวัตร

[๔๓๒] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ถูกพระเถระทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ อาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ใส่ฟืนมาก ติดไฟ ปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ส่วนพระ เถระทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตูไม่ได้ สลบล้มลง บรรดาภิกษุที่เป็น ผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์อันพระเถระ ทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ จึงอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อใส่ฟืนมาก ติดไฟปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ส่วนพระเถระทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตูไม่ได้ สลบล้มลง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์อันพระเถระทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ อาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ใส่ฟืนมาก ติดไฟ ปิดประตู แล้วนั่งที่ประตู ภิกษุทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตู ไม่ได้ สลบล้มลง จริง หรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอันพระเถระในเรือนไฟห้ามอยู่ ไม่พึงอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ใส่ฟืนมาก ติดไฟ รูปใดติดไฟต้องอาบัติทุกกฏ

อนึ่ง ภิกษุไม่พึงปิดประตู แล้วนั่งขวางประตู รูปใดนั่ง ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรในเรือนไฟแก่ภิกษุ ทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อยในเรือนไฟ ฯ

[๔๓๓] ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถ้ามาก พึงเทเถ้าทิ้งเสีย ถ้า เรือนไฟรก พึงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก พึงกวาดเสีย ถ้าบริเวณ ซุ้มประตู ศาลาเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย พึงบดจุณไว้ พึงแช่ดินเหนียว พึงตักน้ำไว้ในราง น้ำ เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้ว จึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่พึงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่พึงเกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึง ถือตั่งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระแม้ในน้ำ ไม่พึงอาบน้ำข้างหน้าพระเถระ แม้เหนือน้ำก็ ไม่พึงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้น พึงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเปรอะเปื้อน พึงล้างให้สะอาด พึงล้างรางแช่ดินเก็บตั่งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ ทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในเรือนไฟ ฯ

มูลเหตุวัจจกุฎีวัตร

[๔๓๔] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นชาติพราหมณ์ ถ่ายอุจจาระแล้วไม่ ปรารถนาจะชำระ ด้วยรังเกียจว่า ใครจักจับต้องของเลว มีกลิ่นเหม็นนี้ได้ ในวัจจมรรคของเธอ มีหมู่หนอนมั่วสุมอยู่ ต่อมาเธอได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายถามว่า ก็ท่านถ่ายอุจจาระแล้ว ไม่ชำระ หรือ ขอรับ

ภิกษุนั้นตอบว่า อย่างนั้น ขอรับ

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว จึงไม่ชำระ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุ ข่าวว่า เธอถ่ายอุจจาระ แล้วไม่ชำระ จริงหรือ

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่ จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๔๓๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลาย ถ่ายอุจจาระในวัจจกุฎีตามลำดับผู้แก่ กว่า นวกะภิกษุทั้งหลายมาถึงก่อน ปวดอุจจาระก็ต้องรอ พวกเธอกลั้นอุจจาระจน สลบล้มลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ ทั้งหลายถ่ายอุจจาระในวัจจกุฎี ... ตามลำดับผู้แก่กว่า นวกะภิกษุทั้งหลายมาถึงก่อน ปวดอุจจาระก็ต้องรอ พวกเธอกลั้นอุจจาระจนสลบล้มลง จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ พึงถ่ายอุจจาระในวัจจกุฎี ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึง ฯ

[๔๓๖] สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์เข้าวัจจกุฎีเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่าย อุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสวะบ้าง บ้วนเขฬะลงในราง ปัสสาวะบ้าง ชำระด้วยไม้หยาบบ้าง ทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมา เร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะปุบ้าง เหลือน้ำไว้ใน กระบอกชำระบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่าไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้เข้าวัจจกุฎีเร็วเกินไป เวิกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจใหญ่พลาง ถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะบ้าง บ้วนเขฬะลงในรางปัสสาวะบ้าง ชำระด้วย ไม้หยาบบ้าง ทิ้งให้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้า ออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะปุบ้าง เหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระบ้าง แล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัจจกุฎีวัตรแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย ประการที่ภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุฎี ฯ

วัจจกุฎีวัตร

[๔๓๗] ภิกษุใดไปวัจจกุฎี ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก พึงกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้นั่งอยู่ข้างในก็พึงกระแอมรับ พึงพาดจีวรไว้บนราวจีวร หรือบนสาย ระเดียง แล้วเข้าวัจจกุฎี ทำให้เรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเข้าไปเร็วนัก ไม่พึงเวิกผ้าเข้าไป ยืนบนเขียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวิกผ้า ไม่พึงถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงเคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่พึงถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะ ไม่พึงบ้วนเขฬะลงในรางปัสสาวะ ไม่พึงชำระด้วยไม้หยาบ ไม่พึงทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืน บนเขียงถ่ายแล้วพึงปิดผ้า ไม่พึงออกมาเร็วนัก ไม่พึงเวิกผ้าออกมา ยืนบนเขียง ชำระแล้วพึงเวิกผ้า ไม่พึงชำระให้มีเสียงดังจะปุจะปุ ไม่พึงเหลือน้ำไว้ในกระบอก ชำระ ยืนบนเขียงชำระแล้วพึงปิดผ้า ถ้าวัจจกุฎีอันภิกษุถ่ายไว้เลอะเทอะ ต้อง ล้างเสีย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็ม พึงเทไม้ชำระ ถ้าวัจจกุฎีรก พึงกวาดวัจจกุฎีถ้าชานภายนอก บริเวณ ซุ้มประตูรก พึงกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี จึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัจจกุฎีวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ ทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุฎี ฯ

มูลเหตุอุปัชฌายวัตร

[๔๓๘] สมัยนั้น สัทธิวิหาริกทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน สัทธิ วิหาริกทั้งหลายจึงไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า สัทธิวิหาริก ทั้งหลาย ไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ จริงหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉน สัทธิ วิหาริกทั้งหลายจึงได้ไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ กระทำของพวกเธอนั่น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติอุปัชฌายวัตรแก่สัทธิวิหาริกทั้งหลาย โดยประการที่สัทธิ วิหาริกทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อยในอุปัชฌายะ ฯ

อุปัชฌายวัตร

[๔๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธิวิหาริกพึงประพฤติชอบในอุปัชฌายะวิธีประพฤติชอบในอุปัชฌายะนั้น ดังต่อไปนี้

สัทธิวิหาริกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวาย ไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะ แล้วน้อม ยาคูเข้าไป เมื่ออุปัชฌายะดื่มยาคูแล้ว พึงถวายน้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้าง ให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้ เมื่ออุปัชฌายะลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌายะประสงค์จะเข้าบ้าน พึงถวายผ้านุ่ง พึงรับผ้านุ่งผลัดมา พึง ถวายประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย พึงล้างบาตรแล้ว ถวายพร้อมทั้งน้ำถ้าอุปัชฌายะปรารถนาให้เป็นปัจฉาสมณะ พึงปกปิดกายให้มีมณฑลสาม นุ่งให้ เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุมกลัดลูกดุม ล้างบาตร แล้วถือไป เป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌายะ ไม่พึงเดินให้ห่างนัก ให้ชิดนัก พึงรับวัตถุที่เนื่องในบาตร เมื่ออุปัชฌายะกำลังพูด ไม่พึงพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌายะกล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติ พึงห้ามเสีย เมื่อกลับ พึงกลับมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงรับ บาตร จีวร พึงถวายผ้านุ่งผลัด พึงรับผ้านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อจะพับจีวร พึงพับจีวรให้เหลื่อมมุม กัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอดประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌายะประสงค์จะฉัน พึงถวายน้ำ แล้วน้อม บิณฑบาตเข้าไป พึงถามอุปัชฌายะถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌายะฉันแล้ว พึงถวายน้ำ รับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ล้างเช็ดให้หมดน้ำแล้วพึง ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง หรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือ จีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว พึงเก็บอาสนะ เก็บน้ำ ล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌายะใคร่จะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น พึงจัดน้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน พึงจัดน้ำร้อนถวาย ถ้าอุปัชฌายะใคร่จะเข้าเรือน ไฟ พึงบดจุณ แช่ดิน ถือ

ตั่งสำหรับเรือนไฟแล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พึงถวายจุณ ถวายดิน ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้าปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่าเกียดกัน อาสนะภิกษุใหม่ พึงทำบริกรรมแก่อุปัชฌายะในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ พึงทำ บริกรรมอุปัชฌายะแม้ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว พึงขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้ง น้ำ นุ่งผ้าแล้วพึงเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌายะ พึงถวายผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิ ถือตั่ง สำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้อง เช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงถามอุปัชฌายะด้วยน้ำดื่ม

ถ้าประสงค์จะเรียนบาลี พึงขอให้อุปัชฌายะแสดงบาลีขึ้น ถ้าประสงค์ จะสอบถามอรรถกถา พึงสอบถาม อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงปัดกวาดเสีย เมื่อปัดกวาดวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกก่อนแล้ววางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พึงขนผ้าปูนั่ง และผ้าปูนอน ฟูกหมอน ออกวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เตียงตั่ง สัทธิวิหาริกพึงยกต่ำๆ ทำให้ ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทกบานและกรอบประตู ตั้งไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง กระโถน พนักอิง พึงขนออกไปตั้งไว้ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง เครื่องปูพื้นพึงสังเกตที่ปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้าง หนึ่ง ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน กรอบหน้าต่างและ มุมห้องพึงเช็ดเสีย ถ้าฝาเขาทำบริกรรมด้วยน้ำมัน หรือพื้นเขาทาสีดำขึ้นรา พึง เอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดเสีย ถ้าพื้นเขามิได้ทำ พึงเอาน้ำประพรม แล้วเช็ดเสียด้วย คิดว่า อย่าให้ฝุ่นกลบวิหารดังนี้ พึงกวาดหยากเยื่อทิ้งเสีย ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเครื่องปูพื้นพึงผึ่งแดด ชำระ เคาะ ปัด แล้วขนกลับปูไว้ดังเดิม เขียงรองเท้า เตียงพึงผึ่งแดด ปัด เช็ด แล้วขนกลับไปไว้ที่เดิม เตียงตั่งพึงผึ่งแดดขัดสี เคาะยกต่ำๆ ทำให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทกบานและกรอบประตู ขน กลับตั้งไว้ตามเดิม ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน กระโถน พนักอิง พึงผึ่ง แดด ชำระล้าง เคาะ ปัดเสีย แล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อ เก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง หรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวรพึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บจีวร ถ้าลมเจือด้วยผงคลีพัดมาแต่ทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้าลมเจือผงคลีพัดมาแต่ทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่าง ด้านตะวันตก ถ้าลมเจือผงคลีพัดมาแต่ทิศเหนือ

พึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้าลม เจือผงคลีพัดมาแต่ทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้ ถ้าฤดูหนาว พึงเปิดหน้าต่าง กลางวัน กลางคืนพึงปิดเสีย ถ้าฤดูร้อน กลางวันพึงปิด กลางคืนพึงเปิด ถ้า บริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌายะ สัทธิวิหาริกพึงช่วยระงับ หรือ พึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อุปัชฌายะนั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌายะ สัทธิวิหาริกพึงช่วยบรรเทา หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อุปัชฌายะ ถ้าทิฐิบังเกิดแก่อุปัชฌายะ สัทธิวิหาริกพึงให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่ แก่อุปัชฌายะนั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส สัทธิวิหาริก พึงทำความ ขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อุปัชฌายะ ถ้าอุปัชฌายะ ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบาย อย่างไรหนอ สงฆ์พึงชักอุปัชฌายะเข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌายะผู้ควรแก่มานัด สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่อุปัชฌายะ ถ้าอุปัชฌายะควรอัพภาน สัทธิวิหาริกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วย อุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานอุปัชฌายะ ถ้าสงฆ์ใคร่กระทำกรรมแก่อุปัชฌายะ คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนีย กรรม สัทธิวิหาริก พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อุปัชฌายะ หรือสงฆ์พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌายะนั้นถูกสงฆ์ ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว สัทธิวิหาริก พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจีวรของอุปัชฌายะจะต้องซัก สัทธิวิหาริกพึงซัก หรือพึงทำความขวน ขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของอุปัชฌายะ ถ้าจีวรของ อุปัชฌายะจะต้องทำ สัทธิวิหาริกพึงทำ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบาย อย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของอุปัชฌายะ ถ้าน้ำย้อมของอุปัชฌายะจะต้องต้ม สัทธิวิหาริกพึงต้มเอง หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆพึงต้มน้ำย้อมของอุปัชฌายะ ถ้าจีวรของอุปัชฌายะจะต้องย้อม สัทธิวิหาริกพึง ย้อม หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวรของ อุปัชฌายะ

เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อมยัง หยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัทธิวิหาริกไม่บอกอุปัชฌายะก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับ บาตร อย่าให้จีวร อย่ารับจีวร อย่าให้บริขาร อย่ารับบริขารของภิกษุบางรูป อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่ภิกษุ บางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้ อย่าทำความขวนขวายแก่ภิกษุบางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความขวนขวาย อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุบางรูป อย่า พาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่านำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌายะก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสู่ทิศ ถ้าอุปัชฌายะอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นอุปัชฌายะวัตรของสัทธิวิหาริกทั้งหลาย ซึ่ง สัทธิวิหาริกพึงประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ ฯ

มูลเหตุสัทธิวิหาริกวัตร

[๔๔๐] สมัยนั้น พระอุปัชฌายะทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระ อุปัชฌายะทั้งหลาย จึงไม่ประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า อุปัชฌายะ ทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสัทธิวิหาริกวัตรแก่อุปัชฌายะ ทั้งหลาย โดยประการที่อุปัชฌายะทั้งหลายพึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก ฯ

สัทธิวิหาริกวัตร

[๔๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก วิธีประพฤติชอบในสัทธิวิหาริกนั้น ดังต่อไปนี้:

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌายะพึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สัทธิวิหาริกด้วย อุเทศ ปริปุจฉา โอวาท อนุศาสนี ถ้าอุปัชฌายะมีบาตร สัทธิวิหาริกไม่มี อุปัชฌายะพึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไร หนอ บาตรพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก ถ้าอุปัชฌายะ

มีจีวร สัทธิวิหาริกไม่มีอุปัชฌายะพึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไร หนอ จีวรพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก ถ้าอุปัชฌายะมีบริขาร สัทธิวิหาริกไม่มี อุปัชฌายะพึงให้แก่สัทธิวิหาริก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไร หนอ บริขารพึงบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ อุปัชฌายะพึงลุก แต่เช้าตรู่ แล้วให้ไม้ชำระฟัน ให้น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะ เสียก่อน แล้วนำยาคูเข้าไปให้ เมื่อสัทธิวิหาริกดื่มยาคูแล้ว พึงให้น้ำ รับ ภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบแล้วเก็บไว้ เมื่อสัทธิวิหาริกลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย ถ้าสัทธิวิหาริกประสงค์ จะเข้าบ้าน พึงให้ผ้านุ่ง พึงรับผ้านุ่งผลัดมา พึงให้ประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่ม ๒ ชั้นให้ พึงล้างบาตรให้พร้อมทั้งน้ำ พึงปูอาสนะไว้ด้วยคิดว่า เพียงเวลาเท่านี้ สัทธิวิหาริกจักกลับมา พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงลุกรับบาตรจีวร พึงให้ผ้านุ่งผลัด พึงรับผ้านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งที่แดด สักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อพับจีวร พึงพับให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอดประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และสัทธิวิหาริกก็ประสงค์จะฉัน พึงให้น้ำแล้วนำ บิณฑบาตเข้าไป พึงถามสัทธิวิหาริกถึงน้ำฉัน เมื่อสัทธิวิหาริกฉันแล้ว พึงให้น้ำ รับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้ดี อย่าให้ครูดสี เช็ดให้หมดน้ำ ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่ หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้าง หนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง หรือใต้ตั่งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้าง ใน แล้วเก็บ เมื่อสัทธิวิหาริกลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ น้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าสัทธิวิหาริกใคร่จะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงให้ ถ้าต้องการน้ำเย็น พึงจัด น้ำเย็นให้ ถ้าต้องการน้ำร้อน พึงจัดน้ำร้อนให้ ถ้าสัทธิวิหาริกจะใคร่เข้าเรือนไฟ พึงบดจุณ แช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟไปให้ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง พึงให้จุณ ให้ดิน ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระอย่าเกียดกัน อาสนะภิกษุใหม่ พึงทำบริกรรม แก่สัทธิวิหาริกในเรือนไฟ เมื่อเข้า เรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าและ ข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ พึงทำบริกรรมแก่สัทธิวิหาริกแม้ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว พึง ขึ้นมาก่อนทำตัวของตน

ให้แห้งน้ำ นุ่งผ้า แล้วพึงเช็ดน้ำจากตัวสัทธิวิหาริกพึงให้ ผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิ ถือ ตั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ จัดตั้งน้ำ ล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงถามสัทธิวิหาริกด้วยน้ำฉัน

สัทธิวิหาริกอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุปัชฌายะอุตสาหะ อยู่ พึงปัดกวาดให้สะอาด เมื่อปัดกวาดวิหาร พึงขนบาตร จีวรออกก่อน แล้ว วางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ... ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก อุปัชฌายะพึงระงับ หรือพึงวาน ภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่สัทธิวิหาริกนั้น ถ้าความรำคาญ บังเกิดแก่สัทธิวิหาริก อุปัชฌายะพึงบรรเทา หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่สัทธิวิหาริกนั้น ถ้าทิฐิบังเกิดแก่สัทธิวิหาริก อุปัชฌายะพึงให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่สัทธิวิหาริกนั้น

ถ้าสัทธิวิหาริกต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อุปัชฌายะพึงทำความขวน ขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่สัทธิวิหาริก ถ้าสัทธิวิหาริก ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม อุปัชฌายะพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบาย อย่างไรหนอ สงฆ์พึงชักสัทธิวิหาริกเข้าหาอาบัติเดิม ถ้าสัทธิวิหาริกควรแก่มานัต อุปัชฌายะพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่ สัทธิวิหาริก ถ้าสัทธิวิหาริกควรอัพภาน อุปัชฌายะพึงทำความขวนขวายว่า ด้วย อุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานสัทธิวิหาริก ถ้าสงฆ์ใคร่จะทำกรรมแก่สัทธิ วิหาริก คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรือ อุกเขปนียกรรม อุปัชฌายะพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ ไม่พึงทำกรรมแก่สัทธิวิหาริก หรือสงฆ์พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรือสัทธิวิหาริก นั้นถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรือ อุกเขปนียกรรมแล้ว อุปัชฌายะ พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สัทธิวิหาริก พึงประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรม นั้นเสีย

ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องซัก อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของสัทธิ วิหาริก ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องทำ อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่านพึงทำอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของสัทธิ วิหาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธิวิหาริกจะต้องต้ม อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่านพึงต้ม อย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำ ย้อม

ของสัทธิวิหาริก ถ้าจีวรของสัทธิวิหาริกจะต้องย้อม อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่าน พึงย้อมอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึง ย้อมจีวรของสัทธิวิหาริก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อ หยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นสัทธิวิหาริกวัตรของอุปัชฌายะทั้งหลาย ซึ่งอุปัชฌายะทั้งหลายพึงประพฤติชอบในสัทธิวิหาริก ฯ

ทุติยภาณวาร จบ

มูลเหตุอาจริยวัตร

[๔๔๒] สมัยนั้น อันเตวาสิกทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในพระอาจารย์ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาว่า ไฉน อันเตวาสิกทั้งหลาย จึงไม่ประพฤติชอบในพระอาจารย์ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า อันเตวาสิก ทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในอาจารย์ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติอาจริยวัตรแก่ภิกษุอันเตวาสิก ทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุอันเตวาสิกทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอาจารย์ ฯ

อาจริยวัตร

[๔๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อันเตวาสิกพึงประพฤติชอบในอาจารย์ วิธี ประพฤติชอบในอาจารย์นั้น ดังต่อไปนี้:

อันเตวาสิกพึงลุกแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่าแล้ว ถวายไม้ ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้ ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะเสียก่อน แล้ว น้อมยาคูเข้าไป เมื่ออาจารย์ดื่มยาคูแล้ว พึงถวายน้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบแล้วเก็บไว้ เมื่ออาจารย์ลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอาจารย์ประสงค์จะเข้าบ้าน พึงถวายผ้านุ่ง พึงรับผ้านุ่งผลัดมา พึงถวาย ประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย พึงล้างบาตรแล้วถวายพร้อมทั้งน้ำ ถ้า อาจารย์ปรารถนาจะให้เป็นปัจฉาสมณะ พึงปกปิดกายให้มีมณฑลสาม นุ่งให้เป็น ปริมณฑลคาดประคดเอว ซ้อนผ้าห่ม ๒ ชั้น ห่มคลุม กลัดลูกดุม ล้างบาตร แล้วถือไป เป็นปัจฉาสมณะของอาจารย์ ไม่พึงเดินให้ห่างนัก ให้ชิดนัก พึงรับ วัตถุที่เนื่องในบาตร เมื่ออาจารย์กำลังพูด ไม่พึงพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ อาจารย์ กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติ พึงห้ามเสีย เมื่อกลับ พึงกลับมาก่อน แล้วปูอาสนะ ไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงลุกรับบาตร จีวร พึงถวายผ้านุ่งผลัด พึงรับผ้านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่า ผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อจะพับจีวร พึงพับให้เหลื่อมมุมกันสี่นิ้ว ด้วยตั้งใจ มิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอดประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอาจารย์ประสงค์จะฉัน พึงถวายน้ำ แล้วน้อม บิณฑบาตเข้าไป พึงถามอาจารย์ถึงน้ำฉัน เมื่ออาจารย์ฉันแล้ว พึงถวายน้ำ รับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ ล้างเช็ดให้หมดน้ำ แล้วพึงผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตรจีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง หรือใต้ตั่งแล้วเก็บบาตรแต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่ง ถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนด ไว้ข้างใน แล้วเก็บเถิด เมื่ออาจารย์ลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั่ง รองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอาจารย์ใคร่จะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น พึงจัด น้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน พึงจัดน้ำร้อนถวาย ถ้าอาจารย์ใคร่จะเข้าเรือนไฟ พึงบดจุณ แช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟแล้วเดินตามหลังอาจารย์ไป ถวายตั่ง สำหรับเรือนไฟแล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พึงถวายจุณ ถวายดิน ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้า ปกปิดทั้ง ข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่าเกียดกัน อาสนะภิกษุใหม่ พึงทำบริกรรมแก่อาจารย์ในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึง ถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วปกปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ พึงทำ บริกรรมแก่อาจารย์แม้ในน้ำ อาบเสร็จแล้วพึงขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห่งน้ำ นุ่งผ้าแล้วพึงเช็ดน้ำจากตัวของอาจารย์ พึงถวายผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิ

ถือตั่งสำหรับ เรือนไฟมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ไว้ใกล้ๆ พึงถามอาจารย์ด้วยน้ำดื่ม

ถ้าประสงค์จะเรียนบาลี พึงขอให้อาจารย์แสดงบาลีขึ้น ถ้าประสงค์จะ สอบถามอรรถกถา พึงสอบถาม อาจารย์อยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงปัดกวาดเสีย เมื่อปัดกวาดวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกก่อนแล้ววางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พึงขนผ้าปูนั่ง และผ้าปูนอน ขนฟูก หมอน ออกวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เตียง ตั่ง อันเตวาสิกพึงยกต่ำๆ ทำให้เรียบ ร้อย อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู ตั้งไว้ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง กระโถน พนักอิง พึงขนออกไปวางไว้ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง เครื่องปูพื้น พึงสังเกตที่ปูไว้เดิม แล้วขนออกวางไว้ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน กรอบหน้าต่างและ มุมห้อง พึงเช็ดเสีย ถ้าฝาเขาทำบริกรรมด้วยน้ำมัน หรือพื้นทาสีดำขึ้นรา พึง เอาผ้าชุบน้ำบิดเช็ดเสีย ถ้าพื้นเขามิได้ทำ พึงเอาน้ำประพรมแล้วเช็ดเสีย ระวัง อย่าให้ฝุ่นฟุ้ง พึงกวาดหยากเยื่อทิ้งเสีย ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เครื่องปูพื้น พึง ผึ่งแดดชำระเคาะปัด แล้วขนกลับปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้าเตียง พึงผึ่งแดดขัด เช็ด แล้วขนกลับไปตั้งไว้ ณ ที่เดิม เตียง ตั่ง พึงผึ่งแดด ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆทำให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู ขนกลับจัดตั้งไว้ตาม เดิม ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน กระโถน พนักอิง พึงผึ่งแดด ชำระ ล้าง ตบ ปัดเสีย แล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อจะเก็บ บาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียง หรือใต้ตั่งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บจีวรเถิด ถ้าลมเจือด้วยผงคลีพัดมาแต่ทิศตะวันออก พึงปิด หน้าต่างด้านตะวันออก ถ้าพัดมาแต่ทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้า พัดมาแต่ทิศเหนือ พึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้าพัดมาแต่ทิศใต้ พึงปิดหน้าต่าง ด้านใต้ ถ้าฤดูหนาว พึงเปิดหน้าต่างกลางวัน กลางคืนพึงปิดเสีย ถ้าฤดูร้อน กลางวันพึงปิด กลางคืนพึงเปิด ถ้าบริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีรก พึงปัดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่อาจารย์ อันเตวาสิกพึงช่วยระงับ หรือพึงวาน ภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงทำธรรมกถาแก่อาจารย์นั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่ อาจารย์ อันเตวาสิกพึงช่วย

บรรเทา หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือพึง ทำธรรมกถาแก่อาจารย์นั้น ถ้าทิฐิบังเกิดแก่อาจารย์ อันเตวาสิกพึงให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงทำธรรมกถาแก่อาจารย์นั้น

ถ้าอาจารย์ต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อันเตวาสิก พึงทำความ ขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อาจารย์ ถ้าอาจารย์ควร แก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม อันเตวาสิกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไร หนอ สงฆ์พึงชักอาจารย์เข้าในอาบัติเดิม ถ้าอาจารย์ควรแก่มานัต อันเตวาสิกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่อาจารย์ ถ้า อาจารย์ควรอัพภาน อันเตวาสิกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพภานอาจารย์ ถ้าสงฆ์ใคร่จะทำกรรมแก่อาจารย์ คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรม อันเตวาสิกพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อาจารย์ หรือสงฆ์พึงน้อมไป เพื่อกรรมเบา หรืออาจารย์นั้นถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยส กรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว อันเตวาสิก พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อาจารย์พึงประพฤติชอบ หาย เย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจีวรของอาจารย์จะต้องซัก อันเตวาสิกพึงซัก หรือพึงทำความขวน ขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของอาจารย์ ถ้าจีวรของอาจารย์ จะต้องทำ อันเตวาสิกพึงทำ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของอาจารย์ ถ้าน้ำย้อมของอาจารย์จะต้องต้ม อันเตวาสิก พึงต้ม เอง หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อม ของอาจารย์ ถ้าจีวรของอาจารย์จะต้องย้อม อันเตวาสิกพึงย้อม หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวรของอาจารย์ เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสายอย่าพึงหลีกไปเสีย

อันเตวาสิกไม่บอกอาจารย์ก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูปอย่ารับบาตร อย่าให้จีวร อย่ารับจีวร อย่าให้บริขาร อย่ารับบริขารของภิกษุบางรูป อย่าปลงผม ให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้ อย่าทำความขวนขวายแก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ ภิกษุบางรูปทำความขวนขวาย อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุบางรูป อย่าพาภิกษุ บางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่านำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุ บางรูปนำบิณฑบาตมาให้

อันเตวาสิกไม่บอกลาอาจารย์ก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีก ไปสู่ทิศ ถ้าอาจารย์อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นอาจาริยวัตรของอันเตวาสิกทั้งหลาย ซึ่ง อันเตวาสิกทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอาจารย์ ฯ

มูลเหตุอันเตวาสิกวัตร

[๔๔๔] ก็สมัยนั้น อาจารย์ทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในอันเตวาสิก บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน อาจารย์ ทั้งหลายจึงได้ไม่ประพฤติชอบในอันเตวาสิก แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค รับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุ เป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า อาจารย์ทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในอันเตวาสิก จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติอันเตวาสิกวัตรแก่อาจารย์ ทั้งหลาย โดยประการที่อาจารย์ทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก ฯ

อันเตวาสิกวัตร

[๔๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก วิธี ประพฤติชอบในอันเตวาสิกนั้น ดังต่อไปนี้:

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์ อันเตวาสิกด้วย อุเทศ ปริปุจฉา โอวาท อนุศาสนี ถ้าอาจารย์มีบาตร อันเตวาสิกไม่มี อาจารย์พึงให้แก่อันเตวาสิก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตร พึงบังเกิดแก่อันเตวาสิก ถ้าอาจารย์มีจีวรอันเตวาสิกไม่มี อาจารย์พึงให้แก่ อันเตวาสิก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอจีวรพึงบังเกิด แก่อันเตวาสิก ถ้าอาจารย์มีบริขาร อันเตวาสิกไม่มี อาจารย์พึงให้แก่อันเตวาสิก หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขารพึงบังเกิดแก่อันเตวาสิกถ้าอันเตวาสิกอาพาธ อาจารย์พึงลุกแต่เช้าตรู่แล้วให้ไม้ชำระฟัน ให้น้ำล้างหน้า ปูอาสนะ ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะเสียก่อนแล้วนำยาคูเข้าไปให้ เมื่ออันเตวาสิกดื่ม ยาคูแล้ว พึงให้น้ำ รับภาชนะมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้ เมื่ออันเตวาสิกลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก

พึงกวาดที่นั้น เสีย ถ้าอันเตวาสิกประสงค์จะเข้าบ้าน พึงให้ผ้านุ่ง พึงรับผ้านุ่งผลัดมา พึงให้ประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่มสองชั้นให้ พึงล้างบาตรให้พร้อมทั้งน้ำ พึงปูอาสนะไว้ ด้วยเข้าใจว่า เพียงเวลาเท่านี้อันเตวาสิกจักกลับมา พึงวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้ากระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงลุกรับบาตร จีวร พึงให้ผ้านุ่งผลัด พึงรับผ้านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ พึงผึ่งที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อ พับจีวร พึงพับให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอด ประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอันเตวาสิกก็ประสงค์จะฉัน พึงให้น้ำ แล้วนำ บิณฑบาตเข้าไป พึงถามอันเตวาสิกถึงน้ำฉัน เมื่ออันเตวาสิกฉันแล้ว พึงให้น้ำ รับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้ดี อย่าให้ครูดสีเช็ดให้หมดน้ำ ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร ... เมื่อเก็บจีวร ... ทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บ เมื่ออันเตวาสิกลุกแล้ว พึง เก็บอาสนะ น้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก พึงกวาด ที่นั้นเสีย

ถ้าอันเตวาสิกใคร่จะสรงน้ำ พึงจัดน้ำสรงให้ ถ้าต้องการน้ำเย็น พึงจัด น้ำเย็นให้ ถ้าต้องการน้ำร้อน พึงจัดน้ำร้อนให้ ถ้าอันเตวาสิกใคร่จะเข้าเรือนไฟ พึงบดจุณ แช่ดิน ถือตั่งสำหรับเรือนไฟไปให้ แล้วรับจีวรไปวางไว้ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง พึงให้จุณ ให้ดิน ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงเข้าไปสู่เรือนไฟ เมื่อเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินทาหน้า ปกปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าไปสู่เรือน ไฟ อย่านั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่าเกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ พึงทำบริกรรมแก่อันเตวาสิกในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั่งสำหรับเรือนไฟ แล้ว ปกปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ พึงทำบริกรรมแก่อันเตวาสิกแม้ ในน้ำ อาบเสร็จแล้วพึงขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้หมดน้ำ นุ่งผ้าแล้วพึงเช็ดน้ำ จากตัวของอันเตวาสิก พึงให้ผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิ ถือตั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ จัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึง ถามอันเตวาสิกด้วยน้ำฉัน อันเตวาสิกอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงปัดกวาดให้สะอาด เมื่อปัดกวาดวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกก่อนแล้ววางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ... ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักมา ไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อันเตวาสิก อาจารย์พึงช่วยระงับ หรือพึง วานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิกนั้น ถ้าความ รำคาญบังเกิดแก่อันเตวาสิก อาจารย์พึงบรรเทา หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิกนั้น ถ้าทิฐิ

บังเกิดแก่อันเตวาสิก อาจารย์พึง ให้สละเสีย หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือพึงแสดงธรรมกถาแก่อันเตวาสิกนั้น

ถ้าอันเตวาสิกต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อาจารย์พึงทำความ ขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้ปริวาสแก่อันเตวาสิก ถ้า อันเตวาสิกควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม อาจารย์พึงทำความขวนขวายว่า ด้วย อุบายอะไรหนอ สงฆ์พึงชักอันเตวาสิกเข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอันเตวาสิกควรมานัต อาจารย์พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงให้มานัตแก่ อันเตวาสิก ถ้าอันเตวาสิกควรอัพภาน อาจารย์พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบาย อย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัพกานอันเตวาสิก ถ้าสงฆ์ใคร่จะทำกรรมแก่อันเตวาสิก คือ ตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรือ อุกเขปนียกรรม อาจารย์พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่ พึงทำกรรมแก่อันเตวาสิก หรือสงฆ์พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรือว่าอันเตวาสิก นั้นถูกสงฆ์ลงตัชชนียกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว อาจารย์พึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อันเตวาสิกพึงประพฤติชอบ หายเย่อหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจีวรของอันเตวาสิกจะต้องซัก อาจารย์พึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของ อันเตวาสิก ถ้าน้ำย้อมของอันเตวาสิกจะต้องต้ม อาจารย์พึงสั่งว่า ท่านพึงต้ม อย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อม ของอันเตวาสิก ถ้าจีวรของอันเตวาสิกจะต้องย้อม อาจารย์พึงสั่งว่า ท่านพึงย้อม อย่างนี้ หรือพึงทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวร ของอันเตวาสิก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี และเมื่อหยาดน้ำ ย้อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าอันเตวาสิกอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นอันเตวาสิกวัตรของอาจารย์ทั้งหลาย ซึ่ง อาจารย์ทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก ฯ

วัตตขันธกะ ที่ ๘ จบ

ในขันธกะนี้มี ๑๙ เรื่อง ๑๔ วัตร ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ

[๔๔๖] เรื่องพระอาคันตุกะ สวมรองเท้า กั้นร่ม คลุมศีรษะ พาดจีวร บนศีรษะ เข้าไปสู่อาราม ล้างเท้าด้วยน้ำฉัน ไม่ไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่กว่า ไม่ถาม ถึงเสนาสนะ งูตกลงมา ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักพากันโพนทะนา พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติว่า ภิกษุอาคันตุกะจะเข้าอาราม พึงถอดรองเท้า ลดร่ม ห่มลดไหล่ เข้าอารามไม่ต้องรีบร้อน พึงสังเกตว่า เจ้าถิ่นประชุมกันที่ไหน พึงวางบาตรจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง ถืออาสนะที่สมควร ถามถึงน้ำฉันน้ำใช้ พึงล้างเท้า พึงเช็ดรอง เท้าด้วยผ้าแห้งก่อน ด้วยผ้าเปียกทีหลัง พึงไหว้ภิกษุเจ้าถิ่นผู้แก่กว่า พึงให้ ภิกษุเจ้าถิ่นผู้อ่อนกว่าไหว้ พึงถามเสนาสนะ ทั้งที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่พึงถามถึงโคจรคาม และอโคจรคาม สกุลที่ได้รับสมมติว่าเป็นเสกขะ ที่ถ่าย อุจจาระ ที่ถ่ายปัสสาวะ น้ำฉัน น้ำใช้ ไม้เท้า กติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่าควรเข้าเวลา เท่าไร พึงรอสักครู่หนึ่ง วิหารมีหยากเยื่อต้องชำระ ก่อนชำระ ต้องขนเครื่องลาดพื้น เขียงรองเท้าเตียง ฟูก หมอน เตียง ตั่ง กระโถน พนักอิง พึงกวาด หยากเยื่อแต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตู และมุมห้อง ฝาทาน้ำมันขึ้นรา พื้นทาสีดำ พึงเอาผ้าชุบน้ำเช็ด พื้นไม่ได้ทำ พึงเอาน้ำพรมแล้ว กวาดเสีย พึงกวาดหยากเยื่อทิ้ง เครื่องลาดพื้น เขียงรองเท้าเตียง เตียง ตั่ง ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน กระโถน พนักอิง ผึ่งแดดแล้ว เก็บไว้ที่เดิม พึงเก็บบาตร จีวร อย่าวางบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง พึงเก็บจีวรให้ชายอยู่ด้านนอก ขนดอยู่ด้านใน มีลมพัดมาทางทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ หรือ ทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างทางทิศนั้นๆ ฤดูหนาว กลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืน พึงปิด ฤดูร้อน กลางวันพึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด พึงกวาดบริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ และวัจจกุฎี พึงตักน้ำฉัน น้ำใช้ และน้ำในหม้อชำระ อาคันตุกวัตรดังกล่าวมานี้ อันพระผู้มีพระภาคผู้ทรงพระคุณหาที่เปรียบมิได้ ทรงบัญญัติแล้ว

เรื่องภิกษุเจ้าถิ่น ไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ไม่ลุกรับ ไม่ถามด้วย น้ำฉัน น้ำใช้ ไม่ไหว้ ไม่จัดเสนาสนะให้ บรรดาภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักพากัน โพนทะนา ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นพระอาคันตุกะผู้แก่กว่า พึงปูอาสนะ ตั้งน้ำ ลุกรับ ถาม ด้วยน้ำฉัน น้ำใช้ เช็ดรองเท้าให้ ซักผ้าเช็ดรองเท้าผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงไหว้พระอาคันตุกะผู้แก่กว่า พึงจัดเสนาสนะถวาย พึงบอกเสนาสนะที่มีภิกษุ อยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ พึงบอกโคจรคาม และอโคจรคาม สกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฐานน้ำฉัน น้ำใช้ ไม้เท้า และพึงบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า ควรออก พระอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่าพึงนั่งบอก พึงแนะนำพระอาคันตุกะผู้ อ่อนพรรษาให้อภิวาท พึงบอกเสนาสนะ

นอกนั้นเหมือนนัยหนหลัง อาวาสิก วัตรดังกล่าวมานี้ อันพระผู้มีพระภาคผู้ทรงนำหมู่ ทรงแสดงแล้ว

เรื่องภิกษุผู้เตรียมจะไป ไม่เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน เปิดประตู หน้า ต่างทิ้งไว้ ไม่มอบหมายเสนาสนะ เครื่องไม้ เครื่องดินเสียหาย เสนาสนะไม่มี ใครรักษา บรรดาภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักพากันโพนทะนา

ภิกษุผู้เตรียมจะไป พึงเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตู หน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะแล้วจึงหลีกไป พึงมอบหมาย ภิกษุสามเณร คนวัด หรือ หรืออุบาสกก็ได้ พึงยกเตียงขึ้นวางไว้บนศิลากองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บ เครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตู หน้าต่าง ถ้าวิหารฝนรั่วภิกษุผู้เตรียมจะไป อุตสาหะอยู่ พึงมุงหรือพึงทำความขวนขวาย ในวิหารที่ฝนไม่รั่วก็เหมือนกัน ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง พึงขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน ในที่แจ้งก็เหมือนกัน ด้วย คิดว่าอย่างไรเสีย ส่วนของเตียง ตั่งก็คงเหลืออยู่บ้าง นี้เป็นวัตรอันภิกษุผู้เตรียม จะไปพึงประพฤติ

เรื่องภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนา พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้พระเถระ อนุโมทนา ภิกษุทั้งหลายเหลือพระเถระไว้รูปเดียว พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ให้พระเถรานุเถระรออยู่ ๔-๕ รูป พระเถระรูปหนึ่งปวดอุจจาระ กลั้นจนสลบ ลง นี้เป็นวัตรในการอนุโมทนา

เรื่องพระฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาท เดินแซง นั่งเบียด เสียดพระเถระเกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ นั่งทับสังฆาฏิ ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รักพา กันโพนทะนา ภิกษุพึงนุ่งห่มปกปิดมณฑลสาม คาดประคดเอว ห่มผ้า ๒ ชั้น กลัดลูกดุม ไม่เดินแซง พึงปกปิดกายด้วยดี สำรวมด้วยดี มีตาทอดลง ไม่เวิกผ้า ไม่หัวเราะลั่น พึงมีเสียงน้อย ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน ไม่โคลงศีรษะไม่ค้ำกลาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่เดินกระหย่ง ปกปิดกายด้วยดี สำรวมด้วยดี มี ตาทอดลง ไม่เวิกผ้า ไม่หัวเราะลั่น มีเสียงน้อย ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน ไม่ โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่นั่งรัดเข่า ไม่นั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่เกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ ไม่นั่งทับสังฆาฏิ เมื่อเขาถวายน้ำ พึงรับไปล้าง บาตรถือต่ำๆ พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่ากระโถนอย่าเลอะเทอะ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น เมื่อเขาถวาย ข้าวสุก พึงประคองบาตรรับ พึงไว้โอกาสสำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือ แกงอ่อมพระเถระพึงบอกว่า จงถวายภิกษุทุกรูปเท่าๆ กัน พึงรับบิณฑบาต โดยเคารพ พึงมีความสำคัญในบาตร พึงรับบิณฑบาตพอสมกับแกง พอเสมอขอบปากบาตร พระเถระไม่พึงฉันก่อนในเมื่อข้าวสุกยังไม่ทั่วถึงภิกษุทุกรูป พึง ฉันบิณฑบาตโดยเคารพ พึงมีความสำคัญในบาตรฉัน พึงฉัน

บิณฑบาตตาม ลำดับ พึงฉันพอสมกับแกง ไม่พึงฉันขยุ้มแต่ยอดลงไป ไม่พึงฉันกลบแกงหรือกับข้าว ไม่พึงขอแกง หรือกับข้าวมาฉัน ไม่พึงแลดูบาตรของภิกษุอื่นด้วยมุ่งจะ ยกโทษ ไม่พึงทำคำข้าวให้ใหญ่ พึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม ไม่พึงอ้าปากไว้คอย ท่า ไม่พึงสอดมือทั้งหมดเข้าปาก ไม่พึงพูดทั้งคำข้าวยังอยู่ในปาก ไม่พึงฉันโยนคำข้าว ไม่พึงฉันกัดคำข้าว ไม่พึงฉันทำแก้มให้ตุ่ย ไม่พึงฉันสลัดมือ ไม่พึงฉันทำเมล็ดข้าวตก ไม่พึงฉันแลบลิ้น ไม่พึงฉันทำเสียงดังจั๊บๆ ไม่พึงฉันทำเสียง ซู๊ดๆ ไม่พึงฉันเลียมือ ไม่พึงฉันขอดบาตร ไม่พึงฉันเลียริมฝีปาก ไม่พึงรับ ขันน้ำด้วยมือเปื้อนอามิส พระเถระไม่พึงรับน้ำก่อนที่ภิกษุทั้งหมดยังฉันไม่เสร็จ พึงค่อยๆ ล้างบาตร พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถนอย่าให้กระโถนเลอะเทอะ อย่าให้กระเซ็นถูกภิกษุใกล้เคียง อย่าให้กระเซ็นถูกสังฆาฏิ พึงค่อยๆ เทน้ำลง บนพื้นดิน ไม่พึงเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าว เมื่อกลับภิกษุใหม่พึงกลับก่อน พระเถระพึงกลับทีหลัง พึงปกปิดกายด้วยดี ไม่พึงเดินกระหย่ง ภัตตัคควัตรดังกล่าวมานี้ อันพระผู้มีพระภาคผู้เป็นธรรมราชาทรงบัญญัติไว้แล้ว

เรื่องภิกษุถือเที่ยวบิณฑบาตนุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทเข้าบ้าน ออก จากบ้านไม่กำหนด เข้าออกรีบร้อนเกินไป ยืนไกลเกินไป ใกล้เกินไป นานเกิน ไปกลับเร็วเกินไป ภิกษุถือเที่ยวบิณฑบาตอีกรูปหนึ่งก็เป็นเช่นนั้น ภิกษุถือเที่ยว บิณฑบาต จะเข้าบ้านพึงปกปิดกายด้วยดีสำรวมด้วยดี มีตาทอดลง ไม่เวิกผ้า ไม่ หัวเราะลั่น มีเสียงน้อย ไม่โยกกาย ไม่ไกวแขน ไม่โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุม ศีรษะ ไม่เดินกระหย่ง พึงสังเกตก่อน อย่ารีบร้อนเข้าออก อย่ายืนไกลนัก ใกล้นักนานนัก อย่ากลับเร็วนัก พึงยืนกำหนดว่า เขาพักการงาน ลุกจากที่นั่ง จับทัพพี จับภาชนะตั้งไว้หรือไม่ พึงแหวกผ้าซ้อนประคองบาตรรับภิกษา ขณะรับไม่พึง มองดูหน้าผู้ถวาย แม้ในแกงก็พึงกำหนดเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว ภิกษุพึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อนกลับไป พึงปกปิดกายด้วยดีเดินไป พึงสำ รวมด้วยดี มีตาทอดลง ไม่เวิกผ้า ไม่หัวเราะลั่น มีเสียงน้อย ไม่โยกกาย ไม่ ไกวแขน ไม่โคลงศีรษะ ไม่ค้ำกาย ไม่คลุมศีรษะ ไม่เดินกระหย่ง รูปใดกลับก่อน พึงปูอาสนะไว้ จัดกระโถนไว้ เตรียมน้ำฉันน้ำใช้ไว้ รูปใดกลับทีหลังประสงค์จะ ฉันก็พึงฉัน ถ้าไม่ประสงค์ก็พึงเททิ้ง พึงเก็บอาสนะน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า เก็บน้ำฉันน้ำใช้ กวาดโรงฉัน รูปใดเห็นหม้อน้ำฉัน น้ำใช้ หม้อน้ำชำระว่างเปล่า พึงจัดตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุดวิสัยพึงกวักมือเรียกเพื่อนมาช่วยแต่ไม่พึงเปล่งวาจา นี้เป็นบิณฑปาติกวัตร

เรื่องภิกษุอยู่ป่า ไม่เตรียมน้ำฉัน น้ำใช้ ไฟ ไม้สีไฟ ไม่รู้นักษัตร ไม่รู้ ทิศ พวกโจร ถามก็ตอบว่า ไม่มี ไม่รู้ทุกอย่าง จึงถูกทุบตี ภิกษุที่อยู่ป่า พึงเข้า ถุงบาตรคล้องบ่า พาดจีวร บนไหล่ ครั้นจะเข้าบ้าน พึงถอดรองเท้าใส่ถุงคล้องบ่า ปกปิดมณฑลสาม นุ่งห่มให้เป็นปริมณฑล แม้ในอารัญญกวัตร ก็มีนัยเหมือนบิณฑจาริกวัตรออกจากบ้านแล้ว พึงเข้าถุงบาตรคล้องบ่า พับจีวรวางบนศีรษะ สวมรองเท้าเดินไป พึงเตรียมน้ำฉัน น้ำใช้ ไฟ ไม้สีไฟ ไม้เท้าเรียนนักษัตร ทั้งสิ้นหรือบางส่วน พึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ อารัญญกวัตรดังกล่าวมานี้ อันพระผู้มี พระภาคผู้สูงสุดกว่าหมู่สัตว์ทรงบัญญัติแล้ว

เรื่องภิกษุมากรูปทำจีวรในที่แจ้ง ถูกธุลีกลบ ภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก พา กันโพนทะนา ถ้าวิหารรก เมื่อจะชำระ ชั้นต้นพึงขนบาตรจีวรออก ขนฟูก หมอน เตียง ตั่ง กระโถน พนักอิงออกไป พึงกวาดหยากเยื่อลงจากเพดานพึงเช็ดกรอบประตู หน้าต่าง และมุมห้อง ฝาทาน้ำมันขึ้นรา พื้นทาสีดำ พื้นไม่ได้ทำ พึง เช็ดทำให้สะอาดพึงกวาดหยากเยื่อทิ้งเสีย ไม่พึงเคาะเสนาสนะใกล้ภิกษุ วิหารน้ำ ฉัน น้ำใช้ ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่สูง เหนือลม ใต้ลม เครื่องลาดพื้น เขียง รองเท้าเตียง เตียง ตั่ง ฟูก หมอน ผ้านิสีทนะ กระโถน พนักอิง พึงตากชำระ เก็บไว้ตามเดิม เก็บบาตร จีวร บาตรอย่าวางบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง จีวรต้องพาดชายไว้ด้านนอก ขนดไว้ด้านใน ลมทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ ฤดูหนาว กลางวันเปิดหน้าต่าง กลางคืนปิด ฤดูร้อน กลางวันปิดหน้าต่าง กลางคืนเปิด กวาดบริเวณ ซุ้มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีตักน้ำฉัน น้ำใช้มาตั้งไว้ ตักน้ำมาใส่หม้อน้ำชำระไว้ อยู่กับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่ได้ บอกกล่าว อย่าให้อุเทศ ปริปุจฉา อย่าสาธยาย อย่ากล่าวธรรม อย่าตามประทีป อย่าเปิดหน้าต่าง อย่าปิดหน้าต่าง พึงเดินตามภิกษุผู้แก่กว่า อย่ากระทบแม้ด้วยชายผ้า พระผู้มีพระภาคผู้มหาวีระทรงบัญญัติเสนาสนะวัตรนั้นไว้แล้ว

เรื่องพระฉัพพัคคีย์ถูกพระเถระห้าม ปิดประตู พระเถระสลบภิกษุผู้มีศีล เป็นที่รักพากันโพนทะนา ภิกษุพึงเทเถ้าทิ้งเสีย กวาดเรือนไฟ ชานภายนอก บริเวณ ซุ้มประตู ศาลาเรือนไฟ บดจุณแช่ดิน ตักน้ำไว้ในรางน้ำ เอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้า ทั้งข้างหลัง ไม่นั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่เกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ อย่าอาบน้ำ น้ำข้างหน้าเหนือ น้ำให้หนทาง เรือนไฟเปรอะเปื้อน รางแช่ดิน เก็บตั่งดับไฟ เปิดประตู นี้ชันตาฆรวัตร

เรื่องภิกษุถ่ายอุจจาระแล้วไม่ชำระ ถ่ายอุจจาระตามลำดับผู้แก่กว่า ทรงอนุญาตให้ถ่ายตามลำดับผู้มาถึง พระฉัพพัคคีย์เข้าวัจจกุฎีเร็วบ้าง เวิกผ้านุ่งเข้าไป บ้าง ถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันบ้าง ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะออกนอกรางบ้าง บ้วนเขฬะลงในรางบ้าง ใช้ไม้ชำระหยาบบ้าง ทิ้งไม้ชำระ ลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินบ้าง เวิกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดัง จะปุจะปุบ้าง เหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระบ้าง ภิกษุยืนอยู่ข้างนอกพึงกระแอม ภิกษุอยู่ข้างในพึงกระแอมรับ พึงพาดจีวรไว้บนราว สายระเดียง อย่ารีบด่วนเข้าไป อย่าเวิกผ้าเข้าไป พึงยืนบนเขียง อย่าถอนหายใจใหญ่ อย่าเคี้ยวไม้ชำระฟัน อย่าถ่ายอุจจาระปัสสาวะนอกราง อย่าบ้วนเขฬะลงในราง อย่าใช้ไม้ชำระหยาบ อย่าทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่าย พึงยืนบนเขียงถ่ายปิดผ้า อย่าออกมาให้เร็วนัก อย่า เวิกผ้าออกมา ยืนบนเขียงถ่ายแล้วจึงปิด อย่าชำระให้มีเสียงดังจะปุจะปุ อย่า เหลือน้ำชำระไว้ ยืนบนเขียงถ่ายแล้วจึงเวิกผ้า วัจจกุฎีเปรอะเปื้อน ต้องชำระให้สะอาด ตะกร้าไม้ชำระเต็มพึงเทเสีย วัจจกุฎี ชานภายนอก บริเวณ ซุ้มประตู พึงตักน้ำใส่ในหม้อชำระ นี้วัจจกุฎีวัตร

เรื่องสัทธิวิหาริก ถอดรองเท้า ถวายไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้า ปูอาสนะถวายยาคู น้ำล้างภาชนะ เก็บอาสนะ ที่รกเข้าบ้าน ถวายผ้านุ่ง ประคดเอว ผ้าซ้อนสองชั้น บาตรพร้อมทั้งน้ำ ปัจฉาสมณะ ปิดมณฑลสาม นุ่งให้เป็นปริ มณฑล คาดประคดเอวซ้อนผ้าสองชั้น ล้างบาตรเป็นปัจฉาสมณะ เดินไม่ไกลไม่ชิดนัก รับของในบาตร พระอุปัชฌายะกำลังพูด กล่าวถ้อยคำล่อแหลมต่ออาบัติ กลับมาก่อน ปูอาสนะไว้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าลุกไป รับถวายผ้านุ่งผลัด ผึ่งที่แดด อย่าผึ่งทิ้งไว้ รอยพับ สอดประคดเอวไว้ในขนด อุปัชฌายะจะฉันพึงน้อมบิณฑบาตถวาย ถามถึงน้ำ ฉันถวายน้ำ รับบาตรมาถือต่ำๆ ผึ่งแดดไว้ครู่หนึ่ง อย่าผึ่งทิ้งไว้ อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรองพาดชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้ากวาดที่รก พระอุปัชฌายะ จะสรงน้ำ ถวายน้ำเย็น น้ำร้อน เรือนไฟ บดจุณ แช่ดินตามหลังเข้าไป ถวายตั่ง รับจีวร ถวายจุณ ถวายดิน ถ้าอุตสาหะ ทาหน้า ปิดข้างหน้าข้างหลังไม่นั่งเบียดพระเถระ ไม่เกียดกันอาสนะภิกษุใหม่ ทำบริกรรม ออกจากเรือนไฟ ปิดข้างหน้าข้างหลัง ทำบริกรรมในน้ำ อาบน้ำแล้วพึงขึ้นก่อน นุ่งผ้า เช็ดตัว อุปัชฌายะถวายผ้านุ่ง ผ้าสังฆาฏิถือตั่งเรือนไฟ ปูอาสนะไว้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั่ง รองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ถามถึงน้ำฉัน เรียนบาลีอรรถกถา ถ้าอุตสาหะ พึง ปัดกวาดวิหารที่รก ก่อนปัดกวาดพึงขนบาตรจีวร ผ้าปูนั่ง ปูนอนฟูก หมอน เตียงตั่ง เขียงรองเท้าเตียง กระโถน พนักอิง เครื่องลาดพื้นออกไป พึงกวาด

หยากไย่ แต่เพดานลงมา เช็ดกรอบประตูหน้าต่าง ฝาทาน้ำมัน พื้นทาสีดำ พื้นไม่ได้ทำ พึง เก็บเครื่องลาดพื้น เขียงรองเท้าเตียง เตียง ตั่ง ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ปูนอน กระโถน พนักอิง เก็บบาตรจีวร ลมทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ ฤดูหนาว ฤดูร้อน กลางวันกลางคืน บริเวณ ซุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจกุฎีตักน้ำฉัน น้ำใช้ น้ำชำระ พระอุปัชฌายะกระสัน รำคาญ เห็นผิด ต้องครุกาบัติ ควรมูลายปฏิกัสสนา มานัต อัพภาน ถ้าถูกลงตัชชนียกรรม นิยสกรรมปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม และอุกเขปนียกรรม จีวรของพระอุปัชฌายะควรซัก ทำ ย้อม พึงซัก ทำ ย้อมให้พลิกกลับไปกลับมา รับบาตร จีวร และบริขาร โกนผม ทำบริกรรม ทำความขวนขวายเป็นปัจฉาสมณะ ให้บิณฑบาต เข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าไปสู่ทิศพระอุปัชฌายะอาพาธ ต้องพยาบาลตลอดชีวิต วัตรดังกล่าวมานี้เป็นอุปัชฌายวัตร อันสัทธิวิหาริกพึงประพฤติชอบ

เรื่องอุปัชฌายะสงเคราะห์ด้วยโอวาท อนุศาสนี อุเทศ ปริปุจฉา บาตร จีวร และบริขาร คราวอาพาธ ไม่พึงเป็นปัจฉาสมณะ อุปัชฌายวัตรฉันใด แม้อาจริย วัตรก็ฉันนั้น สิทธิวิหาริกวัตรฉันใด อันเตวาสิกวัตรก็ฉันนั้น อาคันตุกวัตรฉันใด อาวาสิกวัตรก็ฉันนั้น คมิกวัตร อนุโนทนาวัตร ภัตตัคควัตร บิณฑปาติกวัตร อารัญญกวัตร เสนาสนวัตร ชันตาฆรวัตร วัจจกุฎีวัตร อุปัชฌายวัตร สัทธิ วิหาริกวัตร อาจริยวัตร อันเตวาสิกวัตร เหมือนกันในขันธกะนี้ มี ๑๙ เรื่อง ๑๔ วัตร ภิกษุผู้ไม่บำเพ็ญวัตร ชื่อว่าไม่บำเพ็ญศีล ผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์ ทรามปัญญา ย่อมไม่ประสพเอกัคคตาจิต ผู้มีจิตฟุ้งซ่าน มีอารมณ์มาก ย่อมไม่เห็นธรรมโดย ชอบ เมื่อไม่เห็นพระสัทธรรม ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ ภิกษุผู้บำเพ็ญวัตร ชื่อว่า บำเพ็ญศีล ผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีปัญญาย่อมประสพเอกัคคตาจิต ผู้มีจิตไม่ฟุ้งซ่านมี มีอารมณ์อย่างเดียว ย่อมเห็นธรรมโดยชอบ เมื่อเห็นพระสัทธรรมย่อมพ้นจาก ทุกข์ได้ เพราะเหตุนั้นแล โอรสของพระชินเจ้า ผู้มีปัญญาเห็นประจักษ์พึงบำเพ็ญวัตร อันเป็นพระโอวาทของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ แต่นั้นจักถึงพระ นิพพาน ดังนี้แล ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

ปาติโมกขฐปนะขันธกะ

เรื่องพระอานนทเถระ

[๔๔๗] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ที่ปราสาท ของมิคารมารดา ในบุพพาราม เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น เป็นวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ พระผู้มีพระภาคมีภิกษุสงฆ์แวดล้อมประทับนั่งอยู่ จึงท่านพระอานนท์เมื่อล่วงเข้าราตรี ปฐมยามผ่านไปแล้ว ลุกจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ล่วงเข้าราตรี ปฐม ยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระปาติ โมกข์แก่ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระ ผู้มีพระภาคทรงนิ่งเสีย

แม้ครั้งที่สอง ท่านพระอานนท์ เมื่อล่วงเข้าราตรี มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ลุกจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบ ทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ล่วงเข้าราตรี มัชฌิมยามผ่านไปแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งอยู่นาน แล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า

แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคก็ทรงนิ่งเสีย

แม้ครั้งที่สาม ท่านพระอานนท์ เมื่อล่วงเข้าราตรี ปัจฉิมยามผ่านไปแล้ว อรุณขึ้นราตรีสว่างแล้ว จึงลุกจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ประคองอัญชลีไป ทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ล่วงเข้าราตรี ปัจฉิมยาม ผ่านไปแล้ว อรุณขึ้นราตรีสว่างแล้ว ภิกษุสงฆ์นั่งอยู่นานแล้ว ขอพระผู้มีพระ ภาคทรงแสดงพระปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูกรอานนท์ บริษัทไม่บริสุทธิ์ ฯ

[๔๔๘] ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะคิดว่า พระผู้มีพระภาคตรัส อย่างนี้ว่า ดูกรอานนท์ บริษัทไม่บริสุทธิ์ ทรงหมายถึงบุคคลไรหนอ

ทีนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ มนสิการกำหนดจิตภิกษุสงฆ์ทั้งหมด ด้วยจิต ได้เห็นบุคคลผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ปิดบังการกระทำ ไม่ใช่สมณะปฏิญาณว่า เป็นสมณะมิใช่พรหมจารี ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน โชกชุ่ม

ด้วยกิเลส ผู้เศร้าหมองนั้น นั่งอยู่ ณ ท่ามกลางภิกษุ สงฆ์ ครั้นแล้ว จึงเข้าไปหาบุคคลนั้น ได้กล่าวไว้ว่าลุกขึ้นเถิดท่าน พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสังวาสกับภิกษุทั้งหลาย แม้ท่านพระมหา โมคคัลลานะกล่าวอย่างนี้แล้ว บุคคลนั้นก็ยังนิ่งเสีย

แม้ครั้งที่สอง ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะบุคคลนั้นว่า ลุกขึ้น เถิดท่าน พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสังวาสกับภิกษุ ทั้งหลาย

แม้ครั้งที่สอง บุคคลนั้นก็ยังนิ่งเสีย

แม้ครั้งที่สาม ท่านพระมหาโมคคัลลานะได้กล่าวกะบุคคลนั้นว่า ลุกขึ้น เถิดท่าน พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นท่านแล้ว ท่านไม่มีสังวาสกับภิกษุ ทั้งหลาย

แม้ครั้งที่สาม บุคคลนั้นก็ยังนิ่งเสีย

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะจับบุคคลนั้นที่แขนให้ออกไปนอกซุ้ม ประตู ใส่กลอนแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า บุคคล นั้นข้าพระองค์ให้ออกไปแล้ว บริษัทบริสุทธิ์แล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า น่าอัศจรรย์ โมคคัลลานะ ไม่เคยมี โมคคัลลานะ ถึงกับต้องจับแขน โมฆบุรุษนั้นจึงมาได้ ฯ

ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในมหาสมุทร ๘ ประการ

[๔๔๙] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ความอัศจรรย์ ไม่เคยมี ในมหาสมุทร ๘ อย่างนี้ ที่พวกอสูรพบเห็น แล้ว พากันชื่นชมอยู่ในมหาสมุทร ๘ อย่างเป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาสมุทรลุ่มลึกลาดลงไปโดยลำดับ มิใช่ลึกมาแต่ เดิมเลย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรลุ่มลึกลาดลงไปโดยลำดับมิใช่ลึกมา แต่เดิมเลย นี้เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมี ในมหาสมุทรเป็นข้อที่ ๑ ที่พวก อสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง มหาสมุทรตั้งอยู่ตามธรรมดาไม่ล้นฝั่ง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรตั้งอยู่ตามธรรมดาไม่ล้นฝั่ง แม้นี้เป็น เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมี ในมหาสมุทรเป็นข้อที่ ๒ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง มหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไป สู่ฝั่ง ซัดขึ้นบกโดยพลัน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ตายแล้ว ซากศพ ที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตายแล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ซัดขึ้นบกโดยพลัน แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมี ในมหาสมุทร เป็นข้อ ที่ ๓ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง แม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรเดิมเสียถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรทีเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่แม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลถึงมหาสมุทรแล้ว ย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึง ซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรทีเดียว แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมีในมหาสมุทรข้อที่ ๔ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้วพากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง แม่น้ำบางสายในโลกที่ไหลไป ย่อมไปรวมยังมหาสมุทร และสายฝนยังตกลงมาจากอากาศ ความพร่องหรือความเต็ม ของมหาสมุทรย่อมไม่ปรากฏ เพราะเหตุนั้น

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่แม่น้ำบางสายในโลกที่ไหลไป ย่อมไปรวมยัง มหาสมุทร และสายฝนยังตกลงมาจากอากาศ ความพร่องหรือความเต็มของ มหาสมุทร ไม่ปรากฏ เพราะเหตุนั้น แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมี ใน มหาสมุทรเป็นข้อที่ ๕ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง มหาสมุทรมีรสเค็มรสเดียว ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรมีรสเค็มรสเดียว แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคย มีในมหาสมุทรเป็นข้อที่ ๖ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง มหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่ ชนิดเดียว รัตนะในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม มรกต

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรมีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่ชนิดเดียว รัตนะในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม มรกต แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมีใน มหาสมุทร เป็นข้อที่ ๗ ที่พวกอสูรพบเข้าแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร ฯ

[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง มหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ ใหญ่ๆ สัตว์ใหญ่ๆ ในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคละ ปลา ติมิติมิงคละ ปลามหาติมิงคละ อสูร นาค คนธรรพ์ อยู่ในมหาสมุทร มี ลำตัวตั้งร้อยโยชน์ก็มี สองร้อยโยชน์ก็มี สามร้อยโยชน์ก็มี สี่ร้อยโยชน์ก็มี ห้าร้อยโยชน์ก็มี

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่มหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ใหญ่ๆ สัตว์ ใหญ่ๆ ในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคละ ปลาติมิติมิงคละ ปลามหาติมิงคละ อสูร นาค คนธรรพ์ อยู่ในมหาสมุทร มีลำตัวตั้งร้อยโยชน์ก็มี ... ห้าร้อยโยชน์ก็มี แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมีในมหาสมุทร เป็นข้อที่๘ ที่พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในมหาสมุทร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในมหาสมุทร ๘ อย่างนี้แล ที่ พวกอสูรพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมอยู่ในมหาสมุทร ฯ

ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัย ๘ ประการ

[๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ มี ๘ อย่างเหมือนกันแล ที่พวกภิกษุพบเห็นแล้วพากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ๘ อย่าง เป็นไฉน

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรลุ่มลึกลาดลงไปโดยลำดับมิใช่ลึกมาแต่เดิมเลย สิกขาตามลำดับ กิริยาตามลำดับ ปฏิปทาตามลำดับ ใน ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน มิใช่แทงตลอดอรหัตผลมาแต่เดิมเลย ข้อที่สิกขาตามลำดับ กิริยาตามลำดับ ปฏิปทาตามลำดับ ในธรรมวินัยนี้ มิใช่แทงตลอดอรหัตผลมาแต่เดิมเลย นี้เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๑ ที่ภิกษุ ทั้งหลายพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรตั้งอยู่ตามธรรมดา ไม่ล้นฝั่ง สาวกทั้งหลายของเราก็เหมือนกัน ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทที่เราบัญญัติ แล้วแก่สาวกทั้งหลาย แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต ข้อที่สาวกทั้งหลายของเราไม่ล่วง ละเมิดสิกขาบทที่เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต แม้นี้ ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๒ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็น แล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรไม่ร่วมกับซากศพที่ ตายแล้ว ซากศพที่ตายแล้วใดมีอยู่ในมหาสมุทร มหาสมุทรย่อมนำซากศพที่ตาย แล้วนั้นไปสู่ฝั่ง ซัดขึ้นบกโดยพลัน บุคคลนั้นใดเป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มี ความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ปิดบังการกระทำ มิใช่สมณะปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่พรหมจารีปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน โชกชุ่มด้วยกิเลส ผู้เศร้าหมอง ก็เหมือนกัน สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกัน ยกเธอเสียโดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอ ชื่อว่าไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ ข้อที่บุคคลนั้นใด เป็นผู้ทุศีล มีธรรมลามก มีความประพฤติไม่สะอาด น่ารังเกียจ ปิดบังการกระทำ มิใช่สมณะ ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่พรหมจารีปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายใน โชกชุ่ม ด้วยกิเลส ผู้เศร้าหมอง สงฆ์ย่อมไม่ร่วมกับบุคคลนั้น ย่อมประชุมกันยกเธอเสีย โดยพลัน ถึงแม้เธอนั่งในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ก็จริง ถึงอย่างนั้น เธอ ชื่อว่าไกล จากสงฆ์ และสงฆ์ก็ไกลจากเธอ แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๓ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสาย คือ แม่น้ำ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่ามหาสมุทรทีเดียว วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ศูทร ก็เหมือนกัน ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศ แล้ว ย่อมละชื่อและตระกูลเดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่า สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทีเดียว ข้อที่วรรณะ ๔ เหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและตระกูล เดิมเสีย ถึงซึ่งอันนับว่าสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทีเดียว แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๔ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพากัน ชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำบางสายในโลกที่ไหลไป ย่อมไปรวมยังมหาสมุทร และสายฝนยังตกลงมาจากอากาศ ความพร่องหรือความ เต็มของมหาสมุทรย่อมไม่ปรากฏเพราะเหตุนั้น ภิกษุจำนวนมากก็เหมือนกัน ถ้า แม้ยังปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ความพร่องหรือความเต็มของนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ เพราะเหตุนั้น ข้อที่ภิกษุจำนวนมาก ถ้าแม้ยังปรินิพพานด้วย อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ความพร่องหรือความเต็มของ

นิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ เพราะเหตุนั้น แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๕ ที่ ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรสเค็มรสเดียว ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน มีวิมุตติรส รสเดียว ข้อที่ธรรมวินัยนี้มีวิมุตติรส รสเดียว แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๖ ที่ภิกษุทั้งหลายพบ เห็นแล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรมีรัตนะมาก มี รัตนะมิใช่ชนิดเดียว รัตนะในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม มรกต ธรรมวินัย นี้ก็เหมือนกัน มีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่อย่างเดียว รัตนะในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ข้อที่ธรรมวินัยนี้ มีรัตนะมาก มีรัตนะมิใช่อย่างเดียว รัตนะ ในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ... อริยมรรคมีองค์ ๘ แม้นี้ก็เป็น ความอัศจรรย์ ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๗ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้ว พากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรเป็นที่อยู่อาศัยของ สัตว์ใหญ่ๆ สัตว์ใหญ่ๆ ในมหาสมุทรนั้นเหล่านี้ คือ ปลาติมิ ... อสูร นาค คนธรรพ์ มีอยู่ในมหาสมุทร มีลำตัวตั้งร้อยโยชน์ก็มี สองร้อยโยชน์ก็มี สามร้อย โยชน์ก็มี สี่ร้อยโยชน์ก็มี ห้าร้อยโยชน์ก็มี ธรรมวินัยนี้ก็เหมือนกัน เป็นที่อยู่ อาศัยของคนใหญ่ๆ คนใหญ่ๆ ในธรรมวินัยนั้นเหล่านี้ คือ โสดาบัน ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึงโสดาปัตติผล สกิทาคามี ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งสกิทาคามิผล อนาคามี ผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล อรหันต์ ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็น อรหันต์ ข้อที่ธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่อาศัยของคนใหญ่ๆ คนใหญ่ๆ ในธรรมวินัย นั้นเหล่านี้ คือ โสดาบัน ... ผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์ แม้นี้ก็เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยมี ในธรรมวินัยนี้ เป็นข้อที่ ๘ ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพากันชื่นชมใน ธรรมวินัยนี้

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอัศจรรย์ไม่เคยมีในธรรมวินัยนี้ ๘ ประการนี้แล ที่ภิกษุทั้งหลายพบเห็นแล้วพากันชื่นชมในธรรมวินัยนี้ ฯ

[๔๖๕] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ทรงเปล่งอุทานในเวลานั้น ว่าดังนี้

อุทานคาถา

สิ่งที่ปิดไว้ ย่อมรั่วได้ สิ่งที่เปิด ย่อมไม่รั่ว เพราะฉะนั้น

จงเปิดสิ่งที่ปิด เช่นนี้ สิ่งที่เปิดนั้นจักไม่รั่ว ฯ

[๔๖๖] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้ไป เราจักไม่ทำอุโบสถ จักไม่แสดงปาติโมกข์ ตั้งแต่บัดนี้ไป พวกเธอพึงทำอุโบสถ พึงสวดปาติโมกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ตถาคตจะพึงทำ อุโบสถ แสดงปาติโมกข์ในบริษัทผู้ไม่บริสุทธิ์ นั้นไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาสดูกรภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุมีอาบัติ ไม่พึงฟังปาติโมกข์ รูปใดฟัง ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้งดปาติโมกข์ แก่ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวฟังปาติโมกข์

วิธีงดปาติโมกข์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แลพึงงดอย่างนี้ เมื่อถึงวันอุโบสถ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้า งดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว ฯ

เรื่องพระฉัพพัคคีย์

[๔๖๗] โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ปรึกษากันว่า ใครๆ ไม่รู้พวก เรา เป็นผู้มีอาบัติติดตัว ฟังปาติโมกข์อยู่ พระเถระผู้รู้วารจิตของผู้อื่น บอกแก่ ภิกษุทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลาย พระฉัพพัคคีย์มีชื่อนี้ และมีชื่อนี้ ปรึกษากันว่า ใครๆ ไม่รู้พวกเราเป็นผู้มีอาบัติติดตัว ฟังปาติโมกข์อยู่ พระฉัพพัคคีย์ได้ยินเรื่องราวว่า พระเถระนี้รู้วารจิตของผู้อื่น บอกพวกเราแก่ภิกษุทั้งหลายว่า พระ ฉัพพัคคีย์มีชื่อนี้ และมีชื่อนี้ ปรึกษากันว่า ใครๆ ไม่รู้พวกเราเป็นผู้มีอาบัติ ติดตัว ฟังปาติโมกข์อยู่ พวกเธอจึงปรึกษากันว่า ภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก จะงดปาติโมกข์แก่พวกเราก่อน จึงรีบงดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ในเพราะเรื่องอันไม่สมควร ในเพราะเหตุอันไม่สมควร บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระฉัพพัคคีย์จึงได้งดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ในเพราะเรื่องอันไม่สมควร ในเพราะเหตุอันไม่สมควรเล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าวว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์งดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ ในเพราะเรื่องอันไม่สมควร ในเพราะเหตุอันไม่สมควร จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงงดปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายที่บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติในเพราะเรื่องอันไม่สมควร ในเพราะเหตุอันไม่สมควร รูปใดงด ต้องอาบัติ ทุกกฏ ฯ

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมและเป็นธรรม

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การงดปาติโมกข์ ไม่เป็นธรรมมีมูล ๑ เป็น ธรรม มีมูล ๑

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๒ เป็นธรรมมีมูล ๒

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๓ เป็นธรรมมีมูล ๓

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๔ เป็นธรรมมีมูล ๔

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๕ เป็นธรรมมีมูล ๕

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๖ เป็นธรรมมีมูล ๖

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๗ เป็นธรรมมีมูล ๗

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๘ เป็นธรรมมีมูล ๘

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๙ เป็นธรรมมีมูล ๙

การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรมมีมูล ๑๐ เป็นธรรมมีมูล ๑๐

[๔๖๙] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๑ เป็นไฉน ภิกษุงดเว้น ปาติโมกข์ เพราะศีลวิบัติอันไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ ไม่เป็นธรรม มีมูล ๑ ฯ

[๔๗๐] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๑ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์ เพราะศีลวิบัติมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ เป็นธรรม มีมูล ๑ ฯ

[๔๗๑] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๒ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๒ ฯ

[๔๗๒] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๒ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๒ ฯ

[๔๗๓] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๓ เป็นไฉน ภิกษุงด ปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล

๓. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๓ ฯ

[๔๗๔] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๓ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติมีมูล

๓. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๓ ฯ

[๔๗๕] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๔ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล

๓. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล

๔. เพราะอาชีววิบัติไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๔ ฯ

[๔๗๖] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๔ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล

๒. เพราะอาจารวิบัติมีมูล

๓. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล

๔. เพราะอาชีววิบัติมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๔ ฯ

[๔๗๗] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๕ เป็นไฉน ภิกษุงด ปาติโมกข์

๑. เพราะปาราชิกไม่มีมูล

๒. เพราะสังฆาทิเสสไม่มีมูล

๓. เพราะปาจิตตีย์ไม่มีมูล

๔. เพราะปาฏิเทสนียะไม่มีมูล

๕. เพราะทุกกฏไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๕ ฯ

[๔๗๘] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๕ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะปาราชิกมีมูล

๒. เพราะสังฆาทิเสสมีมูล

๓. เพราะปาจิตตีย์มีมูล

๔. เพราะปาฏิเทสนียะมีมูล

๕. เพราะทุกกฏมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ มีมูล ๕ ฯ

[๔๗๙] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๖ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๒. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

๓. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๔. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

๕. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๖. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๖ ฯ

[๔๘๐] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๖ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๒. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ

๓. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๔. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ

๕. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๖. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๖ ฯ

[๔๘๑] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๗ เป็นไฉน ภิกษุงด ปาติโมกข์

๑. เพราะปาราชิกไม่มีมูล

๒. เพราะสังฆาทิเสสไม่มีมูล

๓. เพราะถุลลัจจัยไม่มีมูล

๔. เพราะปาจิตตีย์ไม่มีมูล

๕. เพราะปาฏิเทสนียะไม่มีมูล

๖. เพราะทุกกฏไม่มีมูล

๗. เพราะทุพภาสิตไม่มีมูล

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๗ ฯ

[๔๘๒] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๗ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์

๑. เพราะปาราชิกมีมูล

๒. เพราะสังฆาทิเสสมีมูล

๓. เพราะถุลลัจจัยมีมูล

๔. เพราะปาจิตตีย์มีมูล

๕. เพราะปาฏิเทสนียะมีมูล

๖. เพราะทุกกฏมีมูล

๗. เพราะทุพภาสิตมีมูล

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๗ ฯ

[๔๘๓] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๘ เป็นไฉน ภิกษุ งดปาติโมกข์

๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๒. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

๓. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๔. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

๕. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๖. เพราะทิฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

๗. เพราะอาชีววิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๘. เพราะอาชีววิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๘ ฯ
[๔๘๔] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๘ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์
๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๒. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ
๓. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๔. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ
๕. เพราะทิฏฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๖. เพราะทิฏฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ
๗. เพราะอาชีววิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๘. เพราะอาชีววิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ
นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๘ ฯ
[๔๘๕] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๙ เป็นไฉน ภิกษุงด ปาติโมกข์
๑. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๒. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ
๓. เพราะศีลวิบัติไม่มีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ
๔. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๕. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ
๖. เพราะอาจารวิบัติไม่มีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ
๗. เพราะทิฏฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๘. เพราะทิฏฐิวิบัติไม่มีมูล ที่ภิกษุทำ
๙. เพราะทิฏฐิวิบัติไม่มีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ
นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๙ ฯ
[๔๘๖] การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๙ เป็นไฉน ภิกษุงดปาติโมกข์
๑. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ
๒. เพราะศีลวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ
๓. เพราะศีลวิบัติมีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ
๔. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๕. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ

๖. เพราะอาจารวิบัติมีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ

๗. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุมิได้ทำ

๘. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล ที่ภิกษุทำ

๙. เพราะทิฐิวิบัติมีมูล ทั้งที่ภิกษุทำและมิได้ทำ

นี้การงดปาติโมกข์เป็นธรรม มีมูล ๙ ฯ

[๔๘๗] การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๑๐ เป็นไฉน

๑. ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก ไม่ได้นั่งอยู่ในบริษัทนั้น

๒. กถาปรารภผู้ต้องอาบัติปาราชิกมิได้ค้างอยู่

๓. ภิกษุผู้บอกลาสิกขาไม่ได้นั่งอยู่ในบริษัทนั้น

๔. กถาปรารภภิกษุผู้บอกลาสิกขามิได้ค้างอยู่

๕. ภิกษุร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม

๖. ไม่ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม

๗. กถาปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมมิได้ค้างอยู่

๘. ไม่มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยศีลวิบัติ

๙. ไม่มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยอาจารวิบัติ

๑๐. ไม่มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ

นี้การงดปาติโมกข์ไม่เป็นธรรม มีมูล ๑๐ ฯ

[๔๘๘] การงดปาติโมกขเป็นธรรม มีมูล ๑๐ เป็นไฉน

๑. ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกนั่งอยู่ในบริษัทนั้น

๒. กถาปรารภภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกค้างอยู่

๓. ภิกษุผู้บอกลาสิกขานั่งอยู่ในบริษัทนั้น

๔. กถาปรารภภิกษุผู้บอกลาสิกขาค้างอยู่

๕. ภิกษุไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม

๖. ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม

๗. กถาปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมค้างอยู่

๘. มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยศีลวิบัติ

๙. มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยอาจารวิบัติ

๑๐. มีภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ

นี้การงดปาติโมกข์ มีมูล ๑๐ ฯ

[๔๘๙] อย่างไร ภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกชื่อว่านั่งอยู่ในบริษัทนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ การต้องอาบัติปาราชิกย่อมมี ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกเลย แต่ภิกษุอื่นบอก แก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ต้องอาบัติปาราชิก ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้ต้องอาบัติ ปาราชิกเลย แม้ภิกษุอื่นก็มิได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ต้องอาบัติปาราชิก แต่ภิกษุนั้นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมต้องอาบัติปาราชิก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้งถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อม หน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ต้องอาบัติปาราชิก ข้าพเจ้า งดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธอยังอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การ งดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๙๐] เมื่องดปาติโมกข์แก่ภิกษุแล้ว บริษัทเลิกประชุมเพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ:

๑. อันตรายแต่พระราชา

๒. อันตรายแต่โจร

๓. อันตรายแต่ไฟ

๔. อันตรายแต่น้ำ

๕. อันตรายแต่มนุษย์

๖. อันตรายแต่อมนุษย์

๗. อันตรายแต่สัตว์ร้าย

๘. อันตรายแต่สัตว์เลื้อยคลาน

๙. อันตรายต่อชีวิต

๑๐. อันตรายต่อพรหมจรรย์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ใน อาวาสนั้นหรือในอาวาสอื่น พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภอาบัติปาราชิกของบุคคลมีชื่อ นี้ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังมิได้วินิจฉัย ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึง วินิจฉัยเรื่องนั้น

ถ้าได้การวินิจฉัยนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภอาบัติปาราชิกของบุคคลมี ชื่อนี้ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังมิได้วินิจฉัย ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธอยัง อยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม

[๔๙๑] อย่างไร ภิกษุผู้บอกลาสิกขา ชื่อว่านั่งอยู่ในบริษัทนั้น ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ บอกลาสิกขาด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วย นิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุบอกลาสิกขาด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้บอกลาสิกขาเลย แต่ภิกษุบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุ มีชื่อนี้บอกลาสิกขา ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้บอกลาสิกขาเลย แม้ภิกษุอื่นก็ไม่เคย บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุรูปนี้บอกลาสิกขา แต่ภิกษุนั้นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมบอกลาสิกขาแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ บอกลาสิกขาแล้ว ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธอยังอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๙๒] เมื่องดปาติโมกข์แก่ภิกษุแล้ว บริษัทเลิกประชุมเพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อันตรายแต่พระราชา ... อันตรายต่อพรหม จรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ใน อาวาสนั้น หรือในอาวาสอื่น พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภการบอกลาสิกขา ของบุคคล มีชื่อนี้ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังไม่ได้วินิจฉัย ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงวินิจฉัยเรื่องนั้น

ถ้าได้การวินิจฉัยนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภการบอกลาสิกขา ของบุคคล มีชื่อนี้ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังมิได้วินิจฉัย ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธอ ยังอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๙๓] อย่างไร ภิกษุชื่อว่าไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ในธรรมวินัยนี้ การไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ย่อมมีด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วย นิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ด้วยอาการ ด้วยเพศด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรมเลย แต่ภิกษุ อื่นบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ก็ภิกษุไม่เคย เห็นภิกษุผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรมเลย แม้ภิกษุอื่นก็มิได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม แต่ภิกษุนั่นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์ เป็นธรรม ฯ

[๔๙๔] อย่างไร ภิกษุชื่อว่าค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในธรรมวินัยนี้ การค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ย่อมมีด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วย นิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรมเลย แต่ภิกษุ อื่นบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ภิกษุมิได้เห็นภิกษุผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรมเลย แม้ภิกษุอื่นก็มิได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม แต่ภิกษุนั้นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมค้านสามัคคี ที่เป็นธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๙๕] เมื่องดปาติโมกข์แล้ว บริษัทเลิกประชุม เพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ อันตรายแต่พระราชา ... อันตรายต่อพรหมจรรย์ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ในอาวาสนั้น หรือ ในอาวาสอื่น พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ของบุคคลมีชื่อนี้ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังมิได้วินิจฉัย ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงวินิจฉัยเรื่องนั้น

ถ้าได้การวินิจฉัยนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า กถาปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรม ของบุคคลมีชื่อนี้ ยังค้างอยู่ เรื่องนั้นยังไม่ได้วินิจฉัย ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์ เป็นธรรม ฯ

[๔๘๖] อย่างไร ภิกษุชื่อว่ามีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วย ศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และ รังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุ ที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วย นิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วย ศีลวิบัติเลย แต่ภิกษุอื่นบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และ รังเกียจ ด้วยศีลวิบัติเลย แม้ภิกษุอื่นก็มิได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ แต่ภิกษุนั่นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมมีผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้งถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อม หน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจ นั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และ รังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๘๗] อย่างไร ภิกษุชื่อว่ามีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วย อาจารวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็น ภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ แต่ภิกษุอื่นบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้มีผู้ ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และ รังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติเลย แม้ภิกษุอื่นก็มิได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ แต่ภิกษุนั้นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมมีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ดูกร

ภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ด้วยได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยอาจารวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ฯ

[๔๙๘] อย่างไร ภิกษุชื่อว่ามีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยทิฐิ วิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยทิฐิวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่าใด ภิกษุเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ ด้วยอาการ ด้วยเพศ ด้วยนิมิตเหล่านั้น ก็ภิกษุ ไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ แต่ภิกษุอื่นบอก แก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ ก็ภิกษุไม่เคยเห็นภิกษุที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติเลย แม้ภิกษุอื่น ก็ไม่ได้บอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ภิกษุนี้มีชื่อมีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วย ทิฐิวิบัติ แก่ภิกษุนั้นแหละบอกแก่ภิกษุว่า ท่าน ผมมีผู้ได้เห็น ได้ยิน และ รังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหวังอยู่ ครั้นถึงวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้าสงฆ์ พึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ด้วยได้เห็น ด้วยได้ยิน ด้วยรังเกียจนั้นว่า

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยทิฐิวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม

การงดปาติโมกข์เป็นธรรม ๑๐ ประการ นี้แล ฯ

ภาณวาร ที่ ๑ จบ

พระอุบาลีทูลถามอธิกรณ์

[๔๙๙] ครั้งนั้น ท่านพระอุบาลีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้ปรารถนาจะรับ อธิกรณ์ที่ตนรับ พึงรับอธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์เท่าไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ปรารถนาจะรับอธิกรณ์ พึง รับอธิกรณ์ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ:

๑. ภิกษุผู้ปรารถนาจะรับอธิกรณ์ พึงพิจารณาอย่างนี้ว่า เราปรารถนา จะรับอธิกรณ์นี้ เป็นกาลสมควรหรือไม่ที่จะรับ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า เป็นกาลไม่ควรที่จะรับอธิกรณ์ นี้หาใช่เป็นกาลสมควรไม่ อธิกรณ์นั้น ภิกษุไม่พึงรับ

๒. ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า นี้เป็นกาลควรที่จะรับอธิกรณ์ นี้หาใช่กาลไม่สมควรไม่ ภิกษุนั้นพึงพิจารณาต่อไปว่า ที่เราปรารถนาจะรับอธิกรณ์ นี้ อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริงหรือไม่ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า อธิกรณ์นี้ เป็นเรื่องไม่จริง หาใช่เป็นเรื่องจริงไม่ อธิกรณ์นั้น ภิกษุไม่พึงรับ

๓. ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริง หาใช่เป็น เรื่องไม่จริงไม่ ภิกษุนั้นพึงพิจารณาต่อไปว่า เราปรารถนาจะรับอธิกรณ์นี้ อธิกรณ์ นี้ประกอบด้วยประโยชน์หรือไม่ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า อธิกรณ์นี้ ไม่ ประกอบด้วยประโยชน์ หาใช่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ ภิกษุไม่พึงรับ

๔. ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า อธิกรณ์นี้ประกอบด้วยประโยชน์ หาใช่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ไม่ ภิกษุนั้นพึงพิจารณาต่อไปว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์ นี้ไว้ จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกัน เคยคบกัน เป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัยหรือไม่ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์นี้ไว้ จักไม่ได้ภิกษุผู้เคยเห็น กัน เคยคบกัน เป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย อธิกรณ์นั้น ภิกษุไม่พึงรับ

๕. ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์นี้ไว้ จักได้ภิกษุ ผู้เคยเห็นกัน เคยคบกัน เป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย ภิกษุนั้นพึงพิจารณาต่อไป ว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์นี้ไว้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความ วิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุ จักมีแก่สงฆ์หรือไม่ ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์นี้ไว้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ อธิกรณ์นั้น ภิกษุไม่พึงรับ

ก็ถ้าภิกษุพิจารณาอยู่ รู้อย่างนี้ว่า เมื่อเรารับอธิกรณ์นี้ไว้ ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์
ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุ จัก ไม่มีแก่สงฆ์ อธิกรณ์นั้น ภิกษุพึงรับ

อุบาลี อธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ อย่างนี้แล ภิกษุรับไว้จักไม่ทำ ความเดือดร้อนแม้ในภายหลังแล ฯ

ทูลถามการโจท

[๕๐๐] พระอุบาลีทูลถามว่า ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึง พิจารณาธรรมเท่าไร ในตน แล้วโจทผู้อื่น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณา ธรรม ๕ ประการในตน แล้วโจทผู้อื่น ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณา อย่างนี้ว่า เรามีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ หรือหนอ เราประกอบด้วยความประพฤติทางกาย บริสุทธิ์ ไม่มีช่อง ไม่มีตำหนิ ธรรมนี้มีแก่เราหรือไม่ ถ้าภิกษุไม่ใช่เป็นผู้มีความประพฤติ ทางกายบริสุทธิ์ ประกอบ ด้วยความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ ไม่มีช่อง ไม่มีตำหนิ เธอย่อมมีผู้ กล่าวว่า เชิญท่านจงศึกษาความประพฤติทางกายเสียก่อน เธอย่อมจะมีผู้กล่าวดังนี้ ฯ

[๕๐๑] ดูกรอุบาลี อนึ่ง ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึง พิจารณาอย่างนี้ว่า เรามีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์หรือหนอ เราประกอบด้วย ความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ไม่มีช่อง ไม่มีตำหนิ ธรรมนี้มีแก่เราหรือไม่ ถ้าภิกษุไม่ใช่เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์ ประกอบด้วยความประพฤติ ทางวาจาบริสุทธิ์ ไม่มีช่อง ไม่มีตำหนิ เธอย่อมจะมีผู้กล่าวว่า เชิญท่านจงศึกษา ความประพฤติทางวาจาเสียก่อน เธอย่อมจะมีผู้กล่าวดังนี้ ฯ

[๕๐๒] ดูกรอุบาลี อนึ่ง ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึง พิจารณาอย่างนี้ว่า จิตของเรามีเมตตาปรากฏ ไม่อาฆาตในสพรหมจารีทั้งหลาย หรือหนอ ธรรมนี้มีแก่เราหรือไม่ ถ้าภิกษุ ไม่ใช่เป็นผู้มีเมตตาจิตปรากฏ ไม่ อาฆาตในสพรหมจารีทั้งหลาย เธอย่อมจะมีผู้กล่าวว่า เชิญท่าน เข้าไปตั้งเมตตาจิต ในสพรหมจารีทั้งหลาย เธอย่อมจะมีผู้กล่าวดังนี้ ฯ

[๕๐๓] ดูกรอุบาลี อนึ่ง ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาอย่างนี้ว่า เราเป็นพหูสูต ทรงสุตะ เป็นที่สั่งสมสุตะหรือหนอ ธรรมเหล่านั้นใด ไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ประกาศ พรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิง ธรรมเห็นปานนั้นเป็นธรรมอันเราสดับมาก ทรงไว้คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอด ดีแล้วด้วยปัญญา ธรรมนี้มีแก่เราหรือไม่ ถ้าภิกษุไม่ใช่เป็นพหูสูต ทรงสุตะ เป็นที่สั่งสมสุตะ ธรรม เหล่านั้นใด ไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุดประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิง ธรรม เห็นปานนั้น ไม่เป็นธรรมอันเธอสดับมาก ทรงไว้คล่องปาก ขึ้นใจ แทงตลอด ดีแล้วด้วยปัญญา เธอย่อมจะมีผู้กล่าวว่า เชิญท่านจง เล่าเรียนปริยัติเสียก่อน เธอย่อมจะมีผู้กล่าวดังนี้ ฯ

[๕๐๔] ดูกรอุบาลี อนึ่ง ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาอย่างนี้ว่า เราจำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดี โดยพิสดาร สวดไพเราะ คล่อง แคล่ว วินิจฉัยถูกต้องโดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะหรือหนอ ธรรมนี้มีแก่เราหรือไม่ ถ้าภิกษุไม่ใช่เป็นผู้จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดี โดยพิสดาร สวดไพเราะ คล่องแคล่ว วินิจฉัยถูกต้องโดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะ เธอถูกถามว่า ท่าน ก็พระผู้มีพระภาค ตรัสสิกขาบทนี้ที่ไหน จะตอบไม่ได้ เธอย่อมจะมีผู้กล่าวว่า เชิญท่านเล่าเรียน วินัยเสียก่อน เธอย่อมจะมีผู้กล่าวดังนี้

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาธรรม ๕ ประการ นี้ในตน แล้วพึงโจทผู้อื่น ฯ

[๕๐๕] พระอุบาลีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งธรรมเท่าไรไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่นพึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ:

๑. เราจักกล่าวโดยกาลอันควร จักไม่กล่าวโดยกาลอันไม่ควร

๒. จักกล่าวด้วยคำจริง จักไม่กล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง

๓. จักกล่าวด้วยคำสุภาพ จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ

๔. จักกล่าวด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยคำไร้ประโยชน์

๕. จักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่มุ่งร้ายกล่าว

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการนี้ ไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น ฯ

ผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรมต้องเดือดร้อน

[๕๐๖] พระอุบาลีทูลถามว่า ภิกษุผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรม พึงถึงความ เดือดร้อนด้วยอาการเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรม พึงถึง ความเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ คือ:

๑. ท่านโจทโดยกาลไม่ควร ไม่โจทโดยกาลอันควร ท่านต้องเดือดร้อน

๒. ท่านโจทด้วยเรื่องไม่จริง ไม่โจทด้วยเรื่องจริง ท่านต้องเดือดร้อน

๓. ท่านโจทด้วยคำหยาบ ไม่โจทด้วยคำสุภาพ ท่านต้องเดือดร้อน

๔. ท่านโจทด้วยเรื่องไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่โจทด้วยเรื่อง ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านต้องเดือดร้อน

๕. ท่านมุ่งร้ายโจท มิใช่มีเมตตาจิตโจท ท่านต้องเดือดร้อน

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์โดยไม่เป็นธรรม พึงถึงความเดือดร้อนด้วย อาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุแม้อื่น ไม่พึงสำคัญเรื่องที่โจทด้วย คำเท็จ ฯ

ผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรมไม่ต้องเดือดร้อน

[๕๐๗] พระอุบาลีทูลถามว่า ก็ภิกษุผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรม ไม่ต้อง เดือดร้อนด้วยอาการเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรม ไม่ต้อง เดือดร้อนด้วยอาการ ๕ คือ:

๑. ท่านถูกโจทโดยกาลไม่ควร ไม่ถูกโจทโดยกาลอันควร ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

๒. ท่านถูกโจทด้วยเรื่องไม่จริง ไม่ได้ถูกโจทด้วยเรื่องจริง ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

๓. ท่านถูกโจทด้วยคำหยาบ ไม่ถูกโจทด้วยคำสุภาพ ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

๔. ท่านถูกโจทด้วยเรื่องไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ได้ถูกโจทด้วย เรื่องประกอบด้วยประโยชน์ ท่านไม่ต้องเดือดร้อน

๕. ท่านถูกโจทด้วยมุ่งร้าย ไม่ถูกโจทด้วยเมตตาจิต ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ถูกโจทโดยไม่เป็นธรรม ไม่ต้องเดือดร้อนด้วยอาการทั้ง ๕ นี้ ฯ

ผู้โจทก์โดยเป็นธรรมไม่ต้องเดือดร้อน

[๕๐๘] พระอุบาลีทูลถามว่า ภิกษุผู้โจทก์โดยเป็นธรรม พึงถึงความ ไม่เดือดร้อน ด้วยอาการเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์โดยเป็นธรรม พึงถึงความ ไม่เดือดร้อนด้วยอาการ ๕ คือ:

๑. ท่านโจทโดยกาลอันควร ไม่ใช่โจทโดยกาลอันไม่ควร ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

๒. ท่านโจทด้วยเรื่องจริง ไม่ใช่โจทด้วยเรื่องไม่เป็นจริง ท่านไม่ต้อง เดือดร้อน

๓. ท่านโจทด้วยคำสุภาพ ไม่ใช่โจทด้วยคำหยาบ ท่านไม่ต้องเดือดร้อน

๔. ท่านโจทด้วยเรื่องประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่โจทด้วยเรื่องไม่ ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านไม่ต้องเดือดร้อน

๕. ท่านมีเมตตาจิตโจท ไม่ใช่มุ่งร้ายโจท ท่านไม่ต้องเดือดร้อน

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์โดยเป็นธรรม พึงถึงความไม่เดือดร้อนด้วยอาการ ๕ นี้ ข้อนั้นเป็นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุแม้อื่นก็พึงสำคัญว่าควรโจทด้วยเรื่องจริง ฯ

ผู้ถูกโจทโดยธรรมต้องเดือดร้อน

[๕๐๙] พระอุบาลีทูลถามว่า ก็ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม พึงถึงความ เดือดร้อนด้วยอาการเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม พึงถึงความเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ คือ:

๑. ท่านถูกโจทโดยกาลอันควร ไม่ใช่ถูกโจทโดยกาลอันไม่ควร ท่าน ต้องเดือดร้อน

๒. ท่านถูกโจทด้วยเรื่องจริง ไม่ใช่ถูกโจทด้วยเรื่องไม่เป็นจริง ท่าน ต้องเดือดร้อน

๓. ท่านถูกโจทด้วยคำสุภาพ ไม่ใช่ถูกโจทด้วยคำหยาบ ท่านต้อง เดือดร้อน

๔. ท่านถูกโจทด้วยเรื่องประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ใช่ถูกโจทด้วยเรื่อง ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ท่านต้องเดือดร้อน

๕. ท่านถูกโจทด้วยเมตตาจิต ไม่ใช่ถูกโจทด้วยมุ่งร้าย ท่านต้องเดือดร้อน

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ถูกโจทโดยธรรม พึงถึงความเดือดร้อนด้วยอาการ ๕ นี้แล ฯ

ธรรมสำหรับผู้โจทก์ ๕ ประการ

[๕๑๐] พระอุบาลีทูลถามว่า ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึง มนสิการธรรมเท่าไรไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงมนสิการธรรม ๕ อย่างไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ:

๑. ความการุญ

๒. ความหวังประโยชน์

๓. ความเอ็นดู

๔. ความออกจากอาบัติ

๕. ความทำวินัยเป็นเบื้องหน้า

ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้โจทก์ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงมนสิการธรรม ๕ อย่าง นี้ไว้ในตนแล้วโจทผู้อื่น ฯ

ผู้ถูกโจทก์พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ

[๕๑๑] พระอุบาลีทูลถามว่า ก็ภิกษุผู้ถูกโจทก์ พึงตั้งอยู่ในธรรมเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอุบาลี ภิกษุผู้ถูกโจทก์ พึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ ความจริง ๑ ความไม่ขุ่นเคือง ๑ ฯ

ปาติโมกขฐปนขันธกะ ที่ ๙ จบ

ในขันธกะนี้มี ๓๐ เรื่อง ๒ ภาณวาร

หัวข้อประจำขันธกะ

[๕๑๒] เรื่องปาปภิกษุในอุโบสถ ถูกไล่ ๓ ครั้ง ไม่ออกไป ถูกพระโมคคัลลานะฉุดออก เรื่องอัศจรรย์ในศาสนาของพระชินะเจ้า ทรงเปรียบเทียบ มหาสมุทร คือ อนุปุพพสิกขาเปรียบด้วยมหาสมุทรอันลุ่มลึกโดยลำดับ พระสาวกไม่ละเมิดสิกขาบท เปรียบด้วยมหาสมุทรตั้งอยู่ตามปกติไม่ล้นฝั่ง สงฆ์ ย่อมขับไล่บุคคลทุศีลออก เปรียบด้วยมหาสมุทรซัดซากศพขึ้นฝั่ง วรรณะ ๔ เหล่า บวชเป็นบรรพชิตแล้ว ละนามและโคตรเดิม ดุจแม่น้ำใหญ่ไหลไปสู่ มหาสมุทรแล้ว ละนามและโคตรเดิม ภิกษุเป็นอันมากปรินิพพาน เปรียบด้วยน้ำไหลไปเต็มมหาสมุทร พระธรรมวินัยมีวิมุตติรสรสเดียว เปรียบด้วยมหา สมุทรมีรสเค็มรสเดียว พระธรรมวินัยมีรัตนะมาก เป็นที่อยู่ของพระอริยบุคคล ๘ จำพวก เปรียบด้วยมหาสมุทรเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์ แล้วยังคุณในพระศาสนาให้ดำรงอยู่ เรื่องงดปาติโมกข์ในวันอุโบสถ เรื่องพระฉัพพัคคีย์คิดว่า ใครๆ ไม่รู้เรา เรื่องภิกษุยกโทษก่อน

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๑

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๒

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๓

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๔

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๕

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๖

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๗

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๘

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๙

เรื่องงดปาติโมกข์เป็นธรรม และไม่เป็นธรรม มีมูล ๑๐

เรื่องงดปาติโมกข์เพราะวิบัติ ๔ อย่าง คือ ศีล อาจาระ ทิฐิ และอาชีวะ

เรื่องงดปาติโมกข์ในส่วน ๕ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ และทุกกฏ

เรื่องงดปาติโมกข์ในส่วน ๖ มีวิธีอย่างนี้ คือ เพราะศีล อาจาระ ทิฐิวิบัติ ที่ภิกษุมิได้ทำและทำ

เรื่องงดปาติโมกข์ในส่วน ๗ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาสิต

เรื่องงดปาติโมกข์ เพราะศีล อาจาระ ทิฐิ และอาชีววิบัติ ที่ภิกษุ มิได้ทำและทำ รวม ๘ อย่าง

เรื่องงดปาติโมกข์มี ๙ วิธี คือ เพราะศีล อาจาระ ทิฐิ ที่ภิกษุมิได้ทำ และทั้งทำและไม่ทำ พระผู้มีพระภาคตรัสแก่ผู้รู้ตามเป็นจริงอย่างนี้

จงทราบการงดปาติโมกข์ ๑๐ อย่าง คือ ภิกษุต้องอาบัติปาราชิก ๑ กถา ปรารภภิกษุผู้ต้องอาบัติปราชิกยังค้างอยู่ ๑ ภิกษุบอกลาสิกขา ๑ กถาปรารภภิกษุ ผู้บอกลาสิกขายังค้างอยู่ ๑ ภิกษุร่วมสามัคคี ๑ กถาค้านสามัคคี ๑ ค้านสามัคคี ที่ค้าง ๑ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจด้วยศีลวิบัติ ๑ ด้วยอาจารวิบัติ ๑ ด้วยทิฐิวิบัติ ๑

เรื่องภิกษุเห็นภิกษุเอง ภิกษุอื่นบอกภิกษุนั้น หรือภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก นั้น บอกความจริงแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นงดปาติโมกข์

เรื่องบริษัทเลิกประชุม เพราะอันตราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระ ราชา โจร ไฟ น้ำ มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ร้าย สัตว์เลื้อยคลาน ชีวิต พรหมจรรย์ จงทราบการงดปาติโมกข์ที่เป็นธรรม และไม่เป็นธรรมตามแนวทาง

เรื่องโจทโดยกาลอันควร โจทด้วยเรื่องจริง โจทด้วยเรื่องเป็นประโยชน์ จักได้ฝักฝ่าย จักมีความทะเลาะเป็นต้น ผู้เป็นโจทก์มีกาย วาจา บริสุทธิ์ มีเมตตาจิต เป็นพหูสูต รู้ปาติโมกข์ทั้งสอง

เรื่องภิกษุโจทโดยกาลอันควร ด้วยเรื่องจริง ด้วยคำสุภาพ ด้วยเรื่อง เป็นประโยชน์ ด้วยเมตตาจิต

เรื่องภิกษุเดือดร้อน โดยอธรรม พึงบรรเทาเหมือนอย่างนั้น

เรื่องภิกษุผู้โจทก์และถูกโจทเป็นธรรม พึงบรรเทาความเดือดร้อน เรื่อง พระสัมพุทธทรงประกาศข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุผู้โจทก์ไว้ ๕ อย่าง คือ ความการุญ ความหวังประโยชน์ ความเอ็นดู ความออกจากอาบัติ ความทำวินัยเป็นเบื้องหน้า

เรื่องตั้งอยู่ในความสัตย์และความไม่ขุ่นเคือง นี้เป็นธรรมดาของ จำเลยแล ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

ภิกขุนีขันธกะ

เรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี

[๕๑๓] โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ ในสักกะชนบท ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภา ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้ กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอสตรีพึงได้ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย โคตมี เธออย่าชอบใจ การที่สตรี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

แม้ครั้งที่สอง ...

แม้ครั้งที่สาม พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทานวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอสตรีพึงได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย โคตมี เธออย่าชอบใจ การที่สตรี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ทรงน้อยพระทัยว่า พระผู้มีพระภาค ไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระตถาคต ประกาศแล้ว มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสง พลางถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ เสด็จกลับไป ฯ

[๕๑๔] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ ตาม พระพุทธาภิรมย์ แล้ว เสด็จหลีกจาริกทางพระนครเวสาลี เสด็จจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี ข่าวว่า พระองค์ประทับอยู่ที่กูฏาคารสาลาป่ามหาวัน เขต พระนครเวสาลีนั้น

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีให้ปลงพระเกสา ทรงพระภูษาย้อมฝาด พร้อมด้วยนางสากิยานีมากด้วยกัน เสด็จหลีกไปทางพระนครเวสาลี เสด็จถึงเมือง เวสาลี กูฏาคารสาลาป่ามหาวัน โดยลำดับ เวลานั้นพระนางมีพระบาททั้งสองพอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ได้ประทับยืนกันแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก

ท่านพระอานนท์ได้เห็นพระนางมหาปชาบดีโคตมี มีพระบาททั้งสองพอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ประทับยืนกันแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก ครั้นแล้วได้ถามว่า ดูกร โคตมี เพราะเหตุไร พระนางจึงมีพระบาททั้งสองพอง มีพระวรกายเกลือกกลั้ว ด้วยธุลีมีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์ชุ่มด้วยน้ำพระเนตร ประทับยืนกันแสง อยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก

พระนางตอบว่า พระอานนท์เจ้าข้า เพราะพระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาต ให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศ แล้ว ฯ

พระอานนท์กล่าวว่า ดูกรโคตมี ถ้าเช่นนั้น พระนางจงรออยู่ที่นี่แหละ สักครู่หนึ่ง จนกว่าอาตมาจะทูลขอพระผู้มีพระภาคให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ฯ

[๕๑๕] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระนางมหาปชาบดี โคตมีนั้น มีพระบาททั้ง ๒ พอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์ เสีย พระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ประทับยืนกันแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวาร ภายนอก ด้วยน้อยพระทัยว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือน บวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ขอประทานวโรกาส ขอสตรีพึงได้การออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย อานนท์ เธออย่าชอบใจ การที่ สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

แม้ครั้งที่สอง ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทาน วโรกาส ขอสตรีพึงได้การออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่ พระตถาคตประกาศแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย อานนท์ เธออย่าชอบใจ การที่สตรี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

แม้ครั้งที่สาม ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขอประทาน วโรกาส ขอสตรีพึงได้การออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่ พระตถาคตประกาศแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า อย่าเลย อานนท์ เธออย่าชอบใจ การที่สตรี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์คิดว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตให้สตรี ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ไฉนหนอ เราพึงทูลขอพระผู้มีพระภาคให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว โดยปริยายสักอย่างหนึ่ง จึงทูลถามว่า พระ พุทธเจ้าข้า สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคต ประกาศแล้ว ควรหรือไม่เพื่อทำให้แจ้งแม้ซึ่งโสดาปัตติผล สกิทาคามิผล อนาคามิผล หรืออรหัตตผล

พ. ดูกรอานนท์ สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ ตถาคตประกาศแล้ว ควรเพื่อทำให้แจ้งแม้ซึ่งโสดาปัตติผล สกิทาคามิผล อนา คามิผล หรืออรหัตตผล

อ. พระพุทธเจ้าข้า ถ้าสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ควรเพื่อทำให้แจ้งแม้ซึ่งโสดาปัตติผล สกิทาคามิผลอนาคามิผล อรหัตผลได้ พระพุทธเจ้าข้า พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระมาตุจฉาของพระผู้มีพระภาค ทรงมีอุปการะมาก ทรงประคับประคอง เลี้ยงดู ทรงถวายขีรธารา เมื่อพระชนนีสวรรคต ได้ให้พระผู้มีพระภาคเสวยขีรธารา ขอประทานวโรกาส ขอสตรีพึงได้การออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ฯ

ครุธรรม ๘ ประการ

[๕๑๖] พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ ถ้าพระนางมหาปชาบดี โคตมี ยอมรับครุธรรม ๘ ประการ ข้อนั้นแหละ จงเป็นอุปสัมปทาของพระนาง คือ:

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ต้องกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทในวันนั้น ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ถามวันอุโบสถ ๑ เข้าไปฟัง คำสั่งสอน ๑ จากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในสงฆ์สองฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน หรือโดยรังเกียจ ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติปักขมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสิกขมานาผู้มีสิกขา อันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการครบ ๒ ปีแล้ว ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า บริภาษภิกษุ โดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง ธรรม แม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทาง ให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

ดูกรอานนท์ ก็ถ้าพระนางมหาปชาบดีโคตมี ยอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ ข้อนั้นแหละจงเป็นอุปสัมปทาของพระนาง ฯ

[๕๑๗] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เรียนครุธรรม ๘ ประการ ในสำนัก พระผู้มีพระภาคแล้วเข้าไปหาพระนางมหาปชาบดีโคตมี ชี้แจงว่า พระนางโคตมี ถ้าพระนางยอมรับครุธรรม ๘ ประการ ข้อนั้นแหละจักเป็นอุปสัมปทาของพระนาง คือ:

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ต้องกราบไหว้ ลุกรับ ทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรมแก่ภิกษุที่อุปสมบทในวันนั้น ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ ธรรมแม้นี้ ภิกษุณี ต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ถามวันอุโบสถ ๑ เข้าไปฟัง คำสั่งสอน ๑ จากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ โดยได้เห็น โดยได้ยิน หรือโดยรังเกียจ ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติปักขมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสิกขมานาผู้มีสิกขา อันศึกษาแล้ว ในธรรม ๖ ประการ ครบ ๒ ปีแล้ว ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะเคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต ฯ

๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า บริภาษ ภิกษุโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่ง ธรรม แม้นี้ ภิกษุณี ต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต ฯ

๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิด ทางให้ภิกษุทั้งหลาย สอนภิกษุณี ธรรมแม้นี้ ภิกษุณีต้องสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ไม่ละเมิดตลอดชีวิต

พระนางโคตมี ถ้าพระนางยอมรับครุธรรม ๘ ประการนี้ ข้อนั้นแหละ จักเป็นอุปสัมปทา ของพระนาง

พระนางมหาปชาบดีโคตมีกล่าวว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ดิฉันยอมรับ ครุธรรม ๘ ประการ นี้ ไม่ละเมิดตลอดชีวิต เปรียบเหมือนหญิงสาว หรือชายหนุ่ม ที่ชอบแต่งกาย อาบน้ำสระเกล้า แล้ว ได้พวงอุบล พวงมะลิ หรือพวงลำดวนแล้ว พึงประคองรับด้วยมือทั้งสอง ตั้งไว้เหนือ เศียรเกล้าฉะนั้น ฯ

พรหมจรรย์ไม่ตั้งอยู่นาน

[๕๑๘] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระนางมหาปชาบดี โคตมี ยอมรับครุธรรม ๘ ประการแล้ว พระมาตุจฉาของพระผู้มีพระภาค อุปสม บทแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ก็ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน สัทธรรมจะพึงตั้งอยู่ได้ตลอดพันปี ก็เพราะสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว บัดนี้ พรหมจรรย์ จักไม่ตั้งอยู่ได้นาน สัท ธรรมจักตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปีเท่านั้น ดูกรอานนท์ สตรีได้ออกจากเรือน บวชเป็น บรรพชิตในธรรมวินัยใด ธรรมวินัยนั้นเป็นพรหมจรรย์ไม่ตั้งอยู่ได้นาน เปรียบเหมือน ตระกูลเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่มีหญิงมาก มีชายน้อย ตระกูลเหล่านั้นถูกพวก โจรผู้ลักทรัพย์กำจัดได้ ง่าย อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนหนอนขยอกที่ลงใน นาข้าวสาลีที่สมบูรณ์ นาข้าวสาลีนั้นไม่ ตั้งอยู่ได้นาน อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือน เพลี้ยที่ลงในไร่อ้อยที่สมบูรณ์ ไร่อ้อยนั้นไม่ตั้งอยู่

ได้นาน ดูกรอานนท์ บุรุษกั้น ทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อน เพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณี เพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

ครุธรรม ๘ ประการของภิกษุณี จบ

พุทธานุญาตให้อุปสมบทภิกษุณี

[๕๑๙] ครั้งนั้น พระมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวาย บังคม ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า หม่อมฉัน จะปฏิบัติในนางสากิยานีพวกนี้อย่างไร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีเห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาแล้ว ทีนั้นพระนางมหาปชาบดีโคตมีผู้อันพระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมี กถาแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทำประทักษิณกลับไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณี ฯ

[๕๒๐] ครั้งนั้นภิกษุณีเหล่านั้นได้กล่าวกะพระมหาปชาบดีโคตมีว่า พระ แม่เจ้ายังไม่ได้อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรง บัญญัติไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณี ลำดับนั้น พระมหาปชา บดีโคตมีเข้าไปหาท่านพระอานนท์ อภิวาทแล้ว ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้ว กล่าวว่า ท่านพระอานนท์ ภิกษุณีเหล่านั้นพูดกะดิฉันอย่างนี้ว่า พระแม่เจ้ายังไม่ ได้อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณี ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ เข้าไปเฝ้า พระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธ เจ้าข้า พระมหาปชาบดีโคตมีกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านพระอานนท์ ภิกษุณีพวกนี้พูด กะดิฉันอย่างนี้ว่า พระแม่เจ้ายังไม่ได้อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณี พระ ผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ พระมหาปชาบดีโคตมี รับครุธรรม ๘ ประการ แล้วในกาลใด พระนางชื่อว่าอุปสมบทแล้วในกาลนั้นทีเดียว ฯ

ทูลขอพร

[๕๒๑] ครั้งนั้น พระมหาปชาบดีโคตมี เข้าไปหาท่านพระอานนท์ อภิวาท ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวว่า ท่านพระอานนท์ ดิฉันจะทูลขอ พรอย่างหนึ่งกะพระผู้มีพระภาค ว่า ขอประทานพระวโรกาส พระพุทธเจ้า ขอพระ พระผู้มีพระภาค พึงทรงอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ การทำอัญชลีกรรม สามี จิกรรม แก่ภิกษุและภิกษุณี ตามลำดับผู้แก่

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระมหาปชาบดีโคตมีกล่าว อย่างนี้ว่า ท่านพระอานนท์ ดิฉันจะขอพรอย่างหนึ่งกะพระผู้มีพระภาคว่า ขอ ประทานพระวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ การทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่ภิกษุและภิกษุณี ตามลำดับผู้แก่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ข้อที่ตถาคตจะอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ การทำอัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่มาตุคามนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่ โอกาส เพราะพวกอัญญเดียรถีย์ที่มีธรรมอันกล่าวไม่ดีแล้วเหล่านี้ ยังไม่กระทำ การกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่มาตุคาม ก็ไฉนเล่า ตถาคตจักอนุญาตการกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรมแก่มาตุคาม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำการกราบไหว้ การลุกรับ อัญชลีกรรม สามีจิกรรม แก่มาตุคาม รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ทูลถามถึงสิกขาบท

[๕๒๒] ครั้งนั้น พระมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า สิกขาบท ของภิกษุณีเหล่านั้นใด ที่ทั่วถึงภิกษุ พวกหม่อมฉันจะปฏิบัติในสิกขาบทเหล่านั้น อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรโคตมี สิกขาบทของภิกษุณีเหล่านั้นใด ที่ ทั่วถึงภิกษุ พวกเธอจงศึกษาในสิกขาบทเหล่านั้น ดุจภิกษุทั้งหลายศึกษาอยู่ ฉะนั้น

ม. พระพุทธเจ้าข้า ก็สิกขาบทของภิกษุณีเหล่านั้นใด ที่ไม่ทั่วถึงภิกษุ พวกหม่อมฉันจะปฏิบัติในสิกขาบทเหล่านั้น อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า

ภ. ดูกร โคตมี สิกขาบทของภิกษุณีเหล่านั้นใด ที่ไม่ทั่วถึงภิกษุ พวก เธอจงศึกษาใน สิกขาบทเหล่านั้น ตามที่เราบัญญัติไว้แล้ว ฯ

ลักษณะวินิจฉัยพระธรรมวินัย

[๕๒๓] ครั้งนั้น พระมหาปชาบดีโคตมี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า ขอประทานพระวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาค โปรดแสดงธรรมโดยย่อ ที่หม่อมฉันฟังธรรม ของพระผู้มีพระภาคแล้ว เป็นผู้เดียวจะพึงหลีกออก ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปอยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร โคตมี เธอพึงรู้ธรรมเหล่าใดว่า ธรรมเหล่านี้ เป็นไปเพื่อ ความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อคลายความกำหนัด เป็นไปเพื่อความประกอบ ไม่ใช่เพื่อความพราก เป็น ไปเพื่อความสะสม ไม่ใช่เพื่อความไม่สะสม เป็นไป เพื่อความมักมาก ไม่ใช่เพื่อความมักน้อย เป็นไปเพื่อความไม่สันโดษ ไม่ใช่เพื่อความสันโดษ เป็นไปเพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ใช่ เพื่อความสงัด เป็นไป เพื่อความเกียจคร้าน ไม่ใช่เพื่อปรารภความเพียร เป็นไปเพื่อความเลี้ยงยาก ไม่ใช่เพื่อความเลี้ยงง่าย ดูกร โคตมี เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า นั่นไม่ใช่ธรรม นั่นไม่ใช่วินัย นั่นไม่ใช่สัตถุศาสน์

ดูกร โคตมี อนึ่ง เธอพึงรู้ธรรมเหล่าใดว่า ธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อความ คลายกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เป็นไปเพื่อความพราก ไม่ใช่เพื่อความ ประกอบ เป็นไปเพื่อความไม่ สะสม ไม่ใช่เพื่อความสะสม เป็นไปเพื่อความมักน้อย ไม่ใช่เพื่อความมักมาก เป็นไปเพื่อ ความสันโดษ ไม่ใช่เพื่อความไม่สันโดษ เป็นไปเพื่อความสงัด ไม่ใช่เพื่อความคลุกคลีด้วยหมู่ เ ปีนไปเพื่อ ปรารภความเพียร ไม่ใช่เพื่อความเกียจคร้าน เป็นไปเพื่อความเลี้ยงง่าย ไม่ใช่ เพื่อความ เลี้ยงยาก ดูกร โคตมี เธอพึงทรงจำธรรมเหล่านั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า นั่นเป็นธรรม นั่นเป็น วินัย นั่นเป็นสัตถุศาสน์ ฯ

พุทธานุญาตให้แสดงปาติโมกข์

[๕๒๔] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่แสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุณี ... ภิกษุ เหล่านั้นกราบทูล เรื่องนั้นพระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้แสดง ปาติโมกข์ แก่ภิกษุณีทั้งหลาย ลำดับนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า ใครหนอ ควรแสดงปาติโมกข์แก่ ภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุณีทั้งหลาย ฯ

[๕๒๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเข้าไปถึงสำนักภิกษุณี แล้วแสดงปาติ โมกข์แก่ภิกษุณีทั้งหลาย ประชาชน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุณี เหล่านี้เป็นเมียของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้เป็นชู้ของภิกษุพวกนี้ บัดนี้ ภิกษุเหล่านี้จักอภิรมย์กับภิกษุณีเหล่านี้ ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินพวกนั้น เพ่งโทษ ติเตียนโพนทะนาอยู่ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้ง หลาย ภิกษุไม่พึงแสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุณี รูปใดแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ เรา อนุญาตให้ภิกษุณีแสดงปาติโมกข์แก่ภิกษุณีด้วยกัน ภิกษุณีทั้งหลายไม่รู้ว่าจะพึง แสดงปาติโมกข์อย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุบอกภิกษุณีทั้งหลายว่า พวกเธอ พึงแสดงปาติโมกข์อย่างนี้ ฯ

พุทธานุญาตให้รับอาบัติ

[๕๒๖] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายไม่กระทำคืนอาบัติ ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีจะไม่ ทำคืนอาบัติไม่ได้ รูปใดไม่ทำคืน ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุณีทั้งหลายไม่รู้ว่า จะ พึงทำคืนอาบัติแม้อย่างนี้ ... ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ภิกษุบอกภิกษุณีทั้งหลายว่า พวกเธอ พึงทำคืนอาบัติอย่างนี้

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า ใครหนอจะพึงรับอาบัติของภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุรับอาบัติของภิกษุณีทั้งหลาย ฯ

รับแสดงอาบัติ

[๕๒๗] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายพบภิกษุที่ถนนก็ดี ที่ตรอกก็ดี ที่ทาง สามแพร่งก็ดี วางบาตรไว้ที่พื้น ห่มผ้าเฉวียงบ่า นั่งกระหย่งประคองอัญชลี ทำ คืนอาบัติ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุณีเหล่านี้เป็นเมียของ ภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้เป็นชู้ของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้ล่วงเกินในราตรีบัดนี้มาขอขมา ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงรับอาบัติของภิกษุณีทั้งหลาย รูปใดรับ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณีรับอาบัติของภิกษุณีด้วยกัน ภิกษุณีทั้งหลายไม่รู้ว่าจะพึงรับ อาบัติแม้อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุบอกภิกษุณีทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายพึงรับ อาบัติอย่างนี้ ฯ

พุทธานุญาตให้ทำกรรม

[๕๒๘] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่ทำกรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุ เหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ทำกรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า ใครหนอพึง ทำกรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทำกรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ฯ

[๕๒๙] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายที่ถูกทำกรรมแล้ว พบภิกษุที่ถนนก็ดี ที่ตรอกก็ดี ที่ทางสามแพร่งก็ดี วางบาตรไว้ที่พื้น ห่มผ้าเฉวียงบ่า นั่งกระหย่ง ประคองอัญชลี ให้ภิกษุอดโทษพลางตั้งใจว่า จะไม่ทำอย่างนั้นอีก ชาวบ้านเพ่ง โทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุณีเหล่านี้เป็นเมียของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้ เป็นชู้ของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้ล่วงเกินในราตรี บัดนี้มาขอขมา ภิกษุเหล่า นั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ทำกรรมแก่ภิกษุณีทั้งหลาย รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ

เราอนุญาตให้ภิกษุณีทำกรรมแก่ภิกษุณีด้วยกัน ภิกษุณีทั้งหลายไม่รู้ว่า จะ พึงทำกรรมแม้อย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัส ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุบอกภิกษุณีทั้งหลายว่า พวกเธอพึงทำ กรรมอย่างนี้ ฯ

[๕๓๐] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะ ถึงวิวาทกันทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากในท่ามกลางสงฆ์อยู่ ไม่อาจระงับ อธิกรณ์นั้นได้ ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุระงับอธิกรณ์ของภิกษุณีทั้งหลาย ฯ

[๕๓๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายระงับอธิกรณ์ของภิกษุณีทั้งหลาย ก็เมื่อ ภิกษุวินิจฉัยอธิกรณ์นั้นอยู่ปรากฏว่า ภิกษุณีทั้งหลายเข้ากรรมบ้าง ต้องอาบัติบ้าง ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ดีแล้ว ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้าจงทำกรรมแก่ภิกษุณี ทั้งหลาย ขอพระคุณเจ้าจงรับอาบัติของภิกษุณีทั้งหลาย เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุพึงระงับอธิกรณ์ของภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ ภิกษุยกกรรมของพวกภิกษุณีมอบให้แก่พวกภิกษุณี เพื่อให้พวกภิกษุณีทำกรรมแก่ พวกภิกษุณี เพื่อให้ภิกษุยกอาบัติของพวกภิกษุณีมอบให้แก่พวกภิกษุณี เพื่อให้ พวกภิกษุณีรับอาบัติของพวกภิกษุณี ฯ

[๕๓๒] สมัยนั้น ภิกษุณีอันเตวาสินีของภิกษุณีอุบลวรรณาติดตาม พระผู้มีพระภาคเรียนวินัยอยู่ ๗ ปี นางมีสติฟั่นเฟือน วินัยที่เรียนไว้ เรียนไว้ ก็เลอะเลือน นางได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคประสงค์จะเสด็จกรุงสาวัตถี จึง คิดว่า เราติดตามพระผู้มีพระภาคเรียนวินัยอยู่ ๗ ปี เรานั้นมีสติฟั่นเฟือน วินัย ที่เรียนไว้ เรียนไว้เลอะเลือน ก็การที่มาตุคามจะติดตามพระศาสดาไปตลอดชีวิต ทำได้ยาก เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลายๆ แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุสอนวินัยแก่พวกภิกษุณี ฯ

ปฐมภาณวาร จบ

---

[๕๓๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตามพุทธา ภิรมย์ แล้วเสด็จจาริกทางพระนครสาวัตถี เสร็จจาริกโดยลำดับถึงพระนครสาวัตถี ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถีนั้น

ครั้งนั้น พระฉัพพัคคีย์ใช้น้ำโคลนรดภิกษุณีด้วยหวังว่า แม้ไฉน ภิกษุ ณีพึงรักใคร่ในพวกเรา ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้น้ำโคลนรดนางภิกษุณี รูปใดรดต้องอาบัติ ทุกกฏ เราอนุญาตให้ลงทัณฑกรรมแก่ภิกษุนั้น

ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พวกเราจะ พึงลงทัณฑกรรมอย่างไร แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีสงฆ์พึงทำภิกษุนั้นให้เป็นผู้ไม่ควรไหว้ ฯ

ภิกษุแสดงอวัยวะมีกายเป็นต้นอวดภิกษุณี

[๕๓๔] สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์เปิดกายอวดภิกษุณี เปิดขาอ่อนอวด ภิกษุณี เปิดองค์กำเนิดอวดภิกษุณี พูดเกี้ยวภิกษุณี ชักจูงบุรุษให้สมสู่กับภิกษุณี ด้วยหวังว่า แม้ไฉน ภิกษุณีพึงรักใคร่ในพวกเรา ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงเปิดกายอวดภิกษุณี ไม่พึงเปิดขาอ่อนอวดภิกษุณี ไม่พึงเปิดองค์กำเนิดอวดภิกษุณี ไม่พึงพูดเกี้ยว ภิกษุณี ไม่พึงชักจูงบุรุษให้สมสู่กับภิกษุณี รูปใดชักจูง ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ลงทัณฑกรรมแก่ภิกษุนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พวกเราพึง ลง

ทัณฑกรรมอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีสงฆ์ พึงทำภิกษุนั้นให้เป็นผู้ไม่ควรไหว้ ฯ

[๕๓๕] สมัยนั้น ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ใช้น้ำโคลนรดภิกษุ ด้วยหวังว่า แม้ไฉน ภิกษุพึง
รักใคร่ในพวกเรา ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ... ตรัสว่า
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงใช้น้ำโคลนรดภิกษุ รูปใด รด ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้
ลงทัณฑกรรมแก่ภิกษุณีนั้น

ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พวกเรา พึงลงทัณฑกรรมอย่างไร แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี
พระภาค พระผู้มีพระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำการห้ามปราม เมื่อ
ภิกษุห้ามปรามแล้ว ภิกษุณีทั้งหลายไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค
พระผู้มีพระภาค... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้งดโอวาท ฯ

ภิกษุณีแสดงอวัยวะมีกายเป็นต้นอวดภิกษุ

[๕๓๖] สมัยต่อมา ภิกษุณีฉัพพัคคีย์เปิดกายอวดภิกษุ เปิดถันอวด ภิกษุ เปิดขาอ่อน
อวดภิกษุ เปิดองค์กำเนิดอวดภิกษุ พูดเกี้ยวภิกษุ ชักจูงสตรี ให้สมสู่กับภิกษุด้วยหวังว่า แม้
ไฉนภิกษุพึงรักใคร่ในพวกเรา ... ภิกษุเหล่านั้น กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค
... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึง เปิดกายอวดภิกษุ ไม่พึงเปิดถันอวดภิกษุ ไม่พึงเปิดขา
อ่อนอวดภิกษุ ไม่พึงเปิด องค์กำเนิดอวดภิกษุ ไม่พึงพูดเกี้ยวภิกษุ ไม่พึงชักจูงสตรีให้สมสู่กับ
ภิกษุ รูปใด ชักจูง ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ลงทัณฑกรรมแก่ภิกษุณีนั้น

ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พวกเรา พึงลงทัณฑกรรมอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระ
ผู้มีพระภาค พระผู้มี พระภาค ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำการห้ามปราม เมื่อ
ภิกษุ ทำการห้ามปรามแล้วภิกษุณีทั้งหลายไม่เชื่อฟัง ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มี
พระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้งดโอวาท ฯ

[๕๓๗] ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า การทำอุโบสถร่วมกับภิกษุณีที่ถูก งดโอวาทแล้ว
ควรหรือไม่ควรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำอุโบสถร่วมกับภิกษุณีที่ถูกงดโอวาทแล้วจนกว่าอธิกรณ์นั้นจะระงับ ฯ

เรื่องงดโอวาท

[๕๓๘] สมัยนั้น ท่านพระอุทายีงดโอวาทแล้วหลีกไปสู่จาริก ภิกษุณี ทั้งหลายเพ่งโทษ
ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระคุณเจ้าอุทายีงดโอวาทแล้วจึงได้ หลีกไปสู่จาริกเสียเล่า ... ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุงดโอวาทแล้วไม่พึงหลีกไปสู่จาริก รูปใดหลีกไป ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๓๙] สมัยนั้น ภิกษุผู้เขลา ไม่ฉลาด งดโอวาท ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเขลา ไม่ ฉลาด ไม่พึงงดโอวาท รูปใดงด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๔๐] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายงดโอวาทในเพราะเรื่องไม่สมควร ใน เพราะเหตุไม่สมควร ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงงดโอวาท ในเพราะเรื่องไม่สมควร ในเพราะเหตุไม่สมควร รูปใดงด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๔๑] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายงดโอวาทแล้ว ไม่ให้คำวินิจฉัย ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ งดโอวาทแล้วจะไม่ให้คำวินิจฉัยไม่ได้ รูปใดไม่ให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๔๒] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายไม่ไปรับโอวาท ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีจะไม่ไปรับ โอวาทไม่ได้ รูปใดไม่ไป พึงปรับตามธรรม ฯ

[๕๔๓] สมัยนั้น ภิกษุณีสงฆ์พากันไปรับโอวาททั้งหมด ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุณีเหล่านี้เป็นเมียของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณี เหล่านี้ เป็นชู้ของภิกษุพวกนี้ บัดนี้ ภิกษุเหล่านี้จักชื่นชมกับภิกษุณีเหล่านี้ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี สงฆ์ไม่พึงไปรับโอวาททั้งหมด ถ้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณี ๔-๕ รูป ไปรับโอวาท ฯ

[๕๔๔] สมัยนั้น ภิกษุณี ๔-๕ รูป ไปรับโอวาท ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ภิกษุณีเหล่านี้เป็นเมียของภิกษุพวกนี้ ภิกษุณีเหล่านี้เป็นชู้ ของภิกษุพวกนี้ บัดนี้ ภิกษุพวกนี้จักชื่นชมกับภิกษุณีเหล่านี้ ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงไปรับ โอวาท ถึง ๔-๕ รูป ถ้าไป ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณี ๒-๓ รูป ไปรับโอวาท

วิธีรับโอวาท

ภิกษุณีเหล่านั้น พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้เท้า นั่ง กระหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า ภิกษุณีสงฆ์ไหว้ เท้าภิกษุสงฆ์และขอเข้ารับโอวาท นัยว่า ภิกษุณีสงฆ์จงได้เข้ารับโอวาท ภิกษุนั้น พึงเข้าไปหาภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์ แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า ภิกษุณีสงฆ์ ไหว้เท้าภิกษุสงฆ์ และขอเข้ารับโอวาท นัยว่า ภิกษุณีสงฆ์จงได้เข้ารับโอวาท ภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์พึงถามว่า ภิกษุบางรูปที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้สอนภิกษุณีมีอยู่ หรือ ถ้ามีภิกษุบางรูปที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้สอนภิกษุณี อันภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์ พึงกล่าวว่า ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นผู้สอนภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์จงเข้าไป หาเธอ ถ้าไม่มีภิกษุบางรูปที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้สอนภิกษุณี ภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์พึงถามว่า ท่านรูปใดอาจสอนภิกษุณีได้ ถ้าภิกษุบางรูปอาจสอนภิกษุณีได้ และภิกษุนั้นเป็นผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ อัน ภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์นั้นพึงสมมติแล้วแจ้ง ให้ทราบว่า ภิกษุมีชื่อนี้สงฆ์สมมติให้เป็นผู้สอนภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์จงเข้าไปหา เธอ ถ้าไม่มีใครๆ อาจสอนภิกษุณีได้ ภิกษุผู้แสดงปาติโมกข์ พึงกล่าวว่า ไม่มี ภิกษุรูปใดที่สงฆ์สมมติได้เป็นผู้สอนภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์จงยังอาการอันน่าเลื่อมใสให้ถึงพร้อมเถิด ฯ

[๕๔๕] สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่รับให้โอวาท ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจะไม่รับให้ โอวาทไม่ได้ รูปใดไม่รับ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๔๖] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้เขลา ภิกษุณีทั้งหลายเข้าไปหาเธอ แล้วกล่าวว่า พระคุณเจ้าข้า ขอท่านจงรับให้โอวาท ภิกษุนั้นบอกว่า น้องหญิง ฉันเป็นผู้เขลา จะรับให้โอวาทได้อย่างไร ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า ขอท่านจงรับ ให้โอวาทเถิดเจ้าข้า เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงรับให้โอวาทแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เว้นภิกษุเขลาเสีย เราอนุญาตให้ ภิกษุทั้งหลายนอกนั้นรับให้โอวาท ฯ

[๕๔๗] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุณีทั้งหลายเข้าไปหาเธอ แล้วกล่าวว่า พระคุณเจ้าข้า ขอท่านจงรับให้โอวาท ภิกษุนั้นกล่าวว่า ดูกรน้องหญิง ฉันอาพาธ จะรับให้โอวาทได้อย่างไร ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า ขอท่านจงรับให้ โอวาทเถิดเจ้าข้า เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า เว้นภิกษุเขลาเสีย ภิกษุนอกนั้นต้องรับให้โอวาท ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เว้นภิกษุเขลา เว้นภิกษุอาพาธ เราอนุญาตให้ภิกษุ นอกนั้นรับให้โอวาท ฯ

[๕๔๘] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งเตรียมจะไป ภิกษุณีทั้งหลายเข้าไปหา เธอ แล้วกล่าวว่า พระคุณเจ้าข้า ขอท่านจงรับให้โอวาท ภิกษุนั้นกล่าวว่า ดูกร น้องหญิง ฉันเตรียมจะไป จะรับให้โอวาทได้อย่างไร ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่าขอท่านจงรับให้โอวาทเถิดเจ้าข้า เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า เว้นภิกษุเขลา เว้นภิกษุอาพาธ ภิกษุนอกนั้นต้องรับให้โอวาท ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เว้นภิกษุเขลา เว้นภิกษุอาพาธ เว้นภิกษุเตรียมจะไป เราอนุญาตให้ภิกษุนอกนั้นรับให้โอวาท ฯ

[๕๔๙] สมัยต่อมา ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในป่า ภิกษุณีทั้งหลายได้เข้าไปหาเธอแล้วกล่าวว่า พระคุณเจ้าข้า ขอท่านจงรับให้โอวาท ภิกษุนั้นกล่าวว่า ดูกร น้องหญิง ฉันอยู่ในป่า จะรับให้โอวาทได้อย่างไร ภิกษุณีทั้งหลายกล่าวว่า ขอ ท่านจงรับให้โอวาทเถิดเจ้าข้า เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้อย่างนี้ว่า เว้น ภิกษุเขลา เว้นภิกษุอาพาธ เว้นภิกษุเตรียมจะไป ภิกษุนอกนั้นต้องรับให้โอวาท ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ถืออยู่ป่ารับให้โอวาท และทำการนัดหมายว่า เราจักกลับใน ที่นั้น ฯ

[๕๕๐] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายรับให้โอวาทแล้ว ไม่บอกภิกษุผู้แสดง ปาติโมกข์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจะไม่บอกการให้โอวาทไม่ได้ รูปใดไม่บอก ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๕๑] สมัยต่อมา ภิกษุทั้งหลายรับให้โอวาทแล้วไม่กลับมาบอก ...ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุจะไม่กลับมาบอกการให้โอวาทไม่ได้ รูปใดไม่กลับมาบอก ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๕๒] สมัยต่อมา ภิกษุณีทั้งหลายไม่ไปสู่ที่นัดหมาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีจะไม่ ไปที่นัดหมายไม่ได้ รูปใดไม่ไป ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๕๓] สมัยต่อมา ภิกษุณีทั้งหลายใช้ผ้ากายพันธน์ยาวรัดสีข้างด้วยผ้า เหล่านั้น ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้ บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงใช้ผ้ากายพันธน์ยาว รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตผ้ากายพันธน์ที่รัดได้รอบเดียวแก่ภิกษุณี แต่อย่ารัดสีข้างด้วย ผ้านั้น รูปใดรัด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องภิกษุณีรัดสีข้าง

[๕๕๔] สมัยต่อมา ภิกษุณีทั้งหลายรัดสีข้างด้วยแผ่นไม้สาน ด้วยแผ่น หนัง ด้วยแผ่นผ้าขาว ด้วยช้องผ้า ด้วยเกลียวผ้า ด้วยผ้าผืนน้อย ด้วยช้องผ้า ผืนน้อย ด้วยเกลียวผ้าผืนน้อย ด้วยช้องถักด้วยด้าย ด้วยเกลียวด้าย ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี ไม่พึงรัดสีข้างด้วยแผ่นไม้สาน ด้วยแผ่นหนัง ด้วยแผ่นผ้าขาว ด้วยช้องผ้า ด้วย เกลียวผ้า ด้วยผ้าผืนน้อย ด้วยช้องผ้าผืนน้อย ด้วยเกลียวผ้าผืนน้อย ด้วยช้อง ถักด้วยด้าย ด้วยเกลียวด้าย รูปใดรัด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องภิกษุณีแต่งกาย

[๕๕๕] สมัยต่อมา ภิกษุณีทั้งหลายให้สีตะโพกด้วยกระดูกแข้งโค ให้ นวดตะโพก มือ หลังมือ เท้า หลังเท้า ขาอ่อน หน้า ริมฝีปาก ด้วยไม้มี สัณฐานดุจคางโค ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิง คฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงให้สีตะโพกด้วยกระดูกแข้งโค ไม่พึงให้นวดตะโพก ไม่พึงให้นวดมือ ไม่พึงให้นวดหลังมือ ไม่พึงให้นวดเท้า ไม่พึงให้นวด หลังเท้า ไม่พึงให้นวดขาอ่อน ไม่พึงให้นวดหน้า ไม่พึงให้นวดริมฝีปากด้วย ไม้มีสัณฐานดุจหางโค รูปใดให้นวด ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ทาหน้าเป็นต้น

[๕๕๖] สมัยต่อมา ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ทาหน้า ถูหน้า ผัดหน้า เจิมหน้า ด้วยมโนศิลา ย้อมตัว ย้อมหน้า ย้อมทั้งตัวทั้งหน้า ชาวบ้าน เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงทาหน้า ไม่พึงถูหน้า ไม่พึงผัดหน้า ไม่พึงเจิมหน้าด้วยมโนศิลา ไม่พึงย้อมตัว ไม่พึง ย้อมหน้า ไม่พึงย้อมทั้งตัวทั้งหน้า รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๕๗] สมัยนั้น ภิกษุณีฉัพพัคคีย์แต้มหน้า ทาแก้ม เยี่ยมหน้าต่าง ยืนแอบประตู ให้ผู้อื่นทำการฟ้อนรำ ตั้งสำนักหญิงแพศยา ตั้งร้านขายสุรา ขาย เนื้อ ออกร้านขายของเบ็ดเตล็ด ประกอบการหากำไร ประกอบการค้าขาย ใช้ ทาสให้บำรุง ใช้ทาสีให้บำรุง ใช้กรรมกรชายให้บำรุง ใช้กรรมกรหญิงให้บำรุงใช้สัตว์เดียรัจฉานให้บำรุง ขายของสดและของสุก ใช้สันถัดขนเจียมหล่อชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงแต้มหน้า ไม่พึงทาแก้ม ไม่พึงเยี่ยมหน้าต่าง ไม่พึงยืนแอบประตู ไม่พึงให้ผู้อื่นทำการฟ้อนรำ ไม่พึงตั้งสำนักหญิงแพศยา ไม่พึงตั้งร้านขายสุรา ไม่ พึงออกร้านขายของเบ็ดเตล็ด ไม่พึงประกอบการหากำไร ไม่พึงประกอบการค้า ขาย ไม่พึงใช้ทาสให้บำรุง ไม่พึงใช้ทาสีให้บำรุง ไม่พึงใช้กรรมกรชายให้บำรุง ไม่พึงใช้กรรมกรหญิงให้บำรุง ไม่พึงใช้สัตว์เดียรัจฉานให้บำรุง ไม่พึงขายของ สดและของสุก ไม่พึงใช้สันถัดขนเจียมหล่อ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ใช้จีวรสีครามล้วนเป็นต้น

[๕๕๘] สมัยนั้น ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ใช้จีวรสีครามล้วน ใช้จีวรสีเหลือง ล้วน ใช้จีวรสีแดงล้วน ใช้จีวรสีบานเย็นล้วน ใช้จีวรสีดำล้วน ใช้จีวรสีแสด ล้วน ใช้จีวรสีชมภูล้วน ใช้จีวรไม่ตัดชาย ใช้จีวรมีชายยาว ใช้จีวรมีชายเป็น ลายดอกไม้ ใช้จีวรมีชายเป็นลายผลไม้ สวมเสื้อ สวมหมวก ประชาชนเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึง ใช้จีวรสีครามล้วน ไม่พึงใช้จีวรสีเหลืองล้วน ไม่พึงใช้จีวรสีแดงล้วน ไม่พึงใช้ จีวรสีบานเย็นล้วน ไม่พึงใช้จีวรสีดำล้วน ไม่พึงใช้จีวรสีแสดล้วน ไม่พึงใช้ จีวรสีชมภูล้วน ไม่พึงใช้จีวรไม่ตัดชาย ไม่พึงใช้จีวรมีชายยาว ไม่พึงใช้จีวรมี ชายเป็นลายดอกไม้ ไม่พึงใช้จีวรมีชายเป็นลายผลไม้ ไม่พึงสวมเสื้อ ไม่พึงสวม หมวก รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

พินัยกรรม

[๕๕๙] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่ง เมื่อจะถึงมรณภาพ พูดอย่างนี้ว่า เมื่อ ฉันล่วงไปแล้ว บริขารของฉันจงเป็นของสงฆ์ บรรดาสหธรรมิกเหล่านั้น ภิกษุ และภิกษุณีทั้งหลายโต้เถียงกันว่า บริขารเป็นของพวกเรา บริขารเป็นของพวกเรา ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุณีเมื่อจะถึงมรณภาพพูดอย่างนี้ว่า เมื่อฉัน

ล่วงไปแล้ว บริขารของฉันจงเป็น ของสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ไม่เป็นใหญ่ในบริขารนั้น บริขารนั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ ฝ่ายเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสิกขมานา ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสามเณรี เมื่อจะถึงมรณภาพพูดอย่างนี้ว่า เมื่อฉัน ล่วงไปแล้ว บริขารของฉันจงเป็นของสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ไม่เป็นใหญ่ในบริขารนั้น บริขารนั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเมื่อจะถึงมรณภาพพูดอย่างนี้ว่า เมื่อฉันล่วงไป แล้ว บริขารของฉันจงเป็นของสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ไม่เป็นใหญ่ในบริขารนั้น บริขาร นั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าสามเณร ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอุบาสก ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอุบาสิกา ...

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าใครคนอื่นเมื่อจะตายพูดอย่างนี้ว่า เมื่อฉันล่วงไป แล้ว บริขารของฉันจงเป็นของสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ไม่เป็นใหญ่ในบริขารนั้น บริขาร นั้นเป็นของภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว ฯ

ภิกษุณีประหารภิกษุ

[๕๖๐] สมัยนั้น หญิงคนหนึ่งเป็นภรรยาของนักมวยมาก่อน บวชใน สำนักภิกษุณี นางเห็นภิกษุทุพพลภาพที่ถนน แล้วให้ประหารด้วยไหล่ให้เซไป ภิกษุทั้งหลายเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณีจึงได้ให้ประหารแก่ภิกษุ เล่า แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงดันภิกษุ รูปใดดัน ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณีเห็นภิกษุแล้ว หลีกทางให้แต่ไกลเทียว ฯ

นำทารกไปด้วยบาตร

[๕๖๑] สมัยนั้น หญิงคนหนึ่งผัวหย่าร้างจึงมีครรภ์กับชายชู้ นางรีดครรภ์ แล้วกล่าววานภิกษุณีผู้กุลุปกะว่า วานทีเถิดเจ้าข้า ขอท่านจงนำทารกนี้ไปด้วยบาตร ภิกษุณีนั้นจึงวางเด็กลงในบาตรปิดด้วยผ้าสังฆาฏิเดินไป

สมัยนั้น ภิกษุผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตรูปหนึ่งทำการสมาทานว่าเราไม่ให้ ภิกษาที่ได้แก่ภิกษุหรือภิกษุณีก่อนแล้วจักไม่ฉัน

ครั้งนั้น เธอพบภิกษุณีนั้นแล้วได้กล่าวว่า น้องหญิง เชิญรับภิกษา

นางปฏิเสธว่า อย่าเลย เจ้าข้า

แม้ครั้งที่สอง ภิกษุนั้นได้กล่าวกะภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิงเชิญรับภิกษา

นางปฏิเสธว่า อย่าเลย เจ้าข้า

แม้ครั้งที่สาม ภิกษุนั้นได้กล่าวกะภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิงเชิญรับภิกษา

นางปฏิเสธว่า อย่าเลย เจ้าข้า

ภิกษุนั้นชี้แจงว่า น้องหญิง ฉันสมาทานไว้ว่า ฉันไม่ให้ภิกษาที่ได้แก่ ภิกษุ หรือภิกษุณีก่อนแล้วจักไม่ฉัน น้องหญิงเชิญรับภิกษา

ครั้นนางถูกภิกษุนั้นแค่นได้อยู่ จึงนำบาตรออกแสดงกล่าวว่า พระคุณเจ้าข้า ท่านจงดูทารกในบาตร ท่านอย่าบอกใคร ภิกษุนั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพน ทะนาว่า ไฉนภิกษุณีจึงนำทารกไปด้วยบาตรแล้วแจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณี จึงได้นำทารกไปด้วยบาตร แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงนำทารกไปด้วยบาตร รูปใดนำไป ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณีพบภิกษุแล้วนำบาตรออกแสดง ฯ

แสดงก้นบาตร

[๕๖๒] สมัยนั้น ภิกษุณีฉัพพัคคีย์พบภิกษุแล้ว พลิกกลับแสดงก้น บาตร ภิกษุเหล่านั้นเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณีฉัพพัคคีย์พบ ภิกษุแล้ว จึงได้พลิกกลับแสดงก้นบาตรแล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีพบภิกษุแล้ว ไม่พึงพลิกกลับ แสดงก้นบาตร รูปใดแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณีพบภิกษุแล้ว หงายบาตรแสดง และอามิสใดมีในบาตร พึงนิมนต์ภิกษุด้วยอามิสนั้น ฯ

เพ่งดูนิมิตบุรุษ

[๕๖๓] สมัยนั้น นิมิตบุรุษเขาทิ้งไว้ที่ถนนในพระนครสาวัตถี ภิกษุณี ทั้งหลายตั้งใจเพ่งดูนิมิตบุรุษนั้น ชาวบ้านพากันโห่ ภิกษุณีเหล่านั้นเก้อ จึงไปสู่ สำนักแล้ว บอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุณีทั้งหลาย บรรดาภิกษุณีที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็ เพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณีทั้งหลายจึงได้เพ่งดูนิมิตบุรุษเล่า แล้ว ได้บอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระ ภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงเพ่งดูนิมิตบุรุษ รูปใดเพ่งดู ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องให้อามิส

[๕๖๔] สมัยนั้น ประชาชนถวายอามิสแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ให้อามิสแก่พวกภิกษุณี ประชาชนเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนพระคุณ เจ้าทั้งหลาย จึงได้ให้อามิสที่เขาถวายแก่ตนเพื่อประโยชน์บริโภคแก่ผู้อื่นเล่า ก็พวกเราไม่รู้จักให้ทานหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ... ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้อามิสที่เขาถวายแก่ตน เพื่อประโยชน์ บริโภคแก่ผู้อื่น รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๖๕] สมัยนั้น อามิสของภิกษุทั้งหลายมีมาก ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อให้แก่ สงฆ์ อามิสมีมากเหลือเฟือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อให้เป็นส่วนบุคคล ฯ

[๕๖๖] สมัยนั้น อามิสที่ภิกษุทำการสั่งสมไว้มีมาก ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ ภิกษุยังภิกษุณีให้รับอามิสที่เป็นสันนิธิของภิกษุแล้วฉันได้ ฯ

[๕๖๗] สมัยนั้น ประชาชนถวายอามิสแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุณี ทั้งหลายถวายแก่ภิกษุ คนทั้งหลายเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉนภิกษุณี ทั้งหลายจึงถวายอามิสที่เขาถวายแก่ตนเพื่อประโยชน์บริโภคแก่ผู้อื่น ก็พวกเรา ไม่รู้จักให้ทานหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงให้อามิสที่เขาถวายแก่ตนเพื่อประโยชน์บริโภค แก่ผู้อื่น รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๖๘] สมัยนั้น อามิสของภิกษุทั้งหลายมีมาก ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถวายแก่ สงฆ์ อามิสมีมากเหลือเฟือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อให้แม้เป็นส่วนบุคคล ฯ

[๕๖๙] สมัยนั้น อามิสที่ภิกษุณีทำการสั่งสมมีมาก ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณี ยังภิกษุให้รับอามิสที่เป็นสันนิธิของภิกษุณีแล้วฉันได้ ฯ

พุทธานุญาตเสนาสนะอาศัยชั่วคราว

[๕๗๐] สมัยนั้น เสนาสนะของภิกษุทั้งหลายมีมาก เสนาสนะของ พวกภิกษุณีไม่มี ภิกษุณีทั้งหลายส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่า ดีละ เจ้าข้าขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงให้เสนาสนะแก่พวกดิฉันอาศัยชั่วคราว ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเพื่อ ให้เสนาสนะแก่ภิกษุณีทั้งหลายอาศัยชั่วคราว ฯ

พุทธานุญาตผ้าสำหรับนุ่งในที่พัก

[๕๗๑] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายมีระดู ขึ้นนั่งบ้าง ขึ้นนอนบ้าง บน เตียงที่บุ บนตั่งที่บุ เสนาสนะเปื้อนโลหิต ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงขึ้นนั่ง ไม่พึงขึ้นนอน บนเตียงที่บุ บนตั่งที่บุ รูปใดขึ้นนั่งหรือขึ้นนอน ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาต ผ้าในที่พัก ผ้าในที่พักเปื้อนโลหิต ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ผ้าซับใน ผ้าซับในหลุด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ใช้เชือกผูก แล้วผูกไว้ที่ขาอ่อน เชือกขาด ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต เชือกฟั่น ผูกสะเอว ฯ

[๕๗๒] สมัยนั้น ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ใช้เชือกผูกสะเอวตลอดกาล คน ทั้งหลายเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงใช้เชือกผูกสะเอวตลอดกาล รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาต เชือกผูกสะเอว เมื่อมีระดู ฯ

ทุติยภาณวาร จบ

อันตรายิกธรรมของภิกษุณี

[๕๗๓] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายที่อุปสมบทแล้วปรากฏว่าไม่มีนิมิตบ้าง มีสักแต่ว่านิมิตบ้าง ไม่มีโลหิตบ้าง มีโลหิตเสมอบ้าง มีผ้าซับในเสมอบ้าง มีน้ำ มูตรกะปริบกะปรอยบ้าง มีเดือยบ้าง เป็นหญิงบัณเฑาะก์บ้าง เป็นหญิงคล้ายชาย บ้าง เป็นหญิงมีมรรคระคนกันบ้าง

เป็นหญิง ๒ เพศบ้าง ... ภิกษุทั้งหลายกราบ ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถาม อันตรายิกธรรม ๒๔ ประการ แก่ภิกษุณีผู้จะอุปสมบท

วิธีถามอันตรายิกธรรม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงถามอย่างนี้:

เธอมิใช่ผู้ไม่มีนิมิต หรือ

มิใช่ผู้มีสักแต่ว่านิมิต หรือ

มิใช่ผู้ไม่มีโลหิต หรือ

มิใช่ผู้มีโลหิตเสมอ หรือ

มิใช่ผู้มีผ้าซับในเสมอ หรือ

มิใช่ผู้มีน้ำมูตรกะปริบกะปรอย หรือ

มิใช่ผู้มีเดือย หรือ

มิใช่เป็นหญิงบัณเฑาะก์ หรือ

มิใช่เป็นหญิงคล้ายชาย หรือ

มิใช่ผู้เป็นหญิงมีมรรคระคนกัน หรือ

มิใช่เป็นหญิง ๒ เพศ หรือ

อาพาธเหมือนอย่างนี้ ของเธอ มีหรือ คือ โรคเรื้อน ฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ ลมบ้าหมู

เธอเป็นมนุษย์ หรือ

เป็นหญิง หรือ

เป็นไทย หรือ

ไม่มีหนี้สิน หรือ

ไม่เป็นราชภัฏ หรือ

มารดาบิดา สามี อนุญาตแล้ว หรือ

มีอายุครบ ๒๐ ปีแล้ว หรือ

บาตร จีวรของเธอครบแล้ว หรือ

เธอ ชื่ออะไร

ปวัตตินีของเธอ ชื่ออะไร ฯ

[๕๗๔] สมัยนั้น ภิกษุถามอันตรายิกธรรมของภิกษุณี หญิงผู้อุปสัมปทา เปกขะย่อมกระดาก เก้อเขิน ไม่อาจตอบได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้นางอุปสัมปทา เปกขะอุปสมบทในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์ในภิกษุณีสงฆ์ แล้วอุปสมบทในภิกษุสงฆ์ ฯ

[๕๗๕] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายถามอันตรายิกธรรมกะนางอุปสัมปทา เปกขะผู้ยังไม่ได้สอนซ้อม นางอุปสัมปทาเปกขะย่อมกระดาก เก้อเขิน ไม่อาจ ตอบได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้สอนซ้อมก่อน แล้วถามอันตรายิกธรรมต่อภายหลัง ภิกษุณี ทั้งหลายสอนซ้อมในท่ามกลางสงฆ์นั่นเอง นางอุปสัมปทาเปกขะยังกระดาก เก้อเขิน ไม่อาจตอบได้เหมือนอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สอนซ้อม ณ สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วถามอันตรายิกธรรมในท่ามกลางสงฆ์

วิธีสอนซ้อม

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงสอนซ้อมอย่างนี้ พึงให้ถืออุปัชฌายะก่อน ครั้นแล้วพึงบอกบาตรจีวรว่า

นี้ บาตรของเธอ

นี้ ผ้าสังฆาฏิ

นี้ ผ้าอุตราสงค์

นี้ ผ้าอันตรวาสก

นี้ ผ้ารัดอก

นี้ ผ้าอาบน้ำ

เธอจงไปยืนอยู่ ณ โอกาสโน้น

ภิกษุณีผู้เขลา ไม่ฉลาด สอนซ้อม นางอุปสัมปทาเปกขะผู้ถูกสอน ซ้อมไม่ดี ย่อมกระดาก เก้อเขิน ไม่อาจตอบได้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มี

พระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีผู้เขลา ไม่ฉลาด ไม่พึง สอนซ้อม รูปใดสอนซ้อม ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีมิได้รับสมมติสอนซ้อม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระ ผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีมิได้รับสมมติไม่พึงสอนซ้อม รูปใดสอนซ้อม ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้ภิกษุณีผู้ได้รับสมมติแล้วสอนซ้อม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงสมมติอย่างนี้ ตนเองพึงสมมติตน หรือผู้อื่นพึงสมมติผู้อื่น ฯ

วิธีสมมติตน

[๕๗๖] ก็ตนเองพึงสมมติตน อย่างไร

ภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจาสมมติตน

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทา เปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ดิฉันพึง สอนซ้อมนางชื่อนี้

อย่างนี้ชื่อว่าตนเองสมมติตน ฯ

วิธีสมมติผู้อื่น

[๕๗๗] ก็ผู้อื่นพึงสมมติผู้อื่น อย่างไร

ภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจาสมมติผู้อื่น

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางชื่อนี้เป็นอุปสัมปทา เปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ภิกษุณี ชื่อนี้ พึงสอนซ้อมนางชื่อนี้

อย่างนี้ชื่อว่าผู้อื่นสมมติผู้อื่น ฯ

คำสอนซ้อม

[๕๗๘] ภิกษุณีผู้ได้รับสมมติแล้วนั้น พึงเข้าไปหานางอุปสัมปทาเปกขะแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

นางชื่อนี้ เธอจงฟังนะ นี้เป็นกาลสัตย์ กาลจริง ของเธอ เมื่อถูกถาม ในท่ามกลางสงฆ์ ถึงสิ่งอันเกิดแล้ว มีอยู่ พึงบอกว่ามี ไม่มี พึงบอกว่าไม่มี เธออย่ากระดาก เธออย่าเก้อเขิน ภิกษุณีทั้งหลายจักถามเธอ อย่างนี้:

เธอมิใช่ผู้ไม่มีนิมิต หรือ

มิใช่ผู้มีสักแต่ว่านิมิต หรือ

มิใช่ผู้ไม่มีโลหิต หรือ

มิใช่ผู้มีโลหิตเสมอ หรือ

มิใช่ผู้มีผ้าซับในเสมอ หรือ

มิใช่ผู้มีน้ำมูตรกระปริบกระปรอย หรือ

มิใช่ผู้มีเดือยหรือ

มิใช่เป็นหญิงบัณเฑาะก์ หรือ

มิใช่เป็นหญิงคล้ายชาย หรือ

มิใช่เป็นหญิงมีมรรคระคนกัน หรือ

มิใช่เป็นหญิง ๒ เพศ หรือ

อาพาธเหมือนอย่างนี้ ของเธอ มีหรือ คือ

โรคเรื้อน ฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ ลมบ้าหมู

เธอเป็นมนุษย์ หรือ

เป็นหญิง หรือ

เป็นไทย หรือ

ไม่มีหนี้สิน หรือ

ไม่เป็นราชภัฏ หรือ

มารดาบิดา สามี อนุญาตแล้ว หรือ

มีอายุครบ ๒๐ ปีแล้ว หรือ

มีบาตรจีวรครบแล้ว หรือ

เธอ ชื่ออะไร

ปวัตตินีของเธอ ชื่ออะไร

ภิกษุณีผู้สอนซ้อม กับนางอุปสัมปทาเปกขะมาพร้อมกัน ... ไม่พึงมา พร้อมกัน ภิกษุณีผู้สอนซ้อมพึงมาก่อนแล้วประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางชื่อนี้เป็นอุปสัมปทา เปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ นางอันดิฉันสอนซ้อมแล้ว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว นางชื่อนี้พึงมา

ภิกษุณีนั้นพึงกล่าวว่า เธอจงมา พึงให้นางอุปสัมปทาเปกขะห่มผ้าเฉวียง บ่า ให้ไหว้เท้าภิกษุณีทั้งหลาย ให้นั่งกระหย่งประคองอัญชลี ขออุปสมบท ว่าดังนี้:

คำขออุปสมบท

แม่เจ้า เจ้าข้า ดิฉันขออุปสมบทต่อสงฆ์ ขอสงฆ์โปรดเอ็นดูยกดิฉันขึ้น เถิด เจ้าข้า

แม่เจ้า เจ้าข้า ดิฉันขออุปสมบทกะสงฆ์ เป็นครั้งที่สอง ขอสงฆ์ โปรดเอ็นดูยกดิฉันขึ้นเถิด เจ้าข้า

แม่เจ้า เจ้าข้า ดิฉันขออุปสมบทกะสงฆ์ เป็นครั้งที่สาม ขอสงฆ์โปรด เอ็นดูยกดิฉันขึ้นเถิด เจ้าข้า

ภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้วดิฉันพึงถามอันตรายิกธรรมกะนางชื่อนี้

คำถามอันตรายิกธรรม

แน่ะนางชื่อนี้ เธอจงฟังนะ นี้เป็นกาลสัตย์ กาลจริง ของเธอ ฉันถาม ถึงสิ่งที่เกิดแล้วมีอยู่ เธอพึงบอกว่ามี ไม่มี เธอพึงบอกว่า ไม่มี

เธอมิใช่ผู้ไม่มีนิมิต หรือ

มิใช่ผู้มีสักแต่ว่านิมิต หรือ ...

เธอ ชื่ออะไร

ปวัตตินีของเธอ ชื่ออะไร

ภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรม วาจา ว่าดังนี้:

ญัตติจตุตถกรรมวาจา

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุป สัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ บริสุทธิ์แล้วจากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย บาตรจีวรของเธอครบแล้ว นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มี แม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึง ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี นี้เป็นญัตติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัม ปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ บริสุทธิ์แล้วจากอันตรายิกธรรมทั้งหลายบาตรจีวรของเธอครบแล้ว นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อ นี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุปสมบทของนางชื่อนี้ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ดิฉันกล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สอง ...

ดิฉันกล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สาม แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จง ฟังดิฉัน นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ บริ สุทธิ์แล้วจากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย บาตร จีวรของเธอครบแล้ว นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุปสมบทนางชื่อนี้ มี แม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

นางชื่อนี้อันสงฆ์อุปสมบทแล้ว มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบ แก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ดิฉันทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๕๗๔] ขณะนั้นเอง ภิกษุณีทั้งหลาย พึงพานางเข้าไปหาภิกษุสงฆ์ ให้ห่มผ้าเฉวียงบ่า ให้ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย ให้นั่งกระหย่ง ประคองอัญชลี ขอ อุปสมบท ว่าดังนี้:

คำขออุปสมบท

พระคุณเจ้าข้า ดิฉันชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุป สมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ ดิฉันขออุปสมบทกะ สงฆ์ ขอสงฆ์โปรดเอ็นดู ยกดิฉันขึ้นเถิด เจ้าข้า

พระคุณเจ้าข้า ดิฉันชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุป สมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ ดิฉันขออุปสมบทกะ สงฆ์ แม้ครั้งที่สอง ขอสงฆ์โปรดเอ็นดูยกดิฉันขึ้นเถิด เจ้าข้า

พระคุณเจ้าข้า ดิฉันชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุป สมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ ดิฉันขออุปสมบทกะ สงฆ์ แม้ครั้งที่สาม ขอสงฆ์โปรดเอ็นดูยกดิฉันขึ้นเถิด เจ้าข้า ฯ

[๕๘๐] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ จตุตถกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติจตุตถกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์ แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็น ปวัตตินี ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้นางชื่อนี้อุป สมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัม ปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์ แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัต ตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุป สมบทของนางชื่อนี้ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สอง ...

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สาม ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จง ฟังข้าพเจ้า นางมีชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางชื่อนี้ ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุป สมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุปสมบทของนางชื่อนี้ มีแม่ เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

นางชื่อนี้อันสงฆ์อุปสมบทแล้ว มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบ แก่สงฆ์ เหตุนั้น จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

วัดเงาแดดเป็นต้น

[๕๘๑] ทันใดนั้นพึงวัดเงาแดด พึงบอกประมาณแห่งฤดู พึงบอกส่วน แห่งวัน พึงบอกข้อเบ็ดเสร็จ พึงสั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า พวกเธอจงบอกนิสัย ๓ อกรณียกิจ ๘ แก่ภิกษุณีนี้ ฯ

[๕๘๒] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายยึดถืออาสนะในโรงภัตร ยับ ยั้งอยู่ตลอดกาล ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตภิกษุณี ๘ รูป ตาม ลำดับพรรษา ภิกษุณีนอกนั้นตามลำดับที่มา ฯ

[๕๘๓] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายปรึกษากันว่า พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตภิกษุณี ๘ รูปตามลำดับพรรษา ภิกษุณีนอกนั้นตามลำดับที่มา ในที่ ทุกแห่ง ภิกษุณี ๘ รูปเท่านั้นห้ามตามลำดับพรรษา นอกนั้นตามลำดับที่มา ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโรงภัตร เราอนุญาตภิกษุณี ๖ รูป ตามลำดับพรรษา นอกนั้นตามลำดับที่มา ในที่อื่นไม่พึงห้ามตามลำดับ พรรษา รูปใดห้าม ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

เรื่องปวารณา

[๕๘๔] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายไม่ปวารณา ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีจะไม่ ปวารณาไม่ได้ รูปใดไม่ปวารณา พึงปรับตามธรรม ฯ

ปวารณาด้วยตนเอง

[๕๘๕] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีปวารณาด้วยตนเอง ไม่ปวารณาต่อ สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีปวารณาด้วยตนเอง ไม่ปวารณาต่อสงฆ์ไม่ได้ รูปใดไม่ปวารณา พึงปรับตามธรรม ฯ

ปวารณาพร้อมกับภิกษุ

[๕๘๖] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายปวารณาพร้อมกันกับภิกษุ ทั้งหลาย ได้ทำความโกลาหล ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงปวารณาพร้อม กันกับภิกษุทั้งหลาย รูปใดปวารณา ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ปวารณาก่อนภัตร

[๕๘๗] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายปวารณาในกาลก่อนภัตร ยัง กาลให้ล่วงไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีปวารณาในกาลหลังภัตร ภิกษุณี ทั้งหลายแม้ปวารณาในกาลหลังภัตร เวลาพลบค่ำลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีปวารณา ต่อภิกษุณีสงฆ์ในวันนี้ แล้วปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ในวันรุ่งขึ้น ฯ

ปวารณาทั้งหมด

[๕๘๘] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีสงฆ์ทั้งหมดปวารณาอยู่ ได้ทำความ โกลาหล ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถรูปหนึ่งให้ปวารณาต่อสงฆ์ แทนภิกษุณีสงฆ์

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุณีก่อน ครั้น แล้วภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ แทน ภิกษุณีสงฆ์ นี้เป็นญัตติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน สงฆ์สมมติภิกษุณีชื่อนี้ให้ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ แทนภิกษุณีสงฆ์ การสมมติภิกษุณีชื่อนี้ให้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์แทนภิกษุณีสงฆ์ ชอบแก่แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้น พึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้นพึงพูด

ภิกษุณีชื่อนี้ สงฆ์สมมติแล้วให้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ แทนภิกษุณีสงฆ์ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ดิฉันทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ ฯ

[๕๘๙] ภิกษุณีผู้ได้รับสมมติแล้วนั้น พึงพาภิกษุณีสงฆ์ เข้าไปหา ภิกษุสงฆ์ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย นั่งกระหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวอย่างนี้ ว่าดังนี้:

คำปวารณา

พระคุณเจ้า เจ้าข้า ภิกษุณีสงฆ์ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยรังเกียจก็ดี ขอภิกษุสงฆ์จงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวภิกษุณีสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์เห็นอยู่จักทำคืน

พระคุณเจ้า เจ้าข้า แม้ครั้งที่สอง ...

พระคุณเจ้า เจ้าข้า แม้ครั้งที่สาม ภิกษุณีสงฆ์ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ฟังก็ดี ด้วยรังเกียจก็ดี ขอภิกษุสงฆ์จงอาศัยความกรุณาว่ากล่าวภิกษุณีสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์เห็นอยู่จักทำคืน ฯ

งดอุโบสถเป็นต้น

[๕๙๐] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีทั้งหลายงดอุโบสถ งดปวารณา ทำ การไต่สวน เริ่มอนุวาทาธิกรณ์ ให้ทำโอกาส โจท สืบพยานแก่ภิกษุทั้งหลาย ... ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงงดอุโบสถแก่ภิกษุ แม้งดก็ไม่เป็นอันงด ภิกษุณีผู้งด ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงงดปวารณาแก่ภิกษุ แม้งดก็ไม่เป็นอันงด ภิกษุณีผู้งด ต้อง อาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงทำการสืบสวนภิกษุ แม้ทำก็ไม่เป็นอันทำ ภิกษุณีผู้ทำ ต้อง อาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์แก่ภิกษุ แม้เริ่มก็ไม่เป็นอันเริ่ม ภิกษุณี ผู้เริ่ม ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงให้ภิกษุทำโอกาส แม้ให้ทำก็ไม่เป็นอันให้ทำ ภิกษุณีผู้ให้ทำต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงโจทภิกษุ แม้โจทก็ไม่เป็นอันโจท ภิกษุณีผู้โจท ต้องอาบัติ ทุกกฏ

ภิกษุณีไม่พึงสืบพยานภิกษุ แม้สืบก็ไม่เป็นอันสืบ ภิกษุณีผู้สืบพยานต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๙๑] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุทั้งหลายงดอุโบสถ งดปวารณา ทำการ สืบสวน เริ่มอนุวาทาธิกรณ์ ให้ทำโอกาส โจท สืบพยานแก่ภิกษุณีทั้งหลาย ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ภิกษุงดอุโบสถแก่ภิกษุณี แม้งดแล้วเป็นอันงดด้วยดี ภิกษุผู้งดไม่ต้องอาบัติ ให้งดปวารณาแก่ภิกษุณี แม้งดแล้วเป็นอันงดด้วยดี ภิกษุผู้งดไม่ต้องอาบัติ ให้ทำการสืบสวนภิกษุณี แม้ทำแล้วเป็นอันทำด้วยดี ภิกษุผู้ทำไม่ต้องอาบัติ ให้ เริ่มอนุวาทาธิกรณ์ แม้เริ่มแล้วเป็นอันเริ่มด้วยดี ภิกษุผู้เริ่มไม่ต้องอาบัติ ให้ภิกษุณี ทำโอกาส แม้ให้ทำแล้วเป็นอันให้ทำด้วยดี ภิกษุผู้ให้ทำไม่ต้องอาบัติ ให้โจท ภิกษุณี แม้โจทแล้วเป็นอันโจทด้วยดี ภิกษุผู้โจทก์ไม่ต้องอาบัติ ให้สืบพยานแก่ ภิกษุณี แม้สืบแล้วเป็นอันสืบด้วยดี ภิกษุผู้ให้สืบไม่ต้องอาบัติ ฯ

เรื่องไปด้วยยาน

[๕๘๒] โดยสมัยนั้นแล ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ขี่ยานที่เทียมด้วยโคตัวเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคตัวผู้ มีสตรีเป็นสารถีบ้าง ประชาชนเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวไปเล่นน้ำในแม่น้ำคงคา และ แม่น้ำมหี ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงไปด้วยยาน รูปใดไป พึงปรับตามธรรม ฯ

[๕๘๓] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งอาพาธ ไม่อาจไปด้วยเท้าได้ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีผู้อาพาธไปด้วยยานได้ ลำดับนั้น ภิกษุณีทั้งหลาย คิดว่า ยานนั้นเทียมด้วยโคตัวเมียหรือเทียมด้วยโคตัวผู้ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยานที่เทียมด้วย โคตัวเมีย ยานที่เทียมด้วยโคตัวผู้ และยานที่ลากด้วยมือ ฯ

[๕๘๔] สมัยต่อมา ความไม่สบายอย่างแรงกล้าได้มีแก่ภิกษุณีรูปหนึ่ง เพราะความกระเทือนแห่งยาน ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคานหามมีตั่งนั่ง เปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน ฯ

เรื่องหญิงแพศยาชื่ออัฑฒกาสี

[๕๘๕] โดยสมัยนั้นแล หญิงแพศยาชื่ออัฑฒกาสี บวชในสำนัก ภิกษุณี ก็นางปรารถนาจะไปเมืองสาวัตถีด้วยตั้งใจว่า จักอุปสมบทในสำนัก พระผู้มีพระภาค พวกนักเลงได้ทราบข่าวว่าหญิงแพศยาชื่ออัฑฒกาสี ปรารถนาจะ ไปเมืองสาวัตถี จึงแอบซุ่มอยู่ใกล้หนทาง นางได้ทราบข่าวว่า พวกนักเลงแอบซุ่ม อยู่ใกล้หนทาง จึงส่งทูตไปในสำนักพระผู้มีพระภาคว่า หม่อมฉันปรารถนาจะ อุปสมบท หม่อมฉันจะพึงปฏิบัติอย่างไร

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ภิกษุณีอุปสมบท แม้โดยทูต

ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยภิกษุเป็นทูต ภิกษุทั้งหลายกราบทูล เรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุณี อุปสมบทโดยภิกษุเป็นทูต รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยสิกขมานาเป็นทูต ...

ให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยสามเณรเป็นทูต ...

ให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยสามเณรีเป็นทูต ...

ให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยภิกษุณีผู้เขลา ไม่ฉลาดเป็นทูต พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยภิกษุณีผู้เขลา ไม่ ฉลาดเป็นทูต รูปใดให้อุปสมบท ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุณีอุปสมบทโดยภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้ สามารถเป็นทูต ภิกษุณีผู้เป็นทูตนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์แล้วห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้เท้า ภิกษุทั้งหลาย นั่งกระหย่งประคองอัญชลีกล่าวอย่างนี้ ว่าดังนี้:

พระคุณเจ้า เจ้าข้า นางชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ ขอสงฆ์โปรดเอ็นดูยกนางขึ้นเถิด เจ้าข้า

พระคุณเจ้า เจ้าข้า นางชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง แม้ครั้งที่สอง นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ ขอสงฆ์โปรด เอ็นดูยกนางขึ้นเถิด เจ้าข้า

พระคุณเจ้า เจ้าข้า นางชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะ อันตรายบางอย่าง แม้ครั้งที่สาม นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ ขอสงฆ์โปรด เอ็นดูยกนางขึ้นเถิด เจ้าข้า ฯ

ญัตติจตุตถกรรมวาจาให้อุปสมบทด้วยทูต

[๕๘๖] ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุ ตถกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วใน ภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง นางชื่อนี้ขอ อุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี นี้ เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางชื่อนี้เป็นอุปสัมปทา เปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้ว ในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตรายบางอย่าง นางชื่อนี้ขอ อุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุปสมบทของนางชื่อนี้ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่าน ผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สอง ...

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ แม้ครั้งที่สาม ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางชื่อนี้เป็นอุปสัมปทาเปกขะของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในสงฆ์ ฝ่ายเดียว บริสุทธิ์แล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้เพราะอันตราย บางอย่าง นางชื่อนี้ขออุปสมบทกะสงฆ์ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี สงฆ์ให้นางชื่อนี้อุปสมบท มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี การอุปสมบทของนางชื่อนี้ มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

นางชื่อนี้ อันสงฆ์อุปสมบทแล้ว มีแม่เจ้าชื่อนี้เป็นปวัตตินี ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้

ทันใดนั้น พึงวัดเงาแดด พึงบอกประมาณแห่งฤดู พึงบอกส่วนแห่งวัน พึงบอกข้อเบ็ดเสร็จ พึงสั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า พวกเธอจงบอกนิสัย ๓ อกรณียกิจ ๘แก่ภิกษุณีนั้น ฯ

ภิกษุณีอยู่ป่า

[๕๙๗] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายอยู่ในป่า พวกนักเลงประทุษร้าย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงอยู่ในป่า รูปใดอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๕๙๘] สมัยนั้นแล อุบาสกคนหนึ่งถวายโรงเก็บของ แก่ภิกษุณีสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตโรงเก็บของ โรงเก็บของไม่พอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตที่อยู่ ที่อยู่ไม่พอ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตนวกรรม นวกรรมไม่พอ ภิกษุทั้งหลาย

กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ทำ แม้เป็นส่วนบุคคล ฯ

พุทธานุญาตสมมติภิกษุณีเป็นเพื่อน

[๕๙๙] สมัยนั้น หญิงคนหนึ่งตั้งครรภ์แล้วบวชในสำนักภิกษุณี เมื่อนาง บวชแล้ว เด็กจึงคลอด ครั้งนั้น นางคิดว่า เราจะพึงปฏิบัติในเด็กชายนี้อย่างไรหนอ ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เลี้ยงดู จนกว่าเด็กนั้นจะรู้เดียงสา นางคิดว่าเราจะอยู่แต่ตามลำพัง ไม่ได้ และภิกษุณีอื่นจะอยู่ร่วม กับเด็กชายอื่นก็ไม่ได้ เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้สมมติภิกษุณีรูปหนึ่ง ให้เป็น เพื่อนของภิกษุณีนั้น

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุณีก่อน ครั้น แล้วภิกษุณีผู้ ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้สมมติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้เป็นเพื่อนของภิกษุณีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน สงฆ์สมมติภิกษุณีชื่อนี้ให้เป็นเพื่อนของ ภิกษุณีชื่อนี้ การสมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้เป็นเพื่อนของ ภิกษุณีชื่อนี้ ชอบแก่แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์สมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้เป็นเพื่อนของภิกษุณีชื่อนี้แล้ว ชอบ แก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ดิฉันทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้

ครั้งนั้น ภิกษุณีเพื่อนของนางคิดว่า เราจะพึงปฏิบัติในเด็กชายนี้อย่างไร หนอ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้ง หลาย เราอนุญาต ให้ปฏิบัติในเด็กชายนั้นเหมือนปฏิบัติในบุรุษอื่น เว้นการนอน ร่วมเรือนเดียวกัน ฯ

[๖๐๐] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งต้องอาบัติหนักแล้ว กำลังประพฤติ มานัต นางคิดว่า เราอยู่แต่ลำพังผู้เดียว และภิกษุณีอื่นจะอยู่ร่วมกับเราก็ไม่ได้ เราพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ ภิกษุ

ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต ให้สมมติภิกษุณีรูปหนึ่งให้เป็นเพื่อนของ ภิกษุณีนั้น

วิธีสมมติ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงสมมติอย่างนี้ พึงขอร้องภิกษุณีก่อน ครั้น แล้ว ภิกษุณีผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

กรรมวาจาให้สมมติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้เป็นเพื่อนของภิกษุณีชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ

แม่เจ้า เจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังดิฉัน สงฆ์สมมติภิกษุณีชื่อนี้ให้เป็นเพื่อนของภิกษุณีชื่อนี้ การสมมติภิกษุณีชื่อนี้ให้เป็นเพื่อนของ ภิกษุณีชื่อนี้ ชอบแก่แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ แม่เจ้าผู้ใด แม่เจ้าผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์สมมติภิกษุณีชื่อนี้ ให้เป็นเพื่อนของภิกษุณีชื่อนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ดิฉันทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

เรื่องภิกษุณีไม่บอกลาสิกขา

[๖๐๑] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งไม่ได้บอกลาสิกขาสึกไปแล้ว นางกลับ มาขออุปสมบทกะภิกษุณีทั้งหลายอีก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มี พระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่ต้องบอกลาสิกขา นางสึกแล้วเมื่อใด ไม่เป็นภิกษุณีเมื่อนั้น ฯ

เข้ารีดเดียรถีย์

[๖๐๒] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งครองผ้ากาสาวะ ไปเข้ารีดเดียรถีย์ นาง กลับมาขออุปสมบทกะภิกษุณีทั้งหลายอีก ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้ มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีรูปใด ครองผ้ากาสาวะไปเข้ารีด เดียรถีย์ นางนั้นมาแล้ว ไม่พึงให้อุปสมบท ฯ

[๖๐๓] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยินดีการอภิวาท การปลง ผม การตัดเล็บ การรักษาแผล จากบุรุษทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้น แด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดี ฯ

นั่งขัดสมาธิ

[๖๐๔] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายนั่งขัดสมาธิ ยินดีสัมผัสซ่นเท้า ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงนั่ง ขัดสมาธิ รูปใดนั่ง ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๐๕] สมัยนั้น ภิกษุณีรูปหนึ่งอาพาธ นางเว้นขัดสมาธิไม่สบาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ ภิกษุณีนั่งพับเพียบได้ ฯ

เรื่องถ่ายอุจจาระ

[๖๐๖] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายถ่ายอุจจาระในวัจจกุฎี ภิกษุณี ฉัพพัคคีย์ยังครรภ์ให้ตก ในวัจจกุฎีนั้นเอง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระ ผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงถ่ายอุจจาระในวัจจกุฎี รูปใดถ่าย ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาต ให้ถ่ายอุจจาระในที่ซึ่งเปิดข้างล่างปิดข้างบน ฯ

เรื่องอาบน้ำ

[๖๐๗] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลาย อาบน้ำด้วยจุณ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนา ว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึง อาบน้ำด้วยจุณ รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาต รำ ดินเหนียว ฯ

[๖๐๘] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายอาบน้ำด้วยดินเหนียวที่อบกลิ่น ชาว บ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงอาบน้ำด้วยดินเหนียวที่ อบกลิ่น รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ เรา อนุญาตดินเหนียวธรรมดา ฯ

[๖๐๙] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายอาบน้ำในเรือนไฟ ทำโกลาหล ภิกษุ ทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณี ไม่พึง อาบน้ำในเรือนไฟ รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๑๐] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายอาบน้ำทวนกระแส ยินดีสัมผัสแห่งสายน้ำ ภิกษุ ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ภิกษุณี ไม่พึงอาบน้ำทวนกระแส รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

[๖๑๑] สมัยนั้น ภิกษุณีทั้งหลายอาบน้ำในที่มิใช่ท่าอาบน้ำ พวกนักเลง ลอบประทุษร้าย ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคๆ ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงอาบน้ำในที่มิใช่ท่าอาบน้ำ รูปใดอาบ ต้องอาบัติ ทุกกฏ ฯ

[๖๑๒] สมัยนั้น ภิกษุณีอาบน้ำที่ท่าสำหรับชายอาบ ชาวบ้านเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ... เหมือนพวกหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคกาม ... ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีไม่พึงอาบน้ำที่ท่าสำหรับชายอาบ รูปใดอาบ ต้องอาบัติทุกกฏ เราอนุญาตให้อาบน้ำ ที่ท่าสำหรับหญิงอาบ ฯ

ตติยภาณวาร จบ

ภิกขุนีขันธกะ ที่ ๑๐ จบ

ในขันธกะนี้ มี ๑๐๖ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๖๑๓] เรื่องพระนางโคตมีทูลขอบรรพชา พระตถาคตไม่ทรงอนุญาต เรื่องพระผู้มีพระภาคผู้ฝึกเวไนยเสด็จไปพระนครเวสาลี จากกรุงกบิลพัสดุ์ เรื่อง พระนางโคตมีมีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี ได้ชี้แจงแก่พระอานนท์ที่ซุ้มประตู เรื่องพระอานนท์ทูลขอโดยนัยว่า มาตุคามเป็นภัพพบุคคล พระนางโคตมีเป็น พระมาตุจฉา เป็นผู้เลี้ยงดู เรื่องครุธรรม ๘ ที่ภิกษุณีพึงประพฤติตลอดชีวิต คือ ภิกษุณีบวชตั้งร้อยปีต้องกราบไหว้ภิกษุแม้บวชในวันนั้น ๑ ไม่พึงจำพรรษาใน อาวาสที่ไม่มีภิกษุ ๑ หวังธรรม ๒ อย่าง ๑ ปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ๑ ต้อง อาบัติหนัก ๑ พึงแสวงหาอุปสมบทเพื่อสิกขมานาผู้ศึกษาครบ ๒ ปีแล้ว ๑ ไม่ด่า ภิกษุ ๑ เปิดโอกาสให้ภิกษุว่ากล่าว ๑ เรื่องการรับครุธรรม ข้อนั้นเป็นอุปสัมปทา ของพระนางโคตมี เรื่องพรหมจรรย์อันจะตั้งอยู่ถึง ๑๐๐๐ ปี และตั้งอยู่ได้เพียง ๕๐๐ ปี ความเสื่อมแห่งสัทธรรม เปรียบด้วยโจรลักทรัพย์ ขยอกเพลี้ย อีก อย่างหนึ่ง ความตั้งมั่นแห่งสัทธรรมเปรียบด้วยกั้นทำนบ เรื่องให้อุปสมบทภิกษุณี เรื่องแม่เจ้าเป็นอนุปสัมบัน เรื่องอภิวาทตามลำดับผู้แก่ เรื่องไม่ทำอภิวาท เรื่อง สิกขาบทที่ทั่วไปและไม่ทั่วไป จักกระทำอย่างไร เรื่องโอวาท เรื่องปาติโมกข์ เรื่องใครแสดงปาติโมกข์ เรื่องเข้าไปแสดงถึงสำนักภิกษุณี เรื่องไม่รู้ เรื่อง บอก เรื่องไม่ทำคืน เรื่องภิกษุรับอาบัติ เรื่องให้ภิกษุบอกให้นางภิกษุณีรับอาบัติเรื่องชาวบ้านติเตียน เรื่องให้ภิกษุบอกให้ทำกรรม

เรื่องทะเลาะ เรื่องยกมอบ เรื่องอันเตวาสินีของนางอุบลวรรณา เรื่องรดน้ำโคลนในเมืองสาวัตถี เรื่องไม่ควร ไหว้ เรื่องเปิดกาย เปิดขาอ่อน เปิดองค์กำเนิด เรื่องภิกษุพูดเกี้ยว เรื่องพระฉัพพัคคีย์ ชักจูง เรื่องไม่ควรไหว้ เรื่องทัณฑกรรม ฝ่ายภิกษุณีก็เหมือนกัน เรื่อง ห้าม เรื่องงดโอวาท เรื่องควรหรือไม่ เรื่องหลีกไป เรื่องภิกษุเขลา เรื่องไม่ เป็นเรื่อง เรื่องไม่ให้คำวินิจฉัย เรื่องภิกษุณีสงฆ์ไม่ไปรับโอวาท เรื่องภิกษุณี ๕ รูปรับโอวาท เรื่องภิกษุณี ๒-๓ รูปไปรับโอวาท แทน เรื่องภิกษุณีไม่รับโอวาท เรื่องภิกษุเขลา เรื่องภิกษุอาพาธ เรื่องภิกษุเตรียมจะไป เรื่องภิกษุอยู่ป่า เรื่องไม่บอก เรื่องไม่นำกลับมาบอก เรื่องผ้ากายพันธ์ยาว เรื่องแผ่นไม้สาน แผ่นหนัง ผ้าขาว ช้องผ้า เกลียวผ้า ผ้าผืนน้อย ช้องผ้าผืนน้อย เกลียวผ้าน้อย ช้องถัก ด้วยด้าย เกลียวด้าย เรื่องกระดูกแข้งโค เรื่องนวดหลังมือ หลังเท้า ขาอ่อน หน้า ริมฝีปาก ด้วยไม้มีสัณฐานดุจคางโค เรื่องทาหน้า ถูหน้า ผัดหน้า เจิม หน้า ย้อมตัว ย้อมหน้า ย้อมทั้งตัวทั้งหน้าทั้งสองอย่าง เรื่องแต้มหน้าทาแก้ม เยี่ยมหน้าต่าง ยืนแอบประตู ให้ผู้อื่น ทำการฟ้อนรำ ตั้งสำนักหญิงแพศยา ตั้ง ร้านขายสุรา ขายเนื้อ ออกร้านขายของเบ็ดเตล็ด ประกอบการหากำไร ประกอบ การค้าขาย ใช้ทาส ทาสี กรรมกรชาย กรรมกรหญิง ให้บำรุง ให้สัตว์ เดียรัจฉานบำรุง ขายของสดและของสุก ใช้สันถัดขนเจียมหล่อ เรื่องใช้จีวร สีคราม สีเหลือง สีแดง สีบานเย็น สีดำ สีแสด สีชมภู ไม่ตัดชาย มีชาย ยาว มีชายเป็นลาย ดอกไม้ มีชายเป็นลายผลไม้ สวมเสื้อ สวมหมวก เรื่อง เมื่อภิกษุณี สิกขมานา สามเณรีถึง มรณภาพ ภิกษุณีเป็นใหญ่ในบริขารที่ภิกษุณี เป็นต้นมอบถวาย เมื่อภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และใครอื่นปลง บริขารให้ ภิกษุเป็นใหญ่ เรื่องภิกษุณีเคยเป็นภรรยานักมวย เรื่องครรภ์ เรื่อง ก้นบาตร เรื่องนิมิต เรื่องอามิสมากมาย อามิสเหลือเฟือยิ่ง อามิสที่ทำสันนิธิ อามิสเช่นใด ของภิกษุทั้งหลายในหนหลัง ของภิกษุณีทั้งหลายก็เช่นนั้น เรื่อง เสนาสนะเปื้อนระดู เรื่องผ้า เรื่องเชือกขาด เรื่องใช้เชือกผูกสะเอวตลอดกาล เรื่องภิกษุณีปรากฏว่าไม่มีนิมิตบ้าง มีสักแต่ ว่านิมิตบ้าง ไม่มีโลหิตบ้าง มีโลหิตเสมอบ้าง มีผ้าซับในเสมอและมีน้ำมูตรกะปริบกะปรอย มีเดือย เป็นหญิงบัณเฑาะก์บ้าง เป็นหญิงคล้ายชายบ้าง เป็นหญิงมีมรรคระคนกันบ้าง เป็นหญิง ๒ เพศบ้าง เรื่องถามอันตรายิกธรรม ตั้งแต่คำว่าหานิมิตมิได้ จนถึง อุภโตพยัญชนก หลังจาก เปยยาลไปถามดังนี้ โรคเรื้อน ฝี โรคกลาก โรค มองคร่อ ลมบ้าหมู เป็นมนุษย์หรือ เป็นหญิง หรือ เป็นไทยหรือ ไม่มีหนี้สิน หรือ ไม่ใช่ราชภัฏหรือ มารดา บิดา สามี อนุญาตแล้วหรือ มีอายุครบ ๒๐ ปี แล้วหรือ มีบาตรจีวรครบแล้วหรือ ชื่ออะไร ปวัตตินีของเธอชื่ออะไร รวม ๒๔

อย่าง แล้วให้อุปสมบท เรื่องอุปสัมปทาเปกขะยังไม่ได้สอนซ้อมกระดากใน ท่ามกลางสงฆ์ก็เหมือนกัน เรื่องถืออุปัชฌายะ เรื่องบอกสังฆาฏิ อุตราสงค์ อันตรวาสก ผ้ารัด ผ้าอาบน้ำ แล้วส่งไป เรื่องภิกษุณีเขลา เรื่องภิกษุณีไม่ได้ รับสมมติ ขอร้องถามอันตรายิกธรรม เรื่องอุปสมบทในสงฆ์ฝ่ายเดียว ต้องอุปสมบทในภิกษุสงฆ์อีก เรื่องบอกฉายา ฤดู วัน ข้อเบ็ดเสร็จ นิสัย ๓ อกรณียกิจ ๘ เรื่องกาล เรื่องภิกษุณี ๘ รูปในที่ทุกแห่ง เรื่องภิกษุณีไม่ปวารณา และไม่ปวารณากะภิกษุสงฆ์ เรื่องโกลาหล เรื่องปวารณาก่อนภัตร เรื่องปวารณา เวลาพลบค่ำ เรื่องภิกษุณีสงฆ์โกลาหล เรื่องพระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ทรงห้ามไม่ให้ภิกษุณีงดอุโบสถ ปวารณา กระทำการไต่สวน เริ่มอนุวาทาธิกรณ์ ทำโอกาส สืบพยาน โจท และให้การ แต่ทรงอนุญาตให้ภิกษุทำอย่างนั้นแก่ภิกษุณีได้ เรื่องยาน เรื่องภิกษุอาพาธ เรื่องยานที่ลาก เรื่องการกระทบกระทั่งแห่งยาน เรื่องนางอัฑฒกาสี เรื่องภิกษุ สิกขมานา สามเณร สามเณรี เป็นทูต เรื่องทูตเขลา เรื่องภิกษุณีอยู่ป่า เรื่องอุบาสกถวายโรงเก็บของ เรื่องที่อยู่นวกรรม ไม่พอ เรื่องภิกษุณีตั้งครรภ์อยู่แต่ลำพังไม่ได้ เรื่องร่วมเรือน เรื่องอาบัติ หนัก เรื่องไม่บอกลาสิกขา เรื่องเข้ารีดเดียรถีย์ เรื่องไม่ยินดีอภิวาท ปลงผมตัดเล็บ รักษาแผล เรื่องภิกษุณีนั่งขัดสมาธิ เรื่องภิกษุณีอาพาธ เรื่องถ่ายอุจจาระเรื่องอาบด้วยจุณ เรื่องดินอบ เรื่องอาบน้ำในเรือนไฟ เรื่องอาบน้ำทวนกระแส เรื่องอาบน้ำในที่มิใช่ท่า เรื่องอาบน้ำที่ท่าสำหรับชายอาบ พระนางมหาโคตมีและพระอานนท์ทูลขอโดยแยบคาย บริษัทบรรพชาในศาสนาของพระชินเจ้าครบ ๔ เหล่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงขันธกะนี้ไว้เพื่อประโยชน์ให้เกิดความสังเวช และความเจริญแห่งพระสัทธรรม เหมือนเภสัชสำหรับระงับความกระวนกระวาย ฉะนั้น แม้มาตุคามเหล่าอื่นที่ทรงฝึกแล้วในพระสัทธรรมอย่างนี้ พวกเขาย่อมไปสู่สถานอันไม่จุติ ซึ่งไปแล้วไม่เศร้าโศกแล ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

ปัญจสติกขันธกะ

เรื่องพระมหากัสสปเถระปรารภการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

[๖๑๔] ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปชี้แจงแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง เราออกจากเมืองปาวาเดินทางไกล ไปเมืองกุสินาราทับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ รูป ครั้งนั้น เราแวะจากทาง นั่งพักอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง อาชีวก ผู้หนึ่ง ถือดอกมณฑารพในเมืองกุสินาราเดินทางไกลมาสู่เมืองปาวา เราได้เห็น อาชีวกนั้นเดินมาแต่ไกลเทียว ครั้นแล้วได้ถามอาชีวกนั้นว่า ท่านทราบข่าว พระศาสดาของเราบ้างหรือ อาชีวกตอบว่า ท่านขอรับ ผมทราบ พระสมณโคดม ปรินิพพานได้ ๗ วันทั้งวันนี้แล้ว ดอกมณฑารพนี้ผมถือมาจากที่ปรินิพพานนั้น บรรดาภิกษุเหล่านั้น ท่านที่ยังไม่ปราศจากราคะ บางพวกประคองแขนคร่ำครวญ ดุจมีเท้าขาดล้มลงกลิ้งเกลือกไปมารำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรินิพพานเร็วนัก ดวงตาหายไปจากโลกเร็วนัก ส่วนพวกที่ ปราศจากราคะแล้ว มีสติสัมปชัญญะ ย่อมอดกลั้นได้ด้วยคิดว่า สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง สิ่งที่เที่ยงนั้น จะได้ในสังขารนี้แต่ไหนเล่า ท่านทั้งหลาย ครั้งนั้น เรา ได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเลยท่านทั้งหลาย อย่าโศกเศร้ารำไรเลย ข้อนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอกไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า ความเป็นต่าง ความเว้น ความเป็นอย่างอื่นจากสัตว์และสังขารที่รักที่ชอบใจทั้งปวงทีเดียวย่อมมี สิ่งที่ เที่ยงนั้นจะได้ในสังขารนั้นแต่ไหน สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว ต้องมีความแตกสลายเป็นธรรมดา ข้อที่จะปรารถนาว่า สิ่งนั้นอย่าได้สลายเลย นี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ครั้งนั้น พระสุภัททวุฑฒบรรพชิต นั่งอยู่ในบริษัทนั้น เธอ ได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่าพอเถิด ท่านทั้งหลาย อย่าโศกเศร้ารำไรไปเลย พวกเรา พ้นไปดีแล้วจากพระมหาสมณะนั้น ด้วยว่าพวกเราถูกเบียดเบียนว่า สิ่งนี้ควรแก่พวกเธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่พวกเธอ ก็บัดนี้ พวกเราปรารถนาจะทำสิ่งใด ก็ทำสิ่งนั้นได้ ไม่ปรารถนาจักทำสิ่งใด ก็ไม่ทำสิ่งนั้น เอาเถิด ท่านทั้งหลาย พวกเราจงสังคายนา พระธรรมและพระวินัยเถิด ในภายหน้าสภาวะมิใช่ธรรมจักรุ่งเรือง ธรรมจักเสื่อม ถอย สภาวะมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภายหน้าอธรรมวาทีบุคคลจะ มีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจักเสื่อมกำลัง อวินยวาทีบุคคลจักมีกำลัง วินยวาทีบุคคล จักเสื่อมกำลัง ฯ

สมมติภิกษุ ๕๐๐ รูป

[๖๑๕] ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ถ้ากระนั้น ขอพระเถระ จงคัดเลือกภิกษุ ทั้งหลายเถิดขอรับ ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสป จึงคัดเลือกพระอรหันต์ได้ ๕๐๐ รูป หย่อนอยู่องค์หนึ่ง ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวกะท่านพระมหากัสสปว่า ท่านเจ้าข้า ท่าน พระอานนท์นี้ยังเป็นเสกขบุคคลอยู่ก็จริง แต่ไม่ลุอำนาจฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติและท่านได้เรียนพระธรรมและพระวินัยเป็นอันมาก ในสำนักพระผู้มีพระภาค เพราะเหตุนั้น ขอพระเถระจงคัดเลือกท่านพระอานนท์เข้าด้วยเถิด ลำดับนั้น พระมหากัสสปจึงคัดเลือกท่านพระอานนท์เข้าด้วย จึงพระเถระทั้งหลายปรึกษากันว่า พวกเราจักสังคายนาพระธรรมและพระวินัยที่ไหนดีหนอ ครั้นแล้วเห็นพร้อมกันว่า พระนครราชคฤห์ มีโคจรคามมาก มีเสนาสนะเพียงพอ สมควรแท้ที่พวกเราจะอยู่ จำพรรษาในพระนครราชคฤห์ สังคายนาพระธรรมและพระวินัย ภิกษุพวกอื่นไม่ควรเข้าจำพรรษาในพระนครราชคฤห์

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ให้จำพรรษาในพระนครราช คฤห์ เพื่อสังคายนาพระธรรมและพระวินัย ภิกษุพวกอื่นไม่พึงจำพรรษาในพระนครราชคฤห์ นี้เป็นญัตติ

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ให้จำพรรษาในพระนครราชคฤห์ เพื่อสังคายนาพระธรรมและพระวินัย ภิกษุพวกอื่นไม่พึงจำพรรษาในพระนครราชคฤห์ การสมมติภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ให้จำพรรษาในพระนครราชคฤห์ เพื่อสังคายนาพระธรรมและ พระวินัย ภิกษุพวกอื่นไม่พึงจำพรรษาในพระนครราชคฤห์ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่งไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์สมมติภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ให้จำพรรษาในพระนครราชคฤห์เพื่อ สังคายนาพระธรรมและพระวินัย ภิกษุพวกอื่นไม่พึงจำพรรษาในพระ นครราชคฤห์ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

เรื่องปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรม

[๖๑๖] ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายได้ไปพระนครราชคฤห์ เพื่อสังคายนา พระธรรมและพระวินัย แล้วปรึกษากันว่า ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงสรร เสริญการปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่

ชำรุดทรุดโทรมไว้ ถ้ากระไรพวกเราจักปฏิสังขรณ์ เสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมในเดือนต้น แล้วจักประชุมสังคายนาพระธรรมและพระวินัยในเดือนท่ามกลาง ครั้งนั้น พระเถระได้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ชำรุด ทรุดโทรมในเดือนต้น ฯ

พระอานนท์สำเร็จพระอรหัต

[๖๑๗] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์คิดว่า พรุ่งนี้เป็นวันประชุม ข้อที่เรายัง เป็นเสกขบุคคลอยู่จะพึงไปสู่ที่ประชุมนั้น ไม่ควรแก่เรา จึงยังราตรีเป็นส่วนมากให้ ล่วงไปด้วยกายคตาสติ ในเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรีจึงเอนกายด้วยตั้งใจว่า จักนอน แต่ ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอนและเท้ายังไม่ทันพ้นจากพื้น ในระหว่างนั้น จิตได้หลุดพ้น จากอาสวะ เพราะไม่ถือมั่น ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เป็นพระอรหันต์ได้ไปสู่ที่ประชุม ฯ

พระอุบาลีวิสัชนาพระวินัย

[๖๑๘] ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติ กรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ สงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าจะพึงถามพระวินัยกะพระอุบาลี

ท่านพระอุบาลี ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าอันท่านพระมหากัสสปถามพระวินัยแล้วจะพึงวิสัชนา

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปได้ถามท่านพระอุบาลีว่า ท่านอุบาลี ปฐมปารา ชิกสิกขาบทพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่ไหน

อุ. ในเมืองเวสาลี ขอรับ

ม. ทรงปรารภใคร

อุ. ทรงปรารภพระสุทิน กลันทบุตร

ม. ในเพราะเรื่องอะไร

อุ. ในเพราะเมถุนธรรม

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสปถามวัตถุ นิทาน บุคคล บัญญัติ อนุบัญญัติ อาบัติ อนาบัติ แห่งปฐมปาราชิกสิกขาบทกะท่านพระอุบาลี แล้วถามต่อไปว่า ทุติย ปาราชิกสิกขาบท พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่ไหน

อุ. ในพระนครราชคฤห์ ขอรับ

ม. ทรงปรารภใคร

อุ. ทรงปรารภพระธนิยะ กุมภการบุตร

ม. ในเพราะเรื่องอะไร

อุ. ในเพราะอทินนาทาน

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสปถามวัตถุ นิทาน บุคคล บัญญัติ อนุบัญญัติ อาบัติ อนาบัติ แห่งทุติยปาราชิกสิกขาบทกะท่านพระอุบาลี แล้วถามต่อไปว่า ท่าน พระอุบาลี ตติยปาราชิกสิกขาบท พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่ไหน

อุ. ในพระนครเวสาลี ขอรับ

ม. ทรงปรารภใคร

อุ. ทรงปรารภภิกษุมากรูปด้วยกัน

ม. ในเพราะเรื่องอะไร

อุ. ในเพราะมนุสสวิคคหะ

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสปถามวัตถุ นิทาน บุคคล บัญญัติ อนุบัญญัติ อาบัติ อนาบัติ แห่งตติยปาราชิกสิกขาบทกะท่านพระอุบาลี แล้วถามต่อไปว่า จตุตถปาราชิกสิกขาบท พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติที่ไหน

อุ. ในพระนครเวสาลี ขอรับ

ม. ทรงปรารภใคร

อุ. ทรงปรารภพวกภิกษุจำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา

ม. ในเพราะเรื่องอะไร

อุ. ในเพราะอุตตริมนุสสธรรม

ต่อจากนั้น ท่านพระมหากัสสปถามวัตถุ นิทาน บุคคล บัญญัติ อนุบัญญัติ อาบัติ อนาบัติ แห่งจตุตถปาราชิกสิกขาบทกะท่านพระอุบาลี แล้วถามอุภโตวินัยโดย อุบายนั้นแล ท่านพระอุบาลีผู้อันท่านพระมหากัสสปถามแล้ว ถามแล้ว ได้วิสัชนาแล้ว ฯ

พระอานนท์วิสัชนาพระธรรม

[๖๑๙] ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรม วาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าจะพึงถามธรรมกะท่านพระอานนท์

ท่านพระอานนท์ ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าอันท่านพระมหากัสสปถามธรรมแล้วจะพึงวิสัชนา

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปถามท่านพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ พรหม ชาลสูตร พระผู้มีพระภาคตรัสที่ไหน

อา. ตรัสในพระตำหนักในพระราชอุทยานอัมพลัฏฐิกาในระหว่างกรุงราช คฤห์ และเมืองนาลันทาต่อกัน ขอรับ

ม. ทรงปรารภใคร

อา. ทรงปรารภสุปปิยปริพาชก และพรหมทัตตมาณพ

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสป ได้ถามนิทาน และบุคคลแห่งพรหมชาลสูตร กะท่านพระอานนท์ แล้วถามต่อไปว่า ท่านอานนท์สามัญญผลสูตร พระผู้มีพระภาค ตรัสที่ไหน

อา. ที่วิหารชีวกัมพวัน เขตกรุงราชคฤห์ ขอรับ

ม. ตรัสกับใคร

อา. กับพระเจ้าอชาตสัตตุ เวเทหิบุตร

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสป ถามนิทาน และบุคคลแห่งสามัญญผลสูตร กะท่านพระอานนท์ แล้วถามตลอดนิกาย ๕ โดยอุบายนั้นแล ท่านพระอานนท์ผู้อัน ท่านพระมหากัสสปถามแล้ว ถามแล้ว ได้วิสัชนาแล้ว ฯ

เรื่องสิกขาบทเล็กน้อย

[๖๒๐] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้ชี้แจงต่อพระเถระทั้งหลายว่า ท่าน เจ้าข้า เมื่อจวนจะปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะข้าพเจ้าว่า ดูกรอานนท์ เมื่อ เราล่วงไป สงฆ์หวังอยู่จะพึง

ถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียก็ได้ พระเถระทั้งหลายถามว่า ท่านพระอานนท์ ก็ท่านทูลถามพระผู้มีพระภาคหรือเปล่าว่า พระพุทธเจ้าข้า สิกขาบทเหล่าไหน เป็นสิกขาบทเล็กน้อย ท่านพระอานนท์ตอบว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ทูลถามพระ ผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็สิกขาบทเหล่าไหน เป็นสิกขาบทเล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ นอกนั้นเป็นสิกขาบท เล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้น อนิยต ๒ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้น อนิยต ๒ เว้นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้น อนิยต ๒ เว้นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ เว้นปาจิตตีย์ ๙๒ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้น อนิยต ๒ เว้นนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ เว้นปาจิตตีย์ ๙๒ เว้นปาฏิเทสนียะ ๔ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย ฯ

เรื่องไม่บัญญัติและไม่ถอนพระบัญญัติ

[๖๒๑] ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติย กรรมวาจาว่าดังนี้:

ญัตติทุติยกรรมวาจา

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขาบทของพวกเราที่ ปรากฏแก่คฤหัสถ์มีอยู่ แม้พวกคฤหัสถ์ก็รู้ว่า สิ่งนี้ควรแก่พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าพวกเราจักถอนสิกขาบทเล็กน้อย เสีย จักมีผู้กล่าวว่า พระสมณโคดมบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย เป็นกาลชั่วคราว พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ยังดำรงอยู่ตราบใด สาวกเหล่านี้ยังศึกษาในสิกขาบททั้งหลายตราบนั้น เพราะเหตุที่พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ปรินิพพานแล้ว พระสมณะเหล่านี้จึงไม่ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายในบัดนี้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติไม่พึง

ถอนพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พึงสมาทานประพฤติ ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้ว นี่เป็นญัตติ

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขาบทของพวกเราที่ ปรากฏแก่คฤหัสถ์มีอยู่ แม้พวกคฤหัสถ์ก็รู้ว่า สิ่งนี้ควรแก่พระสมณะเชื้อ สายพระศากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าพวกเราจักถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสีย จักมีผู้กล่าวว่า พระสมณโคดมบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายเป็นกาล ชั่วคราว พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ยังดำรงอยู่ตราบใด สาวก เหล่านี้ยังศึกษาในสิกขาบททั้งหลายตราบนั้น เพราะเหตุที่พระศาสดา ของพระสมณะเหล่านี้ปรินิพพานแล้ว พระสมณะเหล่านี้จึงไม่ศึกษาในสิกขาบททั้งหลายในบัดนี้ สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนพระ บัญญัติที่ทรงบัญญัติแล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ ทรงบัญญัติไว้แล้ว การไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนพระบัญญัติ ที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้ว ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนพระบัญญัติตามที่ทรง บัญญัติแล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติ แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วย อย่างนี้ ฯ

ปรับอาบัติทุกกฏแก่พระอานนท์

[๖๒๒] ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ท่าน อานนท์ ข้อที่ท่านไม่ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็สิกขาบท เหล่าไหน เป็นสิกขาบทเล็กน้อย นี่เป็นอาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติ ทุกกฏนั้น

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า เพราะระลึกไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงมิได้ ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธเจ้าข้า สิกขาบทเหล่าไหน เป็นสิกขาบท เล็กน้อย ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุที่ไม่ได้ทูลถามนั้นว่าเป็นอาบัติทุกกฏ แต่เพราะเชื่อ ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมแสดงอาบัติทุกกฏนั้น

พระเถระทั้งหลายกล่าวต่อไปว่า ท่านอานนท์ ข้อที่ท่านเหยียบผ้าวัสสิก สาฎกของพระผู้มีพระภาคเย็บ แม้นี้ก็เป็นอาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติ ทุกกฏนั้น

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าเหยียบผ้าวัสสิกสาฎกของ พระผู้มีพระภาคเย็บโดยมิได้เคารพก็หามิได้ ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุที่เหยียบนั้น ว่า เป็นอาบัติทุกกฏ แต่เพราะเชื่อท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมแสดงอาบัติทุกกฏนั้น

พระเถระทั้งหลายกล่าวต่อไปว่า ท่านอานนท์ ข้อที่ท่านให้มาตุคามถวาย บังคมพระสรีระของพระผู้มีพระภาคก่อน พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเปื้อนน้ำตา ของพวกนางผู้ร้องไห้อยู่ แม้นี้ก็เป็นอาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติ ทุกกฏนั้น

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าคิดว่ามาตุคามเหล่านี้อย่าได้ อยู่จนเวลาพลบค่ำ จึงให้พวกมาตุคามถวายบังคมพระสรีระของพระผู้มีพระภาคก่อน ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุที่ให้มาตุคามถวายบังคมพระสรีระของพระผู้มีพระภาคนั้น ว่าเป็น อาบัติทุกกฏ แต่เพราะเชื่อท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมแสดงอาบัตินั้น

พระเถระทั้งหลายกล่าวต่อไปว่า ท่านอานนท์ ข้อที่เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงทำนิมิตอันหยาบกระทำโอภาสอันหยาบอยู่ ท่านไม่ทูลอ้อนวอนพระผู้มีพระภาค ว่า ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงดำรงอยู่ ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์แก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์ สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แม้นี้ ก็เป็นอาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติทุกกฏนั้น

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถูกมารดลใจ จึงไม่ได้ทูล อ้อนวอนพระผู้มีพระภาคว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระ สุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์แก่ชนมาก เพื่อความสุขแก่ชนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุนั้นว่าเป็นอาบัติทุกกฏ แต่เพราะเชื่อท่าน ทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมแสดงอาบัติทุกกฏนั้น

พระเถระทั้งหลายกล่าวต่อไปว่า ท่านอานนท์ ข้อที่ท่านได้ทำการขวนขวาย ให้มาตุคามบวชในพระธรรมวินัย ที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว แม้นี้ก็เป็น อาบัติทุกกฏแก่ท่าน ท่านจงแสดงอาบัติทุกกฏนั้น

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าทำการขวนขวายให้มาตุ คามบวชในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้วด้วยคิดว่าพระนางมหาปชา บดีโคตมีนี้ เป็นพระเจ้าแม่น้ำของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ประคับประคอง เลี้ยงดู ทรงประทานขีรธาราแก่พระผู้มีพระภาคเมื่อพระ

พุทธมารดาทิวงคต ได้ยังพระ ผู้มีพระภาคให้เสวยถัญญธารา ข้าพเจ้าไม่เห็นเหตุนั้นว่าเป็นอาบัติทุกกฏ แต่เพราะ เชื่อท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายอมแสดงอาบัติทุกกฏนั้น ฯ

เรื่องพระปุราณเถระ

[๖๒๓] สมัยนั้น ท่านพระปุราณะเที่ยวจาริกในชนบททักขิณาคิรี พร้อม ด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป คราวเมื่อพระเถระทั้งหลายสังคายนา พระธรรมและพระวินัยเสร็จแล้ว ได้พักอยู่ในชนบททักขิณาคิรีตามเถราภิรมย์ แล้ว เข้าไปหาพระเถระทั้งหลาย ที่พระวิหารเวฬุวันอันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อ แก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ แล้วได้กล่าวสัมโมทนียะกับพระเถระทั้งหลาย แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระเถระทั้งหลายได้กล่าวกะท่านพระปุราณะผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่าท่านปุราณะพระเถระทั้งหลายได้สังคายนาพระธรรมและพระ วินัยแล้ว ท่านจงรับรู้พระธรรมและพระวินัยนั้นที่พระเถระทั้งหลายสังคายนาแล้ว

ท่านพระปุราณะกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย พระเถระทั้งหลาย สังคายนา พระธรรมและพระวินัยเรียบร้อยแล้วหรือ แต่ว่า ข้าพเจ้าได้ฟัง ได้รับมาเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาคด้วยประการใด จักทรงไว้ด้วยประการนั้น ฯ

[๖๒๔] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้กล่าวกะพระเถระทั้งหลายว่า ท่าน เจ้าข้า เมื่อจวนเสด็จปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคตรัสกะข้าพเจ้าอย่างนี้ว่า ดูกร อานนท์ ถ้าเช่นนั้น เมื่อเราล่วงไปแล้ว สงฆ์จงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันนะ

พระเถระทั้งหลายกล่าวว่า ท่านอานนท์ ท่านทูลถามพระผู้มีพระภาคหรือ ว่า พระพุทธเจ้าข้า ก็พรหมทัณฑ์เป็นอย่างไร

พระอานนท์ตอบว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าทูลถามพระผู้มีพระภาคแล้วว่า พรหมทัณฑ์เป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุฉันนะพึงพูดตามปรารถนา ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงสั่งสอน ไม่ พึงพร่ำสอนภิกษุฉันนะ

ท่านพระเถระทั้งหลายกล่าวว่า ท่านอานนท์ ถ้าเช่นนั้น ท่านนั้นแหละจง ลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะ

พระอานนท์ปรึกษาว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าจะลงพรหมทัณฑ์แก่พระฉันนะ ได้อย่างไร เพราะเธอดุร้าย หยาบคาย

พระเถระทั้งหลายกล่าวว่า ท่านอานนท์ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงไปกับภิกษุ หลายๆ รูป ท่านพระอานนท์รับเถระบัญชาแล้วโดยสารเรือไป พร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป ถึงเมืองโกสัมพี ลงจากเรือแล้วได้นั่ง ณ โคนไม้ แห่งหนึ่งใกล้พระราชอุทยานของพระเจ้าอุเทน ฯ

เรื่องพระเจ้าอุเทน

[๖๒๕] ครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนกับพระมเหสี ประทับอยู่ในพระราช อุทยานพร้อมด้วยข้าราชบริพาร พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนได้สดับข่าวว่า พระ คุณเจ้าอานนท์ อาจารย์ของพวกเรานั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้พระราชอุทยาน จึงกราบทูลพระเจ้าอุเทนว่า ขอเดชะ ข่าวว่าพระคุณเจ้าอานนท์ อาจารย์ของ พวกหม่อมฉัน นั่งอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่งใกล้พระราชอุทยาน พวกหม่อมฉัน ปรารถนาจะไปเยี่ยมพระคุณเจ้าอานนท์ พระเจ้าข้า พระเจ้าอุเทนตรัสว่า ถ้าเช่นนั้น พวกเธอจงเยี่ยมพระสมณะอานนท์เถิด

ลำดับนั้น พระมเหสีของพระเจ้าอุเทน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ แล้วถวายอภิวาทนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระอานนท์ชี้แจงให้พระมเหสี ของพระเจ้าอุเทนผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา

ครั้งนั้น พระมเหสีของพระเจ้าอุเทนอันท่านพระอานนท์ชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมาทาน อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา แล้วได้ถวายผ้าห่ม ๕๐๐ ผืน แก่ ท่านพระอานนท์ ครั้นชื่นชมยินดีภาษิตของท่านพระอานนท์แล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท ทำประทักษิณ แล้วเข้าไปเฝ้าพระเจ้าอุเทน ฯ

[๖๒๖] ครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนได้ทอดพระเนตรเห็นพระมเหสีเสด็จมา แต่ไกลเทียว ครั้นแล้ว ได้ตรัสถามว่า พวกเธอเยี่ยมพระสมณะอานนท์แล้วหรือ

พระมเหสีกราบทูลว่า พวกหม่อมฉันได้เยี่ยมพระคุณเจ้าอานนท์แล้ว พระเจ้าข้า

อุ. พวกเธอได้ถวายอะไร แก่พระสมณะอานนท์บ้าง

ม. พวกหม่อมฉันได้ถวายผ้าห่ม ๕๐๐ ผืน แก่พระคุณเจ้าอานนท์พระเจ้าข้า

พระเจ้าอุเทนทรงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาว่า ไฉน พระสมณะอานนท์ จึงรับจีวรมากถึงเพียงนั้น พระสมณะอานนท์จักทำการค้าขายผ้า หรือจักตั้งร้านค้า แล้วเสด็จเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ทรงปราศรัยกับท่านพระอานนท์ ครั้นผ่านการ ปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วตรัสถามว่าท่านพระอานนท์ มเหสีของข้าพเจ้ามาหาหรือ

อา. พระมเหสีของพระองค์มาหา มหาบพิตร

อุ. ก็พระนางได้ถวายอะไร แก่ท่านพระอานนท์บ้าง

อา. ได้ถวายผ้าห่มแก่อาตมภาพ ๕๐๐ ผืน มหาบพิตร

อุ. ก็ท่านพระอานนท์จักทำอะไรกะจีวรมากมายเพียงนั้น

อา. อาตมภาพจักแจกให้แก่ภิกษุทั้งหลาย ที่มีจีวรคร่ำคร่า มหาบพิตร

อุ. ท่านพระอานนท์ ก็ท่านจักทำอย่างไรกะจีวรที่เก่าคร่ำเหล่านั้นต่อไป

อา. อาตมภาพจักทำผ้าเหล่านั้นให้เป็นผ้าดาดเพดาน มหาบพิตร

อุ. ท่านพระอานนท์ ท่านจักทำอย่างไรกะผ้าดาดเพดานเก่าเหล่านั้น

อา. อาตมภาพจักทำผ้าเหล่านั้นให้เป็นผ้าปูฟูก

อุ. ท่านพระอานนท์ ท่านจักทำอย่างไรกะผ้าปูฟูกที่เก่าเหล่านั้น

อา. อาตมภาพจักทำผ้าเหล่านั้นให้เป็นผ้าปูพื้น มหาบพิตร

อุ. ท่านพระอานนท์ ท่านจักทำอย่างไรกะผ้าปูพื้นที่เก่าเหล่านั้น

อา. อาตมภาพจักทำผ้าเหล่านั้นให้เป็นผ้าเช็ดเท้า มหาบพิตร

อุ. ท่านพระอานนท์ ท่านจักทำอย่างไรกะผ้าเช็ดเท้าที่เก่าเหล่านั้น

อา. อาตมภาพจักทำผ้าเหล่านั้นให้เป็นผ้าเช็ดธุลี มหาบพิตร

อุ. ท่านพระอานนท์ ท่านจักทำอย่างไรกะผ้าเช็ดธุลีที่เก่าเหล่านั้น

อา. อาตมภาพจักโขลกผ้าเหล่านั้น ขยำกับโคลนแล้วฉาบทาฝา มหา บพิตร

ครั้งนั้น พระเจ้าอุเทนทรงพระดำริว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร ทั้งหลายนำผ้าไปแยบคายดี ไม่เก็บผ้าเข้าเรือนคลัง แล้วถวายผ้าจำนวน ๕๐๐ ผืน แม้อื่นอีกแก่ท่านพระอานนท์ ก็ในคราวนี้บริขารคือจีวรบังเกิดแก่ท่านพระอานนท์ เป็นครั้งแรก คือผ้า ๑๐๐๐ ผืน เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ลงพรหมทัณฑ์

[๖๒๗] ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปยังวัดโฆสิตาราม ครั้นแล้ว นั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ท่านพระฉันนะเข้าไปหาท่านพระอานนท์อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ท่านพระอานนท์ได้กล่าวกะท่านพระฉันนะผู้นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า ท่านฉันนะ สงฆ์ลงพรหมทัณฑ์แก่ท่านแล้ว ฯ

ฉ. ท่านพระอานนท์ ก็พรหมทัณฑ์เป็นอย่างไร

อา. ท่านฉันนะ ท่านปรารถนาจะพูดคำใด พึงพูดคำนั้น ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงตักเตือน ไม่พึงพร่ำสอนท่าน

ฉ. ท่านพระอานนท์ ด้วยเหตุเพียงที่ภิกษุทั้งหลายไม่ว่ากล่าว ไม่ตักเตือน ไม่พร่ำสอน ข้าพเจ้านี้ เป็นอันสงฆ์กำจัดข้าพเจ้าแล้วมิใช่หรือ แล้วสลบล้มลง ณ ที่นั้นเอง

ต่อมา ท่านพระฉันนะ อึดอัด ระอา รังเกียจอยู่ด้วยพรหมทัณฑ์ จึงหลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีเพียร มีตนส่งไปอยู่ ไม่นานเท่าไรนัก ได้ ทำให้แจ้งซึ่งคุณพิเศษอันยอดเยี่ยม เป็นที่สุดพรหมจรรย์ ที่กุลบุตรทั้งหลายออก จากเรือนบวชโดยชอบต้องประสงค์ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันนี้แหละ เข้าถึงอยู่แล้ว ได้รู้ชัดแล้วว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี

ก็แล ท่านพระฉันนะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่ง บรรดาพระอรหันต์ ทั้งหลาย ครั้นท่านพระฉันนะบรรลุพระอรหัตแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์แล้ว กล่าวว่า ท่านพระอานนท์ ขอท่านจงระงับพรหมทัณฑ์แก่ผมในบัดนี้เถิด

ท่านพระอานนท์กล่าวว่า ท่านฉันนะ เมื่อใด ท่านทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัต แล้ว เมื่อนั้น พรหมทัณฑ์ของท่านก็ระงับแล้ว ฯ

[๖๒๘] ก็ในการสังคายนาพระวินัยนี้ มีภิกษุ ๕๐๐ รูป ไม่หย่อนไม่เกิน เพราะฉะนั้น การสังคายนาพระวินัยครั้งนี้ บัณฑิตจึงเรียกว่า แจง ๕๐๐ ดังนี้แล ฯ

ปัญจสติกขันธกะ ที่ ๑๑ จบ

ในขันธกะนี้มี ๒๓ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๖๒๙] เรื่องเมื่อพระสัมพุทธปรินิพพานแล้ว พระเถระชื่อกัสสปผู้รักษา พระสัทธรรม ได้ชี้แจงกะหมู่ภิกษุถึงถ้อยคำที่พระสุภัททะกล่าวหมิ่นพระธรรมวินัย เมื่อเดินทางไกลจากเมืองปาวา พวกเราจักสังคายนาพระสัทธรรม ในภายหน้าอธรรมจักรุ่งเรือง เรื่องเลือกสรรภิกษุ ๕๐๐ รูป หย่อนหนึ่ง เรื่องเลือกพระอานนท์ เรื่องอยู่ใกล้ถ้ำอันอุดมเพื่อทำสังคายนาพระธรรมวินัย เรื่องถามวินัยกะพระอุบาลี เรื่องถามพระสูตรกะพระอานนท์ผู้ฉลาด เรื่องพระสาวกของพระชินะเจ้าได้ทำ

สัง

คายนาพระไตรปิฎก เรื่องอาบัติเล็กน้อยต่างๆ เรื่องปฏิบัติตามพระบัญญัติ เรื่องไม่ทูลถาม เรื่องเหยียบ เรื่องให้ไหว้ เรื่องไม่ทูลขอ เรื่องให้มาตุคามบวช เรื่องข้าพเจ้ายอมรับอาบัติทุกกฏเพราะเชื่อท่านทั้งหลาย เรื่องพระปุราณะ เรื่อง พรหมทัณฑ์ เรื่องพระมเหสีกับพระเจ้าอุเทน เรื่องผ้ามาก เรื่องผ้าเก่า เรื่องผ้า ดาดเพดาน เรื่องผ้าปูฟูก เรื่องผ้าลาดพื้น เรื่องผ้าเช็ดเท้า เรื่องผ้าเช็ดธุลี เรื่องผ้าขยำกับโคลน เรื่องผ้า ๑๐๐๐ ผืนเกิดแก่พระอานนท์เป็นครั้งแรก เรื่องพระฉันนะถูกลงพรหมทัณฑ์ได้บรรลุสัจจะ ๔ พระเถระผู้เชี่ยวชาญ ๕๐๐ รูป ฉะนั้น จึงเรียกว่าแจง ๕๐๐ ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

สัตตสติกขันธกะ

เรื่องพระวัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการ

[๖๓๐] ก็โดยสมัยนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานล่วงได้ ๑๐๐ ปี พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี แสดงวัตถุ ๑๐ ประการในเมืองเวสาลี ว่าดังนี้:

๑. เก็บเกลือไว้ในเขนงฉัน ควร

๒. ฉันอาหารในเวลาบ่าย ล่วงสององคุลี ควร

๓. เข้าบ้านฉันอาหารเป็นอนติริตตะ ควร

๔. อาวาสมีสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่างๆ กัน ควร

๕. เวลาทำสังฆกรรม ภิกษุมาไม่พร้อมกันทำก่อนได้ ภิกษุมาทีหลังจึง บอกขออนุมัติ ควร

๖. การประพฤติตามอย่าง ที่อุปัชฌาย์และอาจารย์ประพฤติมาแล้ว ควร

๗. ฉันนมสดที่แปรแล้ว แต่ยังไม่เป็นนมส้ม ควร

๘. ดื่มสุราอ่อน ควร

๙. ใช้ผ้านิสีทนะไม่มีชาย ควร

๑๐. รับทองและเงิน ควร ฯ

เรื่องพระยสกากัณฑกบุตร

[๖๓๑] สมัยนั้น ท่านพระยสกากัณฑกบุตรเที่ยวจาริกในวัชชีชนบทถึง พระนครเวสาลี ข่าวว่า ท่านพระยสกากัณฑกบุตรพักอยู่ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน เขตพระนครเวสาลีนั้น ฯ

[๖๓๒] สมัยนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี ถึงวันอุโบสถ เอาถาดทองสัมฤทธิ์ ตักน้ำเต็มตั้งไว้ ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ กล่าวแนะนำอุบาสกอุบา สิกาชาวเมืองเวสาลี ที่มาประชุมกันอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงถวายรูปิยะแก่สงฆ์ กหาปณะหนึ่งก็ได้ กึ่งกหาปณะก็ได้ บาทหนึ่งก็ได้ มาสกหนึ่งก็ได้ สงฆ์จักมี กรณียะด้วยบริขาร เมื่อพระวัชชีบุตรกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระยสกากัณฑบุตรจึง กล่าวกะอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีว่า ท่านทั้งหลาย พวกท่านอย่าได้ถวาย รูปิยะแก่สงฆ์ กหาปณะหนึ่งก็ตาม กึ่งกหาปณะก็ตาม บาทหนึ่งก็ตาม มาสกหนึ่ง ก็ตาม

ทองและเงินไม่ควรแก่สมณะเชื้อสายพระศากยบุตร พระสมณะเชื้อสาย พระศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรไม่รับทองและ เงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร มีแก้วและทองวางเสียแล้ว ปราศจาก ทองและเงิน อุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีแม้อันท่านพระยสกากัณฑกบุตร กล่าวอยู่อย่างนี้ ก็ยังขืนถวายรูปิยะแก่สงฆ์ กหาปณะหนึ่งบ้าง กึ่งกหาปณะบ้าง บาทหนึ่งบ้าง มาสกหนึ่งบ้าง

ครั้นล่วงราตรีนั้นแล้ว พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี ได้จัดส่วนแบ่ง เงินนั้นตามจำนวนภิกษุแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระยสกากัณฑกบุตรว่า ท่านพระยส เงินจำนวนนี้เป็นส่วนของท่าน ท่านพระยสกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย ฉันไม่มีส่วนเงินฉันไม่ยินดีเงิน ฯ

[๖๓๓] ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย พระยสกากัณฑกบุตรนี้ ด่า บริภาษ อุบาสกอุบาสิกา ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ทำให้ เขาไม่เลื่อมใส เอาละ พวกเราจะลงปฏิสารณียกรรมแก่ท่าน แล้วได้ลงปฏิสารณีย กรรมแก่พระยสกากัณฑกบุตรนั้น

ครั้งนั้น ท่านพระยสกากัณฑกบุตร ได้กล่าวกะพวกพระวัชชีบุตรชาวเมือง เวสาลีว่า ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า สงฆ์พึงให้พระอนุทูต แก่ภิกษุผู้ถูกลงปฏิสารณียกรรม ขอพวกเธอจงให้พระอนุทูตแก่ฉัน จึงพวกพระ วัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีได้สมมติภิกษุรูปหนึ่งให้เป็นอนุทูต แก่ท่านพระยสกา กัณฑกบุตร

ต่อมา ท่านพระยสกากัณฑกบุตร พร้อมด้วยพระอนุทูตพากันเข้าไป สู่พระนครเวสาลี แล้วชี้แจงแก่อุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีว่า อาตมาผู้กล่าว สิ่งไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม สิ่งเป็นธรรม ว่าเป็นธรรม สิ่งไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย สิ่งเป็นวินัย ว่าเป็นวินัย เขาหาว่าด่าบริภาษท่านอุบาสกอุบาสิกา ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ทำให้ไม่เลื่อมใส ฯ

เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์พระอาทิตย์ ๔ อย่าง

[๖๓๔] พระยสกากัณฑกบุตรกล่าวต่อไปว่า ท่านทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขต พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์พระอาทิตย์เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้าหมอง ๔ ประการนี้ จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง เครื่องเศร้าหมอง ๔ ประการเป็นไฉน ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

๑. พระจันทร์ พระอาทิตย์ เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้าหมอง คือ หมอก จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๒. พระจันทร์ พระอาทิตย์ เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้าหมอง คือ น้ำค้าง จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๓. พระจันทร์ พระอาทิตย์ เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้าหมอง คือ ละอองควัน จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๔. พระจันทร์ พระอาทิตย์ เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้าหมอง คืออสุรินทราหู จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจันทร์ พระอาทิตย์ เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้า หมอง ๔ ประการนี้แล จึงไม่แผดแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ฉันใด

เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ ๔ อย่าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้า หมอง ๔ ประการนี้ จึงไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์ เครื่องเศร้าหมอง ๔ ประการ เป็นไฉน

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง ดื่มสุรา ดื่มเมรัย ไม่งดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย นี้เป็นเครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ข้อที่หนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเศร้าหมอง ไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์

๒. อนึ่ง สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่งดเว้นจากเมถุน ธรรม นี้เป็นเครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ข้อที่สอง ซึ่งเป็นเหตุให้สมณ พราหมณ์พวกหนึ่ง เศร้าหมอง ไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์

๓. อนึ่ง สมณพราหมณ์พวกหนึ่งยินดีทองและเงิน ไม่งดเว้นจากการ รับทองและเงิน นี้เป็นเครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ข้อที่สาม ซึ่งเป็นเหตุ ให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เศร้าหมอง ไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์

๔. อนึ่ง สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพ ไม่งดเว้นจาก มิจฉาชีพ นี้เป็นเครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ข้อที่สี่ ซึ่งเป็นเหตุให้สมณ พราหมณ์พวกหนึ่ง เศร้าหมอง ไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเศร้าหมองเพราะเครื่องเศร้า หมอง ๔ ประการนี้แล จึงไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์ ฉันนั้น ท่านทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำนี้ครั้นแล้วพระสุคตผู้ศาสดาได้ตรัสประพันธคาถา มีเนื้อความ ว่าดังนี้:

[๖๓๕] สมณพราหมณ์เศร้าหมอง เพราะราคะและโทสะ เป็นคนอันอวิชชา
หุ้มห่อ เพลิดเพลิน รูปที่น่ารัก เป็นคนไม่รู้ พวกหนึ่ง ดื่มสุราเมรัย
พวกหนึ่งเสพเมถุน พวกหนึ่งยินดีเงินและทอง พวกหนึ่งเป็นอยู่โดยมิจฉาชีพ
เครื่องเศร้าหมองเหล่านี้ พระ พุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์ แห่งพระราชาผู้สูงศักดิ์
ตรัสว่า เป็นเหตุ ให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเศร้าหมอง ไม่มีสง่า ไม่ผ่องใส
ไม่บริสุทธิ์ มีกิเลสธุลีดุจมฤค ถูกความมืดรัดรึง เป็นทาส ตัณหา พร้อมด้วย
กิเลส เครื่องนำไปสู่ภพ ย่อมเพิ่มพูนสถาน ทิ้งซากศพให้มาก ย่อมถือเอา
ภพใหม่ต่อไป ฯ

[๖๓๖] ข้าพเจ้าผู้มีวาทะอย่างนี้กล่าวสิ่งไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม สิ่งเป็นธรรม ว่าเป็นธรรม สิ่งไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย สิ่งเป็นวินัย ว่าเป็น วินัย เขาหาว่า ด่า บริภาษ อุบาสกอุบาสิกา ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ทำให้ไม่ เลื่อมใส ฯ

เรื่องนายบ้านชื่อมณีจูฬกะ

[๖๓๗] ท่านทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่เวฬุวัน วิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น ชนทั้งหลายนั่งประชุมกันในราชบริษัท ภายในราชสำนัก ได้ยกถ้อยคำนี้ขึ้นสนทนา ในระหว่างว่า ทองและเงินย่อมควรแก่พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร พระสมณะ เชื้อสายพระศากยบุตรย่อมยินดีทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรย่อมรับทองและเงิน ก็คราวนั้น นายบ้านชื่อมณีจูฬกะ นั่งอยู่ในบริษัทนั้นด้วย เขาได้กล่าวกะบริษัทนั้นว่า นาย พวกท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น ทองและเงินไม่ควร แก่พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรไม่ยินดี ทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรไม่รับทองและเงิน พระสมณะเชื้อ สายพระศากยบุตรมีแก้วและทองอันวางเสียแล้ว ปราศจากทองและเงิน นายบ้าน ชื่อมณีจูฬกะสามารถชี้แจงให้บริษัทนั้นเข้าใจ ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระพุทธ เจ้าข้า ชนทั้งหลายนั่งประชุมกันในราชบริษัทภายในราชสำนัก ได้ยกถ้อยคำนี้ ขึ้นสนทนาในระหว่างว่า ทองและเงินควรแก่พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรยินดีทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากย บุตรรับทองและเงิน เมื่อชนทั้งหลายพูดอย่างนี้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้พูดกะบริษัท นั้นว่า นาย พวกท่านอย่าได้พูดเช่นนี้ ทองและเงินไม่ควรแก่พระสมณะเชื้อสาย พระศากยบุตร พระสมณะเชื้อสายพระศากย

บุตรไม่ยินดีทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรไม่รับทองและเงิน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรมีแก้ว และทองอันวางเสียแล้ว ปราศจากทองและเงิน ข้าพระพุทธเจ้าสามารถชี้แจงให้ บริษัทนั้นเข้าใจได้ เมื่อข้าพระพุทธเจ้าพยากรณ์อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวคล้อยตามพระผู้มีพระภาค ไม่ชื่อว่ากล่าวตู่พระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่าพยากรณ์ธรรมอัน สมควรแก่ธรรม และสหธรรมิกบางรูป ผู้กล่าวตามวาทะ ย่อมไม่ถึงฐานะที่ควร ติเตียนหรือ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เอาละ นายบ้าน เธอพยากรณ์อย่างนี้ชื่อว่า กล่าวคล้อยตามเรา ชื่อว่าไม่กล่าวตู่เราด้วยคำเท็จ ชื่อว่า พยากรณ์ธรรมสมควรแก่ ธรรม และสหธรรมิกบางรูปผู้กล่าวตามวาทะย่อมไม่ถึงฐานะที่ควรติเตียน ดูกร นายบ้าน ทองและเงินไม่ควรแก่สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรโดยแท้ สมณะ เชื้อสายพระศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรไม่รับทอง และเงิน สมณะเชื้อสายพระศากยบุตรมีแก้วและทองอันวางเสียแล้ว ปราศจากทองและเงิน ทองและเงินควรแก่ผู้ใด แม้กามคุณทั้งห้าก็ควรแก่ผู้นั้น กามคุณ ทั้งห้าควรแก่ผู้ใด เธอพึงจำผู้นั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า มีปกติมิใช่สมณะ มีปกติมิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร เราจะกล่าวอย่างนี้ว่า ผู้ต้องการหญ้า พึงแสวงหาหญ้า ผู้ต้องการไม้ พึงแสวงหาไม้ ผู้ต้องการเกวียน พึงแสวงหาเกวียน ผู้ต้องการบุรุษพึงแสวงหาบุรุษ แต่เราไม่กล่าวโดยปริยายไรๆ ว่า สมณะพึงยินดี พึงแสวงหา ทองและเงิน

ข้าพเจ้าผู้มีวาทะอย่างนี้ กล่าวสิ่งไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม สิ่งเป็นธรรม ว่าเป็นธรรม สิ่งไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย สิ่งเป็นวินัย ว่าเป็นวินัย เขาหาว่าด่า บริภาษอุบาสกอุบาสิกาผู้มีศรัทธาเลื่อมใสทำให้ไม่เลื่อมใส

เรื่องพระอุปนันทศากยบุตร

[๖๓๘] ท่านทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงปรารภท่านพระ อุปนันทศากยบุตร ทรงห้ามทองและเงิน และทรงบัญญัติสิกขาบทในพระนคร ราชคฤห์นั้นแล ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ กล่าวสิ่งไม่เป็นธรรม ว่าไม่เป็นธรรม สิ่งเป็นธรรม ว่าเป็นธรรม สิ่งไม่เป็นวินัย ว่าไม่เป็นวินัย สิ่งเป็นวินัย ว่าเป็น วินัย เขาหาว่า ด่า บริภาษ อุบาสกอุบาสิกา ผู้มีศรัทธาเลื่อมใส ทำให้ไม่เลื่อมใส

เมื่อท่านพระยสกากัณฑกบุตร กล่าวอย่างนี้แล้ว อุบาสกอุบาสิกาชาวเมือง เวสาลีได้กล่าวกะท่านพระยสกากัณฑกบุตรว่า ท่านเจ้าข้า พระคุณเจ้ายสกากัณฑก บุตรรูปเดียวเท่านั้น เป็น

พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร ภิกษุพวกนี้ทั้งหมดไม่ ใช่สมณะ ไม่ใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ท่านเจ้าข้า ขอพระคุณเจ้ายสกากัณฑกบุตร จงอยู่ในเมืองเวสาลี พวกข้าพเจ้าจักทำการขวนขวาย เพื่อจีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แก่พระคุณเจ้ายสกากัณฑกบุตร

ครั้งนั้น ท่านพระยสกากัณฑกบุตร ได้ชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวเมือง เวสาลีเข้าใจแล้ว ได้ไปอารามพร้อมกับพระอนุทูต ฯ

ลงอุกเขปนียกรรม

[๖๓๙] ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี ได้ถามพระอนุทูตว่า คุณ พระยสกากัณฑกบุตร ขอโทษอุบาสกอุบาสิกาชาวเมืองเวสาลีแล้วหรือ

พระอนุทูตตอบว่า ท่านทั้งหลาย อุบาสกอุบาสิกาทำความลามกให้แก่ พวกเรา ทำพระยสกากัณฑบุตรรูปเดียวเท่านั้นให้เป็นสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร ทำพวกเราทั้งหมดไม่ให้เป็นสมณะ ไม่ให้
เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร

ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีปรึกษากันว่า ท่านทั้งหลาย พระยสกากัณฑก บุตรนี้ พวกเรามิได้สมมติ แต่ประกาศแก่พวกคฤหัสถ์ ถ้าเช่นนั้น พวกเราจะลงอุกเขปนียกรรม แก่เธอ พระวัชชีบุตรเหล่านั้น ปรารถนาจะลงอุกเขปนียกรรมแก่พระยสกากัณฑกบุตรนั้น จึง ประชุมกันแล้ว

ครั้งนั้น ท่านพระยสกากัณฑกบุตร เหาะสู่เวหาสไปปรากฏในเมือง โกสัมพี แล้วส่งทูต ไป ณ สำนักภิกษุชาวเมืองปาฐา เมืองอวันตี และประเทศ ทักขิณาบถว่า ท่านทั้งหลายจงมาช่วย กันยกอธิกรณ์นี้ ต่อไปในภายหน้าสภาพมิใช่ ธรรมจักรุ่งเรือง ธรรมจักเสื่อมถอย สภาพมิใช่วินัย จักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภายหน้าพวกอธรรมวาทีจักมีกำลัง พวกธรรมวาทีจักเสื่อมกำลัง พวกอวินยวาที จักมีกำลัง พวกวินยวาทีจักเสื่อมกำลัง ฯ

เรื่องพระสัมภูตสาณวาสีเถระ

[๖๔๐] สมัยนั้น ท่านพระสัมภูตสาณวาสี อาศัยอยู่ที่อโหคังคบรรพต ครั้งนั้น ท่าน พระยสกากัณฑกบุตร เข้าไปหาท่านพระสัมภูตสาณวาสียังอโหคังค บรรพต อภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวว่า ท่านผู้เจริญ พวกพระวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลีพวกนี้ แสดง วัตถุ ๑๐ ประการ ในเมืองเวสาลีว่าดังนี้:

๑. เก็บเกลือไว้ในเขนงฉัน ควร

๒. ฉันอาหารในเวลาบ่ายล่วงสององคุลี ควร

๓. เข้าบ้านฉันอาหารเป็นอนติริตตะ ควร

๔. อาวาสมีสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่างๆ กัน ควร

๕. เวลาทำสังฆกรรม ภิกษุมาไม่พร้อมกันทำก่อนได้ ภิกษุมาทีหลังจึง บอกขออนุมัติ ควร

๖. การประพฤติตามอย่าง ที่อุปัชฌาย์และอาจารย์ประพฤติมาแล้ว ควร

๗. ฉันนมสดที่แปรแล้ว แต่ยังไม่เป็นนมส้ม ควร

๘. ดื่มสุราอ่อน ควร

๙. ใช้ผ้านิสีทนะไม่มีชาย ควร

๑๐. รับทองและเงิน ควร

ถ้าเช่นนั้น พวกเราจงช่วยกันยกอธิกรณ์นี้ ภายหน้าสภาพมิใช่ธรรมจัก รุ่งเรือง ธรรมจักเสื่อมถอย สภาพมิใช่วินัยจักรุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ภาย หน้าพวกอธรรมวาทีจักมีกำลัง พวกธรรมวาทีจักเสื่อมกำลัง พวกอวินยวาทีจักมี กำลัง พวกวินยาทีจักเสื่อมกำลัง ท่านพระสัมภูตสาณวาสี รับคำท่านพระยสกา กัณฑกบุตรแล้ว

ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวเมืองปาฐา ประมาณ ๖๐ รูป ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ทั้งหมด ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรทั้งหมด ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตรทั้งหมด ถือ ไตรจีวรเป็นวัตรทั้งหมด เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ประชุมกันที่อโหคังคบรรพต ภิกษุชาวเมืองอวันตีและประเทศทักษิณาบถประมาณ ๘๐ รูป บางพวกถืออยู่ป่า เป็นวัตร บางพวกถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร บางพวกถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร บาง พวกถือไตรจีวรเป็นวัตร เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด ประชุมกันที่อโหคังคบรรพต ฯ

เรื่องพระเรวตเถระ

[๖๔๑] ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายกำลังปรึกษากัน ได้คิดว่าอธิกรณ์นี้ หยาบช้ากล้าแข็งนัก ไฉนหนอ พวกเราจักได้ฝักฝ่าย ที่เป็นเหตุให้มีกำลังกว่า ในอธิกรณ์นี้

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะอาศัยอยู่ในโสเรยยนคร เป็นพหูสูต ชำนาญใน คัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นผู้ฉลาด เฉียบแหลม เป็นนักปราชญ์มีความละอาย มีความรังเกียจ ใคร่ต่อสิกขา

พระเถระทั้งหลาย คิดกันว่า ท่านพระเรวตะนี้แล อาศัยอยู่ในโสเรยย นคร เป็นพหูสูต ชำนาญในคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นผู้ฉลาด เฉียบแหลม เป็นนักปราชญ์

มีความละอาย มีความรังเกียจ ใคร่ต่อสิกขา ถ้า พวกเราได้ท่านพระเรวตะไว้เป็นฝักฝ่าย เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเราจักมีกำลังกว่าในอธิกรณ์นี้

ท่านพระเรวตะได้ยินถ้อยคำของพระเถระทั้งหลายปรึกษากันอยู่ด้วยทิพ โสตธาตุอันหมดจด ล่วงเสียซึ่งโสตธาตุแห่งมนุษย์ ครั้นแล้วจึงคิดว่า อธิกรณ์ นี้แล หยาบช้า กล้าแข็ง ข้อที่เราจะท้อถอยในอธิกรณ์เห็นปานนั้นไม่สมควรแก่ เราเลย ก็แลบัดนี้ ภิกษุเหล่านั้นจักมาหาเราคลุกคลีกับพวกเธอจักอยู่ไม่ผาสุก ถ้ากระไร เราควรไปเสียก่อน

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะ ได้ออกจากเมืองโสเรยยะไปสู่เมืองสังกัสสะ ที่นั้น พระเถระทั้งหลายได้ไปสู่เมืองโสเรยยะ แล้วถามว่า ท่านพระเรวตะไปไหน พวกเขาตอบอย่างนี้ว่า ท่านพระเรวตะนั้นไปเมืองสังกัสสะแล้ว ต่อมา ท่านพระ เรวตะได้ออกจากเมืองสังกัสสะไปสู่เมืองกัณณกุชชะแล้ว พระเถระทั้งหลายพากัน ไปเมืองสังกัสสะ แล้วถามว่า ท่านพระเรวตะไปไหน พวกเขาตอบอย่างนี้ว่า ท่านพระเรวตะนั้น ไปเมืองกัณณกุชชะแล้ว

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะได้ไปจากเมืองกัณณกุชชะ สู่เมืองอุทุมพร จึง พระเถระทั้งหลายพากันไปเมืองกัณณกุชชะ แล้วถามว่า ท่านพระเรวตะไปไหน พวกเขาตอบอย่างนี้ว่า ท่านพระเรวตะนั้นไปเมืองอุทุมพร

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะได้ไปจากเมืองอุทุมพรสู่เมืองอัคคพปุระ จึงท่าน พระเถระทั้งหลายพากันไปเมืองอุทุมพร แล้วถามว่า ท่าพระเรวตะไปไหน พวก เขาตอบอย่างนี้ว่า ท่านพระเรวตะนั้นไปเมืองอัคคพปุระ

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะได้ไปจากเมืองอัคคพปุระ สู่สหชาตินคร พระ เถระทั้งหลายพากันไปเมืองอัคคพปุระ แล้วถามว่า ท่านพระเรวตะไปไหน พวก เขาตอบอย่างนี้ว่า ท่านพระเรวตะนั้นไปสหชาตินครแล้ว พระเถระทั้งหลายไปทันท่านพระเรวตะที่สหชาตินคร ฯ

ปุจฉาวิสัชนาวัตถุ ๑๐ ประการ

[๖๔๒] ครั้งนั้น ท่านพระสัมภูตสาณวาสี ได้กล่าวกะท่านพระยสกา กัณฑกบุตรว่า ท่านพระเรวตะรูปนี้ เป็นพหูสูต ชำนาญในคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นผู้ฉลาดเฉียบแหลม เป็นนักปราชญ์ มีความละอาย มีความรังเกียจ ใคร่ต่อสิกขา ถ้าพวกเราจักถามปัญหากะท่านพระเรวตะ ท่าน พระเรวตะสามารถจะยังราตรีแม้ทั้งสิ้น ให้ล่วงไปด้วยปัญหาข้อเดียวเท่านั้นก็แล บัดนี้ ท่านพระเรวตะจักเชิญพระอันเตวาสิกให้สวดสรภัญญะ ท่านนั้น เมื่อภิกษุ รูปนั้น

สวดสรภัญญะจบ พึงเข้าไปหาท่านพระเรวตะ แล้วถามวัตถุ ๑๐ ประการนี้ ท่านพระยสกากัณฑกบุตรรับคำของท่านพระสัมภูตสาณวาสีแล้ว ท่านพระเรวตะได้เชิญพระอันเตวาสิก ให้สวดสรภัญญะแล้ว ท่านพระยสกากัณฑกบุตร เมื่อภิกษุนั้นสวดสรภัญญะจบ ได้เข้าไปหาท่านพระเรวตะ อภิวาทนั่ง ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง แล้วถามว่า สิงคิโลณกัปปะ ควรหรือ ขอรับ

พระเรวตะย้อนถามว่า สิงคิโลณกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. การเก็บเกลือไว้ในเขนงโดยตั้งใจว่าจักปรุงในอาหารที่จืดฉัน ควรหรือ ไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. ทวังคุลกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ทวังคุลกัปปะนั้น คืออะไร

ย. การฉันโภชนะในวิกาลเมื่อตะวันบ่ายล่วงแล้วสององคุลี ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. คามันตรกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. คามันตรกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. ภิกษุฉันเสร็จ ห้ามภัตรแล้วคิดว่า จักเข้าละแวกบ้าน ในบัดนี้ ฉัน โภชนะเป็นอนติริตตะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. อาวาสกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. อาวาสกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. อาวาสหลายแห่ง มีสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่างกัน ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. อนุมติกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. อนุมติกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. สงฆ์เป็นวรรคทำกรรม ด้วยตั้งใจว่า จักให้ภิกษุที่มาแล้วอนุมัติ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. อาจิณณกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. อาจิณณกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. การประพฤติวัตรด้วยเข้าใจว่า นี้พระอุปัชฌาย์ของเราเคยประพฤติมา นี้พระอาจารย์ของเราเคยประพฤติมา ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. อาจิณณกัปปะ บางอย่างควร บางอย่างไม่ควร ขอรับ

ย. อมถิตกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. อมถิตกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ย. นมสดละความเป็นนมสดแล้ว ยังไม่ถึงความเป็นนมส้ม ภิกษุฉัน เสร็จ ห้ามภัตรแล้ว จะดื่มนมนั้นอันเป็นอนติริตตะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. ดื่มชโลคิ ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ชโลคินั้น คืออะไร ขอรับ

ย. การดื่มสุราอย่างอ่อนที่ยังไม่ถึงความเป็นน้ำเมา ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. ผ้าปูนั่งไม่มีชาย ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. ทองและเงิน ควรหรือไม่ ขอรับ

ร. ไม่ควร ขอรับ

ย. ท่านเจ้าข้า พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีนี้แสดงวัตถุ ๑๐ ประการ เหล่านี้ในเมืองเวสาลี ท่านเจ้าข้า ถ้าเช่นนั้น พวกเราจงช่วยกันยกอธิกรณ์นี้ขึ้น ในภายหน้าสภาพที่มิใช่ธรรมจักรุ่งเรือง ธรรมจักเสื่อมถอย สภาพที่มิใช่วินัยจัก รุ่งเรือง วินัยจักเสื่อมถอย ในภายหน้า พวกอธรรมวาทีจักมีกำลัง พวกธรรมวาที จักเสื่อมกำลัง พวกอวินัยวาทีจักมีกำลัง พวกวินัยวาทีจักเสื่อมกำลัง ท่านพระ เรวตะรับคำท่านพระยสกากัณฑกบุตรแล้ว ฯ

ปฐมภาณวาร จบ

---

[๖๔๓] พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีทราบข่าวว่า พระยสกากัณฑกบุตร ปรารถนาจักยกอธิกรณ์นี้ขึ้น กำลังแสวงหาฝักฝ่าย และข่าวว่า ได้ฝักฝ่าย จึงคิดต่อไปว่า อธิกรณ์นี้แลหยาบช้า กล้าแข็ง พวกเราจะพึงได้ใครเป็นฝักฝ่ายซึ่ง เป็นเหตุให้พวกเรามีกำลังกว่าในอธิกรณ์นี้

หนอ แล้วคิดต่อไปว่า ท่านพระเรวตะ นี้เป็นพหูสูต ชำนาญในคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา เป็นผู้ฉลาด เฉียบแหลม เป็นนักปราชญ์ มีความละอาย มีความรังเกียจ ใคร่ต่อสิกขา ถ้า พวกเราได้ท่านพระเรวตะเป็นฝักฝ่าย เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเราจักมีกำลังกว่าใน อธิกรณ์นี้

ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี จัดแจงสมณบริขารเป็นอันมาก คือ บาตรบ้าง จีวรบ้าง ผ้าปูนั่งบ้าง กล่องเข็มบ้าง ผ้ากายพันธ์บ้าง ผ้ากรอง น้ำบ้าง ธมกรกบ้าง แล้วขนสมณบริขารนั้นโดยสารเรือไปสู่สหชาตินคร ขึ้นจากเรือแล้วพักผ่อนฉันภัตตาหารที่โคนไม้แห่งหนึ่ง ฯ

เรื่องพระสาฬหเถระปริวิตก

[๖๔๔] ครั้งนั้น ท่านพระสาฬหะ หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด เกิดความปร วิตกแห่งจิตขึ้นอย่างนี้ว่า ภิกษุพวกไหนหนอ เป็นธรรมวาที คือ พวกปราจีนหรือ พวกเมืองปาฐา เมื่อท่านกำลังพิจารณาธรรมและวินัยได้คิดต่อไปว่า ภิกษุพวก ปราจีนเป็นอธรรมวาที ภิกษุพวกเมืองปาฐาเป็นธรรมวาที ขณะนั้น เทวดาผู้อยู่ในชั้นสุทธาวาสตนหนึ่ง ทราบความปริวิตกแห่งจิตของท่านพระสาฬหะ ด้วยจิต ของตน ได้หายไปในเทวโลกชั้นสุทธาวาส มาปรากฏเฉพาะหน้าท่านพระสาฬหะ เหมือนบุรุษที่มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ หรือคู้แขนที่เหยียด ฉะนั้น แล้วได้เรียน ท่านพระสาฬหะว่า ถูกแล้ว ชอบแล้ว ท่านพระสาฬหะ ภิกษุพวกปราจีนเป็น อธรรมวาที ภิกษุพวกเมืองปาฐาเป็นธรรมวาที ถ้าเช่นนั้น ท่านจงดำรงอยู่ตาม ธรรมเถิดขอรับ พระสาฬหะกล่าวว่า เทวดา เมื่อกาลก่อนแลบัดนี้ อาตมาดำรง อยู่ตามธรรมแล้ว ก็แต่ว่า อาตมายังทำความเห็นให้แจ่มแจ้งไม่ได้ก่อนว่า แม้ไฉน สงฆ์พึงสมมติเราเข้าในอธิกรณ์นี้ ฯ

เรื่องพระอุตตรเถระ

[๖๔๕] ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลี ถือสมณบริขารนั้น เข้าไปหาท่านเรวตะแล้วเรียนว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระเถระจงรับสมณบริขาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ผ้ากายพันธ์ ผ้ากรองน้ำ และธมกรก

พระเรวตะกล่าวว่า อย่าเลย ท่านทั้งหลาย ไตรจีวรของเราบริบูรณ์แล้ว ไม่ปรารถนารับ

สมัยนั้น ภิกษุชื่ออุตตระมีพรรษา ๒๐ เป็นอุปฐากของท่านพระเรวตะครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีเข้าไปหาท่านพระอุตตระ แล้วบอกว่า ขอท่านอุตตระจงรับสมณบริขาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ผ้ากายพันธ์ ผ้ากรองน้ำ และธมกรก

พระอุตตระกล่าวว่า อย่าเลย ท่านทั้งหลาย ไตรจีวรของผมบริบูรณ์แล้ว ไม่ปรารถนารับ

พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีกล่าวว่า ท่านอุตตระ คนทั้งหลาย น้อมถวายสมณบริขารแด่พระผู้มีพระภาค ถ้าพระผู้มีพระภาคทรงรับ พวกเขาย่อม ดีใจเพราะการทรงรับนั้นแล ถ้าไม่ทรงรับ พวกเขาก็น้อมถวายแด่ท่านพระอานนท์ด้วยเรียนว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระเถระจงรับสมณบริขาร สมณบริขารที่พระเถระ รับนั้น จักเหมือนสมณบริขารที่พระผู้มีพระภาคทรงรับ ฉะนั้น ขอท่านพระอุตตระ จงรับสมณบริขารเถิด สมณบริขารที่ท่านรับนั้น จักเป็นเหมือนสมณบริขารที่พระ เถระรับ ฉะนั้น

ครั้งนั้น ท่านพระอุตตระถูกพวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีแค่นได้อยู่ จึงรับจีวรผืนหนึ่งกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย ท่านพึงพูดสิ่งที่ท่านต้องการ

พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีกล่าวว่า ขอท่านพระอุตตระจงกล่าวคำ เพียงเท่านี้กะพระเถระว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระเถระจงพูดคำมีประมาณเท่านี้ในท่าม กลางสงฆ์ว่า พระผู้มีพระภาคพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมเสด็จอุบัติในปุรัตถิมชน บท พวกพระชาวปราจีนเป็นธรรมวาที พวกพระชาวเมืองปาฐาเป็นอธรรมวาที

ท่านพระอุตตระ รับคำของพวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีแล้ว เข้าไป หาท่านพระเรวตะ เรียนว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระเถระจงพูดคำมีประมาณเท่านี้ใน ท่ามกลางสงฆ์ว่า พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมเสด็จอุบัติในปุรัตถิมชนบท พวกพระชาวปราจีนเป็นธรรมวาที พวกพระชาวเมืองปาฐา เป็นอธรรมวาที

พระเถระกล่าวว่า ภิกษุ เธอชวนเราในอธรรมหรือ แล้วประณามท่าน พระอุตตระ ครั้งนั้น พวกพระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีได้ถามท่านพระอุตตระว่า ท่านอุตตระ พระเถระพูดอย่างไร

พระอุตตระตอบว่า ท่านทั้งหลาย พวกเราทำเลวทรามเสียแล้ว พระเถระ กล่าวว่า ภิกษุ เธอชวนเราในอธรรมหรือ แล้วประณามเรา

ว. ท่านอุตตระ ท่านเป็นผู้ใหญ่ มีพรรษา ๒๐ มิใช่หรือ

อ. ถูกละ ขอรับ แต่ผมยังถือนิสัยในพระเถระ ฯ

สงฆ์มุ่งวินิจฉัยอธิกรณ์

[๖๔๖] ครั้งนั้น สงฆ์ปรารถนาจะวินิจฉัยอธิกรณ์นั้น ได้ประชุมกันแล้ว ท่านพระเรวตะจึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าพวกเราจักระงับอธิกรณ์นี้ในที่นี้ บางทีจะมีพวกภิกษุผู้ถือมูลอธิกรณ์รื้อฟื้นขึ้นทำใหม่ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว อธิกรณ์นี้เกิดขึ้น ณ ที่ใด สงฆ์ พึงระงับอธิกรณ์นี้ในที่นั้น

ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายได้พากันไปเมืองเวสาลี มุ่งวินิจฉัยอธิกรณ์นั้นครั้งนั้น พระสัพพกามีเป็นพระสงฆ์เถระทั่วแผ่นดิน มีพรรษา ๑๒๐ แต่อุปสมบท เป็นสัทธิวิหาริกของท่านพระอานนท์อาศัยอยู่ในเมืองเวสาลี ท่านพระเรวตะได้กล่าวกะท่านพระสัมภูตสาณวาสีว่า ท่านผมจะเข้าไปสู่วิหารที่พระสัพพกามีเถระ อยู่ ท่านพึงเข้าไปหาท่านพระสัพพกามีแต่เช้า แล้วเรียนถามวัตถุ ๑๐ ประการนี้ ท่านพระสัมภูตสาณวาสีรับเถระบัญชาแล้ว ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะเข้าไปสู่วิหารที่ พระสัพพกามีเถระอยู่ เสนาสนะของท่านพระสัพพกามีเขาจัดแจงไว้ในห้อง เสนาสนะของท่านพระเรวตะเขาจัดแจงไว้ที่หน้ามุขของห้อง ครั้งนั้น ท่านพระ เรวตะคิดว่า พระผู้เฒ่านี้ยังไม่นอน จึงไม่สำเร็จการนอน ท่านพระสัพพกามีคิดว่า พระอาคันตุกะรูปนี้เหนื่อยมา ยังไม่นอน จึงไม่สำเร็จการนอน ฯ

[๖๔๗] ครั้นถึงเวลาใกล้รุ่งแห่งราตรี ท่านพระสัพพกามีลุกขึ้น กล่าวกะท่านพระเรวตะว่า ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ท่านอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไรโดยมาก

ร. ท่านเจ้าข้า บัดนี้ ผมอยู่ด้วยเมตตาวิหารธรรมโดยมาก

ส. ได้ยินว่า บัดนี้ ท่านอยู่ด้วยวิหารธรรมตื้นๆ โดยมากวิหารธรรมตื้นๆ นี้ คือเมตตา

ร. ท่านเจ้าข้า แม้เมื่อก่อนครั้งผมเป็นคฤหัสถ์ได้อบรมเมตตามา เพราะฉะนั้น ถึงบัดนี้ ผมก็อยู่ด้วยเมตตาวิหารธรรมโดยมาก และผมได้บรรลุพระอรหัต มานานแล้ว ท่านเจ้าข้าก็บัดนี้พระเถระอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไรโดยมาก

ส. ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ฉันอยู่ด้วยสุญญตาวิหารธรรมโดยมาก

ร. ท่านเจ้าข้า ได้ยินว่า บัดนี้ พระเถระอยู่ด้วยวิหารธรรมของพระ มหาบุรุษโดยมาก วิหารธรรมของพระมหาบุรุษนี้ คือ สุญญตสมาบัติ

ส. ท่านผู้เจริญ แม้เมื่อก่อนครั้งฉันเป็นคฤหัสถ์ ได้อบรมสุญญตสมาบัติ มาแล้ว เพราะฉะนั้น บัดนี้ ฉันจึงอยู่ด้วยวิหารธรรม คือ สุญญตสมาบัติ และฉันได้บรรลุพระอรหัตมานานแล้ว ฯ

เรื่องพระสัมภูตสาณวาสีถาม

[๖๔๘] พระเถระทั้งสองสนทนากันมาโดยลำดับค้างอยู่เพียงเท่านี้ ครั้งนั้น ท่านพระสัมภูตสาณวาสีมาถึงโดยลำดับจึงเข้าไปหาท่านพระสัพพกามี อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วน

ข้างหนึ่ง ได้เรียนถามว่า ท่านเจ้าข้า พวกพระวัชชีบุตรชาวเมือง เวสาลีนี้ แสดงวัตถุ ๑๐ ประการ ในเมืองเวสาลี ว่าดังนี้:

๑. สิงคิโลณกัปปะ ควร

๒. ทวังคุลกัปปะ ควร

๓. คามันตรกัปปะ ควร

๔. อาวาสกัปปะ ควร

๕. อนุมติกัปปะ ควร

๖. อาจิณณกัปปะ ควร

๗. อมถิตกัปปะ ควร

๘. ดื่มชโลคิ ควร

๙. ผ้าปูนั่งไม่มีชาย ควร

๑๐. ทองและเงิน ควร

ท่านเจ้าข้า พระเถระได้ศึกษาพระธรรมและพระวินัยเป็นอันมากในสำนัก พระอุปัชฌายะ เมื่อพระเถระพิจารณาพระธรรมและพระวินัยอยู่เป็นอย่างไร ขอรับ ภิกษุพวกไหนเป็นธรรมวาที คือ พวกปราจีน หรือพวกเมืองปาฐา

พระสัพพกามีย้อนถามว่า ท่านได้ศึกษาพระธรรมและพระวินัยเป็นอันมาก ในสำนัก อุปัชฌายะ ก็เมื่อท่านพิจารณาพระธรรมและพระวินัยอยู่เป็นอย่างไร ขอรับ ภิกษุพวกไหนเป็น ธรรมวาที คือ พวกปราจีน หรือพวกเมืองปาฐา

พระสัมภูตะตอบว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อผมพิจารณาพระธรรมและพระวินัยอยู่ เป็นอย่างนี้ ขอรับ ภิกษุพวกปราจีนเป็นอธรรมวาที ภิกษุพวกเมืองปาฐาเป็นธรรม วาที แต่ว่าผมยังทำความ เห็นให้แจ่มแจ้งไม่ได้ก่อนว่า แม้ไฉน สงฆ์พึงสมมติ ผมเข้าในอธิกรณ์นี้

พระสัพพกามีกล่าวว่า แม้เมื่อผมพิจารณาพระธรรมและพระวินัยอยู่ก็เป็น อย่างนี้ ขอรับ ภิกษุพวกปราจีนเป็นอธรรมวาที ภิกษุพวกเมืองปาฐาเป็นธรรมวาที แต่ว่าผมยังทำความเห็นให้ แจ่มแจ้งไม่ได้ก่อนว่า แม้ไฉน สงฆ์พึงสมมติผมเข้าใน อธิกรณ์นี้ ฯ

คัดเลือกภิกษุเป็นพวกปราจีนและปาฐา

[๖๔๙] ครั้งนั้น สงฆ์ประสงค์จะวินิจฉัยอธิกรณ์นั้น จึงประชุมกัน ก็เมื่อสงฆ์กำลังวินิจฉัยอธิกรณ์นั้น เสียงอื้อฉาวเกิดขึ้นไม่สิ้นสุด และไม่เข้าใจ ข้อความของถ้อยคำที่กล่าวแล้วสักข้อเดียว ท่านพระเรวตะจึงประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพวกเราวินิจฉัยอธิกรณ์ นี้อยู่ เสียงอื้อฉาวเกิดขึ้นไม่สิ้นสุด และไม่เข้าใจข้อความของถ้อยคำ ที่กล่าวแล้วสักข้อเดียว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึง ระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุพพาหิกวิธี

สงฆ์คัดเลือกภิกษุ ๔ รูปเป็นพวกปราจีน ๔ รูปเป็นพวกเมืองปาฐา คือ ท่านพระสัพพกามี ๑ ท่านพระสาฬหะ ๑ ท่านพระอุชชโสภิตะ ๑ ท่านพระ วาสภคามิกะ ๑ เป็นฝ่ายภิกษุพวกปราจีน ท่านพระเรวตะ ๑ ท่านพระสัมภูตสาณวาสี ๑ ท่านพระยสกากัณฑกบุตร ๑ ท่านพระสุมน ๑ เป็นฝ่ายภิกษุพวก เมืองปาฐา ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติทุติยกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพวกเราวินิจฉัยอธิกรณ์ นี้อยู่ เสียงอื้อฉาวเกิดขึ้นไม่สิ้นสุด และไม่เข้าใจข้อความของถ้อยคำ ที่กล่าวแล้วสักข้อเดียว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึง สมมติภิกษุ ๔ รูปให้เป็นพวกปราจีน ๔ รูปให้เป็นพวกเมืองปาฐา เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุพพาหิกวิธี นี้เป็นญัตติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพวกเราวินิจฉัยอธิกรณ์ นี้อยู่ เสียงอื้อฉาวเกิดขึ้นไม่สิ้นสุด และไม่เข้าใจข้อความของถ้อยคำ ที่กล่าวแล้วสักข้อเดียว สงฆ์สมมติภิกษุ ๔ รูป ให้เป็นพวกปราจีน ๔ รูป ให้เป็นพวกเมืองปาฐา เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุพพาหิกวิธี การสมมติภิกษุ ๔ รูปให้เป็นพวกปราจีน ๔ รูปให้เป็น

พวกเมืองปาฐา เพื่อ ระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุพพาหิกวิธี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็น ผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด

สงฆ์สมมติภิกษุ ๔ รูปให้เป็นพวกปราจีน ๔ รูปให้เป็นพวก เมืองปาฐา เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุพพาหิกวิธีแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้ ฯ

เรื่องพระอชิตะ

[๖๕๐] โดยสมัยนั้นแล พระอชิตะมีพรรษาได้ ๑๐ เป็นผู้สวดปาติโมกข์ แก่สงฆ์ ครั้งนั้น สงฆ์สมมติท่านพระอชิตะให้เป็นผู้ปูอาสนะเพื่อพระเถระทั้งหลาย พระเถระทั้งหลายคิดกันว่า พวกเราจะระงับอธิกรณ์นี้ ณ ที่ไหนหนอ แล้วคิด ต่อไปว่า วาลิการามนี้แล เป็นรมณียสถาน มีเสียงน้อย ไม่มีเสียงเอ็ดอึง ถ้าไฉนพวกเราจะพึงระงับอธิกรณ์นี้ ณ วาลิการาม ครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายที่ประสงค์จะวินิจฉัยอธิกรณ์นั้น ได้พากันไปวาลิการาม ฯ

สมมติตนเป็นผู้ถามและแก้

[๖๕๑] ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงถามพระวินัยกะท่านพระสัพพกามี

ท่านพระสัพพกามีประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้:

ญัตติกรรมวาจา

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าอันพระเรวตะถามพระวินัยแล้ว จะพึงแก้ ฯ

ถามและแก้วัตถุ ๑๐ ประการ

[๖๕๒] ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะถามท่านพระสัพพกามีว่า สิงคิโลณกัปปะ ควรหรือขอรับ

พระสัพพกามีย้อนถามว่า สิงคิโลณกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. การเก็บเกลือไว้ในเขนงโดยตั้งใจว่า จักปรุงในอาหารที่จืดฉัน ควร หรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองสาวัตถี ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะอาหารที่ทำการสั่งสม

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๑ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้ จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๑ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๓] ร. ทวังคุลกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ทวังคุลกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. การฉันโภชนะในวิกาล เมื่อตะวันบ่ายล่วงแล้วสององคุลี ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองราชคฤห์ ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะฉันโภชนะในเวลาวิกาล

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๒ นี้สงฆ์วินิจฉัยแล้วแม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๒ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๔] ร. คามันตรกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. คามันตรกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. ภิกษุฉันเสร็จห้ามภัตรแล้วคิดว่า จักเข้าละแวกบ้าน ในบัดนี้ฉันโภชนะเป็นอนติริตตะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองสาวัตถี ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะฉันโภชนะเป็นอนติริตตะ

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๓ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๓ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๕] ร. อาวาสกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. อาวาสกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. อาวาสหลายแห่ง มีสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถต่างกัน ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองราชคฤห์ ปรากฏในคัมภีร์อุโบสถสังยุต

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะละเมิดวินัย

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๔ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๔ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๖] ร. อนุมติกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. อนุมติกัปปะนั้น คืออะไร

ร. สงฆ์เป็นวรรคทำกรรม ด้วยตั้งใจว่า จักให้ภิกษุที่มาแล้วอนุมัติ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองจัมเปยยกะ ปรากฏในเรื่องวินัย

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติทุกกฏ ในเพราะละเมิดวินัย

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๕ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๕ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๗] ร. อาจิณณกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. อาจิณณกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. การประพฤติวัตรด้วยเข้าใจว่า นี้พระอุปัชฌายะของเราเคยประพฤติมา นี้พระอาจารย์ของเราเคยประพฤติมา ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. อาจิณณกัปปะบางอย่างควร บางอย่างไม่ควร ขอรับ

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๖ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๖ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๘] ร. อมถิตกัปปะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. อมถิตกัปปะนั้น คืออะไร ขอรับ

ร. นมสดละความเป็นนมสดแล้ว ยังไม่ถึงความเป็นนมส้ม ภิกษุ ฉันเสร็จ ห้ามภัตรแล้ว จะดื่มนมนั้นอันเป็นอนติริตตะ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองสาวัตถี ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะฉันโภชนะอันเป็นอนติริตตะ

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๗ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๗ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๕๙] ร. การดื่มชโลคิ ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ชโลคินั้น คืออะไร ขอรับ

ร. การดื่มสุราอย่างอ่อนที่ยังไม่ถึงความเป็นน้ำเมา ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองโกสัมพี ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ในเพราะดื่มสุราและเมรัย

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๘ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๘ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๖๐] ร. ผ้าปูนั่งไม่มีชาย ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองสาวัตถี ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ต้องตัดเสีย

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๙ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๙ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๖๑] ร. ทองและเงิน ควรหรือไม่ ขอรับ

ส. ไม่ควร ขอรับ

ร. ทรงห้ามไว้ที่ไหน

ส. ในเมืองราชคฤห์ ปรากฏในคัมภีร์สุตตวิภังค์

ร. ต้องอาบัติอะไร

ส. ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะรับทองและเงิน

ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุที่ ๑๐ นี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุนี้จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ข้อที่ ๑๐ นี้ ข้าพเจ้าขอลงคะแนน ฯ

[๖๖๒] ร. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วัตถุ ๑๐ ประการนี้ สงฆ์วินิจฉัยแล้ว แม้เพราะเหตุนี้ วัตถุ ๑๐ ประการนี้ จึงผิดธรรม ผิดวินัย หลีกเลี่ยงสัตถุศาสน์ ฯ

[๖๖๓] พระสัพพกามีกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย อธิกรณ์นั่นสงฆ์ชำระแล้ว สงบระงับ เรียบร้อยดีแล้ว อนึ่ง ท่านพึงถามวัตถุ ๑๐ ประการนี้กะผม แม้ใน ท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประกาศ ให้ภิกษุเหล่านั้นรู้ทั่วกัน

ครั้งนั้น ท่านพระเรวตะได้ถามวัตถุ ๑๐ ประการนี้กะท่านพระสัพพกามี แม้ในท่ามกลาง สงฆ์ ท่านพระสัพพกามี อันท่านพระเรวตะถามแล้วๆ ได้วิสัชนา แล้ว

ก็ในสังคายนาพระวินัยครั้งนี้ มีภิกษุ ๗๐๐ รูป ไม่หย่อน ไม่เกิน เพราะ ฉะนั้น การสังคายนาพระวินัยครั้งนี้ บัณฑิตจึงเรียกว่า แจง ๗๐๐ ดังนี้แล ฯ

สัตตสติกขันธกะ ที่ ๑๒ จบ

ในขันธกะนี้มี ๒๕ เรื่อง

หัวข้อประจำขันธกะ

[๖๖๔] เรื่องวัตถุ ๑๐ เรื่องเทน้ำให้เต็มถาดสัมฤทธิ์ เรื่องลงปฏิสารณีย กรรม เรื่องเข้าไปในเมืองเวสาลีกับทูต เรื่องเครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์ พระอาทิตย์ ๔ อย่าง เรื่องความเศร้าหมองของสมณะอีก ๔ อย่าง เรื่องรับทอง และเงิน เรื่องพระยสไปปรากฏตัวที่เมืองโกสัมพี เรื่องภิกษุชาวเมืองปาฐา เรื่องแสวงหาพวก เรื่องเมืองโสเรยยะ เรื่องเมืองสังกัสสะ เรื่องเมืองกัณณกุชชะ เรื่องไปเมืองอุทุมพร เรื่องไปเมืองสหชาติ เรื่องอาราธนาสวดสรภัญญะ เรื่อง พระวัชชีบุตรชาวเมืองเวสาลีได้ทราบข่าว เรื่องพวกเราจะได้ใครหนอเป็นฝักฝ่าย เรื่องจัดแจงสมณบริขารมีบาตรเป็นต้น เรื่องโดยสารเรือไปไกล เรื่องท่าน พระอุตตระรับคำ เรื่องถูกตำหนิร้ายแรง เรื่องสงฆ์ไปเมืองเวสาลี เรื่องเมตตา เรื่องสงฆ์ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิกวิธี ฯ

หัวข้อประจำขันธกะ จบ

จุลวรรค ภาค ๒ จบ

พระวินัยปิฎก เล่ม ๗ จบ
